

„ღების“ ამხანაგობის გამოცემა.

გუთანი

ოქახსსა და შუოღელს საკეთილესი წიგნი

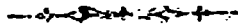
მისამე და მმოთხს ღლის კურსი.

შეკრულია

ი. ჯცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. უფიანის მიერ

ბეჭდით დასრულებულა გამოცემა.

ეს წიგნი ცნობილია სახელმწიფოებრივად ყველა შიკოლათაგანს,
სადაც გამოცემის ენის სწავლიან.

გუთანი

ბეჭდით დასრულებულა გამოცემა.

1920

წარჩეული გამოცემის წინასიტყვაობიდან.

ჩვენი განხრახვა იყო ქართველთა ოჯახისა და შკოლისათვის ისეთი სახელმძღვანელო მიგვეწოდებია, რომ მას შესძლებოდა: 1, განვეითარებია მოზარდთა გონება ცხოვრებისა და ბუნების გაცნობით; 2, აღიძრა და განემტკიცებია მათს გულსა და გონებაში უძვირდასესი კაცობრიული გრძობანი: სიყვარული, ძმობა, სიბრალული, თანაგრძნობა ცხოვრებისაგან დაჩაგრულთა და უბედურებისა და ტანჯვაში ჩაგარდნილთადმი; 3, მიეცა მათთვის იმ მოვალეობის შეგნება, რომ გულწრფელად ემსახურონ თავის სამშობლოს, ყოველს საზოგადოებას და, შეძლებისამებრ, მთელს კაცობრიობას; 4, ჩაენერგა მათში პატივისცემა და სიყვარული პატიოსანი შრომისა და მშრომელთადმი. მეცნიერებისა და მის გამავრცელებელთადმი და 5, მოემაზღვრა მოზარდთ: გონება სწორი და მტკიცე ლოღიჯური აზროვნებისათვის, რომ მან სცოდნოდეთ ახრთა სისწორით გაგნა, შეთვისება და ლოღიჯურის თანდათანობით და შეკავშირებით გარდაცემა, ჯერჯერობის სისწორით განსოგადება და დასკვნა.

ამ მიზნის მიხედვით, წიგნის მასალად ჩვენ აუარჩიეთ მოთხრობები, არაკები და ლექსები, რომლებშიაც განიხატულია ადამიანთა ურთიერთობა ოჯახში, კერძო და საზოგადოებრივ ცხოვრების სფეროში, ცხოველთა და მცენარეთა ცხოვრება და ბუნების ოთხი სტიქიონის რაშდენიმე მოვლენა.

წიგნი ოთხ განყოფილებად არის განაწილებული: პირველი «კაცთა შორის», მეორე «ცხოველთა შორის», მესამე «მცენარეთა შორის» და მეროთხე «ოთხი სტიქიონი».

პირველი განყოფილება (კაცთა შორის) ხუთს თავს შეიცავს, რომელთაგან «ოჯახი» მოწათეს თვალწინ უშლის მის მახლობელ გარემოებას, განუწარტებს ოჯახის წევრთა დამოკიდებულებას და უთითებს მასზე, რომ წევრთა შორის ქეშმარიტი სიყვარული სრული თავდება ოჯახისა და მის წევრთა ბედნიერებისა. ოჯახს შემდეგ ბავშვისათვის ყველაზე უფრო მახლობელია ტოლამხანაგობა, სადაც ამხანაგთა შორის გონიერი და გულითადი დამოკიდებულება არსდება ხოლმე; პირველი საძირკველი კაცთა შორის ადამიანურის და ჰუმანური ურთიერთობისა, ჩვენის აზრით, აქ იწყება. ამიტომ მეორე თავში (ტოლამხანაგობა) განწარტებულია ტოლების ურთიერთობა სხვადასხვა გარემოებაში, განსაკუთრებით-კი შკოლაში, სადაც მომავალი საზოგადო მოღვაწის გული და გონება იწვრთნება. მესამე თავში (გარეშენი) გამოხატულია ურთიერთობა გარეშეთა შორის. როგორც აქ, ისე წინა თავებში მოყვანილია ისეთი ნიმუშები, რომლებშიც გამოიხატება კეთილშობლური, ქეშმარიტი ადამიანური განწყობილება, და ეს კი იმიტომ, რომ ყმაწვილის გულსა და გონებაში ჰუმანურ გრძობათა ჩასანერგავად და განსამტკიცებლად დარიგება და მსჯელობა იმდენად არ მოქმედ-

დობს, რამდენადაც ისეთი ცოცხალი სამაგალითო ნიმუშები, რომელშიაც დასურათებულა, მაღალი კეთილშობილური განწყობილება ადამიანთა შორის. აქა-იქ კაცთა შორის უკუღმართი ურთიერთობის ნიმუშებიც მოვიყვანეთ მხოლოდ იმ მიზნით, რომ მათთან შედარებით უფრო ცხადად დავეჩვენათ საუკეთესო მზარე კეთილშობილური ურთიერთობისა. მეათზე თავში (სამშობლო), სადაც დასურათებულია ადამიანის სამშობლოსთან განწყობილება, ვუთითებთ იმაზე, რომ თავგანწირული სამშობლოს სიყვარული ყოველს კაცს აშვენებს და აკეთილშობილებს. მეხუთე თავში (კაცობრიობა) გამოხატულია უმაღლესი სამსახური ყოველგვარი საზოგადოებისა და მთელი კაცობრიობისა. მეექვსე თავში (შრომა და ცოდნა) ნაჩვენებია, რომ მარტო საუკეთესო გრძნობათა განვითარება არ კმარა; საჭიროა დაუღალავი შრომისმოყვარეობა და მისწრაფება ცოდნის შეძენასადმი. ამით თავდება პირველი განყოფილება, რომელშიაც გამოთქმულია, თუ როგორი უნდა იყოს თვითოველი კაცი ცხოვრების ყოველს სფერაში. ამიტომაც ამ განყოფილებას „კაცთა შორის“ ვუწოდებთ.

მეორე განყოფილება „ცხოველთა შორის“ შვიდ თავად არის განაწილებული: 1) ძუძუმწოვრენი, 2) ფრინველნი, 3) ქვეწარმავალნი, 4) თევზები, 5) მწერები, 6) თბობები, კიბოები და ჰიები და 7) რბილსხეულიანები პოლიპები და მიკროსკოპიული ცხოველები.

ეს განყოფილება იწყება ისეთი მოთხრობებით, რომლებშიაც გამოხატულია კაცთა და ცხოველთა შორის განწყობილება. ჩვენ გვინდოდა ამ განყოფილებაში აღგვენიშნა, რომ ცხოველებსაც სიყვარულის გრძნობა იმდენად განვითარებული აქვთ, რომ ისინი ხანდახან თავგანწირულებასაც არ ერიდებიან; რომ ღიღი სათუთობით და მზრუნველობით უვლიან და ხრდიან თავის შვილებს და მათ თავის სიცოცხლეს არსებობისათვის. ბრძოლაში ატარებენ: გაკირვებით შოულობენ სარჩოს, ებრძვიან და იგერებენ მტრებს, პოულობენ ბინასა და სადგურს; იმათ შორისაც ვხედავთ საზოგადოებროუსა და სოლიდარულ-ცხოვრებას, რომელიც შველის მათ მტერთან ბრძოლაში, შიმშილსა და სიცივეში და ყოველ გაკირვებაში. თითოეული ნაწილი ამ განყოფილების თავდება ცხოველების ჯგუფთა მოკლე აღწერილობით.

მესამე განყოფილებაში მოყვანილია ცნობები მცენარეთა შესახებ და ახანილია, როგორ იკვებება და იხრდება მცენარე, როგორ მრავლდება იგი და როგორ იცავს არსებობას და რა სარგებლობას აძლევს ადამიანსა და ცხოველებს.

მეოთხე განყოფილებაში მოთავსებულია მოთხრობები, რომელშიაც ბუნების ობიექტის სტიქიონის რამდენიმე მოვლენა აღწერილი იმის შესავნებად, რომ უამათოთ არ შეიძლება არავითარი სიცოცხლე.

წიგნის ბოლოს აღნიშნულია, რომ ადამიანი, როგორც მაღალის კონეებით აღჭურვილი არსება, ყოველსავე იმორჩილებს, ყოველსავე ბატონობს ქვეყანაზე და ცდილობს, თვისი ცხოვრება ოჯახსა და საზოგადოებაში ღვთისნიერად მოაწყოს.

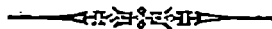
მაგრამ ნაოლავ პრავლდევარი ცნობების გადაცემა და კეთილი ნაყოფიერი ნიბუჯების ვაენობა არ გყოფა მოსწავლეს გონების სავარჯიშოდ. საპიროთა ამანათანვე, რომ მას აღვირას და განუმტკიცდეს სწორი ლოდიკური ახროვნება, საპიროთა, რომ ლოდიკურის სისწორით წაკითხული შეიგნოს და მისი გადაცემა შესძლოს.

ამის მიხედვით, თითქმის ყოველი სტატია პირველი განყოფილებისა ნაწილ-ნაწილად დაკვავეთ და სტატიების ბოლოში კითხვები, სათაურები და ისეი დრაზები ჩაუერთეთ, რომელთა შემწეობითაც მოსწავლეს შეეძლება ჯერ მასწავლებლის დახმარებით და მერმე თავისთავად სტატიების მოკლე შინაარსის გადმოცემა და მთავარი აზრის განსაზღვრა. ეს კითხვები და ფრაზები მანცადამანც სავალდებულოდ არ მიგვაჩნია მასწავლებლისათვის: მას შეუძლია უფრო მოხერხებული და შესაფერი კითხვები და ფრაზები იხმაროს სამაგიეროდ, ვე მის კოდნასა და ხელოვნებაზე იქნება დამოკიდებული. სტატიების დანაწილებაც სხვარივად შეიძლება, მხოლოდ საპიროთა, თითოეული ნაწილი სხვა ნაწილებთან მტკიცედ დაკავშირებული და შეგნებული იქმნეს მოსწავლის-მიერ.

როცა მოსწავლე სტატიის გაგებას და მის ნაწილთა ლოდიკურად გადაბმას მიტყვევა, როცა წაკითხული სტატიის უმთავრესი აზრის განსაზღვრა გაუადვილდება, მანშინ შეიძლება მოსწავლეს ერთბაშად წაკითხონ სტატიის რამდენიმე ნაწილი და მოსთხოვონ შინაარსის გადმოცემა მოკლედ, რომ მასწავლებელი მიხედეს, რამდენად გაუგია მოწაფეს წაკითხულის ნაწილები. ბოლოს მთელი სტატია უნდა წაკითხონ განუწყვეტლად და მთელი შინაარსი უნდა მოაყოლონ ზეპირად ან წერილობით ჯერ მოკლედ, მერმე დაწვრილებით და განსაზღვრონ უმთავრესი აზრი სტატიისა.

ამანათანვე საპიროდ მიგვაჩნია შეენიშნოთ: 1) ეს წიგნი დანიშნულია მტკავე და მეოთხე სასწავლო წლებისათვის (ეგულისხმობთ, რომ მოსწავლეთ რაციონალურად ექმნებათ შეთვისებული პირველი ორი წლის კურსი); 2) თუმცა დიდი სურვილი გვექონდა, რომ სახელმძღვანელო ჩვენის სამაგალითო მწერლების ნაწარმოებით ავევესო, მაგრამ ვერ მოვახერხეთ, რადგან წიგნის პროგრამის შესაფერი ყველა საპირო მასალა ჩვენს სამშობლო ლიტერატურაში ვერ ვიპოვეთ.

შემდგენელნი.

მადლი-გამოდრი, გუთანო,
რომ კაცებს ძიანი უზარალო.
რ. ურჩიხთავო.

კაცთა უმჯობესი

I

ოჯახი

ბუნდური ოჯახი

ცხელა და ცხელა, მანანსა,
ქახის წინა ზან ემწვილი დედა,
მანა ბიჭი, ჩხვილი, ღუნთუშა
ხელს უფრუნებს ტუქუაზედა...
„აქა, მამალო! მამალო, აქა!“
დედა ამხანს შვილის მაცურად,
მაგრამ „მამალო“ ჯერ არსდა სჩანს,
ას სანეშად წასულა მინდურად...
„აქა, მამალო“ — სთქვა კიდევ დედა:
„თან მთაჯინე დედა გეგოა...“
გულში კი ფიქრითს: „სად წას მკობო,
მანანსაში რას აკაბებო...“
მზემ გადახანა, დაბურთა სილი,
ატერ კამჩინდა მუშა მამურადი,
ხვიაქა გადასლის გულგაღელაღსა
და ახალუნსაც არ მოსდევს შშინა.
თაუზე-წაუგრავს ნარმას ნასეკა,
მოღის. დიღინებს დაბად სმარედა,
მოდის ამოყად. მტრედა ნამგადა
გადუდვია მოღელადს მკლავსედა!..

წინ შიგვებს უმაწილი ცოლი
და მიაწიდა გიგლა მამას,
იპინატ შეაღა თფუღიანს გუღმა
შაგრაღ ჩაიგრა და ჰკოტნის მასა!...

კიკლამ უტატ მამას უღვაში,
ღოუაზე თათი შოუცადუნა,
მამას იამა შეიღის ცეღქობა,
უღუკამს წაწვნა არ დაუწენა...

დავდა მამურადი ღურეფანშია,
გვერდით შოადო მწრეღა ნამგადი,

ამუბონ ცოდით, ამუბონ შვილით,
ამუბონ, რამ აქვს ბეჭდი ნამკალი!

ცოდმა მოართვა მკადა და წყალი,
გოგლა ჩააგრა „გაკანაშია“;
ბეჭდით მოეუდა ქმარსა და შეიღსა,
შინას ეურებათ გაცხრომაშია!..

რ. ერისთავი.

1. როგორ ვაღერსება დედა შვილს და რას ფიქრობს თავის ქმარზე?
2. ყანიდან მომავალი მამა რა მდგომარეობაშია? ვ. როგორ შეხვდა ქმარს ცოლი? 4. რით არის თუახი ბედნიერი?

ოჯახის გამსარქებელი

დაბრუნდენი სასწავლებლიდან

ბაკური ვაჟა-ფშაველას:
 შოგა თათეს მოგუნიდაყის,
 შოგა გამარბის კაულია.
 საგაუხატან ანუარებს
 ასწილუბათ ეურება...
 კანკანათ ამოარბინეს
 აუნას საფესურება.
 ვუდის ქრეკაა კარგისე
 დაუბრათ მათა ბრ. დღია.
 შეუღებენა ნაკარებს,
 ვით ამსახება ცოლით.

ბაღლებშიც შეუღებენს,
 და ძალი ღოგდა ენათა,
 შემდეგ-კი კარებს მამართეს
 ქაქნიითა და ქშენათა.

გამდელის ცელქებს საჩქაროდ
 კარა გაუღო თუ არა,
 მამანვე წარსე ადგროსის
 დამაღმა გადაყრა.

უთუოდ ძლიერ მოპიუდათ
ჩემს ზაჭა ცუცრუმელებს!
სოფს წიგნებს ზრთმეუს, სოფს აბგას
და შოფს უარაქლავს ხელებსა.

რა გადაჭოცნეს კადია,
შეკარდნენ გინჯას-რბუნათა, —
იატას გავქეს ზანსარი,
სახლი იუსეპა ღსენითა.

მისცაუდენ ტანტისე მწილარე
აყომითეს დედას ცქვიტუბა
და შეპოუნსდენ კარმემა,
როგარც ზატარა გვრატემა.

მამა-კი ცაღკე ითისმა
დაღრეკიდ-დაღინებულა,
შეიბდ-გაუსსნელი, მწუნარე
ზან რაღაც დაფიქრებულა.

ხო დათიეობ ამიუჯ
დედას უნუნა რეველა.

და უსუნეთა სისწრაფით
ღიმილად ცადაქცეულა:

— აბა, ჯედალო, დახედე,
კარგად გასინჯე ესაო,
ისილათ შეუცდომლად დაუსწერე
შე თრა გვერდა დღესათ!..

— შეგი დღეს, უთხრა ამაძრან —
სახატო რეკულსედაო
ნადეებს და ბუქებს გხატაგდი
სხვადასხვა ფერისსედაო.

აქ რასაც სედაო, ჯედალო,
სულ წეო სახატებოა
და მასწავლებულს ამითის
ერთიც არ უსწორებოა.

აგამეყოფს სასე უბრწყინავს,
და მისი გულაც ტბალად სსკენს.
და მათ ტიტინში სასრადო
დედა იფიწებს ყველაჯერს.

აკერა. ამაღ. ცამოდის, —
გარს ესვეუის შეილუბა...
— ანტემა, ყველამ დღეს კარგად
იტადით ცაქეთიჯუბი?

ზაიუსს აძლევენ, და ამაღ
გონსია იჯერებს თავის ეკლს,
და ცადეურება მსწრაფლადვე
სადეკადი ჩაგრათ დაქანტულს.

თარგმანი შ. ბღვიმელიას

როგორ დაბრუნდნ ბავშვი შეოლიჯანი? 2. როგორ შეხვდა ბროლია?
3. როგორ შეხვდა გალია? 4. რით გაახარება ბავშვი ავადმყოფი დედა და
მწუხარი მამა? 5. როგორი ბავშვი ახარებენ ხელის?

რ ე დ ნ ი ე ს ი . ლ ლ ე

I

პაწაწა მიხა ავად არ იყო, მაგრამ შკოლაში წასასვლელად მაინც არ სცალოდა. საბრალო დედა მისს აცივებდა და იმ დიდასაც საშინლად გააცვივა. მამა მისი კი ყანაში იყო წასული და ავადმყოფს მიხას ზეტი მომვლელი არავინ ჰყავდა. ჯერ მიხას დედა ვითომ სენს გაუძალდა და სადილის კეთებას მიჰყო ხელი, მაგრამ მას ფეხებში და ხელებში უსუსტეს, და იძულებული შეიქნა დაწოლილიყო. დაწვა საწყალი, მოატანია მიხას რაც-რამ შინ ქვეშაგები მოეპოვებოდათ, მოატანია აგრეთვე რაც რამ კონკები ებადათ, და ყველაფერი თავზე დაიყარა, მაინც ვერაფერი ეშველა, ვერ გათბა.

მოდო, შვილო, კარგად შემომიკეცე სახურავი, თორემ მოეკვდი სიცივითო,— უთხრა შეილს აკანკალებულმა დედამ. მიხა მაშინვე მივიდა და დედას ჩაეკრა. რამდენსამე ხანს ასე იყვნენ დედა-შვილი. გაუბა, როგორც იქნა, მიხას დედა. ნელნელა სიცხემ უმეტა ავადმყოფს, და პატარა ხანს უკან ისეთი ბორგვა დაიწყო, რომ, რაც ეხურა, ყველაფერი ვადიყარა.

—წყალი, წყალი!.. იძახოდა ყოველ წამს ავადმყოფი და მიხაც პატარა ნიტრით წყალს აწოდებდა. ამასობაში შუადღემ პოატანა. ავადმყოფს ოფლი მოუვიდა და დაწყნარდა. მიხა თავით უჯდა და ფიქრებში იყო გართული.

—ახლა რა ამბავია შკოლაში, ფიქრობდა მიხა: იქნება კარგი რამ არის და მე კი წასვლა არ შემეძლია... მიხა არ სტყუებდებოდა: შკოლაში მართლა კარგი ამბავი იყო. სტუმარია, ვისაც დიდიხანია ელოდნენ, ეწვია შკოლას. იგი დაესწრო გაკეთილებს და მოსწავლეების კლანით მადლობელი დარჩა. კარგის სწავლინათვის ბევრმა ყაწვილილა. სასწრაფოც მიიღო მისგან და მთელმა შკოლამ მადლობა დაინსაიდრა.

ნეტა ახლა მამა მოვიდოდეს, — ფიქრობდა მიხა, — რომ მე შკოლაში წავიდე!

მიხამ იტოდა, რომ ახლა გვიანდა იყო, მაგრამ მაინც უნდოდა შკოლაში წასვლა. დიდიხანა არ იყო, რაც მიხა შკოლაში შეიყვა-

ნეს, მაგრამ ისე შეუწყვარდა იქ სიარული, გულმოდგინედ მასწავლებლის საუბრის მოსმენა, სასიამოვნო ამბების კითხვა ახალ წიგნში, როპელიც ანბანის შემდეგ დააწყებინეს, რომ ის დღე დღედ არ მიაჩნდა, როცა შკოლაში ვერ წავიდოდა.

ამ დროს მიხას მამა ყანაში სიბინდს მარგლიდა. სადილოზის დრომ მოატანა და იმისთვის კი სადილი კაცს არ მიჰქონდა.

—ალბათ კიდევ. გააცივა დედაკაცს, — თუქრა მან, როცა ნახა, აღარაეინ შოდის, და მწარედ დაღონებული შინისკენ გაუდგა.

—რა ექნა, რა მოვახერხო, რომ არ ვიცი? — თუქრობდა გზაში საბრალო მუშა-კაცი: — ავადმყოფს პოუარო, სადილი ვაკეთო, თუ ვთოხნო? დავგელოცა, ღვერთო, სამართალი!... მარტობელი კაცი ვარ, და ამდენი საქმე კისერზე მაწევს. რა ექნა, რომელ ვრთს გავუძლვე? ამ დღეებში „ბოჩიკი“ კარს. პონადგება ფოსტის ფული-სათვის და მე კი. ზრი გროში ვერ მიშოვია. რომ ქინაქინა შეყიდო. იქნება დედაკაცისათვის ცივებას გაეშვა.

ამ მწარე ფიქრებში იყო გართული უბედური მიხას მამა: მაგრამ შევიდა თუ არა თავის სახლში, სადაც ავადმყოფი იწვა, მაშინვე აღერსიანად ჰკითხა მას, როგორ ხარო.

—რალა როგორა ვარ, საშინლად გამაცივა, — ძლივს უპასუხა კოლმა.

—არაფერია, — ღიმილით უთხრა ქმარმა, — დღეს ან ხვალ საიდგანმე ღმერთი მოწყალეებას მოიღებს ჩვენზე; ფულს ვიშოვი, ერთ-ორჯერ ქინაქინას გადაგაყლაპებ და შენს ცივებას სულ კუდიტ ქვას ვასროლიებ.

—ქინაქინა კი არა, ნეტავი რაც საჭიროა, იმისთვის ვიშოვიდეთ ფულს, — სთქვა ავადმყოფმა.

—ვიშოვით, ვიშოვით!... აბა ჩვენზე ხომ არ შეიკვრის ქვეყანა! — ამბობდა მიხას მამა.

—მამი, რა არის ქინაქინა? — ჰკითხა ცნობისმოყვარეობით გატაცებულმა მიხამ.

—წამალია, შვილო, ზერე, იცი, რა წამალი! დედა შენმა ახლა ერთი წვეთი რომ დალიოს, მაშინვე ფეხზე წამოდგება. — უთხრა მამამ.

მიხა გაჩუმდა; ველარაფერი სთქვა, ისე გაიტაცა დედის პორჩუნის სურვილმა.

—ნეტა დღეს ერთი ფულს ვიპოვიდე, რომ მამას ქინაქინა ვაყიდვიო,—ფიქრობდა მიხა და გულში ღმერთს ეხვეწებოდა:—ღმერთო, გზაზე ფული მაპოვნიეო.

—მიხა, შეილო, თუ გინდა, წადი შკოლაში!—უთხრა დედამ მიხას, რადგან იცოდა, შკოლაში წასვლა მიხას არ ეწყინებოდა.

—წადი, შეილო, წადი,—უთხრა მამამაც:—წადი, იქნება ისწავლო რამე და გამოიყენო, თვარა ხომ ხედავ ჩვენს გაქირვებას! წადი, მე სადილს დაგახვედრებ...

მიხასაც ეს უნდოდა; მაშინვე ფეხზე წამოხტა, ჩაიწყო ჩანთაში წიგნები და შკოლისკენ გაექანა.

II

როცა მიხა შკოლაში შევიდა და დაინახა თავისი ანხანაგების გაბრწყინვებული სახე, ბედნიერი მასწავლებელი, კმაყოფილი სტუმარი, დაინახა, რომ მთელ შკოლას რაღაც სადღესასწაულო ფერი დასდებია,—ალარ იცოდა, რა ექნა. შემკრთალი გაჩერდა ერთ ადგილზე და მიაჩერდა მასწავლებელს, თითქოს თვალებით შესთხოვდა, გამაგებინე, აქ რა ამბავიაო.

—მიხას გაუმარჯოს! დაუძახა ღიმილით მასწავლებელმა:—სად იყავი ამდენხანს?

მიხა არათერს ამბობდა და გაშტერებული იდგა.

—სხვა დროს არ დაგიგვიანებია და დღეს როგორ დაგეშართა, ამისთანა ბედნიერ დღეს გამოგვაკლდი? დღეს ჩვენ ძვირფასი სტუმარი ვეწვია, ყველანი შეძლებსამებრ დავხვდით ღ მადლობა დავიმსახურეთ. შენ-კი ასე გვიან მოხვედი... განა მაგრე უნდა მასპინძლობა?...

მიხას თვალგზი ძირს დაეშვა და კრემლებით ვესებოდა. რამდენიმე სიტყვა რომ კიდევ ეთქვათ, ტირილს დაიწყებდა; მაგრამ ამ დროს სტუმარმა მასწავლებელი მიიხმო და ცოტა ხანს ჩუმად ელაპარაკებოდა. ლაპარაკის დროს ორივე მიხას უყურებდა. მერე მივიდა მასწავლებელი მიხასთან, თავზე ხელი გადუსვა და უთხრა:

—არა უშავს-რა, კიდევ კარგ დროს მოგვისწარი. აბა წამოდი და შენებურად წაუკითხე ჩვენს სტუმარს წიგნი.

—მოდრი ჩემთან, მოდი, პაწიაე!—უთხრა მას სტუმარმაც ალერსიანად. მიხას იამა მასწავლებლისა ღ სტუმრის კილო ღ თამბიად მივიდა.

—აბა, მოჰყევი აქიდან?—უთხრა სტუმარმა და აჩვენა გადაშლილ წიგნში ადგილი. მიხა ჯერ ხმის კანკალით შეუდგა კითხვას, მერე და მერე—კი გათამამდა და ჩინებულად წაიკითხა. წაკითხვის მერე სტუმარმა ათქმევინა წანაკითხი, და მიხამაც მშვენიერად უამბო ეველაფერი, რაც წაიკითხა. შემდეგ მიხას ზეპირად ლექსები ათქმევინეს, ბოლოს საანგარიშო მისცეს. მიხამ თავი გამოიჩინა—ისე უარგად უთხრა ეველაფერი.

—ყოჩაღ! ყოჩაღ!—იძახოდა სტუმარი. მა სწავლებელი გახარებულ იყო მიხას პასუხით, და სტუმარი გაკვირვებული.

გაათავეს მიხას გამოკითხვა.

—საჩუქარი რომ აღარა მაქვს შენთვის!—გულდაწყვეტილი ეუბნებოდა მიხას სტუმარი:—რაც მქონდა, ყველა დავარიგე დღეს.

—ნუ შესწუხდებით, თქვენ მაგიერ საჩუქარს მე მივსცემ,—უთხრა სტუმარს მასწავლებელმა.

—თქვენ კი მისცემთ, მაგრამ მე მინდა, რომ ჩემგანაც ჰქონდეს რამე. მე მოგცემ ფულს და გთხოვთ, ჩემს მაგიერ უყიდოთ, რაც თვითონ სურს.

ამ სიტყვებით სტუმარმა რამდენიმე თეთრი ფული ამოიღო და მისცა მასწავლებელს. მასწავლებელმა ფული გამოართვა და მიხას მიუბრუნდა:

—მიხა, ბარემ ახლავე მითხარი, რა გიყიდო ამ ფულით?

—ქინაქინა!—წამოიძახა უცებ გახარებულმა მიხამ. ყველამ ყურები აცქვიტა და გაოცებით შეხედეს მას.

—რა?—ჰკითხა მეორედ მასწავლებელმა, რომელსაც ეგონა, ყურმა მომატყუაო.

—ქინაქინა!—გაიმეორა ბავშმა.

—იცი, მერე, რა არის ქინაქინა?—ღიმილით ჰკითხა სტუმარმა მიხას.

—წამალია!—მიუგო ბავშმა.

—მერე რად ჭინდა შენ ეგ წამალი?—ჰკითხა მასწავლებელმა.

—დედას აცივებს და მამა სწუხს:—უფულობას რა ვუყო, თვარა ქინაქინას ვიყიდდი და მოვარჩენდიო.

სტუმარმა და მასწავლებელმა ერთმანეთს შეხედეს...

მიხას ნეტარებას საზღვარი არა ჰქონდა; იმისთვის დღეს ჩვენიერი დღე იყო, რადგან შეეძლო, თავის გაქირვებული მშობლებსა და სათვის სასარგებლო ყოფილიყო. ✕

დურუ მებრელი.

1. დედის ბედმყოფობა და ოჯახის უკიდურესი სიღარიბე. 2. როგორ, დაეხმარა შვილი ოჯახს?

დედის სიბღურა.

რა მოგშორდა, შვილო, შემდეგ
შავა ფიქრი გულს მიბურავს...
ვაჟ, თუ გშია! ან გწუვრია!
ან გცივა და არა გხურავს!

ეგვი გღიხარ ბრძოლის ველზე,
გულს გასვია მტრის ისარი
და, რომ წაგდული შეგიხვიოს,
დედა შენი არსად არი!...

ვაჟ, იუ შენსა ღამას თუკადეის
ევაფა ქორტნის და ეორანა;
შეკასმული უნატრონოდ
დაცხვიხვიხვის თაფს მერანა!...
ვაჟ, აუ შენსა ხუკუქს ამასა
ჩიტი ბუდეს შიგ უფუნდეს?
მამან დედა შენიც ჩიტად
გადაიქცეს. შენსკენ ფრუნდეს!

აკაკი წერეთელი

რა აწუხებს დედას, როცა მისი შვილი ბრძოლის ველზეა და რას ნატრობს ჩემი

დ ე ჯ ა - წ ი ტ ი

— მამი! მამი!... შოისმა პატარა ბაღიდან ყმაწვილის ხმა: — შენაჲ
ჭირიმე... გეთაყვა... —

— კიდევ აიკვიატებდა რასმე ის ცუდლულტი, სთქვა ბავშვის
მამამ ამირინდომ, — და წავიდა ბაღისაკენ, შეიღო კარები და ერთი
სის მახლობლად, ბარდთან დაინახა პატიკო; იგი მისდგომოდა
ბარდსა და რაღაცას ეძიებოდა. შალღარი და ახალუხი აქა
იქ შემოჰგლეჯოდა, ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა სახეზე. ეტყო
ბოდა, ბევრს წვალებულა.

— აბა რასა ჰგაეხარ დაგლეჯილ-შემოფრეწილი, შე ცელქო,
შე დაუდეგარო! უთხრა მამამ შეილსა.

— აგერ ბარტყი!... უპასუხა შეილმა და გაიწოდა საჩვენებლად
პაწია თითი — შენი კირიმე, მამილო, შენ გეთაყვა, — ეხვეწებოდა
პატარა და ხვეწნის ნიშნად თითით ყელს უწევდა.

მიიხედა მამამ და დაინახა, ბარტყი გადაფოფილიყო ფრთებით
ეკლიან ბარდზე, პირი დაეღო, თითქო საქმელს აწედიანო, და შეში-
ნებული იყურებოდა.

მამამ ხეს წებდა, ზედ ჩიტის ბუდე დაინახა: აშკარა იყო,
ბარტყი იქიდან ჩამოვარდნილა, უღონობით შორს ვეღარ წასულა და

ბარდს დასცენია იმისაღნი ადვილას, რომ პატიკო წვალეებულა და
ფერ მიმწვდარა.

— გეთაყვა. ბარტყი. გეთაყვა!... იმუდარებოდა ბაეში.

ამირინდო გადასწვდა, დაიჭირა ბარტყი და მისცა პატიკოს.
ბაეში დაუყვავა პარტყს და სიხარულით არ იცოდა, რა ექნა.

ბარტყის დედა, ბუმბულაბურძენული სიმწარისაგან, იქვე შორი-
ახლო შეორე ხეზე. რჯდა და მოუსვენრად ტოკაედა უილაჯო მწუხა-

რებით. რომ ვერა ექნა რა, ხან ერთ შტოზე შესკუპდებოდა, ხან მეორეზე, წამდაუწუმ ხან პირს იზამდა ამათყენ, ხან კიდევ გაბედულად და უშიშრად წინ გამოუფრინდებოდა პატრიკოს შურდულივით, თითქო უნდოდა, ხელიდან ბევრს საყვარელი შვილი გამოსტაცოსო. ხან ბუდის პირად შეფრინდებოდა და ფრთების ცემით და გამწარებული ჰიკიკით ერთი ყოფა და ამბავი გაჰქონდა.

—ახლა, რად გინდა საწყალი ბარტყი?—ჰკითხა ბავშს მამამ. ბავშმა პასუხი ვერ უთხრა და შეაქყიტა ჰკვიანი თვალები, თითქო სურდა, პასუხი მამისგანვე შეეტყო.

—აგერ ბარტყის დედა, დაანახა ამირინდომ ჩიტის: რა რიგად ნაღვლობს და იქნება სტირის კიდევ, შეიღოს რად მართმევენო. იმას უნდა, ბარტყი ბუდეში ჰყავდეს.

—აბა ბუდე?—ჰკითხა ბავშმა.

—აგერ,—დაანახა მამამ ხეზე ბუდე.

—ამსვი.

მამამ აიყვანა ხელში პატრიკო და ბუდის სისწერივ გააჩერა. ბავშმა ბარტყი ჩასვა. ამირინდომ პატრიკო ძირს დაუშვა თუ არა, უთხრა:

—აბა უყურე, დედა ახლავ მოფრინდება ჭრარეგად გაიხარებს!...

მართლა, ერთი წუთიც არ გასულა, დედა მიფრინდა, შემოსკუპდა ბუდეზე და, თავისი შვილი რომ ცოცხალი დაინახა, იმის სიხარულს ბოლო არა ჰქონდა. ტანზე ბუმბული დაულაგდა, დამშვიდდა, ხმაც დაუტკბა და ისეთს სიხარულის ჰიკიკის მოჰყვა, თითქო თავის შვილის ძხსნელს ლოცავსო.

—მართლა, მართლა, უყურე, მამა!—წამოიძახა ღიმილით პატრიკომ და გაიშვირა თითი ბუდისაკენ, სადაც გახარებული ბარტყის დედა სიხარულის ნიშნად ფრთას ფრთასა სცემდა და თავის მადლობის ლოცვასა გალობდა.

ილია ჭავჭავაძე.

1. ჩიტის ბარტყის დატყუვება. 2. დედა-ჩიტის მწუხარება. 3. ბარტყის განთავისუფლება. 4. დედა-ჩიტის სიხარული.

დ ე დ ა - ჯ ე ფ ს ვ ი

1. იქ, სადაც ორი დიდი მდინარე ტიგრის და ფურათი ერთმანეთს ერთვიან, გაცალკევებულად მდებარეობს ერთი პატარა სოფელი,

სახელად „მაჰმუდი“. შიგ ცხოვრობს ათიოდე ლარიბი მოსახლე არაბი. ერთ მხარეზე ამ სოფელს გაუვლელი ქაობი ახლავს და მეორე მხრით. ქვიშიანი უდაბნო. ამიტომაც წლები ისე გადის, რომ აქაური მცხოვრებლები უცხოვს ვერაფის ხედვენ.

ამ სოფლის გარემო-მდებარე ადგილები განთქმულია ვეფხვებით და სხვა გარეული მხეცებით.

რასაკვირველია, აქაურს მცხოვრებთ ძალიან გაუკვირდათ, როდესაც ერთხელ დილით დაინახეს სოფელში მომავალი ცხენოსნები. ამ ცხენოსნებს წინ მოუძლოდა მშვენიერს არაბულ ცხენზე მჯდომ-ზარე წითელთმიანი ინგლისელი. სამგზავრო ტანისამოსი ეცვა, მსახური და გზის მაჩვენებელი არაბები თოფ-იარაღითა და ბარგით უკან მოსდევდნენ. ინგლისელმა ყურადღება არ მიაქცია შეკრებილ ხალხს, რომელიც გაშტერებით შესცქეროდა, და პირდაპირ მამასახლისისას ჩამოხტა.

ყველას უნდოდა შეეტყო, რამ აიძულა ეს წითური კაცი (ასე ეძახოდნენ ამ ინგლისელს), რომ იმისთანა გადაკარგულს ადგილს ეწვია. ზოგი რას ამბობდა და ზოგი რას.

გავიდა ერთი კვირა. შემდეგ მამასახლისმა გამოუცხადა სოფლებს, ინგლისელს თქვენთან რაღაც სათქმელი აქვსო. მაშინვე მამასახლისის კარზე შეიკრიბნენ სოფლელები. გამოვიდა წითური კაცი ზსთქვა:

—ვის უნდა ათი ოქრო?

* ყველამ თვალები დააქყიტა. ლარიბი არაბისათვის ამოდენა ფულის შეძენა დიდი ღვთის—წყალობა იყო და ყველამ ერთხმად შესძახა:

—რას გვიბრძანებთ?

—მიშოვეთ ერთი წყვილი ვეფხვის ლეკვი.

ამ სიტყვებზე ყველა შეშინდა. დიდი სიჩუმე ჩამოვარდა.

—ეფენდი შეუძლებელსა გვთხოვს,—სთქვა ბოლოს ერთმა ქადარა არაბმა, რომელიც სხვებზე წინ იდგა: ალლახის მადლი არ გამიწყრეს, ხელით ვეფხვის დარჩობა უფრო ადვილია, ვიდრე იმის ლეკვების წართმევა.

მოხუცის სიტყვას ინგლისელმა ყური არ ათხოვა და განაგრძო:

—ვის უნდა ოცი ოქრო?

ხმა არავინ ამოიღო.

—ვის უნდა ოცდაათი ოქრო?

ისევ სიჩუმე იყო.

— ორმოცი ოქრო?

კიდევ სიჩუმე იყო.

— შე მინდა, შე მოგიყვან ლეკვებსო, — მოისმა ხალხიდან ხმა.

ყველამ შეხედა ამ უშიშარს. ეს იყო ახალგაზდა არაბი, სახელად სულეიმანი, ერთი ღარიბი ქვრივის შვილი. ესენი სოფლის განაპირას ღარიბ ქობში იდგნენ.

სულეიმანი წადგა წინ. ინგლისელმა შეხედა ამ წამოსადეგ, ჯანმთელ ახალგაზდას.

— მაშ, კისრულობ ამ საქმეს?

— დიახ, ეფენდი!

— როდის?

— ხვალ, მზის ჩასვლის უმაღვე მოგგვრით.

— მაშ თქვენც ხვალვე მიიღებთ ორმოც ოქროს, ორი კი არა, თუნდ ერთიც რომ მომგეაროთ.

ამ სიტყვებს შემდეგ ინგლისელი შევიდა ოთახში. ყველანი შემოეხვიენ ამ გამბედავ ახალგაზდას. ყველა ურჩევდა, ხელი აეღო ამ საშიშარ საქმეზე, მაგრამ ახალგაზდა არაბი არავის უჯერებდა.

2. მეორე დღეს, ლოცვის შემდეგ, სულეიმანმა სამგზაგროდ მზადება დაიწყო: მამის ძველ შუბს წვერი გაუღესა; მერე წავიდა მამასახლისთან და სთხოვა, შენი კაი მატარებელი აქლემი მათხოვეო; მამასახლისს არ უნდოდა ეთხოვებინა; მერე ერთ ოქროდ მიაქირავა.

ნახევარ საათს შემდეგ სულეიმანი გასცილდა სოფელს. ხალხი ლოცვა-კურთხევით ისტუმრებდა, და საბრალო დედა კი მწარედ ქვითინობდა. ახალგაზდა არაბი უდაბნოს გზას დაადგა და მალეც მიაწია ქვიშიან ალაგს.

გარშემო სიცოცხლის ნატამალი არ იყო. მიწას ალმური ასდიოდა და ცა იწვოდა.

არც ერთი ხე, არც ერთი ბუჩქნარი, არც ერთი ხორციელი კაცი არ სჩანდა ამ ხრიოკ უდაბნოში. ყველა მიმალულიყო, ყველა მწვავი მზის სხივებისაგან თავს იფარავდა. სულეიმანს არაფრად იამა გარემო სიჩუმე. ამ გმირ ჰაბუკს უნებლიედ გულში ზალაღა შეიშინებოდა, მაგრამ უკან დაბრუნებისა რცხვენოდა. რაკი ერთხელ საქმე იკისრა, მეტი ღონე არ იყო, უნდა აესრულებია. გულის ძგერით აქლემი ააჩქარა.

სულეიმანი აქლემს ორ საათზე მეტს მიაქროლებდა ქვიშიან უდაბნოში. მერე გამოჩნდა მწვანე ადგილი. მივიდა სწორედ იქ, სადაც ვეფხვის ბინა ეგულებოდა. ეს ვეფხვი მთელ არემარეს იკლებდა. ამ ადგილს პატარა ტბა იყო. გაზაფხულზე იგი წვიმით ივსებოდა და ზაფხულს ისევ შრებოდა. ტბის გარშემო მაღალი ლერწამი და ხშირი ხეები იყო. ის საშინელი მხეცი ამ ადგილს ბუნაგობდა.

სულეიმანმა მიიარ-მოიარა ეს არემარე, მერე აქლემი ქვიშიან გორაკებს უკან მიმალა, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ მზის ჩასვლისას ძუ-ვეფხვი სანადიროდ აქით არ წაშოვიდოდა. აქლემს პირი თოკით შეუკრა, რომ ხმაურობა არ აეტეხა.

მერე სულეიმანი შევიდა გაუვლელ ქაობში, ლერწამსა და ლერწამს შუა გველივით მისრიილდა. შევიდა შუა ტბამდის; გული უფანცქალობდა, შუბის ტარს მაგრად ხელს უჭერდა, ღმერთს გულით ევედრებოდა და აღთქმას უდებდა. მკირეოდენი ხმაურობაც კი კანკალსა გვრიდა და შიშით ძრწოდა. დიდხანს ეპარებოდა ასე ახალგაზდა არაბი, ბოლოს მიუახლოვდა ერთ ხეს. ამ ხიდან შეეძლო დაეთვალიერებია ყველაფერი; დიდის სიფრთხილით ხეზე ავიდა და ტოტებში მიიმალა. იქიდან მოჩანდა მთელი ტბა. ელოდა მზის ჩასვლას. რამდენსამე საათს სულგანაბული ხეზე იჯდა და არემარეს თვალს არ აშორებდა. ბოლოს მზე ჩასასვლელად დაეწურა. ჩრდილმა არემარე მოიცივა, აღარა ცხელოდა, შორიდან ზღვის სიომაც დაჰბერა.

უეცრად ერთ ადგილს მონადირის გამჭვიახმა თვალმა ლერწმის მოძრაობა შეამჩნია... ერთ წამს შემდეგ ტბის ნაპირას გამოხტა მშვენიერი ძუ-ვეფხვი, მიიხედ-მოიხედა, მერე მივიდა წყლის დასალევად. ამ საშინელმა მხეცმა, წყალი რომ დალია, ერთი კიდევ დაიწყო არემარის დათვალიერება და, რადგან საეჭვო ვერაფერი დაინახა, გასწია იქით, საითაც, სულეიმანის ფიქრით, უნდა წასულიყო. გაიარა თუ არა ვეფხვმა კაი მანძილი, უშიშარი სულეიმანი დაადგა თავის განზრახულ საქმეს: საჩქაროდ ძირს ჩამოვიდა და გაექანა იქითკენ, საიდგანაც ვეფხვი გამოვიდა. ის ადგილი საესე იყო ძვლებით. ამით მიაგნო სულეიმანმა ვეფხვის ბუნაგს. ახალგაზდა არაბი მივიარდა, მოიტაცა ვეფხვის ორი მშვენიერი ლეკვი, საბანში გაახვია და დაბმულ აქლემისკენ გაექანა. ერთ წამს აქლემს შეახტა და სოფლისკენ მოჰკურცხლა.

3. მზე ჩავიდა; სისხლისფერად შეღებული ცა არემარეს უცნაურ ჭერსა სდებდა.

სულეიმანმა თითქმის ნახევარი გზა გაიარა. დადევნების შიში აღარა ჰქონდა, თავის ნადავლს ამაყაუ გადახედა და სიმღერა შემოსძახა.

პატარა ხანს უკან არაბმა უეცრად სიმღერა შესწყვიტა. საიდანღაც, ძალიან შორიდან, საზარელი ღმუილი მოესმა. ახალგაზდა მონადირეს ფერი ეცვალა, აქლემი შეაჩერა და სმენად გადაიქცა. ღმუილი ხელმეორედ მოისმა. არაბი დარწმუნდა, რომ გააფთრებული ძუ-ვეფხვი ღმუოდა.

სულეიმანმა შუბს მაგრად ხელი მოჰკიდა და აქლემი ააჩქარა, მაგრამ აქლემს აჩქარება არ ექირვებოდა: იმასაც ეგრძნო შიში და ქარივით მიჰქროდა... რამდენსამე წუთს შემდეგ ღმუილი ხელახლად მოისმა. სულეიმანი მიხვდა, რომ ვეფხვს მტაცებლის კვალისთვის მიუვნია და გამოსდგომია. აქლემს ბეჭებში შუბის წვერსა სცემდა, და ისიც გამალებული მიჰქროდა. ასე გავიდა ნახევარი სთათი. დროგამოშვებით ისეთი საზარელი ღმუილი მოისმოდა, რომ მონადირეს სისხლი უშრებოდა. ეს ღმუილი თანდათან ახლოვდებოდა. ბოლოს სულეიმანმა უკან მიიხედა და ვეფხვაც დაინახა. იგი, თითქოს მიწას არ ეკარებო, ისე უზრდულივით მოარბოდა. ვის არ შეაშინებდა მისი დაღრქენილი კბილები, გასისხლიანებული ენა და გაცეცხლებული თქალების ბრიალი!

ერთი წუთი კიდევ და ეს საშინელი მხეცი მხედარს უნდა მივარდნოდა. ახალგაზდა არაბი მიხვდა, რაც უშველიდა: მაშინვე მხეცს ერთი ლეკვი გადაუგდო, თანაც მობრუნდა და მის დასახვედრად შუბი მოიმარჯვა.

ძუ—ვეფხვი თავის ლეკვს ღმუილით მივარდა და ერთ წამს შედგა, თითქოს ფიქრობდა, მეორეც გამოვგლიჯო, თუ ჯერ ეს დავაბინავო. უკანასკნელმა განზრახვამ აჯობა. დედამ ლეკვს პირი დაავლო და ბუნაგისკენ გააქანა.

სულეიმანი სიხარულით აღარ იყო, რომ მღვეარი მოიშორა, და ალლახს მადლობას სწირავდა.

მზე ჩასულიყო. არემარეს ბინდი მოჰფენოდა, როდესაც გამარჯვებული და ამპარტავანი ყმაწვილი კაცი ნაშოვრით თავის სოფელში მივიდა. მთელი სოფელი აღტაცებით მიეგება.

სოფლის მაჰმუდის მხიარულებამ დიდხანს არ გასტანა. ახლა ძუ-ვეფხვი ამ სოფელს მოსისხლე მტრად გადაეკიდა: ყოველ ღამე მოისმობდა ვეფხვის ღმუთილი, რომელიც მკხოვრებლებს შიშის ზარს სცემდა.

ყოველ-ღამე იკარგებოდა ამ სოფლის სიმდიდრე: აქლემი, ხარკამეჩი და სხვა საქონელი.

ზოგჯერ გააფთრებული მხეცი ადამიანსაც არ ზოგავდა. ერთხელ მამასახლისიც მხოლოდ აქლემის ფეხის სიმარდემ გადაარჩინა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ სოფოლეებს დაბინდებისთანავე კარები უნდა ჩაეკეტათ.

ბოლოს ყველანი ისე დაშინდნენ, ისე საქმე გაუქირა ვეფხვის გადამტერებამ, რომ ინგლისელს მოსთხოვეს, ან ღიჯვი დედას დაუბრუნე და ან აქიდან მოგვეშორდით. ინგლისელიმა თავის ქვეყანაში წასვლა ირჩია.

ერთხელ დილაადრიანად შეიარაღებული მგზავრები გზას გაუდგნენ.

მთელი ღღე მოსვენებით მიდიოდნენ, საშიში ვეფხვი სრულიად დაავიწყდათ. ბინდისას მგზავრები ეტრატის მდინარეს მიაღგნ და იმისი ნაპირების მშვენიერებით სტკებოდნენ.

უეცრად გზას იქით დაინახეს რალაც აჩრდილის მზგავსი. ერთი თვალის დახამხამებაში ვეფხვი შეახტა ინგლისელს. მხლებლების

ცხენებს შეეშინდათ, გაიწე-გამოიწიეს და ყალყზე დადგნენ. მხლებელნი ისე დაიფანტნენ, რომ არ იცოდნენ, თოფებს საით ისროდნენ.

როდესაც გონზე მოვიდნენ, თავისი ბატონი ცხენიანათ მიწაზე გაშოტილი დაინახეს.

ალარც ვეფხვი სჩანდა და ილარც მისი ლეკვი.

ზარალს გარდა, ძვირად დაუჯდა ინგლისელს ვეფხვის ცოცხალი ლეკვის შოვნა. მხარზე სამუდამოდ დაჩნდა ღრმა ქრილობის კვალი.

„ჯეჯილი“

1. როგორ მოიტაცა არაბმა ვეფხვის ლეკვები? 2. როგორ წაართვა არაბს ძე-ვეფხვმა პირველი ლეკვი და როგორ დაიბრუნა მეორე?

ბ ე ლ უ რ ა

სანადიროდან მოვდიოდი. ჩემს წინ ძალღი მიძუნძულობდა. უცებ ძალღმა სიარულს უკლო. ფეხაკრეფით მიპარვა დაიწყო, თითქო ნადირის, ან ფრინველის სუნი აიღოო. გავრხედე წინ, დავა-ცქერდი და ჩიტის ბარტყი დავინახე. იგი ბუდიდან ჩამოვარდნილიყო, რადგანაც ქაჩი ხეებს ძალიან არხვედა, — უძრავად იჯდა და ახლად-ამოსული ფრთები აქეთ-იქით გადაეფოფხა. ჩემი ძალღი ბარტყს ნელ-ნელა უახლოვდებოდა.

უცებ შავგულ-მკერდა ბელურა ხიდან გადმოქანდა და ქვასავით ძალღის ცხვირწინ დაეცა. აბურძგნულმა და გაკაპასებულმა ერთი ორჯერ ისკუპა პირდაპირ დაღრენილი ძალღისკენ, ეცა მას და აეფარა თავის შვილსა. დედა-ჩიტს ტანი უთრთოდა შიშისაგან, ხმა გაუხრინწიანდა, ძაგძაგობდა, გული ეღვოდა, მაგრამ იგი შვილი-სათვის თავგანწირული იყო.

რა უშველებელ ვეშაპად უნდა მოსჩვენებოდა ძალღი ამ პაწია სულდგმულსა! მაგრამ შვილის სიყვარულის ძალამ ბელურას თავი დაავიწყებია და ხიდან გადმოაქანა.

ჩემი ტრეზორა შესდგა, უკან დაიწია. სჩანს; იმანაც იცნო და იგრძნო იგი ძალა. მე დაფუძახე გაშტერებულ მყეტარს, წამოვედი და მოწიწებით თაყვანისცემა ვიგრძენ იმ პაწაწა და თავგანწირული ჩიტის და მისი ფრთაშესხმული სიყვარულის წინაშე.

სიყვარული, ვიფიქრე მე, სიკვდილსაც და სიკვდილის შიშსაც სძლიებს. მარტო მითი, მარტო სიყვარულით მძლეობს და მოძრაობს ცხოვრება.

თარგმანი ი. ჭავჭავაძისა.

1. რა უბედურება შეემთხვა ბარტყს? 2. როგორ იფარავდა ბელურა წვილს? 3. რა გრძნობამ აიძულა დედა-ბელურა თავგანწირვისათვის? 4. რა ძალა აქვს სიყვარულს?

პატარა ფლორენციელი მწერალი

ჭულიო პირველდაწყებითს სკოლაში სწავლობს. მეოთხე კლასის მოწაფეა. თორმეტი წლისა თუ იქნება. მშენიერი, შავთმიანი თეთრ-ყირმიზი ბავშვია, უფროსი ვაჟია რკინის გზის მოსამსახურისა, რომელსაც დიდი ოჯახი ჰყავს სარჩენი. რადგან ცოტა ჯამაგირი ეძლევა, ძალიან ღარიბადა სცხოვრობს.

მამას ძლიერ უყვარს შვილი. ღმობიერადაც ეპყრობა, მაგრამ თუ სწავლაში სისუსტე შეამჩნია, უთუოდ სიმკაცრესაც არ მოერიდება. შვილმა, რაც შეიძლება, მალე რაიმე ადგილი უნდა იშოვნოს, და ეგ მხოლოდ მაშინ მოხერხდება, თუ კარვად და ბევრს ისწავლის. ყმაწვილი ძლიერ ბეჯითობდა, მაგრამ მამა მაინც ყოველთვის სწავლაზე ძალას ატანდა.

მამა ღიღინის კაცი არ იყო, მაგრამ ღიდ შრომასა და ჯათას წელში გაეტეხა და უდროოდ მოეხუცებია. უკიდურესი სიღარიბის გამო, სამსახურის გარეშე, კერძო სამუშაო უნდა ეშოვნა და ღამ-ღამობით უნდა ეკეთებია. უამისოდ ოჯახს ვერ არჩენდა.

უკანასკნელ დროს ერთმა წიგნის მოვაჭრე ფირმამ, რომელიც წიგნებსა და ჟურნალებს აბეჭდინებდა, სამუშაო მისცა ღარიბი ოჯახის მამას: წიგნის ბანდეროლებზე ხელმომწერლების სახელი, გვარი და მისამართები უნდა ეწერა. ხუთას მსხვილ და სუფთად დაწერილ მისამართისთვის სამი ლირა უნდა ეძლიათ. ძლიერ მომპანცველი სამუშაო იყო, და სადილობისას ხშირად მწუხარებით იტყოდა ხოლმე:

—თვალეები დამისუსტდა... ეგ შრომა მეტად მღალავსო.

—მე დავსწერ, მამა,—უთხრა ერთხელ ვაჟმა:—მე თითქმის ისეთი ხელი მაქვს, როგორიც შენ.

—არა,—უპასუხა მამამ:— შენ უნდა ისწავლო; შენი სწავლა უფრო ძვირად მილირს, ვიდრე წიგნის ბანდეროლები. ერთ წამსაც რომ მოგაცდინო სწავლას, მე სინიდისი შემაწუხებს. მადლობელი ვარ, რომ ჩემი მოხმარების სურვილი გაქვს, მაგრამ, მართალი გითხრა, ეგ არ მომწონს: მაგისთანები არაოდეს არ გამიმხილო. შენი საქმე ჯერ სწავლაა, სწავლა და მეტი არაფერი.

ჯულიომ ძლიერ კარგად იცოდა, რომ მამა მისი მტკიცე ხასიათის კაცი იყო და თავისი სურვილი აღარ გაუმეორებია, მაგრამ ის თავის განზრახვას მაინც არ ეშვებოდა. მამა სამუშაოს ყოველთვის თორმეტ საათზე ათავებდა და მერმე სამუშაო ოთახიდან საწოლ ოთახში გადიოდა. ამ დროს ხშირად საათის რეკაზე გამოღვიძებდა ხოლმე ჯულიო, რომელიც სკამის რახუნს და მამის ფრთხილ ფეხის-ხმას გაიგონებდა ხოლმე. ერთხელ უდარაჯა, სანამ მამა დაწვეზოდა; მერმე ნელა წამოდგა, ჩაიცვა, ხელის ფოთინით სამუშაო ოთახში შევიდა და ლამპა აანთო.

სტოლზე ბანდეროლები და მისამართების სიები ეწყო. ჯულიომ წერა დაწერა და ცხალ აბდა, მამის ხელისათვის მიემზგავნებია; დიდი ხალისით, სიხარულით და თან შიშით მუშაობდა. დაწერილი მისამართების რიცხვი ძალიან გადიდდა. ხანდახან წერას შესწყვეტდა, რომ ხელი დაესვენებია, მიაყურებდა მამის ოთახს და ხელახლა უფრო მეტის ბეჯითობით შეუდგებოდა მუშაობას. ას სამოცი ბანდეროლი დასწერა—ანუ ერთი ლირა შემატა მამის ქირას. ახლა კი შესწყვიტა წერა, სტოლზე ყველაფერი მიალაგ-მოალაგა, ლამპა დააქრო, ფეხის ცერებზე ჩუმად თავის ოთახში დაბრუნდა და დაწვა. მეორე დღეს სადილობისას მამა კარგს გუნებზე იყო. იგი სულ სხვა საქმეზე იყო გადაყოლილი და ამ შრომას მექანიკურად ეწეოდა, ნამუშევარს საათობით ანგარიშობდა და ამიტომ შვილის ოინი ვერ შეამჩნია. მაგრამ მეორე დღეს, როცა დაწერილი ბანდეროლები დაითვალა, შვილს მხარზე ნელა ხელი დაჰკრა და უთხრა:

—ჯულიო ჩემო! მამა შენი უკეთესად მუშაობს, ვიდრე შენა გგონია. გუშინ საღამოს, ორი საათის განმავლობაში, მთელი სამუშაოს მესამედი გამიკეთებია. ამდენი არაოდეს არ მომისწრია. მაშ ხელიც მარჯვე მქონია და თვალელებიც აღრინდულად მიქრის.

ჯულიოს ძლიერ უხაროდა და გულში ფიქრობდა: საბრალო მამა, ქირას გარდა, კმაყოფილებაც მიიღე! ფიქრობს, თითქო ძალღონე შიმატებოდეს!.. ახლა უფრო უშიშრად ვიმუშავებო, — სთქვა ჯულიომ და გამხნვედა. მეორე დღეს შუალამეს ჩვეულებრივ სამუშაოს შეუდგა, ასე განაგრძო რამდენსამე ლამეს — და მამას ექვიც არ აუღია. მხოლოდ ერთხელ ვახშამზე სთქვა: — საკვირველია, რომ უკანასკნელ დროს ძლიერ ბევრი ნავთი იხარჯებაო.

ჯულიო ცოტათი შეფიქრიანდა, და ამ ეპოდ მამის შენიშვნა მხოლოდ ამითი გათავდა. ლამის სამუშაოს ჯულიო გაბედულად განაგრძობდა. უძილობის გამო დილით ფერმიხდილი დგებოდა, თვალები ეხუტებოდა და წიგნზე მიეძინებოდა ხოლმე.

— აბა, რა დროს ძილია, ჯულიო! ისწავლე, ისწავლე! — შეჰყვირა მამამ.

ჯულიო შეკრთა და ისევ გაკვეთილებს მოსდგა.

ეგვეე გამეორდა შემდეგ დღეებშიც: ჯულიოს წიგნზე ეყვინთებოდა, გვიან დგებოდა, გაკვეთილებს ცუდად ამზადებდა, ეტყობოდა, თითქო სწავლა მობეზრდაო. მამა ძალიან დაუკვირდა, ჩაუფიქრდა ამ ცვლილებას და ბოლოს საყვედურიც უთხრა:

— არაოდეს აქამდი ასე არ შეგიწუხებიყარ, ჯულიო! შენ მატყუებ, სრულიად გამოიცვალე. ეგ ჩემი უბედურებაა! მთელი ოჯახი შენ შემოგყურებს და შენი იმედი აქვს. აღარა ვარ შენი კმაყოფილი, გესმის?

ამ პირველმა მკაცრმა საყვედურმა ყმაწვილი მეტად შეაშფოთა.

— დიახ, — იფიქრა მან, — მართლაც, ასე გაგრძობა აღარ შეიძლება, კიდევ მამის მოტყუება აღარ ივარგებს!

მაგრამ იმავე დღეს, სადილობისას, მამამ მზიარულეებით წარმოსთქვა:

— ამ თვეში ბანდეროლების წერისათვის ოცდა თორმეტი ლირით მეტი მივიღე, ვიდრე წარსულშიო, და უჯრიდან კოლოფით კანფეტები ამოიღო: კარგი ქირა რომ მიიღო, უნდოდა, ოჯახი გაეხარებია. კანფეტებს მთელი ოჯახი დიდის ალტაცებით მიეგება. ჯულიოსაც ძლიერ უხაროდა და თან ფიქრობდა:

— არა, საბრალო მამავ, კიდევ უნდა განვაგრძო შენი მოტყუება, ვეცდები, დღისით ბეჯითად ვისწავლო, ღამით კი ოჯახსა და შენს მოსახმარებლად ვიმუშაო!

— ჩემს ქირას რომ ოცდა თორმეტი ლირა მოემატა, განაგრძო მამამ, — ძლიერ, ძლიერ მახარებს, მაგრამ ეგ... (ჯულიოზე უჩვენა), ეგ მიმწარებს სიცოცხლეს.

— ჯულიომ მამის საყვედური მიიღო, თუმცა ასეთი დაუმსახურებელი საყვედური იღუმალ ცრემლებს აყლაპვინებდა: თანაც ჯულში სიამოვნებასა გრძნობდა, რომ ოჯახს შეელოდა. კიდევ განაგრძო იღუმალი მუშაობა. მაგრამ უფროდაუფრო იქანცებოდა, ძილი ერეოდა და თავს ველარ იმაგრებდა. ასე განვლო ორმა თვემ. მამა უსაყვედურებდა მას, უჯაერდებოდა, შვილის ამბის შესატყობად შკოლაშიაც წავიდა.

— სხვებს ჯერ უკან არ ჩამორჩენიაო, — უპასუხეს მასწავლებლებმა, მაგრამ ეგ იმიტომ, რომ კარგი ნიჭის პატრონია. ადრინდელი ხალისი სწავლისა კი აღარ აქვს: თვლებს, ამთქნარებს, ყურადღება აღარ აქვს; თხზულება მოკლე და ულაზათო გამოჟღერის; შექმნა კი ძლიერ კარვად ესწავლაო.

ამვე საღამოს მამამ ჯულიო ცალკე გაიხმო და მკაცრად გამოელაპარაკა:

— ხომ ხედავ, ვიქანცები, უზომოდ ვშრომობ ოჯახისთვის. შენ ჩემი შემწე არა ხარ! შენ უგულო ადამიანი ყოფილხარ! შენ, როგორც გეტყობა, არც ოჯახის, არც მამის, არც დედის, არც ძმების არაფერი გენადვლება!

— ოჰ, არა მამავ, ნუ ამბობ მაგას! — წამოიძახა ჯულიომ და ტირილი მორთო, იგი მოემზადა, ყველაფერი ეთქვა, მაგრამ მამამ გააწყვეტინა.

— ხომ კარვად იცი, ჩვენი ოჯახი რა მდგომარეობაშია, იცი, რომ ყველამ უნდა ვიშრომოთ. ჩემი მუშაობა უნდა გავაორკეცო: ამ თვეში ასი ლირა ჯილდო უნდა მიმეღო, მაგრამ დღეს გავიგე, რომ არ მაძლევენ.

ჯულიო ფიქრობდა გაემზილა, ბანდეროლებს მე ვსწერდიო, მაგრამ, როცა მამამ თავისი საჩუქრის დაკარგვის ამბავი სთქვა, საიდუმლო კიდევ შეინახა.

— არა, არ გავამხელ, სჯობია, არავინ იცოდეს, მხოლოდ მაშინ შემეძლება მამის მაგიერად მუშაობა! დიახ, თუმცა გამწარდები, მამავ, მაგრამ სამაგიეროდ მე გავიპირებ: კარვად ვისწავლი და შემ-

დეგ კლასში უთუოდ გადავალ. განა კარგი არ იქნება, რომ მოგე-
ხმარები, იმ შრომას შეგვიმსუბუქებ, რომელიც შენ გქანცავს და გა-
სუსტებს. მხოლოდ ორ თვეს დამკირდება ლამლაჩობით მუშაობა და
დღისით—მოქანცვა, დაღლა, დიდი შრომა და მამისაგან საყვედუ-
რის მიღება.

ჯულიოს ყველაზე უფრო ისა სტანჯავდა, რომ მამა ცივად
ექყრობოდა მას, ხშირად მასთან უბრადაც იყო, თითქო შეილი და-
ღუპულად მიაჩნდა, მისი შეხედვაც კი ეზარებოდა; ეს გარემოება
ჯულიოს მეტად აწუხებდა; როცა მამა ზურგს შეაქცევდა, ჯულიო
ნაზად და სასოებით გაიღიმებოდა... მწუხარებისა და გადამეტებული
შრომისაგან იგი თვალდათვალ ქცნებოდა, ყვითლდებოდა და შკო-
ლაშიც რიგიანად ვეღარ მეცადინებოდა. იცოდა, რომ მალე ბოლო
უნდა მოღებოდა ღამის მუშაობას და ყოველ ღამეს გადასწყვეტდა—
მეტს აღარ ვიმუშავებო; მაგრამ, დაკრავდა თუ არა საათი თორმეტს,
ჯულიო იმ წამსვე თუ სამუშაოდ არ წავიდოდა, ტანჯვის წამები
დაუდგებოდა მას: დიდ სინანულში ჩავარდებოდა ხოლმე, თითქო
თავის მოვალეობას ღალატობდა, მამის ფულს იპარავდა, ოჯახს
აკლებდა. იგი წამოდგებოდა იმ ფიქრით, ეგებ მამამ შემომისწროს
წერაზეო, ან ნაწერ ბანდეროლებს დაითვლის და მიხედება, საქმე
როგორც არისო. ახლა ჯულიო თანდათან შეეჩვია იმ აზრს, რომ
აღრე თუ გვიან საიდუმლო უნდა გაემხილა. მამამ ჯულიოს ერთ-
ხელ მეტად მკაცრი სიტყვით მიმართა. დედამაც ერთხელ სადილოობის
დროს შეამჩნია, რომ ჯულიო სრულიად ავადმყოფს დამზგავსებოდა.

—ჯულიო, ავად ხარ?—ჰკითხა შეშინებულმა დედამ; მერმე
ქმარს მიუბრუნდა ამ სიტყვებით: „ჯულიო ავად არის, შეხედე,
როგორ გაყვითლებულა! რა დაგემართა, ჯულიო?“.

მამამ გვერდზე გადახედა ჯულიოს.

—ავადმყოფობა ხშირად ცუდი სინიღისისგან წარმოსდგება.
როცა ბეჯითად მეცადინებოდა, კარგადაც იყო, კარგ ყოფაქცევაზე-
დაც იდგა, როგორც კეთილი შეილი.

—კი, მაგრამ ჩემი ჯულიო ავად არის,—წამოიძახა დედამ.

—ეგ ჩემი საქმე არ არის, როგორც უნდა, ისე იყოს,—ცივად
უპასუხა მამამ.

ეგ სიტყვები ყმაწვილს ლახვარით მოხვდა გულში.

— როგორ? ნუთუ მამას ჩემი ავადმყოფობა აჩუქებდა მიაჩნია? წინად ჩემი ერთი წამოხველება მას თავზარს სცემდა. მაშ ალარ ვყვარებივარ. აშკარაა, რომ მე მის გულში მკვდარი ვარ. ყველაფე დასრულდა, მამა! არა, თუ მამას ალარ ვუყვარვარ, სიცოცხლე ალარ შემძლია. ყველაფერი უნდა გავაძხილო, ალარ მოვატყუებ მამას, უნდა ადრინდულად ვისწავლო. ყველაფერს დაეთმობ, ყველაფერს შეველევი, მამის სიყვარულს კი ვერა. ესაა ჩემი უკანასკნელი მტკიცე გადაწყვეტილება.

მაგრამ ღამით იგი ისევ წამოდგა, უფრო კი ჩვეულების გამო. უნდოდა ერთხელ კიდევ უკანასკნელად შესულიყო ღამით იმ ოთახში, სადაც დიდხანს საიდუმლოდ მუშაობდა, სადაც მას ნაზის სიხარულით გული ევსებოდა.

ჯულიომ ოთახში სანთელი აანთო. აი ბანდეროლები სტოლზე აწყვია. ამას შემდეგ მე ვეღარ დავსწერ ბანდეროლებზე ადგილების სახელებს, ხელის მომწერთა მისამართებს, — გაივლო გულში ჯულიომ და რაღაც დარღმა გაიტაცა. აიღო უნებურად კალამი, თითქო ჩვეულებრივი შრომის დასაწყებად. უცაბედად წიგნს ხელი წამოაკრა. წიგნმა დიდი ხმაურობით იატაკზე ტყეპა მოადინა. ჯულიოს ახლა თავში სისხლი აუვარდა, თან ფაქრმა გაუელვა: „ამ ხმაურობაზე მამას რომ გამოეღვიძოს, ცუდ საქმეზე მაინც ხომ ვერ შემისწრებს, და მეც ხომ გადაწყვეტილი მაქვს გამელაგნება. მაგრამ მარცხ არ ივარგებს, რომ მამა ფხაკრეფით ბნელ ოთახში შემოვიდეს; მაშინ ხომ სახტად დაერჩები ამ თავწადგომის დროს; დედასაც გამოეღვიძება და შეშინდება“. ახლა თავში ისიც მოუვიდა, რომ მამას შერცხვება, რაღაც თავის დამცირებას იგრძნობს, როცა ამ სამუშაოზე შემომესწრებაო.

ჯულიო დიდად შეფიქრიანდა, მან სულგანაბულად მამის ოთახს მიაყურა. დიდი სიჩუმე იყო. ყური კარს მიაპყრო: ყველას სძინავს; მაშ, ხმაურობის გამო, მამას არ გამოღვიძებია. ჯულიო დაიმედდა და ჩვეულებრივ საქმეს ხელი მიჰყვა.

წარწერილი ბანდეროლების რიცხვი მატულობდა. ქუჩიდან შეურმეთა ხრიალი და პოლიციელების ხმა მოისმოდა. კიდევ ღრმა სიჩუმე ჩამოვარდა, მხოლოდ შორს სადღაც ძაღლები ყფდნენ. ჯულიო არაფერს ყურს არ უგდებდა და სწერდა და სწერდა. წიგნის ხმაზე

მამა მისს თურმე გამოლოცებოდა, დრო შეერჩია და ოთახში შემო-
პარულყო. ქუჩიდან ხმაურობის გამო, ჯულიოს ვერც ფეხის ხმა
და ვერც კარის ქრიალი ვერ გაეგონა. მოხუცი მამა ზურგს უკან
წამოდგომოდა, ბამბასავით ვათეთრებული თავი დაეხარა და დასცქე-
როდა, თუ რა სიჩქარით მიწრიპინობდა ქალაღზე ყმაწვილის კალა-
ნი. ახლა მამამ ყოველივე გაიგო, ყოველივე მოიგონა. მისი გული
სიყვარულმა და მტანჯველმა სინანულმა შეიპყრო; ერთხანს ადგილი-
დან ველარ იძროდა, სულგანაბული იღვა. მერმე მამა თრთოლვით
ყელზე მოეხვია თავის შვილს...

— მომიტევე, მამავ, მომიტევე! — წამოიძახა ხმამალა ჯულიომ.

— შენ მომიტევე, შენ! — ეუბნებოდა მამა და თან სტიროდა და
კოცნიდა მას: ახლა ყველაფერს მივხვდი, ყველაფერი ვიცი! და
ამიტომ გთხოვ, ზომიტევეო, ღეთისნიერო ბავშო! აბა, წავიდეთ!

მამამ აიყვანა და დედასთან მიიყვანა; მასაც ვალვიძებოდა.

— გადაეხვიე შენს შვილს! ეგ ჩენი ანგელოზი ყოფილა. მთელი
თვეობით არ უძინია თურმე და ჩემს მაგიერ უმუშავნია; მე კი
მრავალჯერ გავკიცხე, დავტუქსე და გავამწარე იგი, ვინც თურმე
ჩენის ლუკმისათვის თავგანწირულად ზრუნავდა.

დედა დიდის აღერსით გადაეხვია და გადააკოცნა ჯულიო.

— წადი, შვილო, გენაცვალოს დედა, წადი, დაისვენე, — იმეო-
რებდა დედა, როცა დამშვიდდა და ლაპარაკი შესძლო.

— მოხვიე ხელი და წაიყვანე!

მამამ ხელით მიიყვანა ლოჯინთან, გახადა, ბალიში გაუბერტყა,
დააწვინა და საბანი დაახურა.

— გმადლობ, მამილო! კარგი, კარგი! გმადლობ, მამა! — იმეო-
რებდა ბავში: გმადლობ, წადი, თუ გიყვარდე, და თვითონ მოისვენე.
მე ბედნიერი ვარ! წადი, დაიძინე, მამილო!

მამას უნდოდა ეყურებია, როგორ დაიძინებდა, მიუჯდა ლოჯინს
და ხელი ხელში ჩაჰკიდა.

— დაიძინე, დაიძინე, ჩემო ძვირფასო შვილო; დაიძინე, ჩემო
ანგელოზო!

დაღლილს ყმაწვილს მაშინვე დაეძინა. ოთხი თვის ღამისთევის
შემდეგ დღეს პირველად იყო, რომ ჯულიოს დიდხანს და ღრმად ეძინა.

მეორე დღიას, როცა ჯულიომ თვალები აახილა, დაინახა,

რომ მის გვერდით მამა მისს ჩასძინებოდა და ბამბასავით გათეთრებული თავი მზის შუქით უბრწყინავდა...

ღე-ამიჩისი.

1. რას შერება ჯუღიოს მამა, რომ თავისი დიდი ოჯახი არჩინოს? 2. როგორ ეხმარება ჯუღიო ჯაფით დარვირთულ მამას? 3. რა შედეგი მოჰყვა ჯუღიოს დახმარებას როგორც თვითონ მისთვის, აგრეთვე მამა მისისთვის? 4. როგორ ექცევა მამა ჯუღიოს და ჯუღიო მამას საიდუმლოს გამოაშკარავებამდი? როგორ მოექცენ მშობლები ჯუღიოს, როცა საიდუმლო გამოუმჯავნდა?

ავადმყოფ მამასთან.

მარტის წვიმიანი დღე იყო. ნეაპოლის უმთავრეს საავადმყოფოსთან ერთი პატარა სოფლის ბიჭი მივიდა. მთლად გალუმბული და ტალახში ამოთხუპნული იყო. ხელში ბოხჩა ეჭირა. მეკარეს რაღაცა ბარათი გადასცა და თავის მამის ამბავი იკითხა.

ყმაწვილი მშვენიერი შესახედავი იყო: შევეგრემან პირისახეს კვიანი თვალები, ლალისფერი ტუჩები და სპეტაკი ბროლის კბილები უშვენებდა.

იგი მოსულიყო ნეაპოლის არემარეში მდებარე სოფლიდან. ერთი წლის წინად მამა-მისი საფრანგეთს სამუშაოდ წასულიყო; ნეაპოლს დაბრუნებისას ავად გამხდარიყო და შინ წერილი გაეგზავნა, საავადმყოფოში ვარო.

ამ ამბავმა ცოლი სასოწარკვეთილებაში ჩაავდო, მაგრამ ოჯახს ვერ მიატოვებდა, რადგან ერთი ბავში ავად ჰყავდა და მეორე ძუძუს სწოვდა; ძლივსძლიობით შეაგროვა ცოტაოდენი ფული და ნეაპოლს თავისი პატარა ბიჭი გაგზავნა, რომ ავადმყოფი მამისათვის მოეწყო.

მეკარემ ბარათი გადიკითხა და საავადმყოფოს მოსამსახურეს დაუძახა, ბავში მამასთან მიიყვანეო.

— ვინ მამასთან მივიყვანო? — იკითხა მსახურმა.

ყმაწვილი შეკრთა, ვაი თუ ცუდი ამბავი მითხრასო, მაგრამ მამის გვარი მაინც საჩქაროდ უთხრა მოსამსახურეს. მოსამსახურემ ეს გვარი ვერ მოიგონა.

— მოხუცი მუშაა? — ჰკითხა მან — შორიდან არის მოსული?

— დიახ, მუშაა, მაგრამ მოხუცი კი არაა, — უპასუხა ბავშმა.

— შორიდანაა? როდის შემოვიდა საავადმყოფოში?

ბავშმა წერილში ჩაიხედა.

—უთუოდ ხუთიოდე დღე იქნება, — უპასუხა მან.

მსახური ჩაფიქრდა, ცდილობდა მოეგონა.

—ჰო, ვიცი! მეთხე პალატაში უნდა იყოს, სულ უკანასკნელ ლოგინზე.

—როგორაა? ძლიერ ცუდად ხომ არ არის? — აღელვებით ჰკითხა ბავშმა.

მსახურმა მღუპარეთ გადახედა.

—წავიდეთ! — უთხრა მან ყმაწვილს.

კბეზე ავიდენ, აივანი გაიარეს და დიდ ოთახში შევიდენ. აქ ლოგინები ორ რიგად იყო ჩამწკრელებული.

—გავიაროთ! — გაიმეორა მოსამსახურემ.

ბავში უკან მიჰყვებოდა და შ.შით აქეთ-იქით იცქირებოდა. ყოველი მხრით ტანჯული და ფერმიხდილი ავადმყოფები იწვენ: ზოგს თვალები ჰქონდა დახუჭული, თითქო მიცვლილიაო, ზოგს შეშინებულივით გაშტერებოდა; ზოგი საცოდავად კენესოდა. ოთახები ბნელი და წამლის სუნით გაჟღენთილი იყო. ორს მომღელელ ქალს წამლიანი შუშები დაჰქონდათ და ავადმყოფებს წამლებს აწვდიდენ.

მსახურმა ერთ ლოგინს ფარდა ახადა ჭ პაწიას მიუთითა: „აი, მამა შენიო“.

ავადმყოფს ერთი ხელი საბანზე ედვა, ბავშმა ავადმყოფის ხელი აიღო და გულში ჩაიხუტა. ავადმყოფი არ განძრეულა. ბავშმა ჩუმ ტირილი დაიწყო. ავადმყოფმა გადმოხედა, დიდხანს უცქირა, თითქო კიდევ იცნოო, მაგრამ ხმა არ გაუცია, სიტყვა არ უთქვა. საბრალო ისე გამოცვლილიყო, ყმაწვილმაც ვეღარ იცნო: თმა გათეთრებოდა, წვერი გაბურძგნოდა, სახე ვასივებოდა და ლურჯად უბზინავდა, თვალები მიღეოდა და ტუჩები გაფითრებოდა. სრულიად უცნობის სახე ჰქონდა. მხოლოდ შუბლი და წარბები დარჩენილიყო ადრინდელი.

—მამა, ჩემო ძვირფასო მამა! — უძახოდა ბავში: — ვერ მიცანი? მე ვარ, მამა, მე! ჩეჩილიო ვარ, შენი ჩეჩილიო! დედამ გამომგზავნა სოფლიდან; შემომხედე კარგად! ვერა მცნობ? ხმა მაინც გამეცი! სიტყვა მაინც მითხარი!

ავადმყოფმა ერთი კიდევ გადმოხედა და თვალები დახუჭა.

—მამილო! შენი შვილი ვარ, შენი ჩეჩილიო!

ავათმყოფი არ ინძრეოდა და მძიმედ კვნესოდა. ბავშვა სკამი ლოგინისკენ მისწია, დაჯდა და გაშტერებით უცდიდა.

—აი, მოვა ექიმი.—ფიქრობდა იგი,—ის მეტყვის, თუ რა დაემართა მამაჩემს.

ბავში მწარე ფიქრებმა გაიტაცა; ის ფიქრობდა მამაზე, გაიხსენა, თუ როგორ გაემგზავრა იგი სამუშაოდ, როგორ გამოეთხოვა ოჯახს გემზე, რა იმედით შეჰყურებდნენ მის მგზავრობას; მოიგონა ისიც, თუ რა სასოწარკვეთილებაში ჩავარდა დედა, როცა მისი წერილი მიიღო. თვალწინ წარმოუდგა მკვდარი მამა, შავებით შემოსილი დედა, სამათხოვროდ გამოსული ოჯახი.

ამ ფიქრებში გართულ ბავშს ბექზე ვიდაცამ ნელა ხელი დაადვა. ბავში შეკრთა; მოიხნდა და მომვლელი ქალი დაინახა.

—რა დაემართა მამაჩემს?—სწრაფად ჰკითხა მან ქალს.

—ეგ მამაშენია?—ჰკითხა მომვლელმა ქალმა აღერსიანად.

—დიახ, მამაჩემია... მე სოფლიდან მოვედი. რა დაემართა?

—აი, ახლავე აქიმი მოვა,—სთქვა ქალმა და წავიდა; მეტი ერთი სიტყვაც არ უთქვამს.

ნახევარ საათს შემდეგ ზარი დაირეკა. შემოვიდა აქიმი; მას თან მოჰყვებოდა ასისტენტი და ორი მომვლელი ქალი. ლოგინებს ჩამოუარეს. ყოველ ლოგინთან შეჩერდებოდნენ ხოლმე. ბავშს ეგონა, თითქო მის მამის ლოგინთან ვეღარც კი მოაწევდნენ; ამ მოლოდინში საშინლად იტანჯებოდა. ბოლოს მიაწიეს მახლობელ ლოგინთან. აქიმი მალალი, ბექებში მოხრილი და მკაცრი შეხედულობის ადამიანი იყო. როცა ის მამას მიუახლოვდა, ყმაწვილი წამსვე წამოდგა და შორთო საშინელი ტირილი. აქიმმა გაკვირვებით შეხედა ყმაწვილს.

—ავათმყოფის შვილია,—სთქვა მომვლელმა ქალმა;—დილას მოვიდა სოფლიდან.

აქიმმა ბავშს მხარზე ხელი დაადვა და ავათმყოფისკენ დაიღუნა, მაჯა გაუშინჯა, შუბლზე ხელი გადუსვა და რაღაცას ეკითხებოდა მომვლელ ქალს.

—სულ ერთნაირად არის,—უპასუხა მან.

აქიმი ცოტას ჩაფიქრდა და წარმოსთქვა:

—ისე განაგრძეთ მოვლა, როგორც ნათქვამი გაქვთ.

ბავშმა ტირილით ჰკითხა: — რა სჭირს მამას?

— ნუ გეშინია, პაწია! — უპასუხა აქიმმა: — წითელი ქარი აქვს პირის სახეზე; საშიში სენია, მაგრამ შეიძლება მორჩეს; მოუარე, რაც შეგეძლოს, შენი აქ ყუფნა ავთამყოფს ძლიერ ასიამოვნებს.

— კი, მაგრამ რომ ვერ მცნობილობს! — სასოწარკვეთილებით წამოიძახა ბავშმა.

— გიცნობს! შეიძლება ხვალ გიცნოს. იმედს ნუ ჰკარგავ, გული გაიმაგრე.

კიდევ უნდოდა ბავშს რაღაც ეკითხა, მაგრამ ვერ გაბედა.

აქიმი წავიდა. ახლა ბავში მიუჯდა მამას და უვლიდა, რაც კი შეეძლო: ხან საბანს უსწორებდა, ხან ხელებს აუწევდა ღ დაიჭერდა, ბუზებს უგერებდა, ყოველ დაკნენებაზე დაილუნებოდა და მზრუნველობით ჩააცქერდებოდა. მომვლელი ქალი წყალს მოაუტანდა და იგი კი კოვზით მიაწოდებდა ავთამყოფს. ავთამყოფი მიაცქერდებოდა ბავშს, მაგრამ ვერ ცნობილობდა.

ბავში იმით ნუგეშობდა ხოლმე, რომ დღითიდღე ავთამყოფი უფრო და უფრო მეტხანს აშტერდებოდა ბავშს, როცა იგი ცრემლებს იხოტავდა.

ამსობაში გადიოდა დრო. ლამაზობით ბავში ორ სკამზე გაწვებოდა და წაიძინებდა; დილას კი ჩვეულებრივ საქმეს შეუდგებოდა. ერთხელ მოეჩვენა, რომ თითქო მამა გონზე მოსულიყო, თვალში აზრინათ გამოიხედა ღ სიამით შეხედა ალერსიანად მოუბარს შვილს; ერთხელ თითქო ტუჩებუც გააცმატუნა, რაღაცის თქმა უნდოდა.

ცოტა ხნის გაყურების შემდეგ ავთამყოფმა თითქო ისევ გაახილა თვალეზიო და ბავშს ეძებდა. აქიმმაც თითქო უკეთ ყოფნა შეატყო. საღამოს, როცა წყალი მიაწოდა, სნეულმა გაუღიმა. ბავში ამან გაამხნევა და დაამედა: მამას ეგება ყველაფერი ესმის, ყოველივე გაეგებაო. ახლა ბავშმა დედის ღ პაწია დების ამბები დაიწყო; დაიწყო ლაპარაკი იმაზე, თუ როგორ დაბრუნდებიან შინ მამა-შვილი, ამხნევედა მამას მხურვალე და ალერსიანი სიტყვებით. ჩეჩილიო ხანდახან კი ექვობდა, ვაი თუ მამას ჩემი არაფერი ესმისო, მაგრამ მაინც განაგრძობდა ლაპარაკს, რადგანაც ეჩვენებოდა, თითქო მამა სიამოვნებით უსმენდა მას.

ასე გაიარა კიდევ სამმა დღემ. ავთამყოფი ხან უკეთ იყო, ხან

უარესად. ჩეჩილიო მოვლად გადაიქცა. მომვლელ ქალს მისთვის პური ოც ყველი მოჰქონდა. როცა სკამდა, თითქო ვერც კი გრძნობდა, მის გარშემო რა ხდებოდა.

ავათმყოფები იხოცებოდნენ. მომვლელი ქალები მიცვალებულებთან მიეშურებოდნენ. ნათესავეები თავს დასტიროდნენ; იმედდაკარგული მნახველები მოდიოდნენ და უკანვე ბრუნდებოდნენ. ერთი მეორეზე მიყოლებული საავათმყოფოს შემზარავი სცენები სხვა დროს თავზარს დასცემდა ბავშს, მაგრამ ახლა იგი თითქო ვერასა გრძნობდა.

დღე-დღეზე მიდიოდა. საბრალო ჩეჩილიო მუდამ ზრუნვაში იყო, დაუსვენებლად უწელიდა ავათმყოფს. ავათმყოფის ყოველი ამოკვნესა მას აკრთობდა, მაშინვე მივარდებოდა და ჩააქცერდებოდა; ხან მორჩენის იმედი მიეცემოდა, ხან-კი სრულიად ეკარგებოდა.

მეხუთე დღეს ავათმყოფს შესამჩნევი უარესობა დაეტყო. აქიმმა ისე გააქნია თავი, რომ ავათმყოფი უთუოდ გათავდებოდა. ჩეჩილიომ ტირილი მორთო. ავათმყოფი უარესად იყო, მაგრამ ჩეჩილიოს ეგონა, თითქო იგი გონს მოვიდაო. ავათმყოფი ყმაწვილს უფრო გაშტერებით და ნაზათ აცქერდებოდა, წყალს მხოლოდ იმის ხელით მიწოდებულს სვამდა და ცდილობდა, რაღაც ეთქვა.

ავათმყოფის თავის-თავის ძალდატანება ისე აშკარა იყო, რომ ჩეჩილიო ხანდახან ავათმყოფს ხელებზე მოექიდებოდა იმ იმედით, იქნება აქიმი შეეცდომ, და გახარებული იმეორებდა:—ნუ გეშინია, მამა, მორჩები, ცოტა ხანს კიდევ გაიპირვე!

მეოთხე საათი იქნებოდა. ბავში იჯდა ეკვით, იმედით და სხვა ფიქრით შეპყრობილი.

უეცრად მეორე ოთახიდან ფეხის ხმა შემოისმა და ვილაყამ ხმამალა წარმოსთქვა:

—მშვიდობით, დაო, ნახვამდის!

ჩეჩილიო შეკრთა, წამოხტა და გაშტერდა.

მასთან ვილაყ კაცი შემოვიდა, ხელში დიდი ბოხჩა ექირა და თან მომვლელი ქალი მოჰყვებოდა.

შეხედა თუ არა ბავშს, მივარდა და შესძახა:—ჩეჩილიო!

—მამა!...

ბავში სიხარულით სულს ველარ ითქვამდა; მამას გულში მიეკრა.

მოიბრინეს შომვლელმა ქალებმა, ასისტენტებმა და განცვიფრებით შესცქეროდნენ.

ბავშმა ხმა ვიღარ ამოიღო, ერთი სიტყვის თქმაც ვერ მოახერხა.

— ჩეჩილიო! ჩემო ძვირფასო! — წარმოსთქვა ბოლოს მამამ, — კოცნიდა და თან ავათმყოფს ჩასცქეროდა.

— შეილო, ჩემო ნუგეშო! როგორ მოხვდი აქ? ვინ მოგიყვანა უცხო კაცთან? მე კი ვწუხვდი, რომ აგვიანებდი და არ მოდიოდი! დედა შენი კი მწერდა, გამოგვზანო, წერილიც გამოვატანეო. საბრალო ჩეჩილიო! რა ხანია, აქ რომ ხარ? როგორ მოხდა ასეთი გაუგებრობა?... მე ვიტანჯებოდი, სულ შენს მოლოდინში ვიყავი!... რამხელა გაზრდილხარ! როგორაა დედა? კონჩიტელა? ჩვენი პაწია? ყველანი შინ კარგათ არიან? საავათმყოფოდან უკვე გამოვეწერე; აბა, წავიდეთ! ღმერთო ჩემო, ამას როგორ ვიფიქრებდი?

ჩეჩილიო მამას არ სცილდებოდა და სულ ამას იმეორებდა: — რა შიხარია, რა ბედნიერი ვარ! რა მწარე ღღეები გამოვიარე!

— წავიდეთ! — სთქვა მამამ: საღამოს შინ ვიქნებით; აბა, წავიდეთ! ბავშმა თავის ავათმყოფს გადახედა, იმანაც ამ დროს თვალი გაახილა და ბავშს შეაცქერდა.

— არა, მამილო, მოიცა! — აჩქარებით წამოიძახა ჩეჩილიომ: — მე არ შემოძლია წამოსვლა. ხედავ ამ მოხუცს... ხუთი ღღეა, რაც ვუვლი; ხომ ხედავ, როგორ შემომჩერებია. მე მეგონა, ეგ ავათმყოფი შენ იყავი. მე იგი შენსავით მიყვარდა, ვაქმევედი, ვასმევედი. იგი სულ მე მეძახის. მაგის მორჩენა საიმედო არ არის. ზეცოდება, მემძიმება ამისი მიტოვება. ხვალ უთუოდ შინ წამოვალ, ახლა კი ნება მომე, აქ დავრჩე: განა კარგი იქნება ამის მიტოვება! ხედავ როგორ მიცქერის! მე არ ვიცი, ვინ არის ეგ საწყალი, მაგრამ ვატყობ, რომ ზემი მასთან დარჩენა შელავათს მისცემს. უპატრონოთ კვდება. მამა, დამტოვე, გეთაყვა, — ამ უბედურთან!

— რა კარგი ბავში ყოფილა, სთქვა ასისტენტმა.

მამა ყოყმანობდა: ხან ჩეჩილიოს შეხედავდა, ხან ავათმყოფს, არ იცოდა, რა ექნა.

— ვინ უნდა იყოს? — იკითხა მამამ.

— გლახია, — უპასუხა ასისტენტმა: — შორიდანაა მოსული. საავათმყოფოში ორივე სწორეთ ერთ ღღეს შემოხვედით. იგი უგრძნო-

ბელი მოიყვანეს, ხმასაც ვერ იღებდა. საბრალოს შეიძლება ცოლ-
შვილიცა ჰყავს. უთუოდ ფიქრობდა, რომ ეს ბავში მისი შვილია.
ავათმყოფი ისევ ბავშვს მისჩერებოდა.

— კარგი, შეილო, დარჩი, — გარდაწყვეტით წარმოსთქვა მამამ.

— დიდხანს ველარ იცოცხლებს, — ჩუმათ წარმოსთქვა ასისტენტმა.

— დარჩი, დარჩი! — გაიმეორა მამამ: — მე კი შინისკენ გავეჩქარე-
ბი, დედაშენს დავამშვიდებ. აი, შენ, ეს ცოტაოდენი ფული! მშვი-
დობით, ჩემო ძვირფასო, ნახვამდის!

მამა შეილს გადაეხვია, დიდის სიყვარულით ახელ-დახედა,
კიდევ აკოცა და გზას გაუდგა.

ჩეჩილიო მიუბრუნდა სნეულის ლოგინს; ეტყობოდა, ავათ-
მყოფი დამშვიდდა. ჩეჩილიო ისევ მომვლელის მოვალეობას შეუდგა.
ახლა ის აღარ სტიროდა, მაგრამ ისევ გულმოდგინეთ უვლიდა,
საქმელ-სასმელს აწოდებდა; საბან-ბალიშს უსწორებდა, ემუსაიფე-
ბოდა, ეალერსებოდა მწუხარე მწოლარეს. ორმა დღემ კიდევ გაიარა.
ავათმყოფი უარესად შეიქნა. სახე უფრო გაულოურჯდა და გაუსივდა,
სული ეხუთებოდა, ძიგძიგი აუვარდა. საღამოს აქიმმა დადასტურებით
სთქვა, რომ ველარ გაათენებსა. ჩეჩილიომ ზრუნველობა და მოვლა
გააორკეცა და ავათმყოფს თვალს არ ეშორებდა. ავათმყოფი თავის პატარა
მომვლელს შესჩერებოდა და ტუჩებს ანძრევდა: რაღაცის თქმა უნდოდა.
მიწურულსა და მიბნედილ თვალებში ნაზი გრძნობა გამოკრთოდა.

იმ ღამეს ჩეჩილიოს სულ არ უძინია. დილით მომვლელი ქალი
შემოვიდა, დააკვირდა, ისევ გავიდა და მალე შემობრუნდა. მას
აქიმში, ასისტენტი და მომვლელი მოჰყვენ.

— თავდება, — წაილაპარაკა აქიმმა.

ჩეჩილიომ ავათმყოფს ხელი სტაცა. მან წამზე თითქო თვალი
გააღო, — ეგონა ბავშვს.

— ხელი მომიკირა! — წამოიძახა ჩეჩილიომ.

აქიმმა დახედა ავადმყოფს; ის სასიკვდილოდ იზმორებოდა.
მომვლელმა ქაომა კედლიდან ჯვარცმა ჩამოიღო.

— მოკედა! — წამოიძახა ჩეჩილიომ.

— მოშორდი, შეილო! — უთხრა მას აქიმმა: — შენი წმიდა მოვა-
ლეობა გათავდა. წადი, იყავ ბედნიერათ და კარგად. შენ ყოველი
ბედნიერების ღირსი ხარ. ღმერთი იყოს შენი შემწე, მშვიდობით!

მომვლელი ქალი ერთ წამს მოშორდა მათ, ფანჯარასთან ში-
ვიდა, ჭიჭიდან ყვავილები ამოიღო და ბავშს აჩუქა.

—მე ამის მეტი არა მაქვს-რა შენთვის მოსაცემად; წაიღე სა-
ავათმყოფრს სახსოვრად.

—გმადლობთ,—უპასუხა მან და თან ცრემლები მოიწმინდა:—
მე შორი გზა მაქვს, ეგ ყვავილები დამიქცნება; სჯობია, იგი ჩემს
საბრალო მიცვალებულს დაეუტოვო, და ყვავილები ყმაწვილმა მი-
ცვალებულის ლოგინზე მოაბნია.

—გმადლობთ თქვენ, დეო; გმადლობთ, ბატონო აქიმო! მშვი-
დობით!

მერმე მიცვალებულს მიუბრუნდა და ცოტა ხანს შეფიქრდა:
არ იცოდა, თუ რა სახელი ეწოდებინა მისთვის. ბოლოს წამოიძახა
ის ძვირფასი სახელი, რასაც უწოდებდა გავლილს მწარე დღეებში:

—მშვიდობით, მამავ!..

ჩეჩილიომ ხელი დაავლო თავის ბოხჩას და შინისკენ გაემართა.
დე-ამიჩისი.

1. შვილი ავთმყოფ მამას ეძებს.
2. ჩეჩილიოს მზრუნველობა იმ ავათ-
მყოფზე, რომელიც შეცდომით მამად მიიღო.
3. ნამდვილი მამის შეხვედრა.
4. ჩეჩილიოს უკანასკნელი მზრუნველობა იმავე ავთმყოფზე.

მ შ ო ბ ლ უ რ ი კ ე რ ა .

შახსოვს, როცა პატარა ვიყავი, რა გულისფნ-ცქალით ვნატ-
რობდი, ახალწლის წინა-ღამე მალე გათენდეს-მეთქი. შახსოვს ეს
წინა-ღამე, ეს წინა-ღამე ახალი წლისა ჩვენს პატარა სოფელში, სა-
ცა ბარტყებივით გარს ვებზევთ დედ-მამას ორნი დანი და სამნი ძმა-
ნი. იმ დღეს ჩვენთვის აღარც კაკანათი იყო, აღარც თოვლის გუნ-
და, აღარც თოვლში ხტომა და სირბილი. თვალი და გული ხვალის-
კენ მიგვირბოდა, ხვალეს ველოდით, ხვალე გვახსოვდა, ხვალეს
ვნატრობდით. გარეთ რა გვინდოდა როცა შინ იმოდენა ხილი ღ
ტკბილეულობა გვეგულებოდა. შინ ოთახებში დაფეფსფუსობდით:
იქ იყო, რაც იყო. აქ აღვახაზასა ზელდენ, იქ ნუშსა და ნიგოზს
არჩევდენ გოზინაყისათვის, აქით უცეცხლო თაფლი თითს გვიქნევდა:
მოდით, პირი ჩაიტკეპარუნეთო; იქით დედა ჩვენი ბუხარში თაფლს

ადნობდა, და თავლი თითქო გვეუბნებოდა: დაიკადეთ ხვალამდი, დღეს მე თქვენთვის ვდნებო. ჩვენ თვალვებდაქყეტილები აქეთ-იქით დავეძვრებოდით და გვიხაროდა, თუ როგორმე მოვასწრობდით და თავლს თითს ამოვავლებდით. სიკილოს, ხარხარს და დედის უგულოდ, ტყუილად ჯავრობას ბოლო არა ჰქონდა. ჩვენც ვიცოდით, რომ არც დედა, არც მამა გულით არ გვიჯავრდებოდენ და ხელებს ვაფაქურებდით, საცა რამ სალოკავად მოვიცხოთო. ყველაზე უფროსი ჩვენში თორმეტ წელს არ იყო გადაცილებული:

მას აქეთ ბევრმა წყალმა ჩაიარა და ბევრი რამ კარგი წაგვართვა და თან წაიყოლა: დაგვეხოცა დედმამა, მომიკვდა ორი ძმა, გარდამეცვალა ერთი დაც. დაერჩით ამ ქვეყნიერებაზე მარტო ორი და-ძმანი: ახლა ერთსაცა და მეორესაც თმაში ქალარა გვირევიდა და, როცა ახალი წელიწადი მოდის, მინდა თუ არა, კრემლიანი თვალით უკან მიმახედებს ხოლმე. ვხედავ ჩემს თავს ჩვენს პატარა სოფელში, ჩემს პატარა ფუნჩულა და-ძმებ შორის. ვხედავ, როგორ დაგვხაროან შვილებს დედა, მამა; როგორ შეეხარით ბავშურის სიხარულითა დედას, მამას, მესმის მტრედით უგუნური ტიტინი ჩემის პატარა დისა, პატარა ძმისა, მომესმის ჰუა დამჯდარი, სიყვარულიანი ლაპარაკი დედიჩემისა. დღეს ყოველივე ეს მარტო ტკბილი სიზმარია: დღეს იქ, იმ პატარა სოფელში, საცა ამოდენა სახსოვარი აუგია ჩემს გულს, მარტო ხუთი სამარელაა და ამ სამარეებში მარხია ყოველივე, რისთვისაც ახლა გული მეწვის, გული მედაგება. იქ მარხია დედა, მამა. ორი ძმა და ერთი და, და ამასთან ერთად ჩემი ყმაწვილობაცა, ე. ი. ის ბედნიერება, რომელიც წავიდა და თავის დღეში არ მომიპრუნდება.

ი. ჰავკავაძე

1. ოჯახის ბედნიერება. 2. ამ ბედნიერების დარღვევა. 3. მოგონება წარსული ბედნიერებისა. 4. მწუხარება ავტორისა.

მამის დარღება

გუშინ დედა შენს ძალიან უზრდელად ექცეოდი, ენრიკო. ეგ აღარ გაიმეორე! შენი უზრდელობა ლახვარივით გულში მეცა.

მაშინვე მომაგონდა, თუ როგორ გველეებოდა თავს დედა შენი ამ რამდენისამე წლის წინად, როცა ავად იყავი, როგორ დასტრიალებ-

და შენს საწოლს და შენს სუნთქვას თვალყურს ადევნებდა: მწარედ სტიროდა, ეშინოდა, შეილი ხელიდან არ გამოემეცალოსო. შენ კი დედას უპატიურად ექცევი, იმ დედას, რომელიც შენი გულისთვის მზად არის თავი სიციცხლე განსაცდელში ჩააგდოს და შენდა საბედნიეროდ მათხოვრობასაც არ მოერიდოს! მომისმინე, ენრიკო, შეიძლება ბევრი მწარე დღე ნახო შენს სიციცხლეში, მაგრამ ყველაზე უმწარესი უბედურება-კი დედის დაკარგვა იქნება. გაიზრდები, ჯან-ღონით აივსები, ცხოვრებაში გამოიცილები, მაგრამ ძლიერ ხშირად, თითქმის ყოველ საათს, ყოველ დღეს დედის ხსენებაში იქნები. არა—ერთხელ მოგინდება, კვლავ ნახო იგი, მისი ხმა გაიგონო, ერთს წუთს მაინც კიდევ მოეხვიო მას, გულში ჩაეკრა და მღუღარება დაღვარო იმის მკერდზე. არა—ერთხელ გაგიმწარდება სიციცხლე, როცა გაიხსენებ, ჩემის წინდაუხედაობით დედა ჩემი რადარღში ჩავადეო. ვინც დედის ურჩია, ის ძნელად მოისვენებს... სულ ამაოა თხოვნა და ვედრება, შეცთობა მამატივეთო. სინიდისი მაინც არ მოგასვენებს. სულთ დაიტანჯები, რა-კი მოგაგონდება, რომ ვერ დაიბრუნე, რაც დედამ თან წაიღო...

ენრიკო, დედის სიყვარული ადამიანის უკეთესი და უწმინდესი გრძობაა... და ვაი მას, ვინც ამ გრძობას წმინდათ არ ინახავს... თუ თავისი დედა უყვარს, თვით ავაზაკიც-კი ოღნავ მაინც პატიოსანი ადამიანია. ფრიად წარჩინებული და დიდებული ადამიანი-კი მეტად საზიზღარი და მდაბალია, თუ საკუთარის დედის მორჩილი და მოყვარული არ არის. აღარ გაბედო, რაც ერთხელ შეცთომით მოგივიდა! ენრიკო, თუ კიდევ წამოგცდეს ეგ სიტყვა, იცოდე მამის შიშმა კი არა, შეიძლება საკუთარმა სულის ტანჯვამ და სინიდისის ქენჯნამ იქამდე მიგიყვანოს, რომ დედის წინაშე დაიჩოქო და სთხოვო, თვისის კოცნით შენი გული და სინიდისი გაასპეტაკოს. ჩემო კარგო! ჩემო ნუგეშო! მიყვარხარ, მაგრამ შენს სიკვდილს უფრო ავიტან, ვიდრე შენს უმსგავსობას! არ მომიახლოვდე საალერსოთ. ჯერ კიდევ არ შემიძლია ალერსი ალერსითვე გადაგიხადო!

ღე-ამიჩისი.

1. რისთვის ესაყვედურება მამა შვილს? 2. რითი ასაბუთებს ამ საყვედურს: ა. დედის ამაგი შეილზე სიციცხლეში; ბ. შეილის მწუხარება და შენაწება დედის დაკარგვის შემდეგ. 3. მამის ახრი დედის სიყვარულზე.

ო ბ ო ლ ი .

მარტოდ მარტოა ობოლი,
ზის და ქვითინებს მწარედა, —
მამა შინ არ ჰქუავს სწუაღსა,
დაც გამოსულა გარეთა.

გული ელევა საბრალოს
დისა და მამის ღოღინში,
გერც კარი ჩაუკეტია,
გერც ჩაწოლილა ღოგინში.

დედას ხედავს სიზმარში,
ღიმილი მოსდის პირზედა.
კაბის დიღს უხსნის, ძუძუზე
ჰკოცნის და ეკერის უინზედა.

რაკი დატკბება აღერსით
და მშობელ დედის ურებით,
გულამომჯდარი ტიტინობს
კალთაში საუვედურებით:

დედა-კი სხვაგან ჰტონია.
შოკს სადღაც სალოცავადა,
და ვერ მიმხვდარა, თუ მამას
რისთვის აცვია შავადა.

ღამეა. ქარი გრიალებს,
და ფინია ჰქუეფს კარებზედ;
შინ-კი პატარას შიშისგან
ცრემლი ჩამოსდის თვალებზედ.

რა დაიღლება ტირილით
და ჯდომა მოეწყინება,
კერას წინ ფარატინებზე
მიწვება, მიუძინება.

—სად დამეძლე, სად წახველ,
ვისთან იუავი, დედაო?
სამი ღამეა მშვიერი
ვიძინებ ზედიზედაო.

უურს არეინ მიგდებს, ცარიელ
კუჭს ძლივას ვაძლობ ჰურიითო,
რასაც ვეჭამ, ისიც სავსეა
ხატარითა და მურიითო.

ნუდარსად წახვად, დედილო,
შენს ძუძუს ვენაცვალეო!
თუ ფუფუნასთან წახვიდე,
მეც შენთან წამიუყინეო...

შ. მღვიმელი.

სახალწლო სურათები.

1. ახალი წელიწადია. სოფლის პატარა სახლები ყველა გაჩაღებულია; ყოველგან სიხარული, ყოველგან სიამოვნება...

მხოლოდ ბატონის სახლში ბნელა. მარტო ერთ კუთხეზე ოთახის ბუხარში ცეცხლი ანთია და მის წინ თვითონ ბატონი ზის, მისი სახე ისევ დაღვრემილია; იმას რა, რომ დღეს ახალი წელიწადია? შეიძლება მან არც-კი იცის ეს! ან-კი ვინ ეტყოდა? სოფლები დიდხანია აღარ მიდიან მისალოცავად, ერთად-ერთი ბებერი მოსამსახურე დარჩენია და ისიც-კი სიტყვის თქმას ვერ უბედავს... არა! ბატონმა იცის, რომ დღეს ახალი წელიწადია და მით უფრო უბედურათ გრძნობს თავის თავს. იმას აგონდება უწინდელი ახალი წლები...

— ღმერთო! ღმერთო! რა ბედნიერი ვიყავი მაშინ! — ფიქრობს ბატონი, და კრემლები დაპალუპით ჩამოდის დამკნარ ლოყებზე, — რად წამართვი, ღმერთო, ჩემი შეილები, ჩემი კოლი, ჩემი საყვარელი ოჯახი? პერე, ყველა ერთ კვირაში, თითქმის ერთ დღეს! ნუთუ ყელქივრება უთუოდ ჩემს შეილებს უნდა დამართოდა, უთუოდ ორივე მოეკლა და დედაც თან გაეყოლებია? რაღად დავრჩი მარტო მე, უნუგეშო, უიმედო? — ბატონმა ოავი კიდევ უფრო ძირს ჩაღუნა და ფიქრებმა გაიტაცა... ის იგონებდა უწინდელ ცხოვრებას, თავის საყვარელ შეილებს, კოლს... იგონებდა, როგორ გაუტარებია ახალი წელი მაშინ, როდესაც ყველანი ცოცხლები იყვნენ.

— მამა! მამა! ის დიდი ანგელოზი ხომ უთუოდ ჩემი იქნება, — ესმის მას თავის ვაჟის ხმა და ახსენდება გაბრწყინებული ნაძვის ხე და მის კენწეროზედ დიდი შაქრის ანგელოზი.

— არა! ჩემი უნდა იყოს! — აწყვეტინებს სიტყვას მისი პატარა და. სად წავიდა ის დრო, ის ნაძვის ხე, ის შაქრის ანგელოზი! — ღმერთო! მუდამ მარტო, მუდამ... რათ მინდა ამისთანა სიცოცხლე, რათ მინდა ჩემი სიმდიდრე, რათ მინდა ქონება? შეილებო! შეილებო! — წამოიძახა ბატონმა და სიმწრით თმაში ხელი იტაცა.

2. ამ დროს კრძალვით შემოვიდა მოსამსახურე ბ წყნარად უთხრა:

— ბატონო! ჩენი სახლის კიბეზე პატარა ქალი ზის და სძინავს. საწყალი მთლად გაყინულა. კარგი იქნება, ოთახში შემოვიყვანოთ და გავათბოთ,

— ჩემთვის სულ ერთია! — ცივად უპასუხა ბატონმა.

რამდენსაღე წუთს შემდეგ მსახურმა შემოიყვანა ხელში აყვანილი პატარა ქალი, რომელიც სილამაზით ანგელოზს მოგაგონებდათ. მშვენიერი ოქროსფერი ხუჭუჭი თმა მხრებზე გადაშლოდა, პატარა ტუჩები სიცივისაგან ვალურჯებოდა, თვალები დახუჭული ჰქონდა. ყმაწვილი სამი წლის იქნებოდა.

მსახურმა ბავშს ცეცხლის წინ ხალიჩა გაუშალა და ზედ დააწვინა, თვითონ-კი სისწრაფით ერთი ჭიქა რძე მოარბენია და, როცა ბავში გამოფხიზლდა, მთლად დააღეფა. ბავში მოსულიერდა, ლოყები აუწითლდა, თვალები გაუბრწყინდა... მან თავი მიაყრდნო იქვე მდგარს სავარძელს და ტკბილად ჩაეძინა.

რამდენიმე ხანი სიჩუმე იყო. ბოლოს მსახურმა გაბედა და ჰკითხა:

— რომ გაიღვიძებს, რა უნდა ვუყოთ?

— რაც გინდა, ის უყავი, ჩემთვის სულ ერთია! — ისევ ცივად უპასუხა ბატონმა.

ამ დროს ბავშმა თვალები გაახილა და ბატონს შეხედა. „ეს რა არის? ვისი ოვალებია?“ — ეკითხებოდა ბატონი თავის თავს, — მას თვალწინ წარმოუდგა მისი პატარა ქალი ნუცა, რომელიც სწორედ ამნაირივე თვალებით უყურებდა მამას, როცა სიკვდილი ეპარებოდა და შიშით ეუბნებოდა: „მამა, ვიხზობი, მიშველე, მამა, მიშველე!“

— რა გქვია შენ? — აკანკალებულის ხმით ჰკითხა ბატონმა ქალს.

— ნუცა.

— საიდან ხარ? — ჰკითხა ამ სახელის გაგონებით კიდევ უფრო აღელვებულმა ბატონმა.

— ამ სოფლიდან... მე და დედა ვიყავით... დედა სულ იწვა, არ დგებოდა... დღეს-კი კაცები მოვიდნენ და გრძელ შავ ყუთში ჩადვეს... წაიღეს... და მე ოთახში დამტოვეს...

— წამოვედი... გამოვიქეცი დედის საძებნელად... დავიღალე და ამ კიბეზე დავჯექი... მცივა, — მშია... წამოიძახა ბავშმა და ტუჩები აუკანკალდა, ეტყობოდა, ახლავე ტირილს აპირებდა.

—ეს ბავში ჩვენთან დარჩება!—მიუბრუნდა ბატონი მსახურს და სწრაფად გავიდა მეორე ოთახში.

3. გავიდა ერთი წელიწადი. ისევ ახალი წელია, ისევ მთელ სოფელში სიხარული და სიამოვნებაა, მაგრამ ახლა სულ სხვაგვარია: თითქმის არაფერია სახლში არ არის, ყველა მოგროვილა ბატონის დარბაზში. შუაში დგას უშველებელი ნაძვის ხე, მშვენიერად მორთული სხვადასხვა სათამაშოთი; მას ქვეშ დგას მშვენიერი ოთხი წლის ქალი. ოქროსფერი ხუკუკი თმა მხრებზე აყრია, ლურჯი თვალები სიამოვნებით შესცქერის სტუმრად მოსულს სოფლის პატარა ყმაწვილებს. მის გვერდს დგას შუახნის კაცი. ნუთუ ეს ბატონია? სადღაა მისი დაღვრემილი შუბლი, მისი მუდამ შეკმუხვნილი წარბები? ახლა მის სახეზე სიამოვნებაც იხატება, და სიყვარულით დასცქერის იგი პატარა ნუცას.

—შენ რომელი გინდა? შენ?—ჰკითხავს ნუცა თითოეულ სოფლის ბავშვს. ნაჩვენებ საგანს ნაძვის ხიდან იღებს ბატონი და აძლევს პატარა ქალს. ის კი სიხარულით ბავშვებს ასაჩუქრებს.

მოხუცი მსახური აქვე დგას და კმაყოფილებით იღიმება.

— ეს დიდი შაქრის ანგელოზი-კი შე მინდა!—აძიობს ოქროსთმიანი ბავში და ხის გარშემო ხტის. ბატონი იღებს ანგელოზს, აძლევს ხელში ბავშვს და სიყვარულით იკრავს მას გულში. ამ წამს აგონდება მას საყვარელი შვილები, თვალწინ ეხატება მისი ოჯახი, მისი აღრინდელი ცხოვრება, მზიარულად დროს გატარება, დღესასწაულობა. ყოველივე ეს მის გულს აღელვებს, უახლოებს ღრმა მწუხარებას, თითქმის სასოწარკვეთილებას. მაგრამ ამასთანავე თავის კარზე ნაპოვნი პატარა ბავში, საკუთარი ქალის სანაცვლოდ ნაშვილევი, მას გულს უღობობს და ნუჯეშს აძლევს.

ჯეჯილი

1. ბატონის მდგომარეობა ცოლ-შვილის დაკარგვის გამო. 2. ბატონის მდგომარეობა შვილობილის აყვანის შემდეგ.

დი ს ს ი მ ღ ე რ ა

შე გოგია მისთვის მიყვარს,
რომ ძმა და მეგობარია,
და მისთვის მსურს მისი ხილვა,
მასთან ხშირი საუბარი!

დმერთო, შეე გამარჯვება,
განსაცდლისგან დაიხსენი!
დაგვიბრუნე შინ მშვიდობით,
ბეგედრები მონა შენი!...

და თუ მოგვდეს ბრძოლის ველზე,
გაუმსჭვალოს ისრით გული,
მაშინ ჩიტად გარდამქმენი:
მსურს შევიქნე მე ბუღბუღი,

რომ მის საფლავს მარტოხელსა
მე გუსტვენდე გრძნობა-მტკბარი,
და იმ ხმასაც უურს უგდებდეს
არემარე—მთა და ბარი!

აკ. წერეთელი.

1. რატომ უყვარს დას გოგია? 2. რას სთხოვს ღმერთს და თავის ძმისა-
თვის! 3. რას ნატრობს და, თუ მისი ძმა ბრძოლის ვალზე მოკვდა?

ღის წერტილი ენრიკოსთან

მას შემდეგ, რაც მამამ შენიშვნა მოგცა, ენრიკო, რაღად მე-
ქცევი აგრე უზრდელათ? შენ ვერ წარმოიღგენ, თუ შავ საქციელით
რანაირად მატკინე გული!

— შენ რომ პატარა იყავი და აკვანში იწექ, ღღედალამ თავს
გველებოდი, არ გაცივდეს, არ მოსწყურდეს და არ მოშივდეს მეთქი.
ავად რომ გახდებოდი, ღამე თვალს ძილი არ შეკარებოდა, სულ
შენ მახსოვდი, ყოველ წამს ვდგებოდი, თავზე ხელს გადებდი, სიციხე
არა ქონდეს-მეთქი.

— ღმერთმა ნუ ქნას, და დედა რომ არ გვყავდეს, მის მაგიე-
რობას მე გაგიწევდი.

მე შენი უკეთესი მეგობარი ვიქნებოდი. რომ გაგიჟირდეს,
ვიშრომებ, ფულის ვიშოვი, რომ სასმელ-საქმელი არ დგაკლდეს და
სწავლას არ მოსცდე. შორს რომ წახვიდე, ჩემი ფიქრი თან გამოგ-
ყვება. როცა გაიზღები, თუ უბედურობა რამ-გეწია, მოგაგონდები,
მოხვალ და მეტყვი; „სილვია ჩემო! მინდა შენთან ვიყო, ჩემი გუ-
ლის მწუხარება გაგიზიარო: მოვიგონოთ ერთად დედა, მამა და ჩვენი
სიყმაწვილე!“ ძვირფასო ენრიკო! გენაცვალოს შენი და სილვია!
ყოველთვის გულში მიგიკრავ, როცა კი ვნახავ.

— თუ ჩემი სიყვარული გაქვს, მაპატიე ეს ჩემი შენიშვნა. თუ
გწერ, იმიტომ გწერ, რომ მიყვარხარ და საუკუნოდ შენი მეგობარი

ვარ. მომწერე რამ და მანუგეშე 'შენის ტკბილის სიტყვით, ჩემო
ენრიკო! გთხოვ, არ გამაწბილო, ჩემო ძვირფასო!

შენი და სილვია.

ენრიკოს ჰასუხი:— „სილვია! ღირსიც არა ვარ, შენ ხელზე გჯაკო-
ცო!“ ენრიკო.

დუ-ამიჩისი.

1. როგორ მოქცევა ენრიკო თავის დას? 2. დის მზრუნველობა ძმაზე,
როცა ძმა პატარა იყო. 3. რა მზრუნველობას გაუწევდა უდედ-მამოთ დარჩენილ
ენრიკოს? 4. შემდეგ როგორ გამოადგებოდა მისი და უბედურებაში ჩავარდნილს
ენრიკოს? 5. ძმის სინანული.

დ ვ თ ი ს შ ე ი ლ ი

1. ლექსო ხუთი წლის იყო, როდესაც ყვავილი დაერია ბერი-
კიანთ დიდ ოჯახს. ექვსი კვირის განმავლობაში დიდი თუ პატარა
სულ ქერებზედ ვიღაც ელაგნენ ლოგინში. რასაკვირველია, ლექსოც
ვერ გადაურჩა ამ საშინელ სენს, რადგან მთელი ოჯახი ყვავილით
აუცრელი იყო. ავთმყოფობის პირველსავე დღეს ისეთი საშინელი
სიცხე მისცა ლექსოს, რომ გონება დაეკარგა და მოჰყვა ბოდვას;
სახეზე შავი აღმური ასდიოდა და ხელებს აქეთ-იქით აწყვეტდა.

მისი დედა მელანო გაშრა მწუხარებისაგან, მაგრამ რას გა-
აწყობდა. კალთაზე გადიწვინა თავისი ერთადერთი ბიჭუნა და დღე
და ღამე თვალეში ჩაჰყურებდა. ავთმყოფი არც სჭამდა, არც სვამ-
და ჭ მხოლოდ გულსაკლავად გმინავდა.

შუა მარტი იყო, — ქარი, წვიმა, თოვლი სულ ერთმანეთში
ირეოდა და დედამიწას კორიანტელს ადენდა. ბერიკიანთ ფარლა-
ლალა ხის დარბაზში მარტის გიჟი ქარი თავისუფლად ნავარდობდა
და ყვავილით ავთმყოფებს სენს უფრო უძნელებდა. ერთ კვირაში
ამათ ოჯახიდან ხუთი ბავში დასაფლავეს. მელო თრთოდა შიშით;
რაც ძალი და დონე ჰქონდა, გულში იკრავდა ლექსოს, რომ ყმა-
წვილების მტერს — ყვავილს, ესეც არ წაერთმია.

ლექსო მთლად დასივდა, ტიკპორასავით გაიბერა ჭ სულმობრ-
ძავი შეიქნა. მელანია თითქმის იმედდაკარგული იყო ლექსოს გა-
ზობრუნებაზე, მაგრამ მეექვსე დღეს ბავშს ყვავილი გამოაყარა და

რა გამოაყარა: ნემსის კურწი აღარ დაეტეოდა მუწუკებ-შუა. ყელი, ენა—თვალეები რა არის, თვალეებშიაც კი გამოყრილი ქქონდა ყვავილის მუწუკები.

მელომ იავნანას მოუხშირა და იმისი იავნანა უფრო მოთქმას ჰგავდა, ვიდრე სიძღერას,—თვალეებიდან დედას შეუწყვეტელი მღუღარება სდიოდა და შვილის უგრძობელ სახეზე სცვივოდა.

მეთოთხმეტე დღეს ღმერთმა შეიბრალო საწყალი მშობელი და ლექსო გამობრუნდა, სიცხე გამოელია და შიმშილი იგრძნო.

მელო სინარულისაგან მთლად აკანკალდა და საჩქაროდ ჯამით რძე მოუბრუნინა. ლექსომ ჯამი ვერ დაინახა, ხელების პოტინი დაიწყო და სუსტის ხმით წამოიკნავლა; „დედა, სანთელი აანთე, ბნელა“,—და თან ცდილობდა თვალეები გაეხილა, მაგრამ ტყუილად,—იმის ქუთუთოები ერთმანეთზე შეწებებულიყო, მუწუკებს შიგნიდან ემუშავა და თვალეების სინათლე მოესპო ბიჭისათვის.

—შვილო, ვერ ხედავ? ვაი, შენს მშობელს!-- საშინლად შეკივლა საწყალმა მელომ და ჯამი ხელიდან გავარდა.

2. გაზაფხული დადგა, მზემ თავისი სხივების სითბოთი არეზარე ააყვავა. ტყე ფოთლით შეიმოსა, მინდორში ჯგჯილი ბიბინობდა და ზღვასავით მწვანეთ დელავდა. გუთნის-დედის ოროველა და ფრინველთა კიკიკი ერთმანეთს ბანს აძლევდა. წყლის რუები, ღელეები, ზამთრისაგან გაყინული და შემდგარი, გალბვენ, წყლით აივსენ და სისწრაფით მირბოდენ; ისე მიეჩქარებოდენ, თითქოს, დიდხნის შეჩერების შემდეგ, უნდათ ბრძას მალე მიაწიონო.

სოფლის ხალხი გარეთ გამომხვედა. დათბა, მუშაობა დაიწყო. მხოლოდ საცოდავი, ორივე თვალით დაბრმავებული ლექსო ვერ ელირსა ბრწყინვალე ბუნების ნახვას. ხელმოკიდებული გამოიყვანდა ხოლმე ლექსოს დედა-მისი დერეფანში და თვალცრემლიანი ეტყოდა: „აქ იჯექ, შვილო, უჩემოდ არ ადგე, თორემ წაიქცევი და იტყენ რასმეო“.

ლექსო იჯდა უძრავად და მხოლოდ თავის ყურმახვილობას ატანდა ძალას: მალე მიეჩვია იმისი სმენა ყოველგვარი ხმაურობის გარჩევას. არ გამოეპარებოდა არც კრიკინას კრიკანი, არც ბელურას კიკიკი, არც ფოთლების შრიალი, არც ჩუხჩუხი პატარა რუისა, რომელიც ამათ კარებზე ჩამოწკრიანდებდა და მიეშურებოდა თავის გზისკენ.

მაგრამ ლექსო დიდხანს არ დაემორჩილა დედის დარიგებასა და ცოტ-ცოტად დაიწყო სახლის გარშემო ბოტიალი: ბოსტანი, სათუთუნე, კალწსაბძელი მალე იპოვა და იქ ჯერ დიდი სიფრთხილით და შემდეგ სრულიად თავისუფლად დაიწყო სეირნობა. შემდეგ სოფელთან ახლო მდებარე ტყეშიაც გადავიდა; იქ ლექსო გულაღმა გაწვებოდა ხოლმე მწვანეზე და მთელი საათობით ისმენდა მალაღი ხეების წვერების რხევას, ფოთლის შრიალს და ტყის ათასგვარ საიდუმლო ხმას.

დათავთავებულ ყანებში გორვაც ძალიან უყვარდა ლექსოს და არც ყვავილებით მორთულ ველს აუვლიდა ისე, რომ კარგა ხნით შიგ არ ჩამჯდარიყო და თითის წვერებით არ ეძებნა ბალახებ შუა სურნელოვანი ია და ღრიქილას ტკბილი ღერო.

მ. ათი წლის იყო ლექსო დედა მისი მელანო რომ გარდაიცვალა. დარჩა უბედური ბრმა უპატრონოთ და ობლად. მოაკლდა სამუდამო ტკბილი სიტყვის მტკმელი და მოაღერსე მშრომელი. მისი ბიძების ცოლები საოჯახო საქმეებს და თავის ქმარ-შვილსაც ძლივს უძღვებოდნენ და პატარა ობოლი დარჩა ღვთის ამარად; არც არავინ დამბანი, არც დამკერებელი და არც არავინ დამრეცხი ჰყავდა.

ლექსოს ისედაც ძლიერ უყვარდა მარტოდმარტო სიარული და დედის სიკვდილს შემდეგ თითქმის მთელს დღეებს ტყესა და ველში ატარებდა და შინ მხოლოდ პურის საქმელად თუ შემოვიდოდა. მისი უსაქმურობა ოჯახს, რასაკვირველია, თვალში ეჩხირებოდა, მაგრამ ხმამაღლა კი საყვედურს ვერავინ ეუბნებოდა. უფროსი ბიძა გოგია ყოველთვის მისი მოსაჭრლე იყო და „ღვთის-შვილის“*) წყენას არავის დაუთმობდა.

—ღვთის შვილია, ღვთის შვილი ჩემო ლექსო, ხელი არავინ შეახლოთ! — ბოხის ხმით მკაცრად ეტყოდა ხოლმე გოგია დედა-კაცებს და თავზე ხელს დაუსვამდა უსინათლო ობოლს.

ერთს შემოდგომის დღეს სოფელს წაბლოვანში ქალაქელმა ვაჭარმა დარჩომ სავაჭრო მოიტანა და ბერიკიანთსა ჩამოხდა. საღამოზე როცა სტუმარი და მასპინძელი კერას გარშემო ვახშამს შემოუსხდნენ, ვაჭარმა კუნჭულში პატარა ბრმა შენიშნა და იმის ვინაობა იკითხა.

—ეგ პატარა ჩემი ძმისწულია, ორივე თვალით ბრმაა და ობოლი, უბედური, — ამოოხერით მიუგო ვაჭარს გოგიამ.

*) ღვთის შვილს გლეხები ბრმას ეძახიან.

ვანშამს შემდეგ ვაქარმა გოგია კარზე გაიხმო ჭ უთხრა: „მაგოდენა ბიჭი აგრე ტუილუბრალოდ სახლში რას გიგლიათ? ჭამის შეტს რას გიკეთებთ? მოდი მე მომეცით მოჯამაგირედ. ტყუილი მჭამელიც მოგაკლდებათ ჭ ცოტაოდენ ფულსაც ჩაგჩირიალებთ ჯიბეში“.

— ორივე თვალით ბრმამ რა მოჯამაგრობა უნდა გავიწოოს?

— ეგ მე ვიცი, — ეშმაკურად გაიღიმა ვაქარმა.

— მე სიყმაწვილეში საზანდარი ვიყავი. კარგი სიმღერა და ჩონგური ვიცი. ერთ თვეში ისეთი სიმღერა და თარი ვასწავლო მაგ უსინათლოს, რომ, ვინც გაიგონოს, სთქვას, გიცხონდა ოსტატი-მასწავლებელიო.

მერე თარი და ჩონგური მოჯამაგირეს რაში უნდა გამოაყენებინო? — ყუყუჩივით ეკითხებოდა გოგია დარჩუას.

— რაში უნდა გამოაყენოს? მაგას მერე შეიტყობ. ახლა მოდი, ხელი ხელს დაჰკარი და შენი ძმისწული მე მომე. პირველ წელიწადს ხუთი მანეთი მოგცე, მეორეს — თუმანი, მერე ორი თუმანი. ამასთან ისე ჩავაცვა, ისე რომ შენი მოწონებული. სულ ჩექმებით ვატარო. ჰო, კიდევ პირობაც მოგცე, რომ გამოჩენილს აქიშ ვაჩვენო და თვალეციც ავახელინო.

— მართლა?! ოო, თუ მაგ საქმეს გვიზამ, ღმერთიც დაგიმადლებს და კაციცა. რას ამბობ, ადაჰიანო, თუ მაგ სიკეთეს დაგვაწავლებ, ჯამაგირი კი არა, ყმად გავიხდი მაგ ერთ ბიჭსა ჭ ის არი.

— მაჰ, მაჰ! ნამდვილად თვალეცს ავახელინებ.

ასე, ამ რიგად გოგია დაჰყვა ვაქარს და ლექსოს ბედი სამუდამოდ გადასწყვიტა.

4. ჩულურეთის ბოლოში, სადაც ეს ქალაქის ნაწილი თავდება და ავლაბარი იწყება, ნახევარზე დანგრეულ ალიზის სახლში ცხოვრობდა ვაქარი დარჩო მარტირუზიანი. დარჩო სხვადასხვა ვაქრობას ეკიდებოდა, მაგრამ როგორღაც ბედი ხელს არ უმართავდა და მისი საქმეები ძლიერ უხეიროდ მიდიოდა. ბრმა ლექსოს დანახვაზე წაბლოვანში დარჩოს ერთმა ფიქრმა გაუელვა და კიდევ შეუდგა იმის ასრულებას. ამან მოიფიქრა: ოთხ-ხუთ ბრმა ბიჭს შევაგროვებ, ვასწავლი სიმღერასა და ჩონგურსა და გავგზანი ქალაქის სხვადასხვა უბანში საგლახაოდ... და თავისი ახალი ხელობა ლექსოთი დაიწყო

საწყალი სოფლელი ბიჭი, თავისუფლად აზრდილი ბუნების უმანკო მკერდზე, ძნელად ემორჩილებოდა დარჩუას განზრახვას: ამას არც სიმღერა უნდოდა, არც ჩონგური, მაგრამ ძალა აღმართსა ხნავსო რომ იტყვიან, ისე მოუვიდა უბედურ ლექსოს. პირველ გაკერპებაზე მისჯობეს, მეორეზე—მთელი დღე მშვიერი დასტოვეს, მესამეზე—კიდევ გალახეს, კიდევ მშვიერი დასტოვეს, და ისიც მოტყდა, დაემორჩილა ბედის წერას.

დილით ექვსი საათიდან რვაშვილი მთელს უბანში გაისმოდა დარჩოს ბოხი ხმა, და ლექსოც ცრემლით სავსე თვალებით იმეორებდა ოსტატის ნათქვამს კილოს. რვიდან—კი ლექსო ზე დარჩუას უმცროსი შვილი გიქუა გაუდგებოდენ ხოლმე ქალაქის დიდ ქუჩებს და დღეში ორმოც კარს მაინც მოივლიდენ თავისა ჩონგურით.

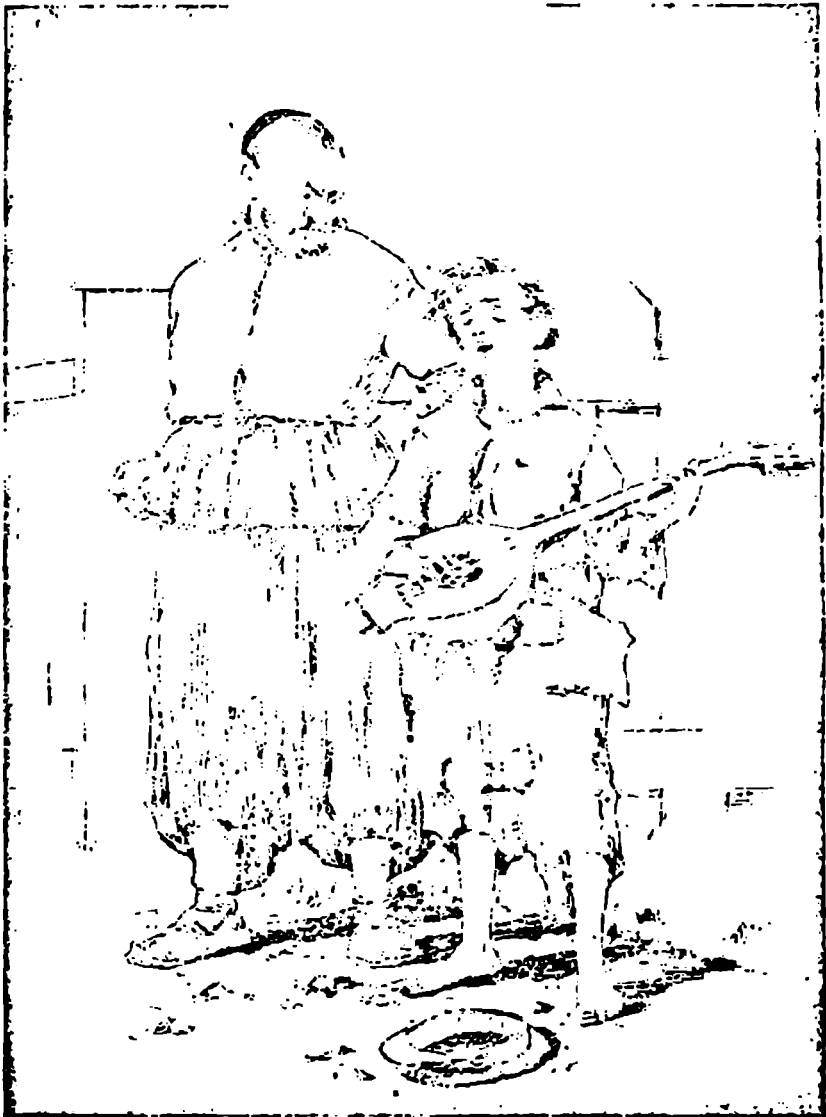
შვეიდოდენ თუ არა გიქო და ლექსო რომელსამე ეზოში, ჯერ იმას შეიტყობდენ, იქ რა ხალხი ცხოვრობდა, და მერე იმ ენაზე მომართავდა ლექსო თავის ჩანგსა. სასაცილო იყო, რომ სატირალი არ ყოფილიყო, ლექსოს უცნაური რუსული და უფრო სასაცილო— დამახინჯებული სომხური სიმღერა.

თავდახრილი, გაყვითლებული და შემკრთალი ლექსო ააკანკალებდა როგორც თავისი ჩონგურის სიმებს, ისე, თავის უთავბოლო და გაუგებარ ბაიათებს, და ყოველთვის ცდილობდა, მალე შეეწყვიტა თავისი ნაძალადევი სიმღერა; მაგრამ გიქო გვერდში წაჰკრავდა ხოლმე მუჯლოუგუნს და ისიც ჰყავდა სხვადასხვა სიმღერას, ჰყავდა იქამდი, ვიდრე სახლის პატრონი უბედურ მომღერალს არ შეიბრალებდა და გროშებს არ გადმოუყრიდა.

ასე დაწანწალობდენ საღამომდი ეს საცოდავი ბავშვები, და მხოლოდ ორ—სამ კაბიკს თუ დახარჯავდენ და ვაბედავდენ რითიმე დანაყრებას. საღამოობით დარჩო გულმოდგინეთ გადასთვლიდა ხოლმე ლექსოს შეგროვილ გრიშებს და რაც უნდა კარგი დახლი დამღვარიყო, ბავშვებს ფულის გაფლანგვას მაინც უსაყვედურებდა და ქურდობას დასწამებდა.

5. ლექსო დიდხანს იყო სოფელში თავისუფლად და ისეთნაირად უყვარდა მინდვრის სიო, ტყის მყუდროება, წყაროს გემრიელი ანკარა წყალი და გუთნის-დედის სევდიანი სიმღერა, თავისი სოფლის გაშლილი არემარე, რომ ქალაქში მოულოდნელად გადმო-

სახლებამ ზნეობით მთლად დააძაბუნა. საშინელი იყო მისი მდგომარეობა უფრო მისგამო, რომ ლექსოს დაახლოებითაც ვერ წარმოედგინა, თუ, სად იყო, რა ერტყა გარშემო და რარიგ ხალხში ტრიალობდა.

ქალაქის მუდმივი მოძრაობა და გმინვა აშინებდა, უგულო, მუდამ მტუქსავი სახლის პატრონები თავზარსა სკემდენ; მუდმივი, შეუწყვეტელი სიმღერა და კარისკარ წანწალი სრულიად ძალას

ართმევდა ჯაფის შეუჩვეველს მის სხეულს. შემოდგომა და ზამთარი, როგორც იყო, საცოდაობით გააჩანჩალა ლექსომ, და ზაფხულში-კი სრულიად წელი მოსწყდა. მის ზნეობრივ ტანჯვას და თავისი სოფლისათვის წუხილს თფილისის საშინელი სიცხე, სულის შემხუთველი ჰაერი, დუბელა, ნადგომი წყალი დაემატა და თიბათვეში ორმოკისა კი არა, ორი კარის ჩამოვლაც აღარ შეეძლო.

თუმცა დარჩო ბევრსა სცემდა, გიქო ბევრს უყვიროდა და სიარულის დროს წინ ეწეოდა, მაგრამ მოძრაობა ლექსოსათვის შეუძლებელი შეიქნა და როგორც ძირში მოჭრილი ხე, ისე დაეცა.

ლექსოს არც სიცხე ჰქონდა, არც ახველებდა, არც მუცელსა და თავს იტკივებდა, მაგრამ მთლად-კი დადნა: მაგარი, მხარ-ბეჭ-გაშლილი ბიჭის მაგივრად, მუმიად იქცა! ეგდო დარჩუას სარდაფის ერთს ნოტიო კუნჭულში პატარა ხალიჩის ნაგლეჯზე ლოგინის მაგივრათ, და დღითიღღე სამარეს უახლოვდებოდა.

6 დარჩომ რომ ლექსოს ამგვარი უიმედო მდგომარეობა ნახა, შეშინდა—იცოდა, გოგია არ აპატიებდა ამ დანაშაულს, და საჩქაროდ ქალაქში დაიბარა.

თუმცა სოფლად გაცხარებული მუშაობა იყო, კირნახული შემოსატანი და გასალეწი ჰქონდა გოგიას, მაგრამ ყველას თავი დაანება და საჩქაროდ გაეშურა თფილისისკენ.

გოგიას სინდისი სტანჯავდა, ძლიერ სწყუხდა, რომ მისი „ღვთის-შვილი“ ვიღაცა მაწანწალა ვაჰარს ანდო, და გზაში ღმერთს სულ იმას ევედრებოდა, ლექსო კოცხალი დამახვედრეო.

— ვაიმე, შვილო, თუ მშვიერმა, მწყურვალმა და ხელმეორედ დაობლებულმა უცხო სახლში ვერ გასძელ და დამიქლექდიო!— ფიქრობდა გოგია.

იმ ღამეს, როდესაც გოგია ქალაქს უნდა ჩამოსულიყო, ლექსომ საამური სიზმარი ნახა: ვითომ დედა მისი მელანო კევრზე მოკეცილი იდგა, მის კალთაში ლექსოს თავი ედვა და ტკბილის ხმით იაფნანას ეუბნებოდა; ხარები ძლივს მიათრევდენ კევრს და საღამოს ნიაფი სასიამოვნოდ უწეწდა ლექსოს ქოჩორს და უგრილებდა ოფლიან მხარ-ბეჭს. გოგიამ დაინახა რძლის ამგვარი ცუღლუტობა და თავის ბოხის ხმით დაუყვირა: „მელანია, მელანია! ხარები გარეკე, კი ნუ დაიძინებ, ხომ ხედავ, მზემ გადაიხარა!“

ლექსომ ამ სიტყვებზე გამოიღვიძა, წამოხტომა მოინდომა, მაგრამ სისუსტისაგან დაბარბაცდა და ძირს დაეცემოდა, რომ ის იყო რკინის გზით მოსულს გოგიას არ შეემაგრებინა:

† — რა იყო, შვილო, რისა შეგეშინა? — ტკბილის აღერსით უთხრა ბიძიამ და საბრალო ყმაწვილი მხურვალედ გულში ჩაიკრა.

— ბიძია! ბიძია ხარ? მოხველ?... და ლექსო ულონოდ გოგიას გულზე დაეშვა.

— ნუ გეშინია, ჩემო ბიჭუნავ, ყოჩაღათ იყავ, ღონე მოიკრიბე და ხვალვე ჩვენს ლამაზ წაბლოვანს წაგიყვან!...

ეკ. გაბაშვილისა.

1 ყვევილმა ლექსოს თვალები დაუბრძავა. 2 როგორ ატარებდა დროს სოფელში დაბრმავებული ლექსო? 3 ლექსო ვაჰარ დაჩხოს მოჯამაგირედ მიჰყავს. 4 ლექსოს მათხოვრობა. 5 ლექსოს აუტანელი ცხოვრება და ავადმყოფობა. 6 ბიძა გოგიას მზრუნველობა ლექსოზე.

ხ ა ტ ა რ ა მ ა თ ხ ო ვ ა რ ი .

(ნათარგმნი)

მომხედეთ, დამერთი მოგხედეთ!..

მათხოვარი ვარ ჰატარა;

იშია და გამწარებული

ლექსა ჰურს ვეძებ, სხვას არა!

ნუ გამიწერებით, ცოდვა ვარ!..

ნუ დაიშურებთ სამადლოს!

ვერ შვიდი წლისაც არა ვარ,

რომი თავის მოგულა შემეძლოს.

აღარც დედა მეავს, არც მამა

და არც სხვა ვინმე შორუნველი;

კარი-კარ სამოწყაალანთვის

უნდა გაშვირო შე ხელი.

თქვენ ეგებ წუწკი გკონივართ?

ან ღორმეცხელა?... აჰ, არა!

ღეგმას დაგეძებ დღიურსა

და შეტი არა მინდა-რა!

დღეობა იყო სოფელში

გუშინ და დიდი მოღსენა,

სიმღერა, ცეკვა, თამაში!..

შე არც კი ვინმემ მახსენა!..

შეგწერებოდი შორიდან
ჩემ ტოლებს... გული შეწედებოდა.

ცრემლებს ვუღაპავდი, უჭურთთ,
შემშიდით სული მსდებოდა.

შეც ვიცნა, დიდებისაგან,

რომ უთიქვამა გამიგონია:

„მაძღარსა უკვლა ვშიერიც

თურმე მაძღარი ჰგონია“.

მაგრამ ნუ უჯერათ თქვენ მაინც,

მე ვშიერი ვარ ხამდელიათ,

სული რომ ეელში მერბება,

ვეღარ ვთხოვლობ ხმა — ტკბილათ.

ეს ბუერს არ მოსწონს: „რას უტავს,

ან ხმა, ან სახე... ფერიო!..“

გულს ნუ გვიწუხებ დიტინით!

მოგუშორდი... წაეთერიო!..“

ნუ გამიწერებით თქვენ მაინც

ობერ-ობლობა ძნელა!

დაგლოცავთ — დამერთი შეისმენს...

კეთილის გადასწდელა!

ტოლ-ამხანაგობა

კლესის შეილის ნაამბობი

მაშინ თორმეტის წლისა ვიყავი,
როცა ბატონმა სასლს მომაშორა,
წამსვე ძროხაში მე მიკრეს თავი,
ჩემს სახლ-კარიდან გამაგდეს შორა.

ჯერ-კა დაუღონდი, დაჩაკრდა გული,
ყოფნა უმშობლად შეძნელებოდა;
სხვება ღვინობდენ და მე-კი ღული
ცრემლისა თვადზე არა მშრებოდა.

პატარა ჩემა ამხანაგები
ჩემს გულჩვილობას იქ დასცინოდენ,
დავიწეებოდათ თავის დარდები,
როცა ისინი ჩემებრ სტიროდენ!...

მეც-კი მრცხვენოდა ჩემის ცრემლასა —
ჩემს ამხანაგებს გავექცეოდი,
მიფუჯდებოდი ეროს ბუჩქის ძირსა
და იქ მარტოკა დიდხანს ვსტიროდი.

მაგრამ ღრუბელმა გადაიარა,
თან გადიტანა ჩეში ნადველი,
პატარა გულმან გამოიღარა
და შეუბრუნა ნადველსა ხელი.

ჩემს უოფას მალე შევეჩვიე მე,
კიდევ ვღვინობდი, კიდევ ვმღეროდი;

ჩემს სახლ-კარზედა არც დღე, არც ღამე
აღარ ვფიქრობდი, არ ვღონდებოდი.

ძროხას ვუვლიდით ჩვენ ერთგულადა,
გავიზიარეთ უველამა საქმე,
და რიკრიკადა, უველა ძმურადა
გუარაუფლობდით ძროხასა ღამე.

რაკი მთას იქით შზე ჩაწეუბოდა
და გაეკვროდა ვარსკვლავი ცასა,
გაშლილი ძროხა მოგროვდებოდა
და დაფიქრებდით უველანი თვლასა,
და დაფაბადით რაკი ძროხასა,
ტვის ჰირს ერთს ტეცხლს გაუჩადებდით
და მოფიტანდით ჩვენ ჩვენს საგზაღსა,
ტეცხლსა გარშემო მოფუსნდებდით.

ჩუენი ხუმრობა, მღერა, სიცილი
ხეყელა მძინარს ფერინველს აფრთხობდე;
მოგვეკრეოდა თუ შერე ძილი,
ერთი ჩუენგანი ზღაპარს იტყოდა.

რაკი მტრედის ფრათ ცა ინათუბდა
და შორს ცისკარი კამკამს იწეებდა,
შეძროხე ვინმე დაგვიძახებდა
და დიღას ტუბილსა ძილს დაგვიფრთხობდა.

აფშლეუბოდიო და ჩუენის სმითა
შეკადარი შთა-ბარი გაცოცხლდებოდა;
და თაჟის ძროხას ეგველა ზღაზუნითა
ასაშვებადა მიესეოდა.

ზოგი აქ მიღის თუქამოსხმული
და შიიფუშენეტავს ზარმაცად თჟაღსა;
ზოგი იქ მღერის დაღასნებული
და ერეკება თაჟის ძროხასა.

და ერთ წუთს უკან ძროხა ბღაუილით
გაიშლეუბოდა ფარათ მინდორზე.
და ჩუენ-გი სტომით, მღერიო, ძხილით
მოვგროვდებოდიო მთის ციფ წყაროზე.

ზირს დაჟიბანდით, ძილს დაჟიფრთხობდით,
მთის წყაროს წელითა გავგრიფდებოდიოთ;
ფსტოდიოთ, ვიძანდით, ვღაზღანღარმბდით
და ზეზეულად დაუნაურდებოდიოთ...

შერე ვმართაჟდით თამაშობასა:
სან ქვას ვიხროდიოთ, სან ბურთსა მადღა,
და შუადღისა გოღვისა ჟამსა
ჩამოფრეკაჟდით ძროხასა დაბღა.

აღაზანშია ვერიდიოთ ძროხასა,
თან ჩავეეუბოდიოთ უკანა ჩუენა...
ბევირიც სხუა ახსოვს ჩემს ბიჭობასა,
მაგრამ სად არის ახლა ის ღზუნა?...
სადამოს ჟამზე ისეჟ იმ რიკად
ცეცხლსა ანთებულს მოფუხსდებოდიოთ

და ისევე ზღაპარს გლეხურს მორიგად
თითოს. მაინცა უველა ვიტყოდათ.

ის ზღაპრები შე გუდას მიღონებდა
და აქამდისა ჩამჩნა სსოვნაში,
ქველებურ დროსა შემაუფარებდა
იმ ჩემს მხიარულს უმაწვილობაში.

ეგრედ მინდორზე, ძმაო, ვევაფოდი
ჩემს ბიჭობაში შეუბოვარი,
ჩემს სახლ-გარსედა არა ვდარდობდი,
შინაურობის არ მქონდა ჯაფრი!

შე ვერეთ ვიუავ ჰაწაწინტელა
და მადლაერა ჩემ კეთილ-დღისა;
და შე მეტონა, რაღმ ჩემებრ უველა
მადლაერია თაჟას ბედისა...

ი. ქავჭავაძე.

1 ყმაწვილი ოჯახს შორდება. 2 ყმაწვილის მწუხარება. 3 ყმაწვილი ეჩვევა ახალ გარემოებას. 4 ახალ გარემოებაში მისი კმაყოფილებით ცხოვრება.

ოჯახნიდან შკაღლისკენ

საადრეო ყურძენი სრულიად დამწიფდა, და მაქრების დაყენებას აპირობდენ; საგვიანოც შეთვალული იყო. ქყინტი სიმინდის ქამა მოწყენილი მქონდა, წაბლის ბუძეებს აქა-იქ პირი გაელო და დამწიფებული ნაყოფი თითქო მეპატრიებოდა: ქოლოკი მესროლოე, რომ წინ გაგიგორდეთ.

გაზაფხულის ბოლოს დაქერილი შაშვის ბარტყი ისე მოჩიტდა, რომ იძულებული გაეხდინ, ფრთები შემეკვეცა. მოკრავდა თუ არა ყურს დედა-შაშვის ქახქახს, მაშინვე უეცრად შეჩერდებოდა თითქო ჩაფიქრდაო, ერთს კიდევ შემოტრიალდებოდა და ფრთებსა და კისერს ტყისკენ გასაფრენად მოიმზადებდა.

შემოდგომის სუნმა დაჰკრა, წვიმებმა მოუხშირა და ჩემი „წის-ქვილობიაც“ გაჩაღდა, სამ ალაგას მქონდა ნაკადულზე წაბლის კანის ლარები მორგებელი. ერთი წყლის საცხეველა მირეკა და ორი ბორბალი შიტრიალებდა.

ჩემი ნიშანშებმული ქრელი ქოჩორა ვარია ჭ ყვითელი ბატის ბეტი შოშიაზე ნაკლებ არ იპყრობდენ ჩემს ყურადღებას: დავიფ- შენიდი ხელის გულზე ფეტვის და ღომის თავთავს და ხან ერთს, ხან მეორეს მივუჯდებოდი და პეშეში ვაკენკინებდი. ორივე უკან დამდევდა, როგორც ჩვილი ხბო თავის დედას. დილიდან საღამომ- დი ასე ვატარებდი დროს ვრცელ ეზო-გარემოში; სახლში სადილ- ვახშმად და დასაძინებლად თუ შევიდოდი.

ერთ დილას დედამ ყველა ჩემი ტანისამოსი მოაგროვა, ზოგს რეცხდა, ზოგს აკერებდა. ქვეშაგებიც გადმოელაგებია, ბალიში ღინღლს უმატებდა და ლეიბნი მატყლს. მიკვირდა, ასე ერთბაშად რატომ ზრუნავდენ ტანისამოსსა და ქვეშაგებზე. მაგრამ ის სრუ- ლიად არ მექაშნიკა, მამამ რომ ბიჭი ჯორისა და ცხენის საძებრად გაგზავნა. მალე მოიყვანე, ხვალ საქუთაისოდ ვემზადებო, — მიაძახა მამამ გრიგოლას.

ამის გაგონებაზე თითქო რალაცამ მწარედ თავში ჩამკრა: ვიგ- რძენ, რომ დედ-მამის წინანდელი ნალაპარაკი, შკოლაში უნდა მი- გაბაროთო, ხუმრობა აღარ იყო. მუხლები მომეკვეთა გული ჩამწყდა და ცრემლების ყლაპვა დავიწყე... დიდი იმედი მქონდა, ეგებ, გრი- გოლამ ცხენი და ჯორი ვერ ნახოს-მეთქი, მაგრამ, ჩემდა სამწუხა- როდ, საღამოს ეამს ჩვენმა ბიჭმა ეზოში უბელო ცხენი შემოათო- ხარკა; ჯორი კი არსად ჩნდა; გულზე გადამეყარა: უჯოროთ ჩე- ნი მგზავრობა მოუხერხებელი იყო, ცხენით სამგზავრო ორი ვიყა- ვით, მე და მამაჩემი.

— ჯორი რა უყავ? — შესძახა მამამ გრიგოლას.

— ქართისკენ გაუხვია, ბატონო, — უპასუხა გრიგოლამ.

ახლა მთლად მომწყდა წელი; მწუხარება ველარ დავმალე... იქ, აიღანის სვეტთან, ურმის ძარი იყო დადგმული, შიგ ვენახში ნათხარი თივა ეფინა გასახმობათ. ჩაველ ამ ძირში, კუთხეზე მივი- კრუნჩხე ჭ სლოკინსა ჭ ჩუმ ტირილში კვლევ ჩამძინებოდა. დედას დავენახე, მაგრამ ვახშობამდი თურმე გაღვიძებას აღარ მიპირობდა.

ამ ცოტა ხნის განმავლობაში სასიამოვნო და სამწუხარო სიზ- მრები ვნახე, ვითომ ჩემი ბორბლები ნამდვილ წისკვილებად გადაქ- ცეულიყო, საფქვავებიც მოჰქონდათ, მემინდევ გვიდგა, და მინდს ვიღებდი; კოთხოთი მიწყავდენ ცალკე სიმინდის, ცალკე პურის

ფქვილს. ეგ სიხარული უცბად მწუხარებად შემეცვალა: საშინელი კოკისპირული თქემი მოვიდა; არხში წყალი მოვარდა და ჩემი ნამდვილი წისქვილი ამოდენა საფქვავეთ გზას გაუყენა. ვნახე, ვითომც ჩემი ვარია და ბეიტე კიდევ დადედღებულებიყვენ და საბუდრიდან ქულა-ქულა ბეიტები და წიწილები გადმოიყვანეს. შევხაროდი, ხან ერთ ბუხუნა წიწილს ავიყვანდი და ყელზე მავიკრავდი, ხან კვერცხის გულივით ყვითელ ბეიტს ტუჩზე და ლოყებზე მივის-მოვისვამდი; ვდარაჯობდი ყველას, ქორი არსად გაჩნდეს და სირცხვილი არ აქამოს ჩემს ვაჟკაცობას და ეზო არ ააფორიაქოს მეთქი. დახე ჩემს ბედს! რალაც ჩრდილმა თავზე გადამიარა. კრუხმა იკრიახა, ბატმა სისინი მორათო. ავიხედე მალლა და რა ვნახე! ერთი მხარის ოდენზე გაშლილიყო ის წყეული ქორი და თავდასხმას გვიპირობდა. თურმე წამოვიყვირე: „ჰაუ! ჰაუ! ჰაუ! და გამეღვიძა კიდევ. დედა მოვარდნილიყო და შეწუხებით მეკითხებოდა: „რა იყო, რა დაგე-მართა? რასა ყვიროდი, ხომ არაფერი მოგელანდა, შეილო? რას გაბოდებდა?“ — რალაც სიზმარი ვნახე-მეთქი, ჭ მეტი ხმა აღარ ამომიღია.

სახლში შემიყვანეს, სუფრა გაწყობილი ჰქონდათ, ვახშამს უგემურად და უხალისოდ ვკამდი: ყველა მატყობდა, რომ ჩემი გული საგულეს აღარ იყო. მალე დედასთან დამაწვინეს: ჩემი ქვეშსაგებელი ბარგში შეეხვიათ. ახლა კი საექვოდ აღარ მიმაჩნდა, რომ ხვალ ყველაფერს, რასაც თვალის ახელიდან შევეზარდე და შევეჩვიე, ერთბაშად უნდა მოვსწყვეტოდი და გამოვთხოვებოდი. ამივარდა საშინელი ტირილი.

იმ ღამეს მეძინა თუ არა, არც კი მახსოვს. მთელი ჩემი წარსული ცხოვრება ცოცხალ სურათად თვალიწინ მედგა. სად ჩიტის ბუდე ამიშლია, სად მარწყვი მიკრეფია, სად პაწია ღორჯოები და ნაფოტა მიქერი, სად რომელი სოფლის ტოლ-ბიჭებთან მიქიდავია და მიბურთავია, სად ტყესა და ჩირგვენალში სოკო-წითელი, არყა და მქადა-სოკო ამიყვანია, სად ყურძენი მიკრეფია და სიმინდი მიტეხია—ყველა ეს სურათი ზედიზედ ჩემს თავში ირეოდა, ერთი მეორეს ეჯობებოდა.

ამასობაში გათენდა კიდევ. თავი დედის ძუძუებში მქონდა ჩარგული; დედის მკლავები ბეჭებზე მეწყო; ცალი ყურის ძირი და ლოყა დასოვლებული ამყვა: თურმე დედაჩემსაც ბევრი კურცხალი

ეყარა ჩემი ძილ-მღვიძარე შფოთვის გამო. ავდექი, მაგრამ რაღა ავდექი! ძლიერ დაქანცული და დაღონებული ვაყავი. ჩავიცვი და იმწამსვე კიშქარზე მივირბინე. იქიდან მეზობლის ბიქს გოგიელას დაეუძახე და ჩემი გამგზავრების ამბავი გაეუზიარე. წამოვიყვანე ეზო-ში და ღარები, საცხეველა, ბორბლები და ცივა მას ჩავებარე. ბურთის გადაცემა, ღვთის წინაშე, ძლიერ მენანებოდა, მაგრამ თვითონაც მთხოვა, უარის თქმა გამიძნელდა და ვაჩუქე.

მერმე სათორნისკენ მოვბრუნდი; იქ გადია მეგულვებოდა, —ღღეს მას ცეცხლი აღრე უნდა ჩაენთო, რომ საგზლის პური და მქადი ღროზე გამოეცხო. შესვლისთანავე გადიამ თბილი ხაჭაპური ჩამიდვა ხელში.

—ეს ახლა ქამე და ამაებს (გობზე ეწყო) საგზლათ გაგატანო, —მითხრა გადიამ და გადამეხვია. თვალები ამასაც აცრემლვებოდა, როცა ჩემს ტოლ-ბიქთან დავენახე ნივთების ჩაბარების დროს. მე სულ არ ვიყავ სიცილის გუნებაზე, მაგრამ ახლა სხვა რამეზე ვზრუნავდი და გულს მით ვიბრუნებდი: ჩემი ვარიისა და ბეიტის ბედ-იღბალი მინდოდა გადიისათვის ჩამებარებია. —ნუ გეშინია, ჩემო სუელიკო, თვალვით შეგინახავ გადიაშვილობამ, —აღერსიანად მითხრა გადიამ, როცა ჩემი „შვილობილების“ ყურის გდებას ვემუდარებოდი. ამ დროს მამის ხმა შეძომესმა: „სად დაიკარგე, სიმონიკა, ამდენ ხანს?“ —ნიშანი ორივეს მოუშვი, ფონფოდ შეაბი, ჩემო გადია, თორემ წითელი ძაფი ფეხებს გადუქრის მეთქი, —ამის მეტის დაბარება ველარასი მოვასწარი და სახლისკენ გავემართე.

სახლის წინ ბარგაკიდებული და შეკაზმული ცხენი და ჯორი მიებათ; მამა და ბიქი სადილათ ისხდენ; ბებია, დედა და ორი ჩემი ტოლი მეზობლის ბიქი ჩემს მასელას უცდიდენ. საქმელი შემომამძლიეს: „აბა, შვილო, ქათმის ღვიძლი, აბა ბარკალი, აბა მხარი, ეგებ კვერცხი გინდა, ან ქყინტი ყველი.“ მაგრამ ვერაფერს ვერ მივეყარე. —მე ვიცი, რაც ჩემს ბიქს უყვარსო, —ჩაიწლიფინა ბებიამ, და მსუქანი დედლის გულჩანართმევი მომაწოდა. ჩამოკართვი, შუა გავხლიჩე და ნახევარი სტეფანეს მივეცი, ნახევარი გოგიელას, მაგრამ ჩემს იქ ყოფნაში არც ერთს კბილი არ დაუყარებია: ეტყობოდათ, ჩემი მოშორების გამო, არც ისინი იყვნენ ქეიფზე.

—აბა დავაჩქაროთ; მზე საშუაღღღოზე წამოსულა. ქუთაისს

თუ დღისივთ ვერ ჩავედით, ღამის გასათევად რიგიან ბინას ვერ მოვიძებნით?“ — სთქვა მამა-ჩემმა. დედამ და ბებიათ თავზე ხელის-სმა დამიწყეს. ჩემი ტოლები მრცხვენოდა და ჯერ გულს ვიმაგრებდი. მაგრამ კიშკარზე რომ გადმოველით და თავჩალუნული ამხანაგები მომცილდენ, კარგა ხმამალალი ღრიალი მოვრათე. დედასა და ბებიასაც ცრემლები გადმოცვივდათ და აკანკალებული ხმით დარიგება დამიწყეს. არც ერთი მათი დარიგება ჩემს თავში არ შედიოდა. ეს ნუგეში ჯერაც არ დამეწყებია: „შვილო, რა გატირებს? ამ შემოდგომაზე ერთჯერ კი არა, ორჯერ-სამჯერ მოგიკითხავთ, მოგიყვანთ; უშენოდ არც ფელამუშს მოვადულებთ ლ არც ჯანჯუხებს გავაკეთებთ“.

— „რას ჩამოეკადეთ და გულს უჩვილებთ მაგ ბავშს! ომში მიდის, თუ სათათრეთს? ვისაც სწავლა უნდა, ნაცარქექიასავით სახლში უნდა ეჯდეს განა?“ — წამოიძახა მამა-ჩემმა. მერე მომხვია ხელი, შემსვა ბარგიან ჯორზე და გრიგოლს წაულაპარაკა: „ამ დღის ჩაღმართში, თუ კაცი ხარ, ფრთხილად ჩაუძელ და მერმე სადავეს თვით დაუქერსო“. ასე დავშორდით მგზავრები შინაურებს.

დღეში რუ ჩამოდიოდა. ამ დღეს წყალი ისე დაწმენდილი იყო, რომ შიგ, მგონი, ნემსიც კი არ დაიმალებოდა.

გაზაფხულის ლიფსიტებს თითქო ერთბაშად თავი მოეყარათ და არაჩვეულებრივ ფუსფუსობდენ. ვიფიქრე, უთუოდ უხარიათ, რომ ერთი მათი მოსისხლე მტერი იქაურობას ვშორდებოდნი, და ამ გასაჯალ შეტბორებულში მიტომ შეგგუფულაიყენენ, რომ გამადიზინონ-მეთქი. მაგრამ მე მაინც მათი ცქერით მინდოდა დამტკბარვიყავ.

აკი ღმერთმა იპრიანა, და ჩვენმა ჯორმა თვისი ჩვეულება, გაიხსენა, იოჩნა და შიგ შუა რუში ფეხი მიასო. ვერც დეზებით, ვერც წნელით, ვერც ხელის წაკვრით ფეხი ვერ მოაცვლევიენს.

დიდმა იმედმა გამიელვა თავში: რამდევჯერ მობრუნებულან ჯორის ფხუკიანობის გამო შუა გზიდან ჩვენი მოჯამაგირეები, როცა მათ შარილ-საპონზე გააგზავნიდენ ქუთაისს, — თუ ახლაც ასეთ გუნებაზეა ჩვენი ჯორი, დღევანდელი ჩვენი მოგზაურობა სახველიოდ გახდება მეთქი და დიდის გაფაციცებით დავაცქერდი ლიფსიტებს: თუ მგზავრობა შეგვეშლებოდა, მეორე დღისათვის სტეფანფსა და გოგიელასთან თევზაობას ვფიქრობდი.

ამ ოცნებაში რომ ვიყავ, მამა და გრიგოლა აქით-აქით მოუდგენ ჯორს, წაჰკრეს ბეჭები და რუს მეორე ნაპირზე გადისროლეს. ამას შემდეგ ჯორმა ისე გასწია, რომ თავიც ველარ დავუკავე. ვიჯექ თავჩაკიდული მხედარი და მივდიოდი სადღაც, უცნობ ქვეყანაში....

1. ყმაწვილი სოფელში ბედნიერად ცხოვრობს. 2. როგორ გაიგო წაყვანის ამბავი? 3. როგორ შეაწუხა ამ ამბავმა? 4. როგორ გამოეთხოვა თავისიონებს? 5. როგორ გაემგზავრა შკალისკენ.

კეთილი ამხანაგი.

ღღეს გაკვეთილზე, ცოტა დავიგვიანე, მაგრამ რომ მივედი, მასწავლებელი ჯერ მაინც არ იყო კლასში. სამი მოსწავლე მემწვანაილე ქალის გამხდარ შვილს, კროსის, აჯავრებდენ, ლანძღავდენ ზე უშვერად დასცინოდენ. გაფითრებული კროსი უძრავად იჯდა სკამზე; ხან ერთს შეჰყურებდა, ხან მეორეს, თითქოს ეხვეწებოდა, თავი დაშანებეთო. საძაგელი ფრანჩესკო სტოლზე შეხტა, კალთები აიკრიფა, თითქოს მწვანელი უჭირავსო, ზე კროსის დედას დასცინოდა. კროსიმ ხელა კი ველარ მოითმინა, სტაცა ხელი საწერელს ზე ფრანჩესკოს ესროლა.

ფრანჩესკომ აიციდინა და ამ დროს კლასში შემომავალ მასწავლებელს საწერელი გულში მოხვდა. ყველა შეშინდა, ყველამ სული განაბა. ფერწასული მასწავლებელი მოგვიახლოვდა და აღშფოთებით გვკითხა: „ვინ იყო?“ ხმა არავინ ამოიღო. მასწავლებელმა ხმა აუმაღლა და ხელმეორედ გვკითხა: „საწერელი ვინ გამოისროლა?“ ჩვენს კეთილს ამხანაგს გარონეს კროსი შეეცოდა, წამოდგა და მასწავლებელს თამამად უპასუხა: „მე ვიყავიო“. მასწავლებელი ჯერ გარონეს მიაჩერდა, მერე განცვიფრებულ მოწაფეებს თვალი გადაავლო და გარონეს უთხრა: „არა, შენ არა ყოფილხარ!“ და თან დაუმატა: დამნაშავეს არ დავსჯი, მხოლოდ წამოდგეს!“ თვალცრემლიანი კროსი აცგა და წამოიღულლულა: „მცემდენ, მლანძღავდენ... ველარ მოვითმინე და საწერელს ხელი ვსტაცე“... „დაჯექ“, უთხრა მასწავლებელმა კროსის. „აბა ადგენ ისინი, ვინც შენ მოთმინებიდან გამოგიყვანა“. წამოდგა ოთხი მოსწავლე და თავი ჩალუნეს.

— თქვენ გალანძღეთ ამხანაგი, რომელსაც მიზეზი არა მოუცია-რა? თქვენ დასცინოდით სიღარიბეს, სცემდით მას, ვისაც პასუხის გაცემა არ შეეძლო? მეტად საძაგლად და უსინიღისოდ მოქცეულხართ. უნდა გრცხვენოდესთ, თქვე უმზგავსოებო!

მასწავლებელმა გაიარ-გამოიარა. გარონე თავჩალუნული ისევ ფეხზე იდგა. მასწავლებელი მიუახლოვდა გარონეს, თავი აუწია და უთხრა: „ფრიად კეთილი გული გქონია, გარონე!“ გარონემ ამით ისარგებლა და მასწავლებელს ჩუშად რაღაცა სთხოვა. მასწავლებელი მიუბრუნდა ოთხსავე დამნაშავეს და უთხრა: „დასხედით, მიპატიებია!“

დე-ამიჩისი.

1. რა ცული საქციელი ჩაიდინა კროსიმ? 2. გარონეს სამაგალითო საქციელი. 3. როგორ მოეპყრო მასწავლებელი კროსის, გარონეს და დამნაშავეებს?

მოწეალე დიტო.

მაისი იდგა. დილის შვიდი საათი იქნებოდა. მზე პირმცინარედ გადმოიყურებოდა ქვეყანაზე, სადაც დანიშნული მდებოდა ჯერ კიდევ ვერცხლის ფრად ბრწყინვდა. ჰაერში დანაყარდობდა მოქიქ-ქიქე შერცხალი; მალა ნიგვზის ხეზე მოლალური „შვილო-გოგოას“ გაიძახოდა, და აქ კი—ეკლის ბურღოში შემალული ბუდის მახლობ-

ლად—გაისმოდა შაშვის სტვენა. ფერადფერადი პეპლები წყნარად მიმოფრინავდნენ ყვავილთა შორის, და ნაზი ფუტკარი იქვე თაფლის საძებნათ დაბზუოდა. თვალვადუწვედნელ მინდორში მოფენილიყო სხვადასხვა შინაური პირუტყვი. — აგერ ხარები ბულრაობდნენ ჭ ერთ-მანეთს საქიდაოთ იწვევდნენ, იქ კრავები კუნტრუშობდნენ, აქ კვი-ცები დახტოდნენ...

ყანებიდან მოისმოდა საამური მუშური. სოფლის შკოლის წინ შეგროვილი ბავშების ჟრიაშული მალლა ცაში აღიოდა. ზოგს წიგნები გაეშალა და გაკვეთილებს იმეორებდა; ზოგი-კი, მშვენიერი დღით გატაცებული, რიკტაფელას თამაშობდა და ჰაერში ბურთს ისროდა; იყო ერთი კიჩინი და ხმაურობა.

გაკვეთილების დაწყებამდე კიდევ ნახევარი საათილა იყო, როცა ბავშებში გამოერია ერთი კარგად მოზდილი, ნაყუავილგვი, პირ-დამახინჯებული და დაბრმავებული ყმაწვილი, რომელსაც გზის მაჩვენებლად წინ რვა ცხრა წლის ბიჭი მოუძლოდა. ორივეს პირისახე დაღვრემილი ჰქონდა, ძველის-ძველი ძონძები ემოსათ, ფეხზე გამხმარი ძირგამოცვეთილი ქალანჩის ჯღანები ეცვათ; ვინც შეხედავდა, ყველას შეეცოდებოდა.

საბრალო ბრმას მაისის სანეტარო დღე გამხიარულების ნაცვლად უფრო გულს უწყლულებდა და მის უსიამოვნო ჩოფურა პირისახეს კიდევ უფრო გულს დამლონებელ ელფერსა სდებდა. მას არ შეეძლო დაენახა, რასაც ყველანი ხედავდნენ. მაისის ბრწყინვალე დღე მისთვის კუნაპეტივით ბნელი იყო! მის ერთადერთ ნუგეშს შეადგენდა ფანდური, რომელიც თანვე დაჰქონდა. ეს საკრავი მისთვის საუკეთესო ამხანაგი იყო; რომლითაც მას შეეძლო კაცის გულის გაღმობიერება. და, მართლაც, ვის არ აუჩუყებდა გულს, ვის არ მოალობდა მისი ნაღვლიანი სიმღერა, ამ საკრავის ხმაზე აყოლებული?... მან აი, ახლაც ჩამოჰკრა გაწათული თითები სიმებს და ზედ მოაყოლა შემდეგი:

„უღუქმა-წუჭრად-დავდივარ
 ხელში ფანდურის ამარა,
 სისწილემ წელში გამტეხა,
 სიბრმავემ დამასამარა.
 დღე ნათელია და მზინი
 ჩემთვის უგუნი ბნელია!

ვინც ვერას ხედავს ქვეყნათა,
 მისთვის სიცოცხლე ძნელია.
 მხოლოდ ერთი მაქვს იმედი,
 ვსასოებ მადლა ზენასა:
 გებრადებოდეთ ბედკრული,
 ბავშებო, თქვენსა ღსენასა!,,

მოსწავლეებმა მაშინვე თამაშობას თავი დაანებეს და მომღერალ ბრმას გარშემოებუიენ; უმეტესობას სიბრალოული ეხატებოდა სახეზე და გაკვირვებით შეჰყურებდენ არაჩვეულებრივ არსებას. თითქმის ყველას სურდა, მიეცა რამე ამ დაწყალისათვის, მარა, თვითონაც არრის მქონენი, სხვას რაღას უწილადებდენ? მხოლოდ ერთმა მოსწავლემ ჩაიყო უბეში ხელი, დაქმუქენილი ქაღალდის ნახევი ამოიღო, გაშალა და ბრმის წინამძღოლს რაღაცა მისცა. უსინათლომ მოწყალე ყმაწვილი დალოცა და კმაყოფილი წავიდა.

გავიდა მცირე ხანი. პატარა ზარი დაარაწყუნეს და მოსწავლეებმა კლასში მკერცხლად თავი წოიყარეს; ყველანი თავთავის ალბას დარიგდენ და მასწავლებლის შემოსვლას უცდიდენ. კარი გაიღო, მასწავლებელი შეიჭვიდა. ლოცუასა და მისაღმებას შემდეგ საქმის შედგენ. მასწავლებლის სიტყვისამებრ მოსწავლეების ერთმანეთსა წიგნები გადაშალა და მეორე რიგმა კი რვეულები, საწერლები და კალმები წინ დაიწყო. მცირე ხანს იქით ამათ წერა დაიწყეს, ერთ ბავშვს ვარდა, რომელსაც ხელში კალმისტარი ეჭირა და ჩუმად, მასწავლებლის ნამალეგად, ამხანაგებს ანიშნებდა კალამი ხომ არ გაქვთო. უარის ნიშნად ამხანაგები თავის გაქნევით აძლევდენ პასუხს. ყველა ამან მასწავლებლის ყურადღება მიიპყრო.

— დიტო! შენ რატომ არა სწერ? — შეეკითხა მასწავლებელი ერთ მათგანს.

ბავში ფეხზე წამოდგა, დანაშაულობის ნიშნად თავი ჩალუნა და არას ამბობდა.

— რატომ არა სწერ-მეთქი? — კიდევ ჰკითხა მასწავლებელმა.

— კალამი...

— რაო, კალამი?

— კალამი არა მაქვს.

— ეგ წინად უნდა გცოდნოდა და მომზადებულიყავი; ხომ იცოდი, რომ დღეს წერა გვექნებოდა?

— კი ვიცოდი, და კიდევ მოვიმზადე...

— და მერე, სად სჩანს ეგ მომზადება? — ჰკითხა მასწავლებელმა, რომელსაც ამ გარემოების შეტყობა, სჩანდა, ძალიან აინტერესებდა.

— ფული წამოვიღე ერთი კაპიკი კალმის საყიდლად და...

— დაგეკარგა თუ?

— არა, არ დამკარგვია! მანხოვარს ვაჩუქე, შემებრალა... უკანასკნელ სიტყვებს შემდეგ ბავშმა ერთი-კი შეხედა მასწავლებელს და იმ წამსვე, თითქო დიდი დაწაშულობა ჩაედინოს, გაწითლდა და თავი ჩალუნა; მაგრამ მასწავლებლის აღიერსიანმა სიტყვებმა მალე წაათამამა იგი.

— მათხოვარს აჩუქე? კეთილი! ეგ კარგი საქმე გიქნია.

დ. თომაშვილი.

1. მაისის დილა სოფელში.
2. ბრმა მათხოვრის მისვლა შკოლის ეზოში.
3. როგორ გაბრძანდა ბრმამ თავისი გაკარვებული მდგომარეობა?
4. რა შთაბეჭდილება მოახდინა მათხოვრის სიმღერამ?
5. დიტოს მოწყალება.

გ რ ი გ ო ლ ი

მრინემ თავისი თერთმეტი წლის შვილი გრიგოლი მასწავლებელს მიაბარა.

— მე, გთხოვ, ბატონო, წერა-კითხვის სწავლებას გარდა, ამის ხასიათს მიაქციოთ ყურადღება. ძალიან დაარბივთ, ერთობ ეშმაკია და უხიაკი, — გაუტყდა ირინე მასწავლებელს.

მართლაც, ადამიანი ერთი შეხედვითვე შეამჩნევდა გრიგოლს, რომ მის თვალებსა და სახეს რაღაც ეშმაკური გამომეტყველება ჰქონდა. მისი ლაპარაკი, თამაშობა, სიარული და სიტყვა-პასუხი განსხვავებული იყო. ამხანაგის გაჯავრება, დაცემა, ყურებში ჩაფრენა და ატირება მისთვის გასართობი იყო. არათუ პატარებს, დიდებსაც-კი აუტანელ მდგომარეობაში აყენებდა. მასწავლებელი გრიგოლს ნაიდაგ სჯიდა; ხან კუთხეში აყენებდა, ხან უსადილოდ სტოვებდა, მაგრამ მის მორჯულებას არა გაეწყობო-რა... სწავლის გათავების შემდეგ, რომ შინ წავიდოდა, მთელ სოფელს იკლებდა ხოლმე: ზოგს ლობებებს უმტვრევდა, ზოგის ეზოში კვებს ისროდა და ძაღლებს აღიზიანებდა. გაანჩხლებული ძაღლები ყფით ლობებს მოადგებოდნენ და სულ კბილით გლეჯდნენ. გრიგოლი გზიდან მათ ჯოხს უქნევდა და უფრო აბრაზებდა... გამოუდგებოდნენ პატრონებო, უჯავრდებოდნენ, ხან დაიჭერდნენ და იმდენს სცემდნენ, რომ ზურგსა და სახეს დაულურჯებდნენ... როცა მასწავლებელი ამ უსიამოვნო

ამბებს გაიგებდა და გრიგოლს გამოკითხვას დაუწყებდა, გრიგოლი ისე გადაჰყიციავდა, რომ მისი გამოტეხა ველარავის შეეძლო. ხშირად მასწავლებელი ხან ერთს, ხან მეორე მოსწავლეს გააყოლებდა, რომ გზაზე არა ჩაედინა-რა, ხან თვითონ მასწავლებელიც გაჰყვებოდა ხოლმე.

ერთხელ შკოლის ეზოში მოსწავლეებს გახურებული ბურთაობა ჰქონდათ. მასწავლებელიც მათში გარეულიყო და მათს თამაშს თვალს ადევნებდა... ხან თვითონაც იჭერდა ბურთს; მაშინ ყველა მოწაფე ირგვლივ შემოესევოდა და გზას შეუკრავდნენ. გრიგოლს ბურთაობაში მონაწილეობა არ მიუღია, იგი შკოლის კარებში ატუზულიყო და თავკვივთ აქეთ-იქით თვალებს აცეცებდა. მოსწავლეები უფრო თავისუფლად გრძნობდნენ თავს, რადგან გრიგოლი მათში არ ერია.

— შენ რატომ არ თამაშობ? — შეიკითხა გრიგოლს მასწავლებელი.

— არ შემიძლია, ბატონო, ავად ვარ! — უპასუხა გრიგოლმა.

ამ დროს ერთმა მოსწავლემ იგდო ხელთ ბურთი და შკოლის მეორე მხრისკენ გაიქცა. ყმაწვილები მას დაედევნენ და მასწავლებელიც უკან გამოუდგა... გრიგოლი უცბად შებრუნდა კლასში, გამოიღო სტოლის უჯრიდან მოსწავლის ჩანთა, ამოაძრო იქიდან წიგნი, გადაშალა, ამოიღო სამკაპიკიანი გროში და უცბად უბეში ჩაიდგა. მერე წიგნი ისევ ჩანთაში ჩადვა, ჩანთა უჯრაში შეინახა და, თითქო აქ არაფერი ამბავაო, კლასის კარებში დადგა და ავადმყოფივით მოიფუჟა...

გაკვეთილი დაიწყო. ორიოდე ზარმაცს გარდა, რომელთაც გაკვეთილი არ იცოდნენ, ყველამ კარგი პასუხი მისცა მასწავლებელს. გრიგოლმა მთელი გაკვეთილი თავჩადუნულად, მუცელზე ხელების ქერით და კენესით გაატარა. გაკვეთილს შემდეგ ყველანი ეზოში გავიდნენ; გრიგოლიც გაჰყვა მათ... მერე ისევ სწავლა დაიწყო...

— გუშინ რომ რვეულები დაგირიგეთ, აბა იმის ფულები წარმოადგინეთ! — გამოუტყხადა მოწაფეებს მასწავლებელმა.

მოსწავლეებმა მაშინვე ამოიღეს ჩანთებიდან სამ-სამი კაპიკი და მასწავლებელს მიუტანეს. ამ დროს უცბად წამოიქრა ზეზე მოსწავლე ვანო და კრემლმორეულმა, აპილპილებული სახით შესჩივლა მასწავლებელს:

— ბატონო, ჩემი ფული ვილაცას მოუპარავს; წიგნში მქონდა ჩადებული და აღარ არის!

— როგორ? აქ ქურდობას ვინ ჩაიდენდა?... ალბად გზაზე დაგკარგვია; ან სახლში დაგჩინია! — უთხრა ვანოს მასწავლებელმა.

— არა, ბატონო! პირველ გაკვეთილზე დავხედე და აქა მქონდა, ახლა არ არის! — ამბობდა ვანო და თვალებიდან ცრემლები თაბა-ლუპით ჩამოსდიოდა.

— შეიძლება ამ ფულებში ურევია შენი სამკაპიკიანი? მოდი და დაათვალიერე! — უთხრა ვანოს მასწავლებელმა: მტირალმა ვანომ დაიწყო სტოლზე დალაგებული ფულების დათვალიერება, მაგრამ თავისი ვერ აღმოაჩინა!

— არა, ბატონო, აქ არ ურევია ჩემი ფული; ის მე ამ დილას სილით ოქროსავით გაფფერე! — ფლიკვინობდა ვანო და ხელებს იშმუშნიდა.

— მაშ, კარგი, თუ აქვს ვისმე აქაურს, იმედია არ დაიკარგება; ვისაც აღმოაჩნდება, სასტიკად დაისჯება და ამისთვის გიჯობთ, ბავსებო, თუ ჩემი მეტისმეტი წყენა და თქვენი თავის დასჯა არ გინდათ, თვით გამოაჩინეთ, ვისაც ვანოს ფული გაქვთო! — მიმართა მასწავლებელმა მოსწავლეებს.

მოსწავლეებმა ისე გაკმიდეს ხმა, რომ, ასე გეგონებოდათ, აქ არავინ არისო.

— მაშ თქვენ არა გაქვთ ვანოს ფული?

— არა, ბატონო!

— ვისაც ამოაჩნდეს, იმას რა ვუყო?

— დასაჯეთ, როგორც გენებოსთ! — დაიღრიალეს ერთხმად მოსწავლეებმა.

— დასაჯეთ უზომოდ! — დაუმატა გრიგოლმა.

— აბა მე ახლა თქვენ ყველანი უნდა გაგჩხრიკოთ! — გამოაცხადა მასწავლებელმა და დაიწყო ერთი მოსწავლიდან. ორიოდე ყმაწვილს რომ ჯიბეები გაუშინჯა, მასწავლებელმა სთქვა: მე ამ საქმეს დიდხან მოვეუნდები და თქვენც შეწუხდებით; ამისთვის ვისაც გასურდესთ, ეზოში გადით, მიიარ-მოიარეთ და ისევ ჩქარა შემოდითო!

— სთქვა თუ არა მასწავლებელმა, ყველაზე უწინ გრიგოლი გამოხტა და ეზოში გასვლა დააპირა...

—მოიცა, გრიგოლ, ახლა შენი გაჩხრეკის ჯერია და მერე შეგიძლია ეზოში გასვლა. აბა შენი ჯიბეები გავსინჯო. მოდი აქ, უთხრა მასწავლებელმა მას. გრიგოლი შეკრთა და არ იცოდა, რა ექნა. მოსწავლეები წამოდგენ და გრიგოლს ყურება დაუწყეს...

—რას გაჩერებულხარ? აქ მოდი!—გაიმეორა მასწავლებელმა.

—არაფერი არა მაქვს, ბატონო,—უპასუხა გრიგოლმა და ფერი ეცვალა.

—თუ არაფერი არა გაქვს, კიდევ უკეთესი: მართალ და პატიოსან კაცად დარჩები ჩვენს თვალში!... გრიგოლს ჯიბეები დაუსინჯეს, მაგრამ არაფერი გამოაჩნდა.

ყმაწვილი მაინც კანკალობდა, სახე ულურჯდებოდა. ბოლოს, როცა მასწავლებელმა გრიგოლს სარტყელი შეახსენებინა, უცებ მას უბიდან სპილენძის ფული გამოუფარდა, იატაკზე დაეცა და გაგორდა...

—ერიპა!.. აი, ვანოს ფული სადა ყოფილა! წამოიძახეს ბავშვებმა და შექნეს სიცილი და ხმაურობა...

—ბატონო, ეგ ჩემი ფულია, დედა ნუ მომიკვდება, ღმერთი ნუ გამიწყრებავო!—იფიცავდა ვანო.

მასწავლებელმა დახედა ფულს და ცხადათ შეატყო, რომ ის სილით იყო გაფერილი.

—მერე საიდან იცოდა გრიგოლმა, რომ შენ ფული გქონდა —ჰკითხა მასწავლებელმა ვანოს.

—როგორ არა, ბატონო, ამ დილას შეკოლაში ერთად მოვდიოდით; მე ორი ბუბლიკა ვიყიდე და ერთი მაგას ვაქამე. მეღუქნებში სამი კაპიკი ხურდა გამომიბრუნა, რომელიც დაეანგული იყო და სილით გავფერიე!—უპასუხა ვანომ.

—კაი მადლობა-კი გადაუხდია!—სთქვა ნაღვლიანად მასწავლებელმა და მერე მიუბრუნდა დამნაშავეს: „ბრიგოლ! აბა თვით გადასწყვიტე—რა სასჯელი გეკადრება ამისთანა სამარცხვინო საქმის ჩადენისათვის?“—და შეაცქერდა თვალებში.

გრიგოლი გაშეშდა და ხმა ველარ ამოიღო. კლასში სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველა მასწავლებელს თვალებში შესჩერებოდა და მის განჩინებას მოელოდა. უცებ მასწავლებელი გრიგოლს მიუახლოვდა და წყნარად უთხრა: „გრიგოლ, მიპატიებია იმ იმე-

დით, რომ შემდეგ ამისთანა საზიზღარ საქმეს არ ჩაიდენ“... გრიგოლის მღუღარე ცრემლები წასკდა.

გადიოდა ხანი. მას შემდეგ შკოლაში აღარაფერი დაკარგულა... სოფელმაც მოისვენა: გრიგოლი აღარავის აწუხებდა. ნაცნობებს ძლიერ უკვირდათ გრიგოლის გამოცვლა და ხშირად იტყოდნენ: „აკურთხოს ღმერთმა, ვინც შენ აგრე მოგარჯულაო“.

გ. ბოკერია.

1. როგორი ხასიათის ყმაწვილი იყო გრიგოლი? 2. რა საძაველი საქმე ჩაიდინა გრიგოლმა? 3. როგორ იმოქმედა გრიგოლზე ამ საქციელის გამოაშკარაებამ და მასწავლებლის განაჩენმა?

ბეჯითი მოწაფე

თოვლით დაფენილს ტრიაღს მინდორსა |
თითქო ღრმა ძილით ჩასძინებოდა,
და ხშირსა ტუესა, ჩადრწამოსხმულსა
სახე სრულიად გაშეშებოდა.

არსაიღამა არ მოისმოდა
არც ნადირთა ხმა, არც კაცთ ძანილი,
ორგულეც ტის კილით კიდემდისინა
იღგა სიხუმე, ვით მკვლართა ძილი.

და ამ სიჩუმით მოცულს მინდორში
უნფა თანდათან ძლიერდებოდა;
ხან აღმა მთებზე და ხან ჩამოღმა
იგი შეფურად დაბრძანდებოდა.

დაბრძანდებოდა და თანაც თუაღსა
არ ამორებდა გატკეპნილ ვზასა;
უნდოდა ძალა გამოეჩინა,
წინ დახვედროდა მიმავალს მგზავრსა.

აკერაც კიდევ გზაზე გამოჩნდა
ბავში წიგნებით იღლამია!
ჩჳარი ნაბიჯით, ცოცხალი სანით
შიცუნცულაობდა ის უკლამია.

უინფამ მაშინვე მისკენ მიმართა
და მრისხანებით გადუღგა წინა:

„ბავშო სულელო, სწრაფ მიაძახა—
გირჩევ, ახლავე დაბრუნდე შინა,

ჩემთან კერპობა შენ არ გაგიფა,
მაღე გეცვლება წითელი ფერი;
იცოდე შენზე უფრო დიდთათვის
მომიგრესია მწარედ კისერი.“

ესმის ეს უველა ჰატარა ბავშსა,
სტოფა და მთელი ტანით ძაკდაკებს,
მაინც არ სდგება, ხელების ფშვნი-
ტით

მისტის და ფეხებს მიიბაკუნებს...
უინფა ბრაზდება და გული მოსდის
ჰატარა ბავშის მხნეობაზედა.

შესწუნდა ძლიერ ჩვენი ჰატარა,
მთლად დაეუნა ხელი, ფეხები.
„გამე ღედაფ! უცებ გაისმა
და გადმოსცვივდა საწყალს ტრემ-
ლები.“

მაგრამ მაინც-კი სულ არ შეშინდა,
 ფიხიღ არ შესდგა, არ შეისვენა!
 უცებ, რად ძალი და ღონე ჰქონდა,
 მარდად მოჰქურცნდა მან შკოლისკენა

მირბის პატარა, მირბის და... აგერ
 შკოლის ფანჯარა, ცეცხლის შუქიცა!
 სულ დაიფიქვდა მაშინვე იმას
 ეინფაც და იმის ბაჭი-ბუქიცა.

ნ. ლომაური.

1. ზამთრის სურათი. 2. ყინვის ძლიერება. 3. ყინვის მუქარა ბავშვისადმი.
 4. ბრძოლა მათ შორის. 5 ბავშვის გამარჯვება.

მამის წერილი ენრიკოსთან.

მკ, ჩემო ენრიკო! როგორღაც უხალისოდ სწავლობ! მენატრება გაბედვით, ხალისით შკოლაში მიმავალი დაგინახო. იცი, რა გითხრა, ჩემო შვილო: შენ რომ შკოლაში არ დადიოდე, ვერ წარმოიდგენ, რა საცოდავი, უაზრო იქნებოდა შენი სიცოცხლე: ერთ კვირას შემდეგ შენ თვითონ შემეხვეწებოდე, შკოლაში დამამბრუნეო. უაზრო გართობა და უსაქმურობა მალე მოგბეზრდებოდა. მერე ახლანდელ დროში აბა ვინ არ სწავლობს. ენრიკო! წარმოიდგინე: განათლებულ ქვეყნებში დღიური მუშა თავის მძიმე მუშაობას შემდეგ საღამოს შკოლისაკენ მიეშურება; მუშა დედაკაცები კვირაობით წერაკითხვასა სწავლობენ; სამხედრო ვარჯიშობით დაღლილ-დაქანცული ჯარისკაცი რომ შინ ბრუნდება, მაშინვე წიგნს იღებს ხელში; ბრმა, ყრუ, მუნჯი და თვით პატიმრად მყოფიც კი დროს ცუდად არა ჰკარგავს და წერაკითხვასა სწავლობს. ნუ დაიფიქვებ, რომ დილით, როცა შენ შკოლაში მიდიხარ, სწორეთ იმავე საათს, იმავე წუთს, იმავე ქალაქში სასწავლებლისკენ ოცდაათათასი შენი ტოლა ბავში მიეშურება. მაგრამ ეს რაა... წარმოიდგინე, მთელს დედაქალაქის ზურგზე უაღალავი ბავშვი სწორედ იმავე დროს შკოლისაკენ მიესწრაფება: ხმაურობით გარემოცულ ქალაქში და შიყრუებულ სოფელშიაც, ზღვისა და ტბის პირად, მთასა და კლდე-ღრეზე, ბილიკებზე ყოველგან წიგნებით დატვირთული, ათასფრად ჩაცმულ-დახურული, სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე პატარა ბავშვები შკოლისაკენ სასწავლებლად მიეშურებიან, ზოგი ცხენით—სადაც ვაკეა, ზოგი ნავით—სადაც არხები და მდინარეებია, ზოგი მარხილით—სადაც კი თოვლია ან ყინვა...

წარმოიდგინე ეს უთვალავი, ყველა ეს პაწაწა ბავშვები! წარმოიდგინე ეს მოძრაობა! ენრიკო, შენც ურევიხარ ამ მოძრაობაში! ეს მოძრაობა რომ შეჩერდეს, კაცობრიობა ხომ გაველურდება! ეს ნოდრაობა წინსვლაა, იმედია, ქვეყნიერების დიდებაა! ნუ შეშინდები, პატარა მეომარო დიდის რაზმისავე! შენი იარაღი წიგნია, კლასი შენი რაზმია, ქვეყნიერება ბრძოლის ველი და განათლება — გამარჯვება! ნუ დაიწვევ უკან! ნუ შედრკები, ენრიკო!

დე-ამიჩისი.

1. რამ გამოიწვია მამის საყვედური? 2. როგორ ეტანება ყველა სწავლას? 3. რა მნიშვნელობა აქვს სწავლას კაცობრიობისათვის? 4. რა დარიგებას აძლევს ენრიკოს მისი მამა?

უპატრონო გოგუცა.

მართ ქალაქს პატარა მდინარე ჩამოუდიოდა. ზაფხულობით ამ მდინარეზე ქალაქიდან დიდი და პატარა ტანის საბანად გამოდიოდა; დილიდან საღამომდე ქერებებივით ეყარენ და ქუჩუმპალობდენ შეტბორებულებში. აქვე დიდი წისქვილის არხია გადაშვებული: არხის ორსავე ნაპირს ტირიფი, ბაძგარა და მალალი ბუჩქნარი მისდევს.

ამ არხის ნაპირზე ბუჩქებში იმალებოდა ერთი ფეხშიშველა ცხრა წლის გოგონა; მწვირიანი პერანგისა და დაკონკილი იუბკის მეტი არაფერი ეცვა; თმა გაწეწილი ჰქონდა და ისე გამოიციკირებოდა, თითქო ქალტამში ნადირი ჩასაფრებულაო. იგი უპატრონო, უდედ-მამო და უსახლკარო იყო. მისი სარჩო ის იყო, რასაც მოიტაცებდა, ან თუ ვინმე, როგორც მშიერ ძაღლს, მქადის ნატებს მიუგდებდა. ბავშვები მას სათამაშოდ არ იკარებდენ, საბანოდ წყალში არ უშვებდენ, დასცინოდენ, ფეხშიშველას ეძახოდენ. კიდევაც აპიტომ იგი გამვლელ-გამომვლელს ერიდებოდა და ტყესა და ღრეში იმალებოდა.

ერთხელ აქ ერთი პატარა გოგო მოვიდა; იგი მელუქნის ცოლს წყალზე გამოეგზავნა. ობოლი ბავში იყო, სხვის ოჯახში ცხოვრობდა და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, ერთგულად ემსახურებოდა.

წყლის ამოსაღებთან მობანავე ბავშვებს წყალი აემღვრიათ; ამიტომ პატარა ელენემ ზევით გასწია, სადაც უფრო წმინდა წყალი ეგულვებოდა.

კარგს ალავს მიაღვა—გარშემო სიჩუმე იყო. ბავშმა ღოჭები ძირს დასდვა, მოლზე დაჯდა, ჯიბიდან პურის ნატეხი ამოიღო და უდარდელად კბეჩა დაუწყო; მაღალ ელტამში რაღაცა გაფაჩუნდა. ბავშმა მიიხედა და თმაგაბურძენული გოგო დაინახა. იგი პურის ნატეხს ხარბის თვალით მისჩერებოდა. ბავში წამოდვა, ღოჭები აავსო, მხარზე დაიდვა და სახლისკენ გაუდვა. ღლენემ ცოტა გაიარა და გზის პირზე ნარჩენი პური გადაუგდო ჭ წაშოიძახა: წყეს შენა გქონდესო!

პური ბალახზე ეგდო, — მშვიერი გოგო პურს არ იღებდა: თვალებში ბორბოტების ცეცხლი ენთებოდა. ბავშვა ცოტა გაიარა და უკან მოიხედა, დაინახა, რომ პური იქვე ბალახზეა.

ბავშვა დოქი ჩამოდგა. უკან დაბრუნდა, პურის ნატეხი აიღო, გოგოსთან მივიდა, პური კალთაში ჩაუგდო და ალერსით უთხრა: „აიღე და სჭამე, ხომ გშია!“

გოგომ პური მოკრძალებით აიღო, უნდოდა პირთან მიეტანა, მაგრამ შეერთა და ცრემლები გადმოლდვარა.

— ნუ სტირი, გოგუცა! — თანაგრძნობით უთხრა ბავშვა — ახლა ეს შეჭამე და ხვალ კიდევ მოგიტან, ნუ სტირი, ჭამე!

გოგომ დადბანს იტირა. მთელი მწუხარება, რაც მის გულში დუღდა, ყოველი შეურაცყოფა, რაც მისთვის მიეყენებოდათ, თითქმის უნდოდა ერთად გადმოენთხია თვის მწარე მოთქმა-ტირილში. დიდბანს იტირა გოგუცამ; როცა ცოტათი დაწყენარდა, პური აიღო, ბავშვს ალერსით შეხედა და მერმე ჭაპა დაიწყო; ღიწილი მოსდიოდა და თან იცრემლებოდა.

— ნუ სტირი, — უთხრა გამოთხოვებისას ელენემ; — ხვალ პურს კიდევ მოგიტან.

ამას შემდეგ გოგუცა სრულიად გამოიკვალა, მან გადასწყვიტა, პარვას დავეთხოვები, და მაშინ სხვანაირად მომექცევიანო. აი, ვინც ახლა მე პური მომაწოდა, ელენე, ხომ პატარაა, მაგრამ შრომობს და თავისი ნაშრომით საკუთარს, დაუმაღლებელ ლუკმასა სჭამსო.

მეორე დღეს, როცა ელენე წყალზე მოვიდა, გოგუცა ძლივს იცნო: ტანისამოსი გაესწორებია, თვალეში მხიარულება ეხატებოდა. ელენეს მისთვის თფილი მჭადი, ლობიო და რამდენიმე ვაშლი წამოედო; ასეთი პირის სატკბარუნო მას აქამდე არც კი უგემებია.

— ჭამე, გოგუცი! — ალერსიანად უთხრა, მაგრამ გოგო რაღაც ყოყმანობდა.

— ეგ ხომ არ მოგიპარავს? — მოკრძალებით ჰკითხა გოგუცამ. ელენე რაღაც მოიღუშა.

— მე არაოდეს არ ვიპარავ! — წყენით უპასუხა: — მჭადი და ლობიო ქალბატონს ვსთხოვე, ვაშლი-კი ჩემი საკუთარი ფულით ვიყიდე. სჭამე, ხვალ კიდევ მოგიტან.

ელენეს წასვლისთანავე გოგუცამ ქალაქს მიაშურა, პირველსა-

ვე ეზოში შევიდა და იკითხა: „საქმე ხომ არაფერი გაქვთ, რომ გასაკეთებლად მომცეთ?“ ეზოში დიდი ბოსტანი იყო. პატრონმა დიდი სიამოვნებით ბოსტნის მორწყვა მიანდო. მთელი დღე გოგუცა ბოსტანსა რწყავდა. საკმაოდ აქამეს, ასვეს და ცოტაოდენი ფულიც მისცეს.

გოგუცა სიხარულისაგან ფეხზე აღარ იდგა, საღამოს შაქარლამის კვერები იყიდა და თავის ბინაზე ვაეწურა. დილას ელენე ჩვეულებრივ წყალზე მოსულიყო და გოგუცასთვის მქადი და ლობიო მოეტანა. გოგუცა მხიარულად დაუხვდა და იღიმებოდა: თავის სიამოვნო სტუმრის სამასპინძლო მზად ჰქონდა.

—ჰა, მიირთვი, — უთხრა გოგუცამ ღელენეს ტკბილეული მიაწოდა. ელენე მოიღუშა. — ეგ მოპარულია?

—არა, — უპასუხა გოგუცამ: — მე გუშინ ბოსტანში ვმუშაობდი... გუშინ დილიდან დაწყებული მე აღარაფერი მომიპარავს და აღარც მოვიპარავ.

შემოდგომაზე გოგუცა ვიდაცასთან დადგა მოსამსახურედ და ამას შემდეგ თვისი ნაშრომით რჩებოდა.

გოგუცას აგზავნიან ახლა წყლის მოსატანად; იგიც ღოკებით მივა ხოლმე წყაროზე. არც დიდი და არც პატარა მას არ აჯავრებს, არ დასცინის.

როცა გოგუცა ელენეს წყაროსთან შეხვდება, ყოველივეს უამბობს, რაც გულში აქვს: „მე ყოველთვის თავდადებით ვიშრომებ, ოღონდ ხანდახან მაინც გნახავდე“. ობოლმა ელენემ შეიყვარა იგი, როგორც საკუთარი და, რა დღესაც მას ვერ შეხვდებოდა, ის დღე დღედ არ მიაჩნდა.

შემოდგომამ და ზამთარმა გაიარა; გზაფხული დადგა. ბავშები ჩამომჯდარან არხის ნაპირზე, ბალახში დოკები უდგათ.

—აი ელენე, აქ იყო, შენ რომ პური მომიგდე, როგორც ძაღლს, მერმე აღერსიანად მომეწოდე, როგორც ადამიანს. შენი პური უნაყოფოდ არ დაკარგულა: სრულიად გამოვიცვალე, ჩემს სიცოცხლეში შენი პურის ნაჭერი არ დამავიწყდება.

პოლონურიდან.

1. უპატრონო გოგოს მდგომარეობა. 2. ელენეს შეხვედრა და მისი მზრუნველობა. 3. ამ მზრუნველობის შედეგი.

ოჯახის ბურჯი.

მწვენიერი, გრილი, ოდნავ მოღრუბლული მარიობისთვის დღე იყო. დილის თერთმეტი თუ თორმეტი საათი იქნებოდა, როცა მე და ჩემი თერთმეტი წლის ვაჟი ილიკო შეესხედით ცხენებზე და ნელის ნაბიჯით შევეუდექით ჩვენი სოფლის მახლობლად მდებარე ტყის გზასა.

ტყეში სრული მყუდროება სუფევდა. ტყის სულის ჩამდგმელნი, მოქიქიკე ფრინველნიც კი გაყუჩებულიყვნენ და თითქოს ზაფხულის შუადღის ძილს მისცემოდნენ. მარტო შორიდან მოისმოდა მძიმედ დატვირთული ურმის ქრიალი, რომელსაც ბანს აძლევდა ძნის-მზიდველის სევდიანი ურმული.

მე და ილიკო ტყე-ტყე სასეირნოდ მივდიოდით და ტკბილად ვლაპარაკობდით; ტყე თანდათან უფროდაუფრო იბურვებოდა; გზა გვიბნელდებოდა, თითქო შემოგვლამებოდეს, მაგრამ ჩვენ ეს სიბნელე ასწლოვანი ხეების ჩრდილი გვეგონა; ის კი არა, თურმე ჩვენს ბაასში ცა საწინლად მოღრუბლულიყო და უცებ ძლიერმა ქარმაც დაუბერა. ტყემ გუგუნნი დაიწყო, მიძინებულმა ბუნებამ სწრაფლად გამოიღვიძა და სიცოცხლის ძალა მოემატა; თითო-ოროლა დიდ-რონმა წვეთმა მაგრად გაგვიტყლაშუნა პირისახეზე. ილიკო მომი-ახლოვდა და შიშით შემომხედა. ამ დროს საშინლად გაიელვა და თან მოჰყვა ხანგრძლივი გრგვინვა.

— დედა, რა გეშველება? ჩვენ, მგონი ძლიერ შორსა ვართ ჩვენს სოფელზე, და ეს ავდარი ხომ ძალიან შეგვაწუხებს!

— აქ ახლო ერთი სოფელი მეგულებს და აბა, შვილო, ყოჩაღათ იჯექ ცხენზე და მომევე, იქნება ავდარს გავუსწროთ.

ცხენები კარგი გვყავდა; არც ტყის გზა იყო ურიგო, და გავ-კარით. ჩვენი ცხენების თქარითქური უფრო უმატებდა გაღვიძებულ ტყის ხმაურობას, და ჩემი ილიკო შიშის ზარმა აიტანა; ფერი სრულიად დაეკარგა და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, ერეკებოდა თავის ზბაჩას.

რამდენსამე წაშს შემდეგ ჩვენს წინ, ტყეს იქით, გამოჩნდა პატარა სოფელი ოლე და წვიმამაც კოკისპირულად დაასხა; თან სეტყუამაც წაძოღშინა და ლაწალუწი ალყენა არემარეს.

სოფლის განაპირას მალლობზე ერთი პატარა ხის სახლი იდგა და ორს დიდ ნერგ-შუა გამოიქვირებოდა იმისი ახლად გაკეთებული აივანი. მე მაშინვე იმ სახლისკენ გადავუხვიე და აივანთან შევდექი; სახლის კარებში იდგა შავებით მოსილი მოხუცი და გაკვირვებით დაგვიწყობდა.

— ნინო, ვერ მიცან? დარია, თქვენი ბატონიშვილი დარია?

— დარიაჯან! შენა ხარ, შენი ქირაძე! უი, დამიდგეს თვალე-ბი! ამისთანა ავდარში ხომ დაიწუწუბოდით, გადმოძანდით, გენაცვალე, ჩქარა!—მერე ოთახში შეიძახა: სალო, შვილო, ცეცხლი, ჩქარა დიდი ცეცხლი გააჩაღე, ბატონიშვილები გვეწვენ.

რამდენსამე წაშს შემდეგ მე და ილიკო ვისხედითა გაჩაღებული ბუხრის წინ და ვიშრობდით ძალზე ვაწუწულ ტანისამოსს; აქვე ჩვენს გვერდში ნინოს ახალგაზდა რძალი სალო ჩვენთვის ქათამს აკეთებდა.

ლამაზი მეჩვენა ეს პატარა გამარტოებული ხის ოთახი თავის პატარა მინაჩასმულ სანათურებით; ეგ ოდნავ განათებული სადგომი სუფთად იყო მილაგებული. ცალ მხარეს განიერი ტახტი იყო შეკრული და ზედ ქილოფები და ფარდაგი ჰქონდა გადაშლილი, მეორე მხარეს ჩანწკრივებული ეწყობა სამი მოხდელი სკივრი, და ერთ მათგანზე ელაგა სუფთა, დაკეცალი ქვეშავე ი. კუთხეში ლამაზი, პაწია ნაკედევი თარო იყო მიდგმული და ზედ ჰკირგოდენი ქურჭელი და სპილენძეულობა ელაგა; ერთი სიტყვით, ოთახს ერყობოდა, რომ რივიანი დედაკაცი პატრონობდა. და პაულები, ეს სახლის მუდამ ამრევდამრევნი, არ სწიწავდენ აქაურობას.

— ნინო, რატომ ასე მარტონი ხართ? განა შვილიშვილები არა გყავს?—ვკითხე სახლის პატრონს და აქეთ-იქით შივისხედ მოვიხედე.

— შვილიშვილები-კი არა, დარიაჯან, — ღმერთმა არ შემარჩინა, — და ერთი ბიჭი კი გვყავს! — ოხვრით მომიგო ნინომ და თავის რძალს გადახედა.

— მერე, სად არის ამ საშინელ ავდარში? — აჩქარებით ჰკითხა ჩემმა ილიკომ მოხუცს: — ხომ ნიაღვარი წაიღებს, თუ კარში არის სადმე.

— ნიაღვარი კი ვერ წაიღებს, გენაცვალე, პატარა ბატონიშვილო, და ძლიერ კი გაილუმპება — დაუდგეს ბებიას თვალეები! მერე ნაბადი მაინც წაეღო თანა, ცარიელ ჩოხაშია გახვეული...

— საწყალი! ვინ იცის, რანაირად ღრილობს ახლა და დედას

ეძახის! მერე რა საშინელი ყოფილა ტყე ავდარში? ისე ყმუის, ღრია-
ლობს, თითქოს ათას ვეშაპს თავი ერთად მოუყრიაო! მე რომ მარ-
ტო ყოფილვითყავ, შიშით გავვკიდებოდი... საწყალი ბიჭი!.. რა ჰქვია
შენს შვილიშვილს?— ეჭიკჭიკებოდა ჩემი ილიკო ბებერს.

— ჩემს შვილიშვილს დათა ჰქვია და არც ტყისა ეშინია და
არც ავდრისა: ის ღამე მწყესობაში შესწრებია ამაზე უარესს ავდარს,
მაგრამ არ უტირია კი; ცამეტის წლის ბიჭია, რაღა დროს მისი
ტირლია. რომ იტიროს, ხომ ამხანაგები მასხარად აიგდებენ; ან კი
რად უნდა იტიროს? განა ტყეს არ იცნობს, ტყის სიცილიც და
ტირილიც ათასჯერ არ გაუგონია? განა არ იცის, რომ ავდარს დარი
შოსდევს და დარს კიდევ—ავდარი?!

— განა მე კი არ ვიცი, რომ ავდარს დარი მოსდევს და დარს
კიდევ—ავდარი!— ცოტა არ იყოს გაჯავრებით სთქვა ილიკომ:—
მაგრამ ტყეში ავდარი საშინელდება! მე დარწმუნებული ვარ, რომ
შენს დათას ახლა სულ შიშით აკანკალებს, ტირის და შენ-კი მოსა-
ძებნად არ მიხვალ! ცოდვა არ არის? მერე ნაბადიცოთან არა ჰქონია;
ხომ გაცივდება და ავად გახდება!

II

სალომ საჩქაროდ მოსწვა ტაფაზე ქათამი და ლურჯს სუფრაზე
დალაგა, რაც ღვთის მოწყალება ებადათ რამე ოჯახში. ჩვენ მგლე-
ბივით წავესიეთ ხორაგს და დიდის მადლით შევექცეოდით წითლად
დაბრაწულს ვარიას, ახლავ შედღვებილს კარაქს და ნაღებმორეულს
ყველივით დანით საქრელს მაწონს.

წვიმა-კი ისევ კოკისპირულად ასხამდა და თითქო თავის დღე-
შიც აღარ აპირებდა გადაღებას. ნიაღვრები შუილ-ხრიალით მირბო-
დენ სოფლის ბილიკებზე; კალოთა-ამოკეცილი, ფეხშიშველა დედა-
კაცები და თავზე ტომრებწამოსხმული მამაკაცები ფაცაფუცით ალა-
გებდენ კარზე დარჩენილ კირნახულს; ბანის ერდოებს ამაგრებდენ,
რომ ნიაღვრით არ ავსებოდათ სადგომი დარბაზები.

აგერ სოფელში შემოვიდნენ ჩვეულებრივი სისწრაფითა და ბლავი-
ლით ხმობები და ლორები; მათ მოჰყვა ზანტად მომავალი ნახირი და
შემდეგ—მუშა-საქონელი და გაწუმპული მეხრეები. საქონელს გამოე-
გებენ შინ თავშეფარებული გოგო-ბიჭები და ყვილი-ხივილით დაე-

რინ საქონელს თავ-თავის ბაკებში შესამწყვდევად. ნინო და სალოც საჩქაროდ გავიდნენ კარზე და მალე მათ შემოჰყვა ლათში ამოსვრილი და სიცივისაგან მთლად გალურჯებული დათა.

დათა თავის ხნის შესაფერად კარგი ტანადი ახალგაზდა იყო; პატარა ნაბდის ქუდი კინკრიხოზე ჰქონდა წამოხურული და ნათელი გულისპირი უშეწებდა კკუის გამომხატველ, შავვკრემან პირისახეს. წინდა-ქალამანზე ტალახი ბლომად ჰქონდა შეგლესილი და პაჭიკებში ჩატანებულს სოველ შარვალს წვიმის წყალი ჩამოსდიოდა. დათამ დარბაისლურად, დაურცხვენელოდ დაბლა დაგვიკრა თავი, ქუდი მოიხადა, თავისი უშველებელი კომბალი კუთხეში მიაყუდა, წელიდან ქამარ-ხანჯალი შემოიხსნა და წყნარად მივიდა გაჩაღებულ ბუხართან.

ჩემი ილიკო გაოცებული შესცქეროდა ამ პატარა კაცს და კვირობდა იმის დარბაისლურ მიხრა-მოხრას. არც ტირილი, არც შიში ავდრის გამო მის არ ემჩნეოდა. მხოლოდ მოწიფულ დარბაისელ კაცსავით შუბლი შეეკრა ამ პატარა მუჰას.

დათა ბუხრის წინ ჩამოჯდა პატარა სამფეხა სკამზე და დაბუხებული ცივი ხელები ცეცხლს მიუშვირა. დედამ ქალამნების თასმეპი გაუხსნა, ძლივესძლივობით გააძრო წვიმით გაკლენთილი ღაზლის წინდები,

შემდეგ ტაშტი და წყალი მოუტანა ხელის დასაბანად და მერე საღილი ხონჩით; თვითონ კი ოთახიდან გავიდა ძროხის დასამწყვდევად.

ოთახში დიდ ხანს სიჩქვე იყო, ნხოლო წვიმის შხაპუნი გარეთ და ცეცხლის გუჯური შიგნით ამ სიჩქვეს არღვევდა. დათა აუჩქარებლად, წყნარად, მაღრამ დიდის მადით კი შეექცეოდა ჯამში პურჩაყრილს დო-შეკამადს. ჩვენ ჯერ ხმას არ გიღებდით.

ბოლოს ილიკოს ცოცხალმა ბუნებამ ვერ მოითმინა დიდიხნის სიჩქვე და გამოელაპარაკა ხნიერობით მის ოდენა ბავშს.

— მათლა, შენ ტყეში ავდრის დროს არ გეშინია? არა სტირი ხოლმე, როცა ტყე ისე ს-შანლად ღრიალობს და ისე ჯოჯოხეთურად ჩამობნჯლდებოდა ხოლმე?

— შიშით კი რისა შეგეშინებდა, ბაღლი ხომ არა ვარ, და სიცივით-კი დავყინებო, — მე რა ჩემმა ღმერთმა; მეტადრი ჯაჯახიანთ პატარა ტატო კინაღამ მოგვიკვდა, ნართო პერანგისამარა წამოსულიყო ლორღის სამწყვსავად. ი ოხერი სეტყვა ხომ ისე ააცივებს ხოლმე, ისე, თითქოს ზაშთარი მოსულაო. თავიერი ხომ სულ გამოგვინაყა, სანამ ერას დიდი ნუხას არ შევეფარეთ.

— ტყეში რად იყავი? — განაგრძო ილიკომ ლაპარაკი, — შეშაუნდა მოგიტანა?

— შენა კი არა! შუა ზაფხულში შეშა რად მინდოდა! ან შეშისთვის ახლა ვისა სცალია! მთელი დღე სიმიდსა ვჩეხდი, და ის ოხერი თავსხმა ისე წამომეპარა მუშაობის დროს, ვერცკი გავიგე; და სეტყვა რომ წამოუშინა, სუყველანი, მინდვრის მუშებრიც-კი ტყისაკენ ვავიქანეთ.

— სიმინდსა სჩეხდი?! მარტო?

— მა-რა! ვინ მიშველიდა? მამა მე არა მყავს და ბიძა! — ოხერიით სთქვა დათამ.

— რატომ დედა-შენი მუშას არ დაიჭერს?

— მუშას?... რითი, შვილო? — ჩაერა მათ ლაპარაკში ბებია ნინო: — მუშის შეძლება ვინ მოგვცა? ჩენი მუშაც და მოწაღმართეც მარტო ეგ თითის ოდენა ბიჭა. ეგ რომ არ გყავდეს, წყალი მოვიდოდა და თან წაგვიღებდა; ეგ-კი, — ვენაცვალე ღვთის სახელს, — იმდენს წაღმართობს, რომ ჩენი საკმაო სარჩო მოჰყავს და დედასა და ბებიას მშვიერს არ დააგდებს.

— ნეტა მართალს ამბობ, ნინო? ამ პატარა ბიჭის ხელითა ცხოვრობს მოელი ოჯახი?— ცნობისმოყვარეობით ვკითხე მე ბებერს.

— მართალს, თქვენი წყალობა არ მოაკლდეს მაგის პატარა სიყმეს. მაგას აგრე-კი ნუ უყურებთ, ნამდვილი ოჯახის ბურჯია, ბურჯი! კარგ ვაყვას არ ჩამოურჩება საქმეში: სამი დღის სიმინდი აი სულ ოთხ-ხუთ დღეში გაჩება. ხვალ მე და სალო უნდა გავყვეთ და ჭრამებზე დადება ვუშველოთ. ურემი ნათლია გიგოლამ აგვიტქვა და ორ დღეში სულერითიან მოვზიდავთ კარზე... ღმერთმა დალოცოს, ასეთი ტარო აქვს, რომ წლის სარჩოს მოგვრჩება კიდევ.

ბებიის ქებაზე დათას, ცოტა არ იყოს, შერცხვა და ცეცხლს ჩხიკინი დაუწყო. მერე ოხვრით წარძოსტქვა— ეჰ, რა არის ხელცარიელი კაცის მუშაობა! ხარი არსად გაგვაჩნია და კამეჩი! ერთი უღელი ხარი მყოლოდა, მაშინ ნახავდი, ბებილო, რა ხოდაბუნებს გადაეხნაუდი ანეულად! ახლა რა, ორი თვე გუთნის შეხრეთ უნდა ვიწანწალო, რომ ვინმემ ალო მიხნას.

— ხარი და კამეჩი ვინ მოგვაოხრა, შვილო! წყეული იყოს ის მუხთალი სიკვდილი! რაც მამაშენი ხელიდან გამოგვაცალა, განა ჩვენს ბედობაზე გაჩნდება კიდევ საიდანმე საქონელი? მაგრამ, რა ვქნათ, ასე უნდა ვიწვათ და ვიდაგოთ, სანამ დავაყვაცდები და მერე, — ღმერთი მოწყალეა, — ვალი იქნება თუ ვახში, ერთი უღელი ხარი უნდა ვიშოვნოთ როგორმე.

— დათა, ის არ გირჩევნია, ქალაქს წამოხვიდე, „ლაქიობა“ ან „პოვრობა“ ისწავლო? — უთხრა ჩემმა ილიკომ: — იქ ხომ შაგდენი ჯაფა არ გექნება და ფულებს-კი ბლომად მიღებ. დიდ ქალაქსაც ნახავ, შენ ხომ ამ სოფლის „ოღეს“ მეტი არა გენახება-რა.

— მართლა და, თუ გაიმეტებთ, ნინო, ურიგო-კი არ იქნება, ქალაქში ხელოსანს მივაბარებ და ოთხ-ხუთ წელიწადზე დიხელოვნებული ვაყვაცი დაგიბრუნდება, — ვუთხარი მეც ნინოს.

— მისი ნებაა, — სტქვა ნინომ და ამოიოხრა: — ჩვენ მაგას გზას როგორ დავუქვით, მაგრამ ჩვენ რაღა გვეშველება? ჩვენ ვიღამ უნდა გვაქამოს პური? ქალაქს წასული გლეხკაცი, თავის მიწა-წყალს მოწყვეტილი, მერე სოფელში აღარ გამოდგება, თვალი სულ სხვაგან ექირება... და ნინომ აქ ცრემლები გადმოყარა.

— რა გატირებს, ადამიანო?! — დარბაისლურად უთხრა დათამ

ბებიას:—განა მე არ ვიცი, რომ უჩემოდ თქვენი ყოფნა არ იქნება! თავს როგორ დაგანებებთ, რა ვქნა, აქ ჯათა ბევრი მაქვს, მაგრამ ჯათას როგორ გავექცევი? კაცი არა ვარ? წელში ხომ არ გადავწყდები?... ერთი უღელი ხარი მყოლოდა, მაშინ მე ვიცოდი, მაგრამ...

ეს სიტყვები ისეთი დალაგებითა და სიმტკიცით იყო წარმოთქმული, რომ უნებლიედ სიცილი წამსკდა; ნინო კი თვალცრემლიანი, მაგრამ კმაყოფილი და ბედნიერი, გადაეხვია თავის ნუგეშს და მაგრა მიიკრა გულში.

მეორე დღეს მშვენიერი ბრწყინვალე დილა გათენდა. ჩვენ აღრიხანად გავემგზავრეთ შინისკენ. მთელი გზა ჩემი ილიკო სულ რმას შემუდარებოდა, დათასათვის ერთი უღელი ხარი გვეყიდა; მისი თხოვნა ისე წრფელი და გულმხურვალე იყო, რომ მე უარი ვერ ვუთხარი და მეორე დღეს ორი კარგის ჯიშის მოზვერი, რომელიც ჩვენი საქონლის თვალი იყო, დათას კარს მივაყენეთ.

ვკ. გაბაშვილისა.

1. სად სეირნობდენ ილიკო და მისი დედა, სად მივიდენ და რამ აიძულა ისინი იქ მისასვლელად? 2. ბაასი ილიკოსი ბებიასა და დათასთან. 3. დათას ნატვრა და მისი ასრულება.

გიგას საქციელი.

მშვენიერი ზარხულის დღე იყო. გიგამ მხიარულ გუნებაზე გამოიღვ-და. მიირბინა თანჯარასთან და დაინახა აყვავებული ველები და მწვანე დაბურული ტყეები,—ყოველივე ეს ლაქვარდ ცას ქვეშ ბრწყინავდა და ილიმებოდა.

გიგამ საჩქაროდ ტანისამოსი ჩაიცვა, პირი დაიბანა; თავი დაივარცხნა და ძირს პურისაქმელ ოთახში ჩაირბინა. იმისი მამა მინდორში წასულიყო. დედა კი სამოვართან იჯდა. გიგამ ერთი ქიქა რძე საჩქაროდ დალია და არც-კი დაასრულა პურის ქამა, წამოაგლო ხელი თავის ჩალის ქუდს და გარედ გამწვარდა. ამისთანა მშვენიერ ზაფხულის დღეს გიგას ერთ ადგილას გული არ უდგებოდა: ხან აქით შირბოდა და ხან იქით.

მთელ დღლას გიგა ძალიან მხიარულად იყო და ჯერ ეზოში ბანჯგვლიან ძაღლს „დათუნის“ ეთამაშებოდა, შემდეგ დაიწყო „ცხე-

ნობიას“ თამაშობა მეეტლის შვილს სანდროსთან, სანამ მას დედამ არ დაუძახა. როცა გიგა მარტო დარჩა, ჩიტებს ქვის სროლა დაუწყო. თუმცა ვერც ერთს ჩიტს ვერ მოაარტყა, მაგრამ ჩიტები მაინც შეშინდნენ და ყოველ იმის ხელის მოქნევაზე ხან ერთის სახლის ბანზე გადაფრინდებოდნენ, ხან მეორისაზე. იმათი გადაფრენ-გადმოფრენა გიგას ძალიან ახარებდა და ამისთვის აღარ ასვენებდა მათ. ცელქობისაგან ლოყები ასწითლებოდა და თვალები უბრწყინავდა... გიგა სირბილით სრულიად მოიქანცა და ტანისამოსი შემოფეხრიწა.

ამ სირბილის დროს კიშქარში ვიღაც დაკონკილ კაბიანი გოგო გამოჩნდა; ხშირი ქერა თმა მას შუბლსა, ლოყებსა და მხრებზე ფენებოდა; შიშველი ფეხები გამტვერიანებული ჰქონდა ზ ხელში კალათა ეჭირა.

— ბატონო... ჩემო კეთილო! ღვთის გულისთვის მოწყალეობა მოიღეთ! — გულნაღვლიანად ევედრებოდა გიგას პატარა გოგო. ამ დროს გიგას ჩიტების სასროლად ქვა ეჭირა, მაგრამ შესდგა და გოგოსთან მივიდა.

— შენ — მათხოვარი ხარ? — ჰკითხა მას, ზ თან პირზე ოფლს იწმენდა.

— დიახ... მათხოვარი ვახლავარ... მოწყალეობა მოიღეთ, ბატონო!... გაიმეორა გოგომ.

გიგამ ცნობისმოყვარებით შეხედა მას.

გოგო პატარა იყო, საშინელი გამხდარი და მზისგან გახუბული. იმის დიდრონ და ჩაღრმავებულ ლურჯ თვალებს და წიფლ პირისახეს რაღაც ავადმყოფობა და შესაბრალოსი გამომეტყველება ემჩნეოდა. იგი შეშინებულსა ჰგავდა და აღელვებისაგან ხმა უკანკალობდა.

— შენ პურსა თხოულობ? — ჰკითხა ყმაწვილმა; მოიტა ხელი! გოგომაც პაწაწინა გამხდარი ხელი გაუშვირა.

— აჰა აიღე, — შეტყვირა ცელქმა გიგამ და ხელში ქვა ჩაუდო. გოგომ ქვას ხელი მოსჭიდა, გიგას არათფერი უთხრა, მხოლოდ ქვას დახედა, შემდეგ კრემლიანის თვალებით გიგას შეხედა და თავჩაღუნული მალე მტვერიან მიყრუებულ გზას გაუდგა. მათხოვარმა გიგას არაფერითა შეურაცხება არ მიაყენა არც სიტყვით, არც შეხედვით, არც მოძრაობით; მაგრამ გიგამ უეცრად მოიწყინა და პირისახე ისე მოღუშა, თითქოს რაღაც უბედურება დაატყდაო. რა მოხდა?

გიგას გარშემო ბუნება ისეთივე ბრწყინვალე იყო, როგორც მათხოვრის მოსვლამდის. მზე ისევ მშვენივრად აშუქებდა, ცა ისევ მოწმენდილი იყო, წყნარი ნიაფი სასიამოვნოდ ქროდა, ჩრტებსაც იქვე მოურიდებლად გაჰქონდათ ქყვილი და მოუსვენრად წინ და უკან ფრინავდენ და გიგას თითქო სანადიროდ იწვევდენ. მაგრამ გიგა აღარც კი უყურებდა მათ... გიგა არ იყო ბორბოტი ყმაწვილი და არც შეუბრალებელი, მხოლოდ შეუფერებელი სიცელქე ჩაიღინა, უნდოდა გახუმრებოდა მათხოვარს, მაგრამ ცუდი ხუმრობა მოუვიდა.

გიგა სირბილით გაექანა სამზარეულოსკენ. თვითონვე მოსჭრა ვებერთელა პურის ნაქერი და გამოვარდა გარეთ. მიიხედ-მოიხედა აქეთ-იქით, მაგრამ გოგო არსად იყო, მისი კვალიც-კი გამქრალიყო. გიგა მინდვრისკენ გზას გაუდგა. გზის ორსავე მხარეს გადაკიმული იყო ოქროს ფრად თავდასხმული ყანები. მინდორში სიჩუმე იყო, მხოლოდ მალლიდან ტოროლას ხმა მოისმოდა... გიგა მირბის და თან აქეთ-იქით იხედება, მაგრამ გოგო არსად სჩანს. ბოლოს ძალიან დაიღალა და შესდგა...

— წასულა... ველარ დავეწევი!... ყმაწვილი დაღალული და დაქანცული შინ დაბრუნდა; ხელში პურის ნაქერი ეჭირა და კარის ბოძს მიეყრდნო.

გიგა ძალიან დაღონდა. მას სულ მინდვრებისაკენ ეჭირა თვალი. სულ იმის ფიქრში იყო: იქნება შორს სადმე შაინც დავინახოო.

მაგრამ მათხოვარი არსად სჩანდა!... „რა პატარა და გამბდარი იყო“... ფიქრობდა გიგა: „მე პატარა პურის ნაჭერს მთხოვდა... ვინ იცის, იქნება შშიერიც იყო“.. გიგას თვალთ დაუბნელდა ტყრემლები გადმოსცივნდა.

მოჰგვარეთ მას ის გოგო! მოჰგვარეთ ის მათხოვარი, გიგა პურს მისცემს მას, აჩუქებს რაც-კი თეთრი ფული გააჩნია, მისცემს ყოველსავე თავის სათამაშოს, ყველაფერს რაც აბადია; თვით თოფსაც და დოლსაც!... გოგო არსად არის! გიგა სტირის, სრესაფს პურის ნაჭერს ხელში და ასველებს თავის ტრემლებით.

რატომ არ გადააგდო გოგომ ქვა? რატომ არაფერი არ უთხრა მას? გიგა ხომ ასე არ შეწუხდებოდა, რომ იმ გოგოს ქვა თავში ეთხლოდა მისთვის და კარგადაც გამოეღანძლა... მაგრამ მან მხოლოდ ტრემლიანი თვალით შეხედა გიგას, შერე ქვას დაუწყო ცქერა, გაბრუნდა და წავიდა... რისთვის შეხედა მან იმგვარად?

როცა გიგას მოაგონდა მისი მწუხარება შესაბრალოსი შეხედულება, ისე შერცხვა თავის სულელურის სექციელისა, ისე შეწუხდა და აუკენესდა გული, რომ დგომა ვეღარ შესძლო, კიშკრის პოქს მოეჭიდა და ტირილი ღაწყო.

„არა, მე უნდა ვუღარაჯო!—სთქვა გიგამ თავისთვის,—ისე არ გავეშვებ მას... უნდა მოწყალება რაზე მივცე; მას ყოველისფრით ავაფსებ“... ამ აზრით გიგა მთელი დღე გარბოდა და გასცქეროდა მტვრიან გზას მინდვრებისაკენ, მაგრამ გოგო არსად მოსჩანდა, არც ერთ მათხოვარს არ გაუვლია იმათ კარის წინ.

ბალოს დედამ ფანჯრიდან დაუყვირა:— გიგა, დრო არის შინ შემოხვიდე. აგერ აცივდა... ნამია!

გიგა შევიდა, დაჯდა დერეფანში და მიინც თვალს არ აშორებდა მტვრიან გზას. მზე დიდხნის ჩასული იყო. ნამგლის მზგავსი ახალი მთვარე ვერცხლისფრად ლაქვრად ცაზე კაშკაშობდა.

ამ დროს ბულბულის გალობა მოისმა; ყვაეილებმაც ბაღსა და მინდვრებში თითქო ჩვეულებრივზე მეტი სურნელება მოჰფინა არემარეს. გიგას თვლებმა დააწყებინა, თვალეები ეხუქებოდა... დასაძინებლად უნდა შესულიყო.

განვლო დრომ.

ბევრჯერ მოსულან მათ კარ-წინ მათხოვრები: მოხუცი კაცი-

ბიც, მოხუცი და ბავშვიანი დედაკაცებიც, მაგრამ ის გოგო კი გიგამ ველარ ნახა.

ხშირად ზაფხულის მშვენიერ ღამეს გიგა იღვა ხოლმე გარეთ და მაშინ არაერთჯერ წა⁴მოუდგებოდა თვალწინ პატარა გამზდარი მათხოვარი, რომელიც შესაბრალისად მოწყალეებისათვის ხელს უშევრდა.

„ჯეჯილი“.

1. რა გუნებაზე იყო გიგა და როგორ ატარებდა ზაფხულის დილას მათხოვრის შეხვედრამდი? 2. როგორ მოექცა მათხოვარს? 3. რა გუნებაზე დადგა გიგა ურიგო საქციელის განა? 4. რა გულის ბავში ყოფილა გიგა და რით მტკიცდება მისი გულკეთილობა?

უბედური შემთხვევა

დღეს დილით მე და მამა ჩემი სასწავლებელში მივდიოდით და გზაში ახალ მასწავლებელზე ვლაპარაკობდით. სასწავლებლის შესავალ კარებში ხალხი მოგროვილიყო. ეზოს კარებში შეგროვილი ხალხი ძლივს გავარდვიეთ. ყველა დირექტორის ოთახის კარებს მისჩერებოდა: „საწყალი ბავში! საწყალი რობეტი!“ ოთახიდან დირექტორის ქალარა თმიანი თავი მოსჩანდა. მცირე ხანს შემდეგ დირექტორის ოთახში მალალი ტანის კაცი შევიდა. „ექიმი!“ ერთბაშად წამოიძახა ხალხმა. ერთ მასწავლებელს მამა ჩემმა ჰკითხა: „რა ამბავია?“ „მოსწავლემ ფეხი მოიტეხა“, უპასუხა მასწავლებელმა. „ეტლს ქვემ ჩაუვარდა ფეხიო“, დაუმატა მახლობლად მდგომმა მასწავლებელმა: „მეორე კლასის მოწაფეა. სასწავლებელში რომ მოდიოდა, ქუჩაზე შეენიშნა, რომ უმცროსი განყოფილების მოსწავლე დედას უკან ჩამორჩენოდა და შუა ქუჩაში წაქცეულიყო. ის იყო ცხენის რკინის რკინის ჯზის ვაგონი გაქანებული მოდიოდა თურმე. რობეტი ბავშს მივარდნოდა, ვაგონისთვის მოეცილებია, მაგრამ თვითონ კი ველარ გადაესწრო და ვაგონის თვალს ზედ ფეხზე გადაეელო“.

მასწავლებელი რომ ამას გვიამბობდა, ოთახში რობეტის დედა გიჟივით შემოვარდა... შვილის ამბავი შეეტყობინებიათ. რობეტის დედას მეორე ოთახში მყოფი დედაკაცი გადაეხვია. ეს მეორე დედაკაცი სიკვდილს გადარჩენილი ბავშვის დედა იყო. მცირე ხანს შემდეგ ოთახიდან ჩვენი დირექტორი გამოვიდა და ხელში აყვანილი

რობეტი გამოიყვანა. რობეტი საშინლად გაყვიტლებულიყო. თვალები მიეღულა და თავი გვერდზე გადაეგდო. თვით დირექტორსაც ნაცრის ფერი დასდებოდა. სასწავლებლის აივანზე დირექტორი ცოტა ხანს შესდგა და რობეტი გარსშემოხვეულ ხალხს აჩვენა. ყველაშერთად წამოიძახა: „ყოჩაღ, რობეტი, ყოჩაღ!“ ეინც მახლობლად იყო, მასწავლებელი თუ აშხანაგი, რობეტს ხელებზე კოცნიდა. რობეტიმ თვალები გაახილა და თავისი აბგა მოიკითხა. ხიფათს გადარჩენილი ბავშვის დედამ აბგა უჩვინა რობეტის და აღერსით უთხრა: „აბგა მე მაქვს, ჩემო ანგელოზო!“ რობეტისა და გადარჩენილი ბავშვის დედამ რობეტი ეტლში ჩასვეს და შინისკენ გაეშურენ. ჩვენ კი კლასში შევედით.

დე-ამიჩისი.

1. ხალხის ჩოჩკოლი სასწავლებლის ეზოში რობეტის უბედური შემთხვევის გამო. 2. რამ გამოიწვია ეს შემთხვევა? 3. რობეტის სამაგალითო საქციელი ყველას მოსწონს.

III

გ ა რ ე ჴ ე ნ ი

თავდებობა

ოთხასი წლის წინად ქრისტეს დაბადებამდე იტალიის ქალაქ სირაკუზაში მრისხანე მმართველი დიონოსე ცხოვრობდა. ხალხს საშინლად სძულდა იგი სიმკაცრისა და უსამართლობისათვის. ეს ძელიან კარგად იცოდა დიონოსემ და ყოველი კაცი მტრად მიაჩნდა, ეშინოდა არაფერ მომკლასო და ბრალიანსა და უბრალოს სასტიკად სდევნიდა და სჯიდა.

ერთხელ დიონოსემ ბრძანა, დაეჭირათ ბერძენი მიროსი, რომელსაც მოკვლის განზრახვა დასწამა. მიროსი მმართველს წარუდგინეს. დიონოსემ შეპყრობილს განრისხებით უთხრა:

— მომხსენეს, ვითომ გიგინებივარ ღ ჩემი მოკვლაც განგიზრახავს!

— არა, მე არაფერი თქვენი საფენები არ განმიზრახავს, მხოლოდ ვამბობდი, რომ თქვენ უღმობელი და უწყალო ბრძანდებით.

— გგეც კმარა: ამ სიტყვებისათვის შენ ჯვარს უნდა გაცვა! — მრისხანედ წარმოსთქვა მმართველმა.

— სიკვდილის მე სულაც არ მეშინია, — სთქვა მიროსმა: არც შებრალებას გთხოვ. მხოლოდ სამი დღის ვადა მომეცი, რომ შშობლებს გამოვეთხოვო. მე რომ უთუოდ დავბრუნდები, ამის თავდებად ჩემს მეგობარს დავტოვებ.

მმართველი დაფიქრდა და ღიმილით წარმოსთქვა: „კარგი, შენს თხოვნას ავასრულებ, მაგრამ, თუ სწორედ სამი დღის განმავლობაში აქ არ დაბრუნებულხარ, სასჯელი შენს მეგობარს გადახდება და ამით შენს დანაშაულსაც გამოისყიდის“.

მიროსი აღარ დაბრუნდებოა, — ფიქრობდა დიონოსე: — და მაშინ ხალხიც ხომ დარწმუნდება, რომ იგი მატყუარა და გამცემელიათ.

მიროსი თავის მეგობართან წავიდა, უამბო ყოველივე და სთხოვა, სამი დღით საპრობილეონი მძევლად დარჩენილიყო. ერთგული მეგობარი სიხარულით დაეთანხმა, გადაეხვია მიროსს, გამოეთხოვა და საპრობილეონში წავიდა; იქ მას ჯაჭვის ბორკილი შეუყარეს ჭ დააბეს.

მიროსი სირაკუზიდან ჩქარა გავიდა და სოფლისკენ გაეშურა, სადაც დედა-მისი და მისი და ცხოვრობდნენ. საბრალოებმა მწარე ტირილი მორთეს, როცა მიროსის ასეთი უბედურება გაიგეს. ყოველ ღონისძიებას ხმარობდნენ, რომ მიროსი მათთან მეტ ხანს დარჩენილიყო; როგორც იქნა მიროსი ხელიდან გამოეცალათ და საშინელის სიჩქარით სირაკუზისკენ გაეშურა. უეცრად ქარიშხალი ამოვარდა, ასტყდა ქექა-ქუხილი, დაუშვა თქეში, მთებიდან ნიაღვარი წამოვიდა, ღელეები აივსო და ნაპირებზე გადავიდა; მგზავრს თვალწინ ვეებერთელა მდინარე გადაეშალა. მიროსი ხიდს მიაღგა. მდინარე აღელვებულოა, ზვირთები ხიდზე გადადიან. მიროსს ჯერ ფეხიც არ ჰქონდა ხიდზე შედგმული, რომ ხიდი ჩაიქცა. მიროსი ამაოლ აწყდებოდა აქა-იქ ნაპირებს, ამაოდ ეძებდა მეშველს: ნავი არსად მოჩანდა, აფრა არსად ფრიალობდა. მწუხარებით დაქანცული მიროსი შეჩერდა.

მდინარე უფრო და უფრო მატულობდა და ზღვასავით ღელავდა. დრო გადიოდა. მზემ კარვა ხანია გადიხარა. თუ საღამომლი მიროსი სირაკუზას არ მივიდა, მისს მეგობარს ჯვარს აცმენ.

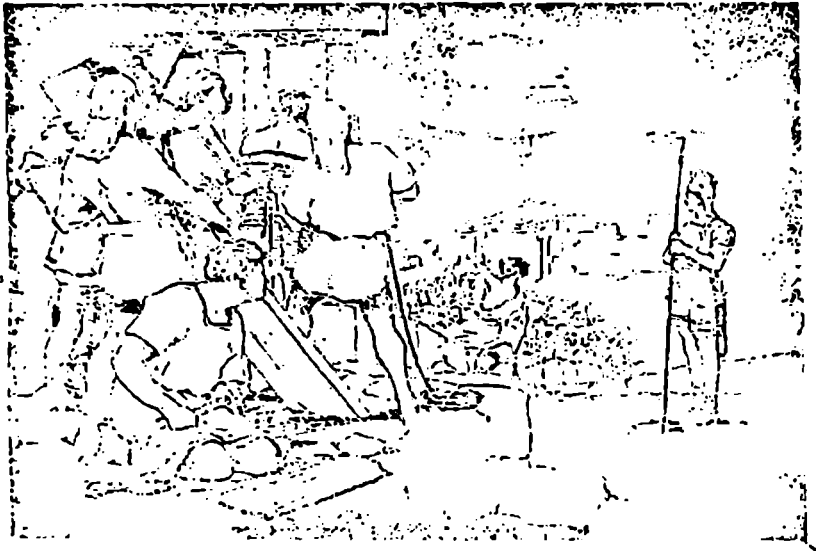
მიროსი თავგანწირულებით აღელვებულ მდინარეში ვარდება და თავისი მძლავრი მკლავებით აპობს ტალღებს. აი ნაპირსაც მიაწია; გალუმპული მირიზის, რაც ძალი და ღონე აქვს.

ქარიშხალი დაწყნარდა, ღრუბლები გადაიყარა, მზემ მწარედ დააცხუნა. ჰაერი შეიხუთა. ჩრდილი არსად სჩანს. საბრალო დაიქანცა და კვნესით ძირს დაეცა. აქ უცებ ნაკადულის ჩქრიალი მოესმა. მიროსი ბორცვთან მიცოცდა და გადმომდინარე კამკამი წყარო დაინახა. მივარდა ცივ ნაკადულს, ხარბად დაეწაფა და დაქანცული მოსულიერდა. მიეჩქარება: ჯერ გზა კიდევ ბევრი აქვს გასავლელი.

მიროსს ქალაქიდან მომავალი ორი მგზავრი შემოეყარა და მათ ლაპარაკს ყური მოჰკრა; ერთი ამბობდა: „უთუოდ იგი ახლა ჯვარ-

საქმელად მიიყვანეს“. მიროსს თავზარი დაეცა; თითქო ფრთები შეისხაო, სისწრაფით გაექანა.

აი ქალაქის კოშკების წვერებს ძლივს და ეტყობა ჩამავალი შხის უკანასკნელი ოქროს სხივები.

— მიროსს წინ შემოეგება მისი ერთგული მეგობარი და მოახსენა:

— დაბრუნდი, დაგვიანდა, ახლა შენ გმართებს, როგორმე თავს უშველო, — შენი მეგობარი ლკვე სატანჯველს მისცეს. საბრალო ყოველს წამს მოგელოდა. მას დასცინოდენ, ეუბნებოდენ, რომ ცრუ და გამცემელი ხარ, მაგრამ იმას არვისი არა სჯეროდა.

მიროსმა მწუხარებით წარმოსთქვა: „რაკი ჩემის მოსვლით ველარ ვიხსენ, მის მწარე ხვედრს მაინც გავიზიარებ, რომ მმართველმა არა სთქვას, ვითომ მე გამცემელი ვიყო: დეე იცოდეს მან, თუ მეგობრებს როგორი ერთგულება და სიყვარული შეუძლიათ“.

მზე ჩავიდა და მიროსმაც ქალაქის კიშკარს მიატანა; შორიდან დაინახა ჯვარი, რომლის გარშემოც ცნობისმოყვარე ხალხი მოგროვილიყო და მღლეოვარებდა. აი დაინახა კიდევ, რომ მისი მეგობარი ჯვარზე აჰყავო. მიროსმა ხალხი გაარღვია და შეჰყვირა: „ჯალათო! შეჩერდი, მე ვარ ის, ვისი თავლებიც ეგ იყო!“ შეკრთა ხალხი და სული განაბა. ჯალათებმა სასჯელი შეაჩერეს. მეგობრები მივარდნენ და ერთმანეთს გადაეხვიენ.

ეს ამბავი სისწრაფით დიონოსეს მოახსენეს. შეუბრალებელს შრისხანე მმართველს გული მოუღობა; ბრძანა, დასასჯელნი მასთან მიეყვანათ. მეგობრები წარუდგინეს. დიონოსემ გადახედა მათ და წარმოსთქვა: „თქვენ მოინადირეთ ჩემი გული: ახლა ვხედავ, რომ მეგობრობა ზღაპარი არა ყოფილა!“

1. რისთვის გაურისხდა დიონოსე შიროსს და რა სასჯელი გადუწყვიტა მას? 2. როგორ დაეხმარა შიროსს მეგობარი? 3. როგორ აღასრულა დაპირება შიროსმა? 4. როგორ იმოქმედა მეგობრების სამაგალითო სიყვარულმა დიონოსეზე?.

მღვდლის გულკეთილობა

მღვდლის პატარა ოთახის კარი გაიღო და შემოვიდა დაკონკილ ჩიდრში შეხვეული ერთი ღარიბი დედაკაცი. მღვდელი მუთაქაზე წამოწოლილი იყო, მაშინვე გასწორდა.

— მარიაშ გაუმარჯოს, მარიაშ!... დაუძახა მღვდელმა: — შენი ქმარი როგორ არის?

— რაღა როგორ არის, შენი ჭირიშე, — უპასუხა დედაკაცმა: — ავად შენი მტერი იყოს, ავად ის არის. იმ დღეს დედა-თქვენმა რომ წამალი უბოძა, იმან ცოტად არგო; მაგრამ დღეს-კი დილაზე ტკივილები ისევ აეშალა. არ ვიცი, რა ვქნა? გული ხელთ აღარა მაქვს იმის მაყურებელსა. ლამის ღმერთმა ჩემზე ხელი აიღოს. ის ამ ქვეყნისა აღარ არის, შენი ჭირიშე... რა მეშველება, ღმერთი რომ გამიწყერს?..

დედაკაცს ტირილი მოერია და სიტყვა ველარ გაათავა. მღვდელს მწუხარების ფერმა გადაჰკრა სახეზე, დაღონდა, წარბი შეეკრა, თითქო გულში ისარი გაეყარაო. საკვირველია, ღმერთმან იცის! როგერ ეტეოდა ამოდენა ხალხის გულის ტკივილი იმ ერთს გულში!.. დაილოცა ღვთის ძლიერება, იმისი გზა და კვალი გაუგებარია.

მღვდელი ადგა, დაიწყო წინ და უკან სიარული. არა უთხრა-რა, თითქო აცლის, ჯერ გული მოიბრუნოსო. ბოლოს კი, ნახა რომ დედაკაცი ტირილს არ ეშვება, მიუბრუნდა და მადლიანი და სანდო ხმით უბრძანა დედაკაცს:

— ნუ სტირი, დედი... სულმოკლეობა ღვთის საწყენია. ღმერთია მოწყალე, იმისი ნუგეში დიდი არის, ღმერთი არის ყველას.

მფარველი. მოჭირნახულე ადამიანი იმას უყვარს; რაც უნდა მოხდეს, უნუგეშოდ არ გაგიშვებს. ნუ სტირი, ნუ! ღმერთს მიენდე და კაცის სიკეთესა, ნუ სტირი!

—რა ვქნა, შენი ჭირიმი, ცრემლი, —წაიქვითინა ბებერმა, — მწუხარების შვილია... თავისთავად მოდის, როცა გული იწურება.

—მართალია, დედო, მწუხარების შვილია, მწუხარებას ალბობს, მაგრამ გონების თვალს არ უნდა მოერიოს ცრემლი, საქმის დანახვა სჯობს ცრემლით თვალების აბმას. თუნდა ეგ არ იყოს, შენს ქმარს საცრემლო რა სჭირს? დედა-ჩემის წამალმა ხომ არგო, კიდეც წაიღე, შე დალოცვილო!

—ღიად, შენს მიდღს ვენაცვალე, მაგისთვის გიახელ, უთხრა ისევე გულამომგდარად დედაკაცმა და მერე ხმაწყვეტით ზედ დაატანა: —ერთი საქმე კიდეც მაქვს თქვენთან...

—მიბრძანე, —მიუგო მარდად მღვდელმა.

—ხომ იცით, თქვენს მეტი პატრონი არ ჰყავს ჩემისთანა უნუგეშოს, მრცხვენია, რომ გლახასავით თქვენ შემოგყურებთ და გაწუხებთ, მაგრამ...

—კარგი, დედი, მესმის, —არ გაათავებინა მღვდელმა. —დედი! გასძახა მეორე ოთახში თავის დედასა: მარიანს შენთან საქმე აქვს. წადი, —უთხრა დედაკაცს: —დედა-ჩემმა იცის...

—აი აგრემც ღმერთი გადღეგრძელებს ქვრივისა ზე ოხრის ნუგეშად აგრემც ღმერთი გადაგხდის ღარიბის გაკითხვის სამაგიეროს, აგრემც...

—კარგი, კარგი... კიდეც არ დააცალა სიწითლე მორეულმა მღვდელმა, თითქო შერცხვა და მადლობას თაკილობსო: ღმერთმა გილხინოს. წადი, დედი, შენს ქმარს მალე მიეშველო. ნუ იტირებ-კი. ცრემლი ისე არ არგებს, როგორც შეაწუხებს, უთხარი შენს ქმარს: მეც დილაზე ვინახულვებ, ღმერთია მოწყალე-თქო, ყველანი მშვიდობით ვიქნებით თქო.

დედაკაცი რომ ვაფიდა, მღვდელს მაინც გული არ დაუამდა, კიდეც იმის ფიქრში იყო.

—მართლა რომ შესაბრალოსია ეგ საწყალი, —სთქვა მერმე: —ქვეყანაზე მაგ ქმრის მეტი შემნახავი არავინა ჰყავს. შვილი მაგას არ შერჩა და ძმა, დარჩება ისე უპატრონოდ უბედური. კარ კაციც იყო მაგისი ქმარი. მართალია, ოფლით ნაჭირნახულევე ღუკმასა სკამ-

და, მაგრამ კაი კაცობაც მაგაშია; მაგით რჩებოდა ის და არჩენდა თავის ცოლსა, ახლა რა ეშველება? დაილოცა, ღმერთო, შენი სამართალი!..

—მართლა რომ დაილოცა ღვთის სამართალი! მივატანე მეც იმის ქცევისაგან გულგახურებულმა: შენისთანა კაცს არ დაღვეს ქვეყანაზე ქვრივ-ობრისა და უპატრონოს ნუგეშად. შენმა სიტყვამ ახლა იმას ცრემლი მოსწმინდა. მღვდელმა თითქო პირში ქებად ჩასთვალა ჩემი სიტყვები და ითაკილა...

ხმა არ გამცა, ყური მომარიდა. საკვირველია კეთილი კაცი! სარკეში ჩახედვა ეჯავრება, თავის თავის დანახვა ეთაკილება, ეზარება. რაც უნდა უყავ, თავის სიკეთეს-კი ნუ დაანახებ.

ილ. ჰავჭავაძე.

1. ღარიბი დედაკაცის გაჭირებულად მდგომარეობა: ა) დედაკაცის მოსვლა მღვდელთან. ბ) დედაკაცი კმრის ავადმყოფობას უამბობს. 2. მღვდლის ნუგეში და დახმარება: ა) მღვდლის შეწუხება. ბ) როგორ ანუგეშებს მღვდელი დედაკაცს? გ) რანაირად ეხმარება მღვდელი დედაკაცს? ვ. მღვდლის სულიერი მდგომარეობა დედაკაცის წასვლის შემდეგ: ა) მღვდელი კიდევ სწუხს და ებრალება დედაკაცი. ბ) მღვდელი თავის ქებას ყურს არიდებს.

თამროს შესვენება

სოფელს ნიგვზიანში ხოლერა გაჩნდა; ორ-სამ დღეში ოცამდი კაცი გარდაიცვალა. ხოლერა არ ზოგავდა არც დიდსა და არც პატარას; უფრო-კი ღარიბ-ღატაკ გლეხ-კაცობას ავლებდა მუსრს. ქუჩყიანი ტანისამოსი, უსუფთაო სახლ-კარი, უვარგისი საქმელი, დაგლეჯილი საგებ-სახურავი საუკეთესო ნიადაგი იყო ხოლერის თესლის გასაძლიერებლად. ყველა ამ ნაკლებულობის შესწორება გლეხკაცს სად შეეძლო და მხოლოდ უადვილეს საშუალებას მიჰმართა—გადიხიზნა ხოლერით მოწამლულ არემარიდან; ვისაც საქონელი ჰყავდა და შეძლება მოსდევდა, შორეულ მაღლობსა და მთას შეათარა თავი; ვისაც არა, ის თავის ბაღსა და ვენახში გადასახლდა. ნიგვზიანის ვენახები გაივსო ხალხით. ქვიტკირის საწნახელები, ოღნავ წალმით დახურული, ვერაფერი თავშესაფარი იყო წვრილშეილიანის ოჯახისათვის, მაგრამ მეტი რა გზა იყო. ზოგს ესეც არა ჰქონდა და ფოთლებით დახურულს კარავში შეათარა თავისი ცალშეილი.

ხალხი ისე დაფთხა და ისე ეჩქარებოდა სოფლიდან გაქცევას, რომ ბევრს პური, ღვინო და სხვა სანოვაგეც-კი ავიწყდებოდა, და ვისაც სანოვაგე მიჰქონდა, ქვაბი და სხვა საჭირო ქურქელი შინა რჩებოდა; ამიტომ გახიზნულები ხშირად ბრუნდებოდნენ სოფლად სხვადასხვა საჭიროებისათვის და იქიდან ვენახებშიაც გადაჰქონდათ საშინელი სენი.

გაიხიზნა, რასაკვირველია, ნიგვზიანელი თავად-აზნაურობაც; ამათში ზოგმა შორეული მთა აირჩია და ზოგი კი ქალაქისკენ გაემგზავრა.

სხვის მაგალითს არ მიხედა მხოლოდ ვეშაპიძის სახლობამ; უდაბურ ტყეში ხეტიალს მან თავის რიგიანად მოწყობილ სახლში ყოფნა არჩია. სოფელზე კარგა მოშორებით იდგენ, მათი სახლი დიდ ვენახში იყო აშენებული, იქ საკუთარი წყარო ჰქონდათ და ყოველგვარი სურსათი ცხოვრებისათვის მრავალი.

მართალია, ვეშაპიძიანი დარჩენ, მაგრამ შიშით-კი კანკალობდნენ; იმათი ბალის კარი დიდი კლიტით იყო დაკეტილი, რომ სამეზობლოდ, ან წყაროს წყლისათვის. სოფლიდან ხოლერიანი არავინ მოსულიყო; ამასთანავე ხმარობდნენ ყოველს გასაფრთხილებელ საშუალებას: საკურებელს, თუ სასმელს, რომ ხოლერა ახლო არ მოჰქარებოდათ. მოსამსახურეს და ყმაწვილებს აკრძალული ჰქონდათ ეზოს მოშორება და სოფელლებთან ბაასი.

ერთს მშვენიერ საღამოს, როდესაც მთვარე ნელნელა ამოდინოდა, ვეშაპიძიანთ ბაღი უფრო ჩაბნელებული მოსჩანდა; ამ სიბნელეში ბუჩქებსა, ღობის ეკლებსა და წყლის ნაპირებზე მრავალი ციციანათელა დაცქრილობდა. პატარა თამრო, ვეშაპიძის უფროსი ქალი, ვაფაცუცებით დასდევდა ამ მნათობლებს და უნდოდა მათი დაქერა; ბევრჯერ კიდევ დაიჭირა და ჩაისვა თავის ხუჭუჭ თმებში, კაბის ნაკეცებში, საიდანაც ძვირფას თვლებივით გამოსქუოდა ციციანათელას მკრთალი ნათელი და აღტაცებაში მოჰყავდა პატარა ცქრილა ქალი. თამრო ისე გაერთო ამ დროს გატარებაში, რომ ვერც-კი შენიშნა, რა დიდ მანძილზე მოშორებოდა სახლს; თამრო გაქანებული მისდევდა ერთს უფრო მნათობს ციციანათელას, რომ უცებ თეხი წამოჰკრა რალაც რბილს საგანს და ზედ ყირამალა გადაეარდა; ბავში გაშრა შიშითა. ტირილიც-კი ველარ მოახერხა: აკანკალებულ გულზე ხელები შიიკრა და ჩუმად ბუტბუტობდა: „ღმერთო, ღმერთო, მიშველე, ღმერთო

მიშველეო! ამ ბურბუტზე ის რბილი საგანი, რომელსაც თამრო წაებორკა, შეიძრა და ოდნავ კნავილით მიმართა პატარას: „შვილო, ჩემო ზეციდან მოვლენილო ანგელოზო, მიშველე... ვკვდები, წადი შინ, ლუკმა მომიტანი.“ თამრო დამშვიდდა, ადამიანის ხმა რომ გაიგონა, ფეხზე წამოხტა და სიბრალოლით ჩაეკითხა უძლურს: „ვინა ხარ? რა დაგმართია, რატომ შინ არ წახვალ და პურს იქ არ სკამ?“

— შინ?... არ შემიძლიან, სისუსტისაგან ფეხზე ვერა ვსდგები, — ოდნავ ჩურჩულით წაიბურბურტა ავადმყოფმა, — მიშველე, პატარა ანგელოზო, თორემ შიმშილით ვკვდები... ამ დროს მთვარე კარგა მალდა იყო და მის შუქზე თამრომ გაარჩია საბრალო, ძვლებად ქცეული მარათა, ამათი პურისმცხობელი დედაკაცი. მართას გუშინ უფროსი შვილი გაუხდა ავად. შიშით გაგიჟებული მართა ვეშაპიძიანთკენ გამოიქცა, რომ შორიდან მაინც ეთხოვა ნუგეში, მაგრამ ეზოში თვითონ გახდა ავად და მთელი ორი დღე უპატრონოდ ებრძოდა სიკვდილს.

— მართა, შენა ხარ? წამო, წამო ჩვენსა, დედა ყველაფერს გაკმევს. ხელი მომე, აგაყენო.

— არა, ჩემო თამრო, არ შემიძლიან და, თუნდაც რომ შემეძლოს, დედა შენი სახლში არ შემიშვებს, მე ხოლერით ვიყავი ავად.

— ხოლერით?! ოჰ! — შიშის კანკალით სთქვა თამრომ, — ახლა მეც ხომ გადამედება... დედა რას მეტყვის რომ დამელაპარაკე!

— გაგიჯავრდება, ძლიერ გაგიჯავრდება... მაგრამ ნუ ეტყვი... ლმერთი აგაცილებს... ნუ გეშინია... მიშველე, ვკვლები, მეტი აღარ შემიძლია... ერთი ცვარი ღვინო... შენს ქალობას, ჩქარა...

ისეთი შემადრწუნებელი სასოწარკვეთილების, ისეთი ტანჯვისა და ვაების გამომხატველი იყო მართას მდგომარეობა, რომ ათი წლის ბავშვიც-კი მიხვდა, მოიაზრა, აქ დაგვიანება აღარ შეიძლებაო და ქარივით შინისკენ გაფრინდა.

პურისსაქველი ოთახი ღია იყო; სტოლზე ჩამქრალი სამოვარი ოღნავ-ლა შიშინობდა. მის გვერდით თოვლივით თეთრ სუფრასზე კარაქი იდგა. თამრომ საჩქაროდ წაუსვა პურს კარაქი, ჭიქაში ბლომად შექარი. ჩაყარა და გაცივებული, მაგარი ჩაი დაასხა და ზედაც წითელი ღვინო დაუმატა; მერე კალთაში ჩაილაგა პურის ნაჭრები, ჭიქა აიღო და ისე ჩუმად, ფეხაკრევით კარში გამოვიდა, რომ აივანზე მსხდომმა დედა-მამამ ვერაფერი შეატყუო.

მართა გიჟივით ჰყლაპავდა თამროს მოტანილს და თან ყელზე დადებოდა, ახველებდა, იხრჩობოდა, მაგრამ მაინც ხარბად იტენიდა პურს; და სასმელს ხომ ისე დაეწათა, რომ კინალამ ჭიქაც თან ჩაატანა. თამრო გაკვირვებული შესცქეროდა. პირველად ხედავდა დამშეულს, უბედურს, უმწეო ქმნილებას და უნებლიედ ცრემლი ცრემლზე ჩამოსდიოდა; იმის პატარა გულში იღვიძებდა რაღაც თბილი, სიბრალოულითა და სათნოებით სავსე გრძნობა. იმისი პატარა გონება სისწრაფით მუშაობდა; ზედიზედ თვალწინ ეხატებოდა თავიანთი განათებული, ლამაზი ოთახები, სავსე სუფრა, ტკბილი ღვინო, დედის ალერსიანი, მოციხარი პირისახე და ეს უნებლიედ იწვევდა მის გონებაში შედარებას. აქ ბნელა, და იქ-კი ნათელია, აქ მართას ჰშია და იქ-კი ყველა მამლარია. აქ აღამიანი კვდება უპატრონოდ და იქ-კი გადაქარბებული მზრუნველობა სიცილს მოჰგვრიდა კაცს, მეტადრე ამ ხოლერიანობის დროს. თამრო და იმისი ძმები ისე არ დაახველებენ, რომ დედა დაკვირვებით არ დააცქერდეს, ათასჯერ არ გამოჰკითხოს: „ხომ კარგად ხართ, მუცელი ხომ არ გტკივათო?“ ამ მოგონებაზე თამრომ გაიცინა. მართა შეკრთა, იმას ქამაში სულ დაავიწყდა, რომ თამრო თავს ადგა და შიშით უთხრა: „წადი... წადი... ჩქარა, თორემ მოგიკითხვენ, აქ მოვლენ, მეც მიპოვნიან და გადამისვრიან სადმე. ჩქარა წადი... ლმერთი იყოს შენი შემწე... აგაცილოს შავი სენი...“

თამრო გიქცა, მერე შესდგა და ჩაფიქრდა. დედის შიში და მართას სიბრალოელი მის გულში ერთმანეთს ებრძოდა, მაგრამ სიბრალოელმა გაიმარჯვა და ქალი ისევ მართას მიუახლოვდა.

— ნუ გეშინია, ხვალ კიდევ მოვალ, ღვინოს მოვიტან, შაქარს, რძეს, პურს, წამლებს და, თუ სხვასაც უნდა ვისმე, შენ იმათ მიუტან, არა, მართა? ხომ სხვებსაც ეშვიებათ? ავადაც ხომ ბევრი არის?!

ვკ. გაბაშვილისა.

1. ხოლერა ჩნდება ს. ნიგვზიანში: ა) რა საშუალება მიიღო ხალხმა, რომ ხოლერას გადაჩენილიყო? ბ) როგორ მოიქცა ვეშაპიძის ოჯახი? 2. თამრო შეხვედბა ხოლერით ავადმყოფს მართას: ა) თამროს გართობა ვენახში. ბ) თამრო წააწყდა ავადმყოფ მართას: გ) მართას ვედრება. 3. თამრომ მართა სიკვდილს გადაარჩინა: ა) ვეშაპიძის ოჯახის სიმდიდრე და კმაყოფილება. ბ) მართას ოჯახის სიღარიბე და უკიდურესი გაჭირვება. — როგორ გვიამბობდა თამრო თავის შეხვედრას?

გულმა გული იცნო

მართა ყმ-წყილი ლოგინზე დაკოდილ ფრინველივით ფართხალობდა. სახე გაფითრებოდა, თვალები დაეჭკიტა, თითქო რალაცას ფიქრობდა...

ოთახში წამლების სუნი იდგა, ფანჯარაზე ფარდა ჩამოშვებული იყო და ამ სიბნელეში ყმაწვილის დიდრონი თვალები უფრო დიდრონად, უფრო ცხოვლად მოსჩანდნენ.

ოთახი ღარიბულად იყო მოწყობილი: შიგ ორი უბრალო სკამი იდგა და ფანჯარასთან ხის სტოლი იყო მიდგმული; ავადმყოფის საწოლიც უბრალო იყო.

— შენ კიდევ არ გძინავს, ჩემო ბიჭუნავ! — სთქვა ბებია და ყმაწვილს თვალებში ჩააცქერდა. — დაიძინე, შენი კირიმე, უკეთ შეიქნები!

— თავი დამანებე, ბები, თავი დამანებე! ფიქრს ნუ მიშლი! — უპასუხა ყმაწვილმა.

მოხუცმა მორიდებით ამოიოხრა ღ ოთახიდან გავიდა. მისმა შვილი-შვილმა ორივე ხელი თმაში იტაცა და დიდხანს იყო ამ მდგომარეობაში რაზე ფიქრობდა ყმაწვილი?..

თვითონაც ვერა გამოერკვია-რა, ესმოდა-კი, თითქო მის ბავში რალაცა ხმაურობდა, ოხერა-კენესა იყო, თითქო მოსთქვამენ და მღერინანო. თვალ-წინ ეშლებოდა გამოურკვეველი სურათები, მოჩვენე

ბანი, და ესმოდა უცნაური სიმღერის ტკბილი ხმები. სმენად გადა-
ქცეული ყმაწვილი თავს ძალას ატანდა და სიბნელეში გაიყურებო-
და. ერთბაშად დუმილი ჩამოვარდა. მაგრამ პატარა ხანს უკან ისევ
მოესმა გულწარმტატი უცნაური ხმები...

—რა ამბაჟია? სადა ვარ? რა მემაროება?...

ამ დროს ბებია ოთახში შემოვიდა.

—ბები, განა ვერ გაიგე? ვილაკა მღერის, ვილაკა მუსიკას უკრავს!..

—სადა? რას ამბობ, ჩემო კარგო! არ მესმის!—დაიძინე, გენა-
ცვალე, დაიძინე, თვალები დახუჭე!..

—არ მეძინება.

ბებია მიუჯდა მის ქვეშსაგებს, საბრალო ფერმიხდილ მოხუ-
ცებულს თვალები ცრემლებით სავსე ჰქონდა.

—მიხბარ, რა გინდა, ჩემო გვრიტო? გინდა ნახატებიანი წიგნი
მოგიტანო?

ყმაწვილმა უარის ნიშნად თავი გაიქნია.

—გინდა, სათამაშო ცხენს გიყიდი?

—არ მინდა.

—ზღაპარი გიამბო?

—არც ეგ მინდა.

ყმაწვილმა გაშტერებით დაიწყო ხელახლად სიბნელეში ცქერა და
ყურისგდება; ხელახლად მოესმა რაღაც ნახი და გულწარმტატი ხმები.

—ბები!—დაიყვირა ბავშვმა: ახლა-კი ვიცი, რაც მინდა!.. მინდა
მუსიკა გავიგონო! მინდა გავიგონო იმ კაცის დაკვრა, ამას წინათ
რომ სკრიპკაზე უკრავდა.

—ღმერთო ჩემო, რა უცნაური სურვილია!—საკვარას დაკვრის
გაგონება უნდა, იმ სახელგანთქმული მესკრიპკესი და უდიდესი არტის-
ტისა, მთელი პარიზი რომ აღტაცებაში მოჰყავს და რომელსაც ჩვენის-
თანა ადამიანი ახლოსაც ვერ გაუვლის.

ავადმყოფობის წინათ ერთხელ ბიძამ ყმაწვილი კონცერტზე
წაიყვანა. რა შესანიშნავი დაკვრა გაიგონა! აქამდე ავადმყოფს თი-
თქოს ისევ მოესმის შორიდან საოცარი მელოდია, და ყმაწვილი
სულითა და გულით მთელი არსებით ჰგრძნობს, რომ მასაც, ყველა-
სათვის უცნობს, ღარიბსა და საწყალ ბავშვს, შეუძლია ოდესმე გამო-
ჩენილ ნებუსიკედ გახდეს.

ბებია უიშვდოთ თავს აქნვდა და ფიქრობდა:

— როგორ მოვიწვიო აქ ამ ღარიბ ქოხში იმისთანა გამოჩენილი დამკვრელი?! ეს ისე შეუძლებელია, როგორც თვით ხელმწიფის ჩემთან მოყვანა!...

ყმაწვილი-კი თანდათან ღელდება, მუსიკის ხმები თავში ერევა.

— მუსიკა, მუსიკა მინდა! — ბოდავს ყმაწვილი, — საკვარა მაჩვენეთო.

მოხუცებულმა იკისრა, რის ასრულებაც შეუძლებლად მიაჩნდა, — საჩქაროდ თავი დაიხურა, მხრებზე შალი წამოიხსა, ძველ კბეზე ისე სწრაფად ჩაირბინა და გასწია, როგორც-კი მის დასუსტებულ მუხლებს შეეძლო, და ბოლოს შედგა დიდებული სასახლის წინ, სადაც საკვარა იდგა.

— რისთვის გარჯილხართ? — ამაყად ჰკითხა მდიდრულად ჩაცმულმა კარისმცველმა და ზიზლით აათვალიერა ღარიბი დედაკაცი.

— საკვარა მინდა ვნახო, — წაიბუტბუტა ბებერმა.

— შინ არ არის! — მოკლედ და მკვანედ უპასუხა კარისმცველმა და საჩქაროდ კარები დახურა.

ამ დროს სახლს ორი კაცი მიუახლოვდა.

— კონცერტამდი ორი საათია კიდევ, წავიდეთ ყავახანაში და შინამდი იქ დაერჩეთ, — სთქვა ერთმა.

ეს იყო თვითონ საკვარა. მან შენიშნა მოხუცებული დედაკაცი, რომელმაც მისი სახელი ახსენა და მიუახლოვდა. გაშტერებული ბებერი სახლის კარებთან იდგა.

— ვინ გნებავთ? — ჰკითხა საკვარამ.

— საკვარა მინდა ვნახო... კრძალვით სთქვა მოხუცებულმა და დამკვრარ სახეზე ცრემლები დაპაღუპით გადმოსცინდა. — ღმერთოა მოწამე, რომ მისი შეწუხება უბრალო მიზეზის გამო არა მსურს... ჩემი საყვარელი ერთადერთი შვილიშვილი გამიხდა ძლიერ ავად... შიკვდება... ბოდავს. საკვარა დამანახეთო... სულ ის ელანდება, უნდა მისი დაკერის მოსმენა...

საკვარამ ხმა არ ამოიღო. მერე ჰუცებ მობრუნდა, დაუძახა კარისმცველს და უთხრა: „საჩქაროდ მომიტანეთ ჩემი სკრიპკა და ეტლს დამიძახეთ... მერე მიუბრუნდა თავის ამხანაგს, დახედა საათს და უთხრა..

— ორი საათი დრო კიდევ მაქვს, მოვასწრებთ დროზე მოსვლას:..

სამივე ჩასხდენ ეტლში და წავიდენ იმ სახლისკენ, სადაც მოხუცებული იღვა.

როცა ბებია და ეს ორი კარგად ჩაცმული უცნობი კაცი მეექვსე სართულის კიბეზე აღიოდენ, სახლის მდგმურებმა ერთმანეთს უთხრეს:

— ალბად საწყალ დედაკაცს პაწია შვილიშვილი ძალიან ავად ჰყავს, რომ ორი აქიმი მოჰყავს!

მაგრამ სკრიპკის ბუდე რომ დაინახეს, ძალიან გაოცდენ. მალე ამ ოთახიდან მოისმა ჯერ ნელი, ტკბილი ხმა და მერე თანდათან მომხიბლავი და გულისწარბტაცი. ვერც ერთმა მეზობელმა თავი ველარ შეიკავა, ყველამ საქმეს თავი დაანება და მეექვსე სართულის კიბის თავზე, ბებერის ოთახის კართან თავი ღოიყარა. მოხიბლული იდგენ, მძიმე მუშაობისაგან დაკორძილი ხელები გულზე დაეკრიფათ და სასოვებით მუსიკას ყურს უგდებდენ. ყმაწვილი, ქვეშსაგებზე წამომჯდარი, გულის ტოკვითა და თვალებდაქყეტილი, სახეზე ბედნიერების მგრძნობარე ღიმილით ისმენდა მშვენიერს ხმებს...

როდესაც არტისტი ყმაწვილის ოთახში პირველად შევიდა, ავადმყოფს გაცხელებული ხელი ჩამოართვა და დაკვრა დააპირა, ყმაწვილმა ნელის ხმით წაილაპარაკა:

— შე ვიცოდი, რომ თქვენ მოხვიდოდით!...

ყმაწვილი სმენად გადაიქცა. საოცარი ხმები ატკბობდა და ართობდა მას, ზოგჯერ მის ტანს სასიამოვნო ეჭუნებელი დაუვლიდა, თვალები წაუბრწყინდებოდა, როგორც კარგი ნიჭის დამფასებელს.

ბებია ცრემლმორეული შესცქეროდა თავის შვილიშვილს. ერთ საათს იქით, გაათავა თუ არა დაკვრა, საკვარა მივიდა ყმაწვილთან, დააშტერდა მას თვალებში და ჰკითხა:

— შენც გინდა, მემუსიკე გახდე?..

— დიად!... ხმადაბლა უპასუხა ყმაწვილმა და თვალები სიხარულისა და ბედნიერების გრძნობით აენთო.

— მაშ, მალე მორჩები, ჩემო კარგო; თვალებზე გატყობ, რომ არტისტი გამოხვალ... გენიოსობა იაფად არ უჯდება ადამიანს, ხშირად უზომო ტანჯვასაც მიაყენებს, თუმცა ამასთანავე ზოგჯერ სასიამოვნო წუთებსაც აგრძნობინებს!.. უთხრა საკვარამ ყმაწვილს, თმახუქუქ თავზე ხელი გადუსვა, მერე ბავშს აკოცა, მოხუცებულ ქალს თავი დაუქრა და ოთახიდან გავიდა. კიბის თავზე აღტაცებული ხალხი

ტაშის კვრით დაუხვდა! — საკარა! საკარა! — ყვიროდა ხალხი და არტისტს გარშემო ეხვეოდა.

ერთ საათს შემდეგ იგი უკრავდა მშვენიერად განათებულსა და ყვავილებით მორთულ დიდს დარბაზში, რომელიც სავსე იყო ძვირფასი ტანისამოსით მორთული ქალებითა და კაცებით. ყველა გაოცებული იყო საკარას დაკრით! თავის დღეში მას არ დაუკრავს ასეთი გრძნობითა და აღტაცებით, როგორც დღეს. დარბაზში სრული სიჩუჩე იყო. მოისმოდა მხოლოდ მომხიბლავი სიმების ხან ძლიერი და ხან ნაწი, ჰარმონიით სავსე ხმები.

საკარა ყურადღებას არ აქცევდა არც დარბაზს, არც ხალხს. თვალწინ ღარიბულად მორთული პატარა ოთახი ელანდებოდა, სადაც ლოგინზე ავადმყოფი ყმაწვილი იჯდა და დიდრონ აღგზნებული თვალებით უცქეროდა მას. ჯერ არც ერთხელ მის დაკრას ასეთი აღტაცება არ გამოეწვია! დარბაზი ირყეოდა და ხმაურობდა ტაშის კვრისაგან, მაგრამ არტისტის ფიქრები შორს, შორს გარბოდნენ ამ დარბაზიდან...

ბებია მთელ ღამეს შვილიშვილს გვერდით უჯდა. მას აქეთ, რაც ბავში აყად გახდა, ბევრი ღამე გაეტარებია უძილოდ, მაგრამ ამ ღამეს ყმაწვილს მოსვენებით ეძინა, სიცხეც გამოუჩნებდა და ბოლოც არ შემჩნევია.

ავადმყოფი დილით უკეთ შეიქნა. მის გამხდარ ლოყებს ცოტა ფერი შიტვა. ამ დღეს ყმაწვილს საკარასაგან საჩუქრად ყვავილების თაიგული მოუვიდა. თაიგულში პატარა სკრიპკა იდვა. ყმაწვილს თანდათან უკეთ ყოფნა ეტყობოდა. რამ იმოქმედა მასზე? სრულმა ბედნიერებამ, თუ ავადმყოფის აგებულება ისე ღონიერი იყო, რომ სწეულებას გაუძლო? იქნება ყმაწვილს ორივე გარემოებამ უშველა, რომ ავადმყოფობა აიტანა და მალე სრულებით მორჩა. შემდეგ საკარას მოწაფედ გახდა და ერთ საუკეთესო მემუსიკედ შეიქნა.

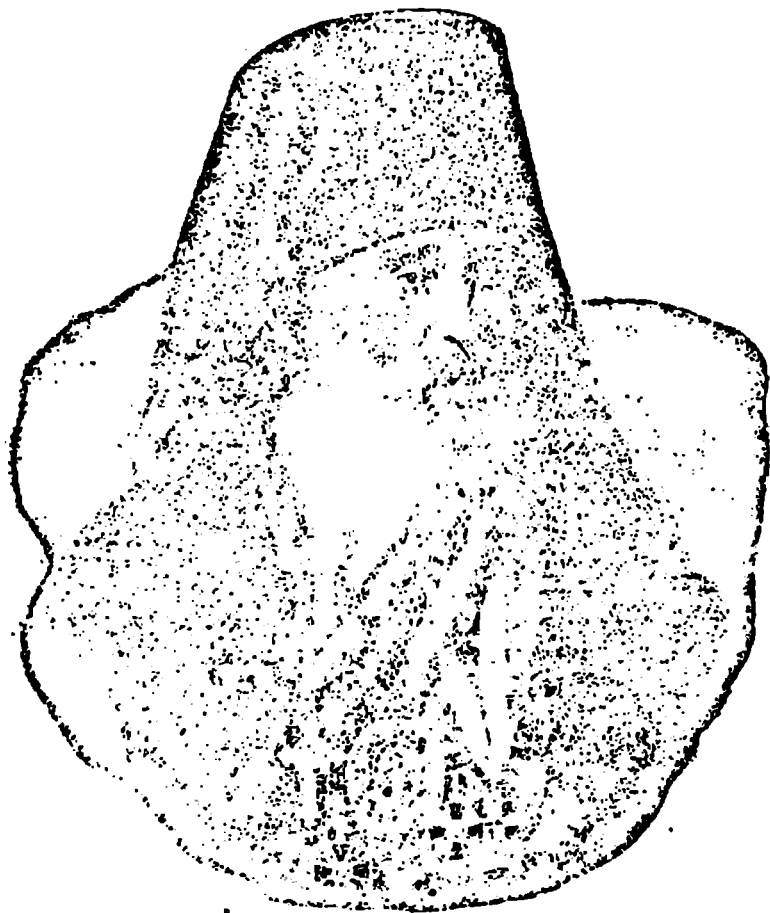
„ჯეჯილი“.

1. ყმაწვილის ავადმყოფობა, 2. ბებიის მზრუნველობა. 3. საკარას გულკეთილშობა და ყმაწვილზე მისი გავლენა.

ჰემპარიტი მოძღვარი

I

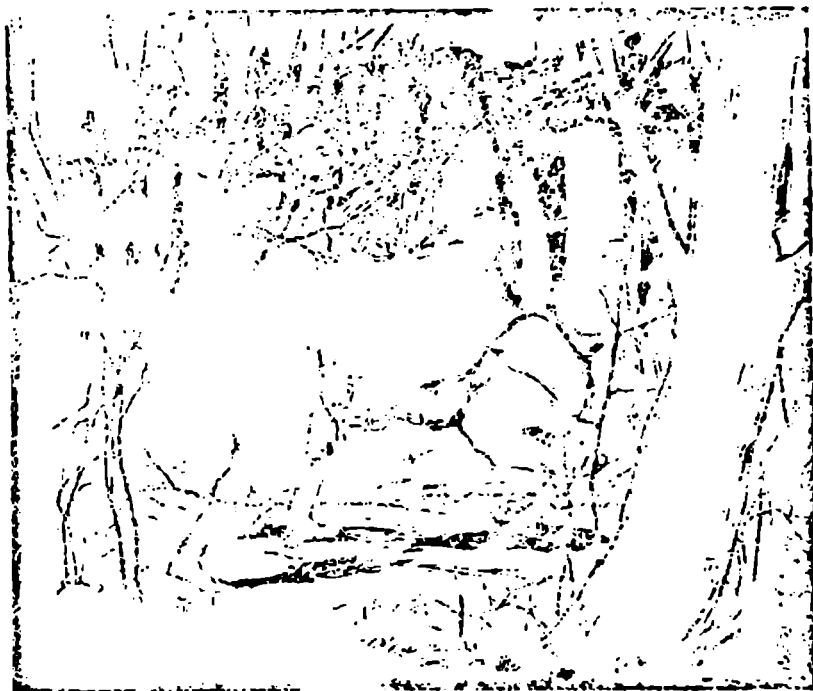
შემოდგომის ცივი დღე იყო. ცა სქელი ღრუბლით იმოსებოდა. გზის პირად ჩამობურული ტყვრი იყო. დროგამოშვებით თვალუწვდენელი ხეების ტოტებსა და წვეროებს ძლიერი ქარი დაეტაკებოდა და მაშინ მდინარის მთელ ხეობას გრივალის ზუზუნნი მოედებოდა;

როცა ქარი ჩავარდებოდა, არემარე ისე დაწყნარდებოდა, რომ მცირედი ხმაურობაც-კი ყურს არ გამოეპარებოდა.

ამ დროს ლეჩუმის შარაზე იმერეთის ეპისკოპოსი სვანეთიდან მობრძანდებოდა. მთელი ზაფხული ამ მიყრუებულ კუთხეში გაეტარა

ბია, ხალხი დაერიგება. ქრისტეს მოძღვრება ექადაგა და გულდამ-
შვიდებული. ქუთაისისკენ მოეშურებოდა. კრებულის მთის წყაროზე
შეჩერებულა, და მლიღელმთავარს კი ცხენისათვის, სადავე მიეშვა
და, ღრბა ფიქრებით ვატაცებული, მხოლოდ შარას დასჩერებოდა
და წინ მიდიოდა. არქიელი წყაროს კარგა მანძილზე მოშორებოდა,
როცა მას უეცრად ტყიდან რაღაც ხმაურობა მოესმა; რამდენისაზე
კაცის ყვირილს დამბაჩის სროლაც მოჰყვა. მღვდელმთავარმა პირ-

ჯვარი გადიწერა და სადავე ხელში მოიმარჯვა. „შეჩერდი, ვინცა
ხარ, შეჩერდი თორემ ახლავე გაგათავებო,“ მოესმა მას, და მშვიდ
მგზავრს ახალგაზდა ავაზაკი წინ გადაელობა და გასაცარცვად მივარდა.

ეპისკოპოსი არ აღელდა და ავის მომქმედს ღმობიერად მიმარბა:
„შვილო, მე სიკვდილის არ მეშინია, მოცემითაც ვერას მოგცემ,
თან ახლა არაფერი მაქვს; მხოლოდ გლოცავ შენ მღვდელმთავარი
ვაბრიელ.“ ჯვარი ვადასახა და დასძინა? „ვინ დაიდვა შენი ცოდვა,
ვინ გაგხადა ავაზაკად ასეთი ახალგაზდა აღამიანი?“

მგზავრის სახელმა, მისმა გულის სიწრფოვებამ და ღმობიერებით აღსავსე სიტყვებმა ავაზაკს თავზარი დასცა; იგი გაშეშდა, სახე შეეცვალა; თითქო ნატრობდა, — გასკდი, დედამიწავ, და ახლავე ქვესკნელში ჩამიტანო.

მღვდელმთავარი ჩამობტა, ახლავაზდა ავაზაკს მხარზე ხელი მოხვია და ასე ანუკეშებდა: „მითხარ, შვილო, ვინა ხარ და საიდან? ეგებ ღმერთმა შემაძლებიოს და გიშველო, შეგეწიო ჩითმე, რომ კარგი აღამიანი შეიქმნ:“.

ავაზაკმა მღვდელმთავრის ხელზე სამთხვევად მიიწია და აკანკალებულის ხმით წარმოსთქვა: „მე რაღა მიშველის, მღვდელმთავარო!?!... ვიცი, რომ სულითაც და ხორცილთაც დაღუპული ვარ, მაგრამ მაინც მოგახსენებ ჩემს უბედურებას: შკოლაში მიმბარეს, ცუდმა ამხანაგებმა აპიყოლიეს, ქეიფსა და უხვიროდ დროს ტარებას შემაჩვიეს, ვერაფერი შევიგნე, ვერაფერი შევითვისე, და დამიუხოვეს. მშობლებმა შკოლიდან დათხოვილი აღარ მიმიღეს, სახლიდან გამომაგდეს და აბა, ავაზაკობის მეტი რაღა დამრჩებოდა!“

არქიელი დალონდა, რამდენსამე წუთს გაჩუმებული იდგა, შემდეგ ავაზაკს თვალგბში ჩაატკერდა და ღმობიერად უთხრა; „მოდი, შვილო, ქუთაისს, პირდაპირ ჩემთან მოდი, დაგებმარები ყოველნაირად, კარგს მასწავლებელს გიშოვნი: ყველაფერს გაგაგეზიებს. თანახმა ხარ, თუ არა?“

— განა შეიძლება, ბატონო, რომ მე კარგს აღამიანებში გავერიო?

— ღმერთი მოწყალეა, შვილო, რატომ არა? აბა ჩემი რჩევა ასრულე და მაშინ მაგ კითხვის პასუხს შეიტყობ.

მოსაკლავად მივარდნილი ავაზაკი მღვდელმთავარს მარჯვენაზე ამბორით გამოეთხოვა.

II

ბავიდა ხანი. 1896 წელს გაბრიელ ეპისკოპოსი გარდაიცვალა. ეს სამწუხარო ამბავი მთელს საქართველოს აღოავის ზარავით მოეფინა. იშვიათია იმერეთში ისეთი სოფელი, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსი არ ყოფილიყოს, სადაც მცხოვრებთათვის კურთხევა და დარიგება არ მიეცეს. დაუღალავს ქრისტეს მოციქულს ყოველგან აღმერთებდენ, და ასეთი აღამიანის სიკვდილმა ყველა დაალონა, ყველას წელი მოსწყვიტა.

ერთს მიუვალ ხეობაში არის მიყრუებული სოფელი. აქ ახლად აშენებული შკოლაა, სადაც ორმოციოდე ყმაწვილი სწავლობს. ამ შკოლაში ერთი ახალგაზდა მასწავლებელი დაუნიშნაეთ. იგი ბეჯითად და გულმოდგინედ ასწავლის პატარებს და თან ცდილობს, დიდებსაც მიაწოდოს გონებითი საზრდო, ცდილობს ამ ბნელითმოცულს სოფელს განათლების სხივი მოჰფინოს.

სწავლის დღე იყო; წესევნების დროს მასწავლებელს ბავშვები ეზოში გამოეყვანა და ათამაშებდა. აი, სწორედ ამ სასიამოვნო წამს მოსწავლეებთან თამაშში გართულს მასწავლებელს გაბრიელის გარდაცვალების ამბავი უეცრად მოუვიდა. მასწავლებელი დაღონდა, გაშეშდა; თამაშობა მაშინვე მიატოვა. პატარები გაკვირდენ, მასწავლებელი რომ ასე უცებ ცუდ გუნებაზე შეიქნა; გარს შემოეხვიენ და მიზეზის კითხვას ვერ ახერხებდენ. მასწავლებელი ცოტა:ხანს შემდეგ თითქო გონზე მოვიდა, ყმაწვილებს თვალი გადაავლო და წარმოსთქვა: „დღეს ველარ გასწავლით,---მწუხარებამ ისე შემიპყრო, რომ ახლა აღარაფრის გაკეთება არ შემიძლია. საქართველოს დაკარგვია მისი ოქროპირი, მისი სასიქადულო მოძღვარი და მასწავლებელი— იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი გარდაცვლილა. იგი ყველასი ღვთისნიერი მამა იყო, მაგრამ ჩემი კი...“ აქ რალაც უნდოდა ეთქვა კიდევ, მაგრამ ცრემლები მოერიდა და ხმის ამოდება ველარ შესძლო. ბავშვები დაღონებულნი და დაფიქრებულნი თავ-თავის სახლისკენ წავიდენ. თვალცრემლიანი მასწავლებელი სვეტივით იღვა შკოლის ეზოში, ვიდრე უკანასკნელი მოწაფე იქაურობას არ გაშორდა. ეზოდან ოთახში დაბრუნდა. აქ კედელზე გაბრიელის სურათი ეკიდა; მიაჩერდა მას, დიდხანს უყურა და ცრემლმორეულმა ამოიკვნესა: „ჩემო მხსნელო, ჩემო მკვდრეთით აღმდგენელო, აღარ მყაეხარ!...“ და ქვითინი მორთო. შემდეგ სურათს ემთხვია და შეჰფიცა: „სანამ სული მიდგია, გეფიცები, ჩემო მფარველო, საწყალ ხალხს თავდადებით ვემსახურო და გზადანებული სწორ გზაზე დავაყენო.“

ეს იყო ის ახალგაზდა, ეპისკოპოსს რომ ლეჩხუმის შარაზე გაცარცვას უპირობდა.

მოევასის სიუჟატი

მტკვრის პირად ვიდექით და მღვდელიც იქვე იდგა. სწორედ ამ დროს ქუჩიდან ერთი აყალმაყალისა და ალიაქოთის ხმა მოგვესმა. მღვდელი გაფითრდა და ისე, როგორც იყო, უცბად ეცა ქუჩის კარებსა. მეც გამოვედი გარეთ. საღამო ხანი იყო. ხალხი დიდი, თუ პატარა, ერთი დაქანებული საურმე იყო მტკვრისკენ, იქით მირბოდა. —რა ამბავია, ძმებო, რა ამბავია?—დაუყვირა ხალხს მღვდელმა. —რალა რა ამბავია, შენი ქირიმე! კაცი ისრაზობა,—დაუძახა ვილაყამ. ამის თქმა და მღვდლის ფეხის მოსხლეტა ერთი იყო. ისე თავში-შეელი გაფრინდა გაფოთებული. მეც უკან გამოვეუდექი. ჩავედით. ხალხი და დედაკაცობა შეგროვილიყო მტკვრის გადასახედზე. იმათი

ელავი-ელუვი, ალიაქოთი კაცს დააყრუებდა. დედაკაცობის საცოდლობას-კი ნულარ მკითხავეთ, სულ „ვიშ! ვიშ!“ იძახოდენ. რომ დაინახეს მღვდელი მოდისო, ერთობ სიხარულით დაიგრიალეს: „მღვდელი მოვიდა, მღვდელი! მაღლობა ღმერთსა, ქრისტიანი სული აღარ დაიხრჩობაო!“ სჩანს, შენი ქირიმე, იმ მღვდლისაგან კვლავაც ბევრი შაგისთანები ენახათ, რომ ყველას იმედი მოეცა.

მღვდელმა ხმა არავის გასცა, ზედაც არავის შეხედა, იმისი თვალე-ზი მოუსვენრად დაჰყურებდენ მტკვრის დენასა, თითქო უკანასკნელი

საუნჯე იქ ელუპებაო! თვალის დახამხამების უმაღლესი ტანისამოსი გაიძრო და ჩემკენ გადმოყარა. ერთ წამს-კი, მინამ იხილდა, მტკვრისათვის თვალი არ მოუშორებია. მე შეევხედე: გაფიქრებული იყო და დაღონებული. ერთი ეს-კი სთქვა: “იბრჩობა ჩვენისთანა ადამიანი და არავინა შევლის!” შემდეგ სწრაფად გადისახა პირჯვარი, ახსენა სახელი ღვთისა, იშვირა ფეხი და ვადავარდა წყალში. მაშინ-კი თან გადაჰყვა ტყაპატყუპით შეიდიოდე ბიჭო, თითქო მღვდლის საქციელმა წაახალისაო.

კოტა ხანს თვალიდან დაეკარგე მღვდელი. მე იმისი დახრჩობის შიში მომეცა. „რა ვქნა, ხომ არ დაიხრჩო?“ — წამოვიძახე ჩემთავად. „ჰმ“, — ჩაიცივნა ჩემს გვერდით ერთმა კაცმა: „მაშ შენ ეგ ვერ გიცვნი“, მიპასუხა მე და გაშტერებით თვალი წყალს ააყოლა: „მაგას ღვთის კაცს ეძახიან, არც წყალი ერევა მაგ დალოცვილს, არც ცეცხლი ეკიდება. აგერ, თუ არა გჯერა, სად ამოჰყო თავი!“ ღამიშვირა გახარებულია თითი და მღვდელი დამანახა.

მივიხედე, თითო ბელის მოქნევაზე ის დალოცვილის შვილი ერთ დიდ ალაგს გადინაცვლებდა, როგორც გემი, ისე არღვევდა წყალს. მღვდლის შორიანლო ის უბედური მუშა, — წყლის მუშა ყოფილიყო საწყალი, — ქანცაწყვეტილი ფართბალობდა. ხან ჩაიძირებოდა, ხან მალღა ამოვარდებოდა ხოლომე.

— ნუ გეშინია! — ეძახდა ხალხი: აო შეუშინდე წყალსა, კოტა კიდევ თავი შეიმაგრე, შენი დაშხსნელი მოდის!

აი მიდის და ებრძვის წყალს მღვდელი; ხალხი აქითგან წასახალი-სებლად ხმას აძლევს: „აი, შენი გამჩენის ქირიმე, შენი! დაილოცა შენი მკლავების ძარღვები!... ჰე... ტაი, ტაი, ტა!.. რა რიგად მიდის, ნაფია! აბა, შვილო, ღვდის ძუძუ მაგას შერგებია, აი“... იძახდა ერთი.

— დედის ძუძუ ვის არ შერგებია, მაგრამ მადლიანი ძუძუ უნდა, რომ მაგისთანა შვილი გაზარდოს, — ამბობდა შვირე.

მაგრამ მღვდელს არ ეპირებოდა არც ერთის თქმა, არც მეორისა, არც ხალხის წახალისება და გულის გამაგრება. იმისი სიმაგრე და წამახალისებელი ის ცეცხლი იყო, რომელიც, თვითონ მისის თქმით, ყოველ კაცს გულში უნთიაო. რას ბრძანებ? სიკეთით კაცს გული გამსქვალვია და სხვისი წახალისება აქ რა საჭიროა! სიკეთის ქმნა სწორედ, რომ იტყვიან, სწყუროდა: დრო მოეცა და ზედ დაკვდომით დაეწაფა. ისე შენც მორჩი შენს ნაღველსა, როგორც იმ

მწვედელმა ის მუშა მოარჩინა. როცა ნაპირზე გამოიტანეს, როგორც ძმასა, თავს დასტრიალებდა გონებამიხდილ მუშას. როგორც იყო გამოაბრუნეს ის საწყალი. თვითონ მღვდელი მუშაზე ნაკლებ შესაბრალოსი არ იყო. შემოდგომა გახლდა, სულ გალურჯებული იყო, სიცივისაგან, კბილით კბილსა სცემდა.

—გლახავ, — მიუბრუნდა ვილაცას მღვდელი: თუ ღმერთი გწამს, ამდამ შენს სახლში ბინა მიეცი ამ საცოდავს, მადლია!

—ბატონი ბძანდები, — უპასუხა იმანაც: მაგას რალა თქმა უნდა, შენი ქირიმე! შენ კინალამ მაგის გულისათვის თავი არ დაიხრჩე და მე ბინას როგორ არ მივცემ. აბა, ბიჭებო, მიშველეთ! დაუძახა ხალხსა. ხალხი მისცვივდა, ასწიეს მუშა და კიმციმით წაიღეს. მღვდელიც უკან აედევნა.

—შენ-კი შინ წამობძანდი, შენი ქირიმე! — ვუთხარი მე: დაღლილი ხარ, ჰკანკალობ!

—მუშას შევლა უნდა კიდევ, — მითხრა პასუხად.

—შე დალოცვილო!.. შენს თავსაც უნდა შევლა, მივატანე მე.

—აგერ ჩემი მშველელი სად არის!.. მითხრა ეს თუ არა, ცა დამანხა და გამეცაოლა.

ვიდრე კარგად არ მოასვენა, ვიდრე გული არ დაიჯერა, რომ ეს კაცი აღარ მოკვდებოდა, ის დალოცვილი მას არ მოშორებია...

ი. ჰავჭავაძე.

1. მტკვრის პირად ატეხილი ხმაურობის მიზეზი.
2. მღვდელი მიეჩქარება წყალში ჩავარდნილის გადასარჩენად.
3. ხალხს იმედი ეძლევა, რომ მღვდელი უბედურს გადაარჩენს
4. მღვდლის მეცადინობა წყალში ჩავარდნილის გადასარჩენად.
5. ხალხი მღვდელს აქებებს და უბედურს იმედს აძლევს.
6. მღვდელმა მუშა დახრჩობას გადაარჩინა.
7. მღვდლის მზრუნველობა გადაარჩენის შემდეგ.

მ ხ ე დ ა რ ი.*

I

სიცხით გადაწვეარ მინდორზე
მაჭკრის არაბი ცხენითა,
მიწურავს თფელში მერანს;

მიდის და მიდის ქსენითა.
ურს უგდებს მსუდარსმასზე მჯდომს:
ქუსლი არ მერანსო, ფრთხილდება,

*) ეს ლექსი მასწავლებელმა უნდა წაუკითხოს მოწაფეებს კლასში.

ოღნავ სადავის შესრავზე
 კორდით კორდს გადაფრინდება..
 შევირცხლობს და ილტვის მალხაზი,
 ვასკვლავებს ეთამაშება:
 ხან ძირს დაიქნევი ღამაზ თავს,
 უნდა სადავის დაშვება,
 ხან უურებს წასტყვეტს კეკეუცად,
 ერთს ალაგს დატყვერდება,
 მაგრამ არ ურჩობს მფრინავი,
 მიდის და არა ჩერდება.
 ამაყადა ზის მხედარი...
 ის ალხენის თავმოქონესა,
 რომ არ უკლია ოღნავზე
 ჭერ მის საყვარლის ღონესა.
 ისევე წინანდლივ თამაშობს,
 სტის, არ ჩერდება გზაზედა,
 თუმცა-კი მრავალ განსატყველს
 უკვესავს იმათს თავზედა...
 დაჭხარის მერანს მხედარი,
 მიჭფურენს შევარდნის მზგავსადა,
 არ გასცემს თავის მეგობარს
 მთელის ქვეყნისა ფასადა;
 იგი შავ-ფათარავთაგან
 მას არაერთხელ უსხნია:
 სშირად გამჭრალა უკვალოდ,
 რა მტერი მტერად უცნობა;
 სშირად ლომ-გეფეხეთა ბრწყალთაგან
 ჰატრონი გადურჩენია
 და ღღის სავალი ერთ წამში

ქარივით გადურბენია...
 მიჭქრის მხედარი... ცხენის ფეხს
 ხმას აძლევეს აზვართ უღერანი...
 რაღად ღირს მისი სიცოცხლე,
 რომ გასცეს მისი მერანი!
 ტუვილა ეკედრენ თავადნი,
 გვითხარ მერანის ფასიო,
 ოქრო და ვერცხლი ააღე,
 მიიღე ერთში ასიო!
 აქლემის ჭოგებს დაგითვლით.
 მოგიუვანთ ჯორს და ცხენსაო,
 შენს სიცოცხლეში ვერ დალევი
 მაგ ცხენით შენაძენსაო!
 ტუვილა განჩისხდა თავადი:
 „რავი არ დაშევი ნებასო.
 დროს მოგინახე, შეგხვდები
 და ძალით შეგური სნებასო! —
 ვნახთ, ვინა სჯობს ჩვენ ორში!
 მჯობს დარჩეს შენი ცხენიო;
 ჯაბანს რათ უნდა მფრინავი,
 ვაჟაგის დამამშენიო!“
 ეს როგორ ჰკადრეს გმირ მხედარს?!
 ვინ არს მის მჯობნი ჯარშია?
 ვინ არს იკეთი, რომ იმას
 არ გაქცეოდეს ხმალშია?!
 მტერთან მან იცის მტერობა,
 კაცთან დახვდომა კაცადა,
 მაგრამ ჭერ სისხლი მართალი
 არ დაუღვრია არსადა.

II.

მიჭქრის მხედარი. არსად სჩანს
 მწვავის სიციხიდან საფარი;
 მიდის და მაღის... გულზე სცემს

მფრინავ მერანის ფაფარი.
 ვეღარც კორდს ხედავს ვეღარსად,
 არც ხე სჩანს, ადარც ჩრდილია,

ერე, უმცნარო უდაბნო
შორით შორს გადაშლილია.
შორსა ღმუიან მხეცები,
ისმას ქვემძრომთა სისინი:
სუნი აიღეს ცხოველისა
და მას ეძებენ ისინი.

ქვიშად ქცეულა შიდაშო,
ქარი ღრიალობს საზარი
და მისგან აღძრულ მტვერ-ბუქში
ძლივს-ღა სჩანს სადღაც მხედარი.
ფიქრობს: ვაი მას, ვისაც რომ
აქ ცხენი მოუკვდებოთ,

უინც ვერ გაასწრებს ამ ქარ-ბუქს
და ნადირთ წერა სდებოთ!..
შიფის მხედარი... ხედავს: შორს
რადღაც გამოჩნდა შავადა,
კაცად შეიღბო, შეჭბრაღდა,
აუღეს სეულა მოხვლა მწვავადა.
შერანს ქუსლი ჰგრა, გაჭქანდა,

მგზავრს დაეწია ერთ-წამა...
მგზავრი მილოღავს: თითქოს მას
მთელს გვირას აჩრა ეჭამა.
სულ მოხრილიყო, სამოსი
მხარ-ბეკზე გადახეოდა;
სახეს მალავდა, თითქოს მას
თვის სიგლახაკის რცხვენოდა.

მსეღარს შესძასა: «აგურიახას
 ღმერთმა სახელი შენით,
 მომხედუ ბედგარულს, სიკვდილის
 სულიდან დამისხენით;
 თუმცა ვარ ვინმე გლახაკი,
 და დავტანტალობ უქმადო.
 მაგრამ კაცი ვარ, ნუ გამხდო
 ამ მსეღ-ნადირთა ღუკადო!...»
 მსეღარმა ცხენი მიიგდო,
 უთხრა: «შემოჯექ შენცაო,
 კარგსა და გლახაკს სუეველას
 კრთვეწრად დასტკერს ზეცაო.»
 გლახაკმა უთხრა; «არ ძალ-მიძს,
 ვერ შემოვწევ ცხენზეო,
 წელს ვედარ ვმართავ, სიბერე
 დიდ ტვირთად მადეუს მხრებზეო.
 ცხენით გადმოსტი, ამწიე,
 შემსვია როგორმე ზეცაო,
 ღვთისა ხარ, მისებრ მოიქეც.
 კიცხონიდეკ მზრდელი ღედაო!.»
 ცხენით კადიჭრა მსეღარი,
 მკსაჳრს ხელი სტაცა წელზედა,
 მუხლი შეუდუა, ასწია
 და ერთს წამს შესვა ცხენზედა...
 რა შეჯდა მკსაჳრი მერანზე:
 შეირხა, წელი გავართა,
 უცებ სადავე მოსწია
 და ცხენი უაღეზე ამართა.
 ქუსლი ჰკრა: ცხენი ათრთოდდა
 თავი წაართვა, აქმინდა,
 შერცხლისებრ შეიტრიალა
 და შევარდნულად გაფრინდა.
 ძლივს შეაჩერა ცოტა შორს
 მან ცხენი დაუდგარო,

უკუიხედა: მწარედ სდგას
 დადუმებული მსეღარი.
 და დაუძასა: «სომ, განსოეს,
 ერთხელ რომ დაგქადეო?!
 მე ვარ ის ბიჭა!.. სიცოცხლე
 საგლოურად გაგიხადეო.
 შენი მერანი ხელთ ვიგდე:
 ეს მიანხს ქეუენის თვალადო,
 შენ შენას ნებით არ მომეც,
 მე წაიუფანე ძალადო!..»
 შორით შეიღავლა მსეღარმა:
 — «გეუდეს, რადა მაქვს ღონეო,
 მაგრამ მაქვს ერთი სათხონი
 და ერთა წამს გამიგონეო;
 შემოიწე, არვის არ ეტევი,
 რა ჭარსაც შემამთხვიეო,
 რა ხერხით შემეეე, მიმუნთლე
 და ცხენი გამობტეუეო!..»
 გულში გაივლო თავადმა,
 აქ რაღაც იმაღებოა,
 მსეღარს უძახას: «რად არ გსურს
 ამ ამიის გამუღავნებო?»
 — მისთვისო, — უთხრა მსეღარმა, —
 რომ ვანც ამ ამიავს სცნობსოა,
 ტკბილ გრძნობას სიბრალულისა
 თვის გულში ხაიქრობსოა.
 რაც მე გადამხდა, ეს საქმე
 მვის შესანებს ვეელასო
 და კვლად ვედარ გაბედავს
 კაცი კაცისა შეელასო.
 ნუ გამხდო ამის მიზეზად,
 იგრძენ ეს წმიდა ვაჟიო;
 კაცი კაცს აღარ ენდობა
 და დამედება ბრალიო!»

შიშველ ჩაფიქრდა თავადი...
 ცხენით გადახტა შედგრადა,
 წამოიჩოქა ცაღ მუსილზე
 მხედარის შესუვედრადა.
 ჟთხრა: „რაცა სთქვი შევიგნე,
 მართალი არის უველაო;
 შერმა და თვალის სინსარბემ
 გონება დამიბნეულაო.
 შენ ამაშორე ბოროტ გზას
 და კვლავ კაცს დამამგვანეო.
 შემინდე ცოდვა... ეს ცხენი
 ასევე შენ წაიფუანეო!“

! სთქვა და მშვილ მხედარს მის წიხ
 მდგომს

მიჰვარდა სიუფარულითა,
 მკლავი მკლავთ გადასვია,
 გულზე მიეკრა გულითა.
 ჭიფიცა და ისიც აფიცა
 ჭირ ლხინში გასატანადა,
 შეჰქრეს მათ აღთქმა უცვლელი
 საფლავში ჩასატანადა.

ცახელი.

1. არაბის ერთადერთი საუნჯე: ა. ცხენის ღირსება. ბ. როგორ უყვარდა
 პატრონს ცხენი? გ. თავადის თხოვნა და უარის გამო მუქარა. 2. თავადი ცბიერე-
 ბით არაბს ცხენს ართმევს; არაბის ცხენით მგზავრობა უღაბნოში ბ. თავადმა
 არაბს თავი მათხოვრად მოახყენა და ცხენი გამოლტყუა. 3. არაბის სულკრძელობა
 და თავადის სინანული; ა. არაბის თხოვნა. ბ. როგორ იმოქმედა თხოვნამ თავადზე?

თურქი და არაბი

აზიის ერთ დიდ ქალაქიდან მლოცველთა ქარავეანი ქალაქ მექას
 მიდიოდა. ქარავეანს ერთი თურქი ოსმანი წინამძღვრობდა და გამგზვ-
 რებისას ხალხს აუარებელ ფულს ურიგებდა. ქარავეანს ყველანი გზას
 ულოკვადენ. ოსმანი ახლა მეექვსედ მიემგზავრებოდა მექას და ყოველ-
 თვის დამცველი რაზმის უფროსად ითვლებოდა. დარწმუნებული იყო,
 რომ ისინი მშვიდობით დაბრუნდებოდნენ, რადგანაც ოსმანს მგზავ-
 რობაში არ აოღდეს არავითარი უბედურება არ შემთხვევია: არც ერთი
 მლოცველი არაბისტანის გრიგალს აქაურ უღაბნოს ქვიშაში არ
 დაუშარხავს, არაოღდეს არაბისტანიელნი მათ თავს არ დასხმიან. ხალხს
 სჯეროდა, რომ ღვთისმოყვარეობისა, უხვობისა და ქველმოქმედო-
 ბისათვის ოსმანს ალლახი ყოველ საქმეში სწყალობდა.

გავიდა რამდენიმე კვირა და ქარავანი მდინარე ეფრატს მიუახლოვდა. მლოცველნი ფსალმუნთა გალობით მდინარეს გავიდნენ და არაბისტანის ქვიშიან ვაკეს გაულდგნენ.

აქ ქარავანს მოეწია ერთი არაბი, რომელიც ეშვენიერს შავ მერანზე იჯდა. ესეც მაჰმადის საფლავის თაყუანისსაცემლად მიემგზავრებოდა.

ოსმანი და არაბი ლაპარაკს შეჰყვენ და ქარავანს კარგ მანძილზე დაშორდნენ.

ოსმანმა ლაპარაკი ჩამოაგდო: რომელი ხალხი უფრო ღირსეულია, თურქი თუ არაბიო? არაბმა მოკლედ, მაგრამ გონიერად უპასუხა: რაც არაბებს საქები ჰქონდათ—აქო, რაც საძაგებელი აძაგა.

ოსმანი-კი თურქებს გაცხარებით აქებდა: «თურქები უხსოვარი ღროიდან მამაცობით, პატრონებით განთქმულნი არიან; მთელი ქვეყანა პატრისა გვცემს ჩვენ ამგვარი იშვიათი თვისების გამო. უშიშარ მხედარზე ყველგან ამბობენ: იგი თურქივით მამაციოა; როცა ვინიმე მალახარისხოვანი უანგარობა უნდათ აღნიშნონ, ასე იტყვიან: იგი თურქივით სამართლიანიოა. უნეს ღატაკსა და ქვიანს უღაბნოში მოხეტიალე ხალხს-კი რა უნდა ჰქონდეს საქები? იცი, თქვენზე რა ხმები დადის? ამბობენ, რომ თქვენ არც სინიღისი გაქვთ და არც პატრონება, თუმცა ჩვენი სარწმუნოების აღმასრულებელი ხართ, მაგრამ სულთანს აუარებელ ფულს გაძლევთ, რომ მლოცველთა ქარავანი თქვენის მტაცებლობისაგან დაიცვას. ყოველ ქეშმარიტ მაჰმადიანს თქვენ საზიზღარ მანანწალა მძარცველად მიიჩნისხართ. გამოტყდი, მეგობარო, რომ ჩემი სიტყვა მართალია, გამოტყდი, რომ თქვენი ხალხი ავაზაკთა ბრბოა.

— ჩვენი საუბარი მერმე მოვათავოთ და ახლა-კი აი, ამ მგზავრს ვუშველოთ, რომელსაც აქლემი წაექცა და პატრონი ქვეშ მოიყოლია, — სთქვა არაბმა.

— წადი და შენ უშველე, მე-კი მაგ არამზადისათვის არა მცალია; კარგად ვიცნობ მაგას, ვინც არის: ოთხი წლის წინათ აქლემის ვაჭრობაში შემეცილა, და აი, ახლა ძალიან მოხარული ვარ, რომ სამაგიერო თვით მაგ აქლემმა გადაუხადა.

არაბი გაიშურა, აქლემი ააყენა, საბრალო მგზავრი ვათავისუფლა და შემდეგ თანამოგზავრისაყენ გასწია. არაბი ცოტა მოშო-

რებით იყო, როცა საშინელი ვეფხვი ბუჩქიდან გამოხტა და ოსმანს დაეძგრა. თურქს თავხარი დაეცა და შეშინებული უგრძობლად მაწაზე გაიშლართა.

არაბმა თავდავიწყებით პირდაპირ ვეფხს მიაშურა, ამოიღო დამბაჩა და სწორეთ იმ წამს, როცა მძვინვარე მხეცი თავისი მსხვერპლის გაგლეჯას აპირობდა, ტყუია დაახალა. დაქრილი ვეფხი ოსმანის გვერდზე წაიქცა და მოკვდა.

ოსმანმა თვალები გაახილა. თავის გადარჩენა სასწაულად მიიჩნია. გადაეხვია თავის მხსნელს და თვალცრემლიანმა მხურვალე მადლობა გადაუხადა და ჯილდოთ ბაჯალოვებით საესე ქისა მიაწოდა.

არაბმა საჩუქარი არ მიიღო. ოსმანი ძლიერ განცვიფრდა.

ამ დროს მათ ერთი ფეხწამხდარი, ძონძებში გახვეული, დაწყლულებული გლახაკი მიუახლოვდათ; მიმართა ოსმანს, რომელსაც ქისა ხელში ეჭირა და მოახსენა: „მდიდარო მოგზაურო, რმედია, გამიკითხავ, მშია და მწყურია, სავსე ქისიდან ერთი ლირა უბოძე შენის ქვეყნის შვილსა. იქნება ვინმემ მცირეოდენი ჭირით ქალაქამდი მიმიყვანოს. ეგ შენი ლირა დამიხსნის მე აუტანელ სიცხისაგან; მაგით, როგორც იქნება, ქალაქამდი მივაწევ; თუ არა და ისე მოვიქანცები, რომ წაფრქვევი და მხეცების მსხვერპლად შევიქნები“.

—აღლახი გაგიკითხავს,—უპასუხა, ოსმანმა და სავსე ქისა ჯიბეში ჩაიდვა: მე შენთვის ერთი ფარაც არა მაქვს, სალოცავად მიედივარ და მგზავრობაში არაფერი არ გადამრჩება. რაც მეტი ექონდა, წამოსვლისას ხალხს დავუბრძოლე, ვწუხვარ, რომ ვერასა გშველი.

არაბმა-კი ტომრიდან ბრინჯი ამოიღო და მათხოვარს მიაწოდა:

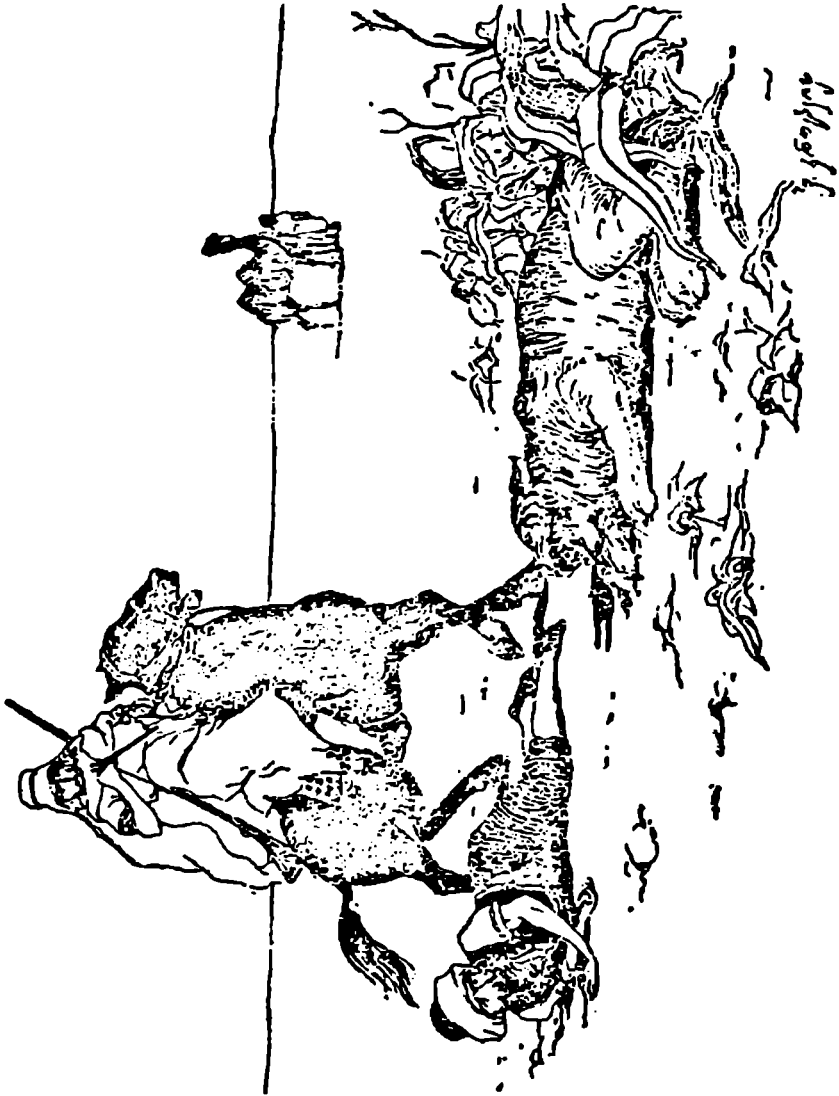
—აჰა, მოიკალ შიმშილი, მეგობარო, მოლონიერდი და მერე ერთად წავიდეთ; სადაც შენ მიდიხარ, ჩვენ ის ქალაქი გზაზე შეგვხვდება; მე მიგიყვან.

—კი, მაგრამ მე ნელა უნდა ვიარო, ხშირად უნდა დავისვენო,—ამბობდა მათხოვარი.

—აი, ჩემს ცხენზე შეჯექ, —უპასუხა არაბმა და მაშინვე ცხენიდან ჩამოხტა, მათხოვარი შესვა, თვითონ სადავეში ცხენს ხელი მოჰკიდა და წინ გაუძღვა.

—მოატოვე ეგ მათხოვარი,—უთხრა ოსმანმა,—განვაგრძოთ ჩვენი საუბარი და დავამტკიცოთ ჩვენ ჩვენი ხალხის უპირატესობა.

— ჩვენი საუბარი დიდხანია გათავდა, — წარმოსთქვა არაბმა: იცოდე, რომ ყველგან მოიპოება კეთილის მყოფელი და ბოროტი აღამიანი.

ჩემი ოსმანმა აშკარად დაინახა, რომ ამ პასუხში მისი საქციელის მხილება იყო და მტკიცე აღთქმა დასდვა, კაღიერებისათვის არაბს სამაგიეროს გადაუხდო.

1. რას ფიქრობდა ხალხი ოსმანზე და რატომ ფიქრობდა ასე? 2. ოსმანის საუბარი არაბთან, თუ რომელი ხალხი უმჯობესია.. 3. საქმით როგორი აღმოჩნდა ოსმანი? შეადარეთ არაბი ოსმანს.

გულკეილი მელა

მონადირე გაზაფხულზე
 მოქვლა ერთი თოხიტარა
 და მასთანვე მის ბარტყებსაც
 შით სინდონსლე გაუძწარა.

ტვლიძანებს და უსუსურებს
 რა შექდლოთ თავის-თავად!?
 რომ შესცივდათ და მოშივდათ,
 აჭერიალდენ საცოდავთ.

მაგრამ ამ დროს, მისწრებაზე,
 სადაც იყო, გაჩნდა მელა,
 თითქოს სუნი სტემოდეს მას,
 მოცუნცულდა ნელა-ნელა.

ემ თბლების დანახვაზე
 უცბად გული აუტერდა.
 სთქვა: „დღეიდან მე გუგამდლებ!“
 ნაცუნქდა და მიაჩერდა.

აწუწუნდა მათის ცოდვით:
 „ვერა ხედავთ ამ საწულებსო?
 უატრონოდ მოუვლელად,
 ვეღარც ერთი ვერ გასძლებსო.“

მაგრამ ჩვენი ვალი არის,
 უპატრონოთ როგორმეო,

და ვისაც რა შეგიძლიათ,
 მომეხმარეთ უველა მეო.

შენ, მერცხალა, საზრდო ზიდე!
 ქორა, მტრები უგერეო,
 გვრიტი ზღაპრებს უღუღუნებს,
 შენ, ბუღბუღო, უმღერეო.

შენც, კოდალაჟ!..“ მაგრამ ამ
 დროს

დაუბერა უცბად ქარმა:
 შტო შეიძრა და ბარტყებიც
 აიტანა შიშის ზარმა.

გადმოცვივდენ, ძირს დაეცენ;
 შეკრთა ცოდვით მამინ მელა,
 მაგრამ თვისი ქადაგება
 დააწიწედა უნებ უველა.

მივარდა და რომ დარწმუნდა,
 არ შექდლოთ არსად წასვლა,
 შეებრალა, სტაცა ჰირი
 და სუველა გადასასნლა.

აკ. წერეთელი.

1. ბარტყის ობლობა. 2. მელიას ვერაგული მზრუნველობა. 3. შედეგი ამ მზრუნველობისა.

უბრალოდ დასჯილი ტუსადი

შნგრეთის ერთს დიდ მავარ საპყრობილეში საბრალო ტუსადი იჯდა. ბორატი კაცებს რკინის ბორკილი შეეყარათ მისთვის და კრხეში დაემწყყვლიათ. სატუსადო ცივი და ნოტიო იყო. უპატრონო ტუსადს ლოგინად სეელი ჩალა ეგო; სარჩოდ ხმელ პურსა და წყალს აწვდიდენ. ღარიბი, უძლური, სნეული და მწუხარე ტყვე ძლიერ დიდ-

ხანს იჯდა სატუსალოში. მზე იშვიათად შეაშუქებდა მის ვიწრო სარკმელში, წინდა ჰაერის ხსენება აქ სულ არ იყო.

მწუხარებით მოიგონებდა ხოლმე თავის საყვარელ პაწია შვილებს, ნათესავებს, მეგობრებს და გული უკედებოდა, ვაი თუ ყველას დავავიწყდი, ვაი თუ მკვდრათაც მთვლიანო. ნეტა ვიცოდე, ახალი რა არის ქვეყანაზე? რა ამბავია ჩემს სამშობლოში?

დარდიანი ტუჩალი ერთხელ ფანჯარას მიაღდა. მშვენიერი ზაფხულის დღე იყო. მზე ჩადიოდა და უკანასკნელი სხივით ტყის წვერი ოქროსავით გაებრწყინებოდა. ხალხი ქუჩაზე მიდიშოდიოდა. სატუსალო მაღალი იყო: გამვლელნი ძლივს მოჩანდნენ. ტუსაღმა ჩასძახა მათ, მაგრამ ყური არაფერ ათხოვა.

ლაჟვრად ცის კამარაში ფრინველები ნავარდობდნენ. არწივიც წყნარად გაიქროლა.

— არწივო, არწივო! მიაძახა ტუსაღმა: შემოგექ ჩემს ფანჯარაზე, გამაგებზე ჩემი ქვეყნის ამბავი! მიმღერე რამე!

— ვერა, — უპასუხა არწივმა, შენი ფანჯარა ძლიერ პატარაა, ვერსად ჩამოვუდები; ვერ გეტყვი ქვეყნის ამბავს, რადგანაც ძირს ძლიერ იშვიათად დავეშვები ხოლმე. ბუდეს თვალუწვდენელ კლდეებსა და მაღალ-მუხებზე ვიკეთებ, რომ ბოროტ ადამიანების მოშორებით მქონდეს ბინა. ვერცარას გიმღერ: მიწაზე მე არაოდეს არა ვგალობ; როცა გალობა მინდა, მაღლა, ძლიერ მაღლა ავეშვები ჭეჩემს სიმღერას მხოლოდ მზე თუ მოისმენს.

ეს სთქვა და მძლავრი ფრთები ამპარტავნულად დაიქნია და ცის კამარაში ისე შორს მიიკარგა, რომ ტუსაღმა თვალის ვერ მიაწვდინა.

— გედო, გედო! მითხარ რა ამბავია, ქვეყანაზე, მიმღერე-რამე.

— ვერა, ვერ გიმღერ, — უპასუხა გედმა; ვერას გეტყვი, თუ რა ამბავია ქვეყანაზე; მე მუდამ ანკარა ცივ წყალში ვცურავ. როცა დილის ცისკარი ჩემს ტბას ვარდისფრად ჩ.მოაშუქებს, ხმამაღლა მივსალმები ბრწყინვალე განთიადს. ვერც გიმღერ რადგან მე მხოლოდ სიკვდილის წინადღეს მჩვევია გალობა. ესე სთქვა გედმა, მერმე გაჭირვებით აფრინდა და თავის გზას გაუდგა.

— ბელურებო, ბელურებო! დასხედით ჩემს ფანჯარაზე, მითხარით რა ამბავია ქვეყანაზე, მიმღერეთ რამე!

— ჰყივ! ჰყივ! ჰყივ! ჰყივ! შენთვის არა გვცალია: შეწისქვი-

ლეს შარცვლები დაბნევა, მის ასაკენკად მივეჩქარებით.

ა. მოტრანდა, პაწია, ნაცრისფერი ჩიტუნია, კეკლუცად შექო-ტრიალდა და ფანჯარაზე დასკუბდა.

— გამარჯობა, მეგობარო, მშვენნიერო ბულბულო! დიდი მად-ლობელი ვარ შენი, საყვარლო ჩიტუნია, რომ მომიკითხე! მით-ხარ, რა ამბავია ქვეყანაზე, მიმღერე რამე!

— ვიამბობ და კიდევ გიმღერ, — სთქვა ბულბულმა, და ისეთი მომხიბლველი ღესასიამოვნო სიმღერა შემოსძახა, რომ ტუსალს სიხარუ-ლის ცრემლი მოერია, დაეცა თავის საგებ ჩალაზე და მორთო ქვითინი, შემდეგ გული მოიბრუნა და სულ განაბული სმენად გადაიქცა.

— გუშინ, დილით, ალიონზე, — გალოძდა ბულბული, — საუც-ხოვოდ გრილოდა! მე შენს ეზოში მიფერიინდი, შემოვჯექ ვარდის ბუჩქზე ღია ფანჯრის პირდაპირ და მოვრთე ჩემებური გალობა. შენი პაწია ვაჟი ქვეშსაგებში იწვა; გაცხილა ლამაზი ფართო თვალები ღეს კიბუ-ლობდა: „სად არის მამილო?“ და თან ჩემს გალობას ყურს უგდებდა.

შენი ნათესავეები ხშირად გახსენებენ, მათ ახლაც ისე უყვარ-ხარ, როგორც წინაჲ; შენი ნახვა ენატრებათ. გული გამიმაგრე! ღმერთი ხომ ხედავს, რომ დამნაშავე რა ხარ. მალე გამოგიშვებენ აქიდან და ხელახლა თავისუფალი შეიქნები, ნათელსა და წმინდა ჰაერს ისევ იგემებ. შენი პაწია შეიღები გარს შემოგეხვევიან, მოგე-ალერსებინ, დაგკოცნიან. საღამოს ეჲს ჩამავალი მზის სხივით გაბრწყინვალებულ ჩარდახში შენ უამბობ მათ რა ტანჯვაც გამოიარე.

შენ ჩააგონებ შენს შეიღებს, რომ ბოროტის წილ მათ სამა-გიერო არავეის გადაუხადონ, ბოროტი არავეის მიაგონ, სთხოვონ ღმერთს, რომ ადამიანებს ძმებევით ერთმანეთი უყვარდეთ. შეიღები უთუოდ შეიგნებენ შენს დარიგებას. როცა გაიზდებიან, ნახვე, რომ ისინი იქნებიან პატიოსანნი, კეთილნი და გულმოწყალენი. შენც დიდ-ხანს იცოცხლებ; თმა გაგითეთრდება, ღრმად მოხუცდები; მაგრამ გული-კი ცოცხალი და მხიარული გექნება. როცა მიიცვლები, ამ წუთისოფელს გამოეთხოვები, ყველა ლოცვა-კურთხევით მოგიხსე-ნებს, ყველა ცრემლს დაგაფრქვევს და ბრწყინვალე მზიან დღეს და-გასაფლავებენ. შენს საფლავზე ვარდის ბუჩქს დარგვენ; მე ყოველ დი-ლა-საღამოს იმ ბუჩქზე მგჯლომარე შენს საფლავს ვუჯალობებ ღეს ვუმღერ.

კეთილისა წილ ბორბოტი

შუა ზაფხული იყო. მინდვრები და ქედები გოლვას სულ მთლად გადაეჭნო და ფერი ეცვლევინებია. იმ დღეს, რა დღიდანაც ჩვენს ამბავს ვიწყებთ, ასეთი ცხარე მზე სწვავდა ქვეყანას, ასეთი პაპანაქება იდგა, რომ დედამიწას ბული ასდიოდა, თითქო გახურებული თორწეო. კაცი სიცხისაგან დაოსებული, ძლივს სულს იბრუნებდა. ამისთანა დღეს საქონელ-გამოშვებული ლეინის ურმები იღგენ მწკრივად ლოქინის* ხევის პირს. ხევში წყალი გოლვისაგან იქე მილეულიყო, რომ ძლივდა მიიპარებოდა ქვებ-შორის რიყეზე. საცოდავი გეურმეები სიცხისაგან ქანცვაწყვეტილნი, გულდაღმა გაშოთილიყვნენ კონკილახე აყენებულ ურმებს ქვეშ. ყველას ეძინა; მარტო ორიოდღე ბიჭი კალთებაწვულნი იღგენ გუბის პირას და ხის ჯამებით წყალს ასხამდენ პირდაღებულ კაშეჩებს, რომელნიც გუბეში ეყარენ. აქით პატარა მოშორებით თავი მოეყარათ ხარებს, ჩამდგარიყვენ გუბის პირას, თვალვდახუჭულნი იცოხნებოდენ და კუდით მოუსვენარ ბუზებს იგერებდენ.

მზემ გაღიხარა, თბილმა შეკუბებულმა ჰაერმა მოძრაობა დაიწყო. იმ ენა ჩაფარდნილმა ადგილმა გაიხმაურა. აიშალენ მეურმეები თვალების ფშვინეტით; პირზე წყალი შეისხეს და შესაბმელად მორეკეს საქონელი, რომელიც სიცხის გატეხაზე მინდვრად გასულიყო და სძოვდა გოლვისაგან გამხმარ ბალახსა. „ჰოო, ხიო!“ ისმოდა მეურმეების ხმაურობა. როცა შეაბეს და წინა მეურმემ შოლტი გამარბა, რომ ხარებს გაუტყლაშუნოს და დასძრას ურემი, მაშინ უეცრად ხევის ყურედან გზაზე ორი ყმაწვილი გამოვიდა, ორივეს ტანზე სალდათის მაუდის კურტკები ეცვათ. ერთს მათგანს თავზე უშველებელი ჩერკეზული ქუდი ეხურა. ქუდი ისე ჩამოფხატოდა თავზე, რომ ცხადი იყო, ქუდის პატრონი სხვა ყოფილა და მხმარებელი სხვა. მეორეს ეხურა სალდათური უწინდებური უკაზიროკო ქუდი.

ჩერკეზულ ქუდიანი თექვსმეტ-ჩვიდმეტის წლისა იქნებოდა, მეორე—ან თოთხმეტის ან თუთხმეტისა. უფროსის პირისახე არ იყო ძალიან მარილიანი: იმისი სხარტი და ფირფიტა ნიკაპი, იმისი

*) ლოქინი პატარა მდინარეა თბილისიდან აღმოსავლეთისაკენ 15 ვერსის მანძილზე.

წერილი, სწრაფი და მოუსვენარი თვალები, ჩქარჩქარი თვალთა ხამხამი ცხადად ამხილებდა, რომ ამ კაცის კანში რაღაც უცხო გული იყო დამალული. მეორე, უმცროსი, უფროსსა ჰგევანდა კიდევ და არცა ჰგევანდა, მაგრამ უფრო მარილიანი იყო. ამისი შავი და ღრმა თვალები მკვახელ გამოიყურებოდნენ. წარბშეკრული იყო და გულდახურული, თითქო რაღაცას ითმენს და თავის თავს ძალახატანს, შინაგანი ამღვრეულობა არავის ამცნოსო. პირველი იმისთანა იერის ყმაწვილი იყო, რომ კაი კაცის კვალზე წავიდოდა, შესამჩნევი არა იქნებოდა-რა — ავი კაცის კვალზე დადებოდა, ქურდ-ბაცაცობის მეტს ვერაფერს ვერ შესძლებდა. მეორეს-კი სხვა ნიშან-წყალი ჰქონდა.

— გამარჯობა. თქვენი, — უთხრა მეურმეებს უფროსმა.

— აი, გაგიმარჯოსთ, — მისცეს პასუხი.

— თქვენ უთუოდ ქალაქს მიდიხართ.

— გამოცანა გერგება — დაუძახა დაცინვით ერომა მეურმემ.

უფროსმა ღიმილით ჩამოართვა ეს დაცინვა და ლაქტაციითა უმცროსმა უფრო წარბი შეიკრა და რისხვამ ელვასავით გაურბინა სახეზე, მაგრამ თავი მალე შეიკავა. ეტყობოდა, რომ გულის მოძრობას მოერია.

— აი დალახვროს ღვერომა ავი კაცი! — წამოიძახა უფროსმა: თუქურმიშის შკოლაში ვიყავით, ჩვენ ორნივე ძმები ვართ, თავადიშვილები...

— ბეჟან! დატუქსვის ხმით დაუძახა უმცროსმა თავის ძმას და ისეთი თვალით შეხედა, რომ სიტყვა გააწყვეტია. ეტყობოდა, რომ უმცროსს თავის ძმის სიტყვა რაღაც არ მოეწონა და გაწყრა. ბეჟანმა თუმცა პირველში სიტყვა გასწყვიტა, მაგრამ მალე მოუტრიალდა გაწყვეტილს ამბავს და ძმას ყური აღარ ათხოვა.

— ჩვენ ორნივე ძმები ვართ, თავადიშვილები, განაგრძო ბეჟანმა: მამა-ჩვენმა ქალაქიდან ერთი თუმანი გამოგვიგზავნა, როცა დავითხოვონო, რუსის ერთი პოვოზკა დაიჭირეთ და წამოდიეთო. ჩვენც, — აი, აი ამოაგდო ღმერთმა ავი კაცის ქოქი, — ერთს რუსს ვაკურავდით, რვა მანეთი მივეცით, რომ ქალაქში წავეყვანეთ. წამოგვიყვანა, გზაზე დუქანში დაგვეთრო, ვადმოგვეყარა პოვოზკიდან, თვითონ შინ დაბრუნდა და ჩვენ ასე გამოგვისტუმრა. ჩვენი ბარგი და რვა მანეთი ფული თან გაიყოლა იმ სულძაღლმა.

უმცროსი მთლად აირია. მიტრიალდა, ზურგი მეურმეებს და თავის ძმას შეაქცია, დაიწყო ჯაზროდ ყურება და მერე დაჟინებით დააქცერდა ჩამავალ მზესა.

— ერთი ასეთი ჩემი ბუზმენტიანი ჩოხა გაიყოლა თან, რომ ხუთ თუმნადა ღირდა, — დაიწყო ისევ უფროსმა: ჩოხას ჯანი გავარდეს, ის ძველი და სხვა ახალი; შამა ჩვენი შეძლებული კაცია...

უმცროსი მიუტრიალდა ძმას უფრო გულამღვრეული და გაჯვრებული, ვიდრე წინად.

ბეთან, გეყოფა, კარგი!.. უთხრა უმცროსმა თითქო წყრომი-თაც და ვედრებითაც.

ბეთანმა მაინც კიდევ ყური არ ათხოვა ზ მოჰყვა ისევ თავისებურად:

— ორი დღის უქმელები ვართ. ცუდი საქმე დაგემართა იმ ოჯახდაქცეულმა. აბა ახლა რა უნდა ვქნათ ამ უცხო ქვეყანაში?

— ვაი ჩემს გამჩენს! — უპასუხა ერთმა დროულმა მეურმემ: უცხო ქვეყანაში რად იქნებით!... ასე გგონიათ სათათრეთში იყვეთ!.. ეს ქვეყანა საქრისტიანო საქართველოა. პურსაც გაქმევთ, ღვინოსაც დაგალევივით და კაი ქეიფსაც გაგაწევივით. ვაი ავკაცს, რომ თქვენი ცოდვა აუღია, თორემ თქვენ რა გიქირთ! ასე ჩაგიყვანთ ქალაქს, რომ ქარაც არ მოგხვდესთ.

უმცროსს წარბი გაეხსნა, მოღრუბლულს სანებზე რაღაც სიამოვნების ფერმა გადაჰკრა. უცებ მისის სახის მეტყველებამ განკვირებული სიხარული გამოსთქვა, თითქო ადამიანის გულკეთილობას პირველად შეხვდა და უკვირსო.

იმ დროულმა კაცმა ხურჯინი გახსნა, ერთი შოთი ერთს მისცა, მეორე — მეორესა ზ პატარა ტიკორიდან ერთი ჩარეკა ღვინოც ჩამოუსხა.

— ვაი შენს პეტრეს! — დაიწყო იმავე დროულმა: ჩვენს დალოცვილ ქვეყანაში შიმშილით ლეკიც კი არ მომკვდარა, თქვენ რად შეგშინებიათ? შეექცით, შვილო! ახლა კი ამ მშრალ პურს პურძვირობაში ნუ ჩამოგვართმევთ, ამაღამ-კი ასეთს ცხერის მწვადებს გაქმევთ, რომ ხონთქარმაც-კი ტუჩები ილოკოს.

პეტრემ დაისვა ორივე თავის ურემზე; წასვლა უთხრეს წინა ურემსა; დაიძრა ურმების ქარავანი. ამტვერდა მშრალი გზა.

იმავე დღეს, გლეხის ვაჭრობის დროს, ეს მეურმეები ქალაქის პირში ღამის გასათევად დაბინავდნენ, რადგანაც ქალაქში საქონლის

ლამის ხარჯს მოერიდენ. მეურმეებმა შორიდან წამოდებული შეშის თითო-თითო ღერი გადმოიღეს ურმებიდან და ცეცხლი დაანთეს. პეტრემ თავის პატარა სტუმრებისათვის მწვადი შესწვა და, როგორც შეეძლო, გაუმასპინძლდა. ვახშამი სქამეს. დაღალული მეურმეები დაიყარნ და ძილს მიეცენ. საქონელი მინდორზე საძოვრად გაიშალა. ლამის მებრეები გვერდთ ედგენ ყარაულად. პეტრემ ყმაწვილებს ქვეშ თავისი ნაბადი გაუშალა და უთხრა:

—თავადიშვილები ხართ, ჩვენსავით კარიელ მიწაზე გდებას ვერ აიტანთ. ყმაწვილები დაწვენ. პეტრეც შორი-ახლო მიეგდო და მკედა-რივით დაეძინა.

გათენდა მტრედის ფრად. მეურმეები აიშალენ, მაგრამ პეტრემ თავისი სტუმრები თავის ადგილას ველარა ნახა. მიიხედ-მოიხედა ტოვალი ველარსად მოჰკრა.

—ვაი შენ, ჩემო თავო! დაიძახა პეტრემ, რაკი გული დააჯერა, რომ ყმაწვილები გაპარულან: აკი არ მომატყუეს ეს დროული კაცი! გაპარულან!.. წაიღებდენ რასმე.

იკრა პეტრემ ჯაბეს ხელი და ორივე მოჰკრილი ჰქონდა. კეთილშა ბერიკაცმა გულნაკლულად ჩაიციხა:

—აკა იმ ძუძუმწოვრებმა არ გამქურდეს ეს დროული კაცი! სთქვა ღიმილით და თაკილითაც პეტრემ: ჩემზე ახია: ისე როგორ დავიძინე, რომ ვერც-კი გავიგე. აი დალახვრა ღმერთმა სიბერე! არა შევილო, ახლა ჩემი შვილდი უნდა ძირს დავსდვა. ტყუილად კი არ მეუბნებოდა ჩემი უმფროსი შვილი: „მამი, დაბერდი, შორს გზაზე მეურნობაში ველარ გამოდგებიო“. აკი ველარ გამოვდეგ, მე-კი შეგონა, აღზევანსაც წავალ-მეთქი კადევ მარილზე. ჰაი, ტა, ტა, ტა... დაბერდი, დავჩაჩანაკდი... სირცხვილით შინ როგორღა მივიდე. მეურმე კაცი, ქალაქს მიმავალი ღვინის ურმით, გამქურდეს! მერე, ვინა? ძუძუთა ბავშებმა! ჯიბე მომქრეს, ჯიბე! ვაი, შენ ჩემო თავო!

—ბევრი წაიღეს? ჰკითხა ვილაცამ.

—სამი და ათი შაურა, — მიუგო პეტრემ...

ილ. კავტავაძე.

1. მეურმეების მგზავრობის დროს ლოჭინის ხეობის სურათი. 2. მოსწავლე ყმაწვილების შეხვედრა. 3. პეტრეს კაცთმოყვარული მოპყრობა. 4. მოსწავლე ყმაწვილების საზიზღარი საქციელი.

მკელი და წერო

ეს უველამ ვიცი, რომ მკლები გაუმძღარნი არიან, ჭამის დროს ძვალსაც და რბილსაც ერთად მუცლისკენ ჰტანებენ. ამ ღორმეცლობამ ერთ მათგანს სულ აწიკვლინა თავბუდი, ძვალი დაადგა მას უელზე, გაჭქრა სიცოცხლის იმედი.

სული უტუბდა, სახსნელად ვეღარ ხმარობდა ხერხებსა, აბრიალებდა თვალებსა, ფშეკდა მიწაზე ფეხებსა... იღბლად გამიჩნდა იქ ახლოს წერო თვის გრძელი ნისკარტით: მუის გასაჭირი თავისი მკელმა ანიშნა მას თათით. ღმობიერებით შესცქერდა და გუჯით ევედრებოდა, ეპატრონა და მომაკვდავს რითიმე მიშველებოდა.

ჩაუყო გრძელი ნისკარტი მკელს წერომ; დიდხანს ეწვალა, გაჭირვებითა უელიდან მას ძვალი ამოაცვალა; და შემდეგ, რაკი ნადირი გადაარჩინა შავბედსა, გარჯისთვის თავაზიანად სასუიდელს სთხოვდა მტირედსა.

მკელმა სუქემუვლა: „სუმრობ თუ? განა ჯის ხედავ ტოლსაო? შენც ფასსა ითხოვ ჯაფისას? შენეთ ამ უმაღლესაო! საჩუქრად ის არ გუოფა, რომ ეტ სულელი თავიო ამ ჩემს საშიშარ კბილთაგან მოგლეჯას დავიცაფიო! გასწი, ძამიავ, გაფრთხილდი, კვლავ აღარ მომხვდე ხელშიო, თორემ ვეღარ იხილავ ტის ნათელს თავის დღეშიო!“

ცახელი.

1. მკლის უბედურება.
2. წეროს დახმარება.
3. მკლის უმაღლესობა.

მტრული მესობლობა

უნათლოშვილები და ქერაძენი ახლო მეზობლები იყვნენ, მაგრამ მეზობლობის მაგიერ მუდამ ერთმანეთის მტრობა ჰქონდათ. ჯერ კიდევ უნათლოშვილების მამის სიცოცხლეში ასტყდა ამათში დაუბოლოვებელი საჩივარი ერთს ნაჭერ მიწაზე, რომელიც მათს ეზოებს შუა მდებარეობდა. ვინ მოსთვლის, რა საშვალეობას არ მიმართეს! ქრთამებს აძლევდენ, ერთმანეთს თავს ესხმოდენ, თავპირს აპტვრევდენ, ქორებს უგონებდენ და ხალხში ერთმანეთს ლანძღავ-

დენ. ბოლოს სამსჯავრომ სადაო მიწა უნათლოშვილს მიუსაჯა. მაგრამ სამსჯავროში საქმის დაბოლოებით მტრობა მათ შორის არა თუ არ დაცხრა, უფრო გამწვავდა. ქერაძე ყველას ეუბნებოდა, უნათლოშვილმა ქრთამით გაიმარჯვა, თორემ სადაო მიწა მე-კუთნეოდაო. როცა უნათლოშვილი მოკვდა, ბაგრატი ქერაძემ ისევ შოინდომა მისი ობლები მიწის მითვისება, დაუწყო კიდევ საყანედ ღობვა. ქვრივმა ბაბაღემ გამოუცხადა ადგილობრივ პოლიციას— ძალით მართმევს საჩივრით მოგებულ ადგილსაო. პოლიციამ გამოიკვლია საქმის გარემოება და ბაგრატს აუკრძალა უნათლოშვილის ადგილში მუშაობა. ხელახლად დამარცხებით გამრახებული ბაგრატი ახლა მხოლოდ შემთხვევას უცდიდა: ვუშოვნი ყელს, რომ ჯავრი ამოვიყაროვო. მალე მარჯვე დროც კარზე მოადგა: ბაბაღეს ძროხა შესულიყო ბაგრატს ღომში, დილიდან საღამომდი ზოგი მოექაშა და ზოგიც ფეხით გაეფუქებია. ბაგრატამ რომ ეს ნახა, გაცეცხლებული მივარდა და ბაბაღეს ძროხას თავი გააგდებია. ბევრი კრემლი დაიღვარა უნათლოშვილის ქვრივ-ობლებისა ამ ძროხისა გამო. ეს ძროხა იყო მათი მარჩენალი, ობლებისათვის ეს მეორე დედა იყო და კიდევ „დედას“ ეძახდენ. ძროხის დაკვლის კაგა ხნის შემდეგ პატარა ოქრუა, გაიგონებდა თუ არა სადმე ბლავლს, სიხარულით მიზნობდა დედასთან— ჩვენი დედანაი ბლავაო. — აქლდა, შვილო დედანაი! ისე ბაგრატამ ნახა ცოლშვილი, როგორც აწი ჩვენ დედანაი ვნახოთ! რირილით ეტყოდა ბაბაღე შვილს. წყევლაზე მეტს ბაბაღე ვერაფერს ახერხებდა. მართალია, მამასახლისს შეეხვეწა, მაგრამ მამასახლისი ბაგრატამ როგორღაც გადაიბირა. „საქონელი რომ სხვის ყანაში ჩავა, მოკვლენ, კანონი ასეა, და შე რა ვქნაო?“ — ეუბნებოდა მამასახლისი ბაბაღეს.

ბაგრატი და მისი ცოლშვილი სიხარულით ცას ეწყეოდენ, როცა უნათლოშვილის ქვრივ-ობლებს მტირალს ხედავდენ. „არ იცოდა, ვუშოვნიდი ყელს, ქრთამით რომ გაიმარჯვა და მიწა წამართვა! მაკალოს პატარა, კიდევ უარესს ვუხამ!“ ამბობდა ბაგრატი. მაგრამ აგერ ვიდაცამ ურჩია ბაბაღეს: ამ მამასახლისს რომ ჩასციებინარ, „სულში“ უჩივლე, ძროხასაც ამოიღებ და ნაცდურსაცო.“ ბაბაღემ მართლაც დაუწყო ბაგრატს საჩივარი სამსაჯულოში. აქ ბაბაღეს ვექილი გამოუჩნდა, რომელმაც საქმის წარმოება იკისრა. მოსდგენ

საწყალ ბაგრატა ქერაძეს და ბარე ცხრა თუზანი წაართვის. საბრალო ბაგრატა ამ ფულის გადახდამ იმდენად გააღატაკა, რომ კინაღამ კერა გაუცივდა. ამას შემდეგ გული არ მოუშლიდა ბაგრატას, უნათლოშვილის ქვრივ-ობოლნი დაეკლა, ან ამათ სახლისთვის ცუცხლი წაეკიდებია, კარები დაეკეტა და ისე ცოცხლად დაეწვა; მაგრამ სასჯელისა ეშინოდა, და სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ ვერ მიმართა ასეთ საშუალებას. როცა უნათლოშვილის ობლები სოფონა და ოქრუა წამოიზარდენ, ერთხელ კიდევ მოხდა ამათ და ქერაძის შორის შეტაკება; ეს შეტაკება გამოიწვია შემდეგმა გარემოებამ: უნათლოშვილებისას მისასვლელი საურმე გზა ბაგრატა ქერაძის ეზოს გვერდით მიდიოდა. ერთი მხრით ამ გზას რუ ჰქონდა საზღვრად, მეორე მხრით — ქერაძის ეზოს ლობე. რუ ცოტაცოტაობით თხრდა მიწას, ამიტომ გზა თანდათან ვიწროვდებოდა. ერთხელ, წყალდიდობის დროს, რუმ იმდენზე მოარღვია მიწა, რომ უნათლოშვილებს საცალფეხო გზა ძლივსლა დაჩნათ. ამ გარემოებამ შეტად შეაწუხა უნათლოშვილები. გლეხკაცებისთვის საურმე გზა მიუცილებელი საქრობება. სხვა რაღა უნდა ექნათ, მოიხარეს თავი სოფონამ და ოქრუამ და ბაგრატას მოციქული გაუგზავნეს: „ან ფულად მოგვეყიდვ იმოდენა მიწა, რომ ურმის გზად გვეყოს, და ან სამაგიერო მიწაზე გაგვიკვალო. სადაც შენ ამოირჩევ ჩვენს ადგილებში, სამაგიეროდ იმას მოგართმევთო.“

—ათასი მანეთი რო მომცეთ, არც ფულათ მოგყიდით და არც სამაგიეროზე გაგიკვლითო,— შემოუთვალა ბაგრატამ პასუხად. რა კაი მოყვრებია ივინი ჩემი, რომ ეზო გავარდიო იმათი გულისთვის! მოცადონ პატარა, ჯერ სადაა, აუტირდებათ დედა!—ამბობდა დონიჯ შემოყრილი ბაგრატა.

შინაურულად რომ ქერაძესთან ველარ მორიგდენ, უნათლოშვილებმა ახლა თხოვნით მამასახლისს მიმართეს — ბაგრატას საურმე გზისთვის მიწა მოაცემინეთო. მაგრამ ბაგრატას მამასახლისი ამისთანებში, როგორც ყოველთვის, გადაბირებული ჰყავდა.

—რა ვქნა, ნებით არ გაძლევთ და ძალით ეზოს ვერ გავარღვევო,— ეუბნებოდა მამასახლისი უნათლოშვილებს. უგზოობით რომ შეტისმეტად გაუჭირდათ, უნათლოშვილებმა ძალმომრეობის მიმართეს ერთ დილას, როცა ბაგრატა და მისი ვაჟები სხვაგან იყვნენ,

სოფონამ და ოქრუამ ბაგრატას ღობე გაარღვიეს და ხართა და ურ-
მით ეზოზე გაიარეს. ბაგრატას ცოლი და ქალიშვილი წივილ-კივი-
ლით დაუხვდნენ წინ უნათლოშვილებს, მაგრამ ქალებს როგორ შეუ-
შინდებოდა ორი ვაჟაკი! ბაგრატას ცოლი და ქალი წივილ-კივი-
ლითა და ლანძღვა-გინებით რომ ვერას გახდენ, ბაგრატასთან გაიქ-
ცენ. ბაგრატა და მისი ორი ვაჟი მეტად ააღელვა უნათლოშვილე-
ბის მოქმედებამ. ისინი საჩქაროდ კეტებით მოვარდნენ შინ და უნათ-
ლოშვილებს ლოდინი დაუწყეს, რომ მათთვის თავიერი დაემტვრი-
ათ, თუ კიდევ ეზოში გავლას გაბედადენ. საღამოს სოფონამ და
ოქრუამ დატვირთული ურემი მოაპრიალეს და ის იყო შევიდნენ თუ
არა ქერაძის ეზოში, ბაგრატა და მისი შვილები კეტებთან მიუვარ-
დნენ და ხარსა და კაცს გაურჩევლად დაუშინეს. უნათლოშვილებმა
წინდაწინვე იცოდნენ, რომ ბაგრატა უჩხუბრად არ გაუშვებდა მათ
ეზოში და თვითონაც კეტებით მომზადებული იყვნენ. ისე გამეტე-
ბითა სცემდნენ ერთმანეთს, რომ გვეგონებოდათ ეს-ეს არის ერთმა-
ნეთი დახოცესო. ჩხუბში ბაბაღე და ბაგრატას ცოლიც მივიდნენ ღ
ერთმანეთს თმაში ეცენ. ამასობაში მეზობლებმა მოუსწრეს და მაჩხუ-
ბრები გააშველეს, მაგრამ გაშველებამდი ორივე მხარემ ერთმანეთი
საკმაოდ დაეყეეს: ბაგრატას თავი ჰქონდა გატეხილი და ქალარა თმა
სისხლით შეღებილი; სოფონასთვის შუბლში დაეკრათ კეტი და სისხ-
ლი ჩამოსდიოდა; ბაგრატას უფროს ვაჟს მხარი ჰქონდა დაშვეებუ-
ლი; ბაგრატას ცოლს და ბაბაღეს ერთმანეთისათვის სახე საშინლად
დაეკაწრათ; ოქრუასათვისაც დაეკრათ თავში, მაგრამ მაინც და მა-
ინც არა ჰქონდა რა დაშვეებული. საბრალო ხარებსაც რომ ბევრი
მოხვდა, მაგრამ ღრაფერი მოსტეხოდა, თუმცა ბაგრატას ძლიერ უნ-
დოდა ორივე ხარისთვის თქმო დაემტვრია. მხოლოდ ბაგრატას უმ-
ცროსი ვაჟი გადარჩენილიყო უვნებლად, რადგანაც შეშინებოდა ღ
ჩხუბში არ გარეულოყო. ის მხოლოდ შორი-ახლოს დარბოდა და
ყვიროდა: „მომეხმარეთ, მოკლეს ბაბაი!“

ამ ჩხუბის გამო სოფონა და ოქრუა რამდენსამე თვეს ჩასვეს
სატუსალოში, რადგანაც მოწმეების ჩვენებით დამტკიცდა, რომ ჩხუ-
ბი პირველათ მათ აეტეხათ და ბაგრატასთვისაც კეტი პირველად იმათ
დაეკრათ. ბაგრატა სრული კმაყოფილი იყო სამართლის განაჩენისა
და უხაროდა, რომ მისი შტრები საპატიმროში ისხდნენ; მაგრამ, რო-

ცა სოფონა და ოქრუა სატუსალოდან გამოვიდენ, დაიწყეს გზის შესახებ საჩივარი. მსჯულთმა თვითონ თავის თვალთ ნახა, რომ უნათლოშვილები უგზოობით მეტად შეწუხებული იყვნენ და ამიტომ მიუსაჯა: „ბაგრატა ქერაძემ მისცეს უნათლოშვილებს საურამე გზისთვის მიწა თავის ეზოში; ხოლო უნათლოშვილებმა მიუზღონ ბაგრატას მიწის ფასად შვიდი მანეთიო“. ამ განაჩენით ბაგრატა უნათლოშვილებისაგან ხელახლა დამარცხდა.

— უნათლოშვილებისთვისა ვყოფილვარ გაჩენილი, ყოველისფერში მაჯობეს, რაღა უნდა ვქნაო, — ჩიოდა გულდათუთქული ბაგრატა და თან ღმერთს ეხვეწებოდა: „ერთი, ერთი იმათი საწყენი საქმე შემაძლებიეო“.

ეგ. ნინოშვილი.

1. მეზობლების გადამტერების მიზეზი და ბაგრატას დამარცხება. 2. ბაგრატას შურისძიება და მისი ხელახალი დამარცხება. 3. ვზის გამო შეტაკება, ბაგრატას შესამეთ დამარცხება და მისი ბოროტი ნატვრა. — დასწერეთ მოთხრობის შინაარსი ამ კითხვების შემწეობით.

კაცია სხგუნაშვილის ჯიუტობა

1. კარგა ხანმა გაიარა მას აქეთ, რაც კაცია საგუნაშვილმა ერთი თავისი საყანე ადგილი შესასვენებლად გაუშვა და აღარ დაუმუშავებია, ლობეც აღარ გაუყოლებია მის ვარშემო; ადგილი მოლალუღი იყო, თითქმის აღარაფერს იძლეოდა. სოფლებებმა ამ შემთხვევით ისარგებლეს და ამ შესვენებულ ადგილზე სიარული დაიწყეს, რადგანაც ამ ახალი გზით ერთობ ემარჯვებოდათ სიარული მახლობლად მდებარე ბაზრიან დაბაშიც და საყანებზედაც. ძველი გზა, რომელიც სრულიად წამხდარიყო, მიივიწყეს, რადგან კაციას ადგილზე სიარულის დამშლელი არავინ იყო. კაცია თავის მხრით დარწმუნებული იყო, რომ, როცა-კი მოინდომებდა, ყოველთვის შეკრავდა თავის ადგილს. მაგრამ ბოლოს სულ სხვა გამოდგა. როცა კაციამ ერთ დღეს გაშვებული საყანის შემოღობვა მოინდომა, მეზობლებმა მოსთხოვეს, ერთი ნაწილი გზად დატოვეო. კაცია ამაზე ავარდა-დავარდა, ყური არავის ათხოვა, ლობეც დაიწყო, მაგრამ ღობე ისევ მოურღვიეს. დაიწყო მუქარა, მოვკლავ ვისმე ამ ჩემს ადგილზედაო, მაგრამ მაინც არავინ შეეპუა — მით უფრო, რომ ყვე-

ლასათვის ეგ იყო ერთადერთი გზა: საქმე სოფლის სასამართლოში მივიდა. მოსამართლენი მოვიდნენ, დაათვალიერეს ის აღგილიც, სადაც ძველი გზა მიდიოდა, ეს ახალი სადავო გზაც და გადასწყვიტეს: „რადგანაც ძველი გზა მეტისმეტად გაფუჭებულია და მისი შეკეთება ყოვლად შეუძლებელია, ამის გამო კაცობის აღგილს უნდა ჩამოეჭრას ერთი ნაწილი ახალი გზისათვის“. კაცობის გარდა ცოტა მიწა ერთმეოდა მის მეზობელ ერთ გლეხსაც. ეს უკანასკნელი აღვილად დაითანხმეს, კაცობა-კი ვერაფრით ვერ დააწყნარეს, ვერ ჩააგონეს, რომ სოფლისათვის უნდა დაეთმო ის ცოტაოდენი მიწა.

—ღვით, არაფერი გიჭირს, სხვა აღგილებიც გაქვს; ბევრი-ბევრი, ორი ბათმანი მოვიდეს ამ ჩამონაქერზე... უნდა დაუთმო სოფელს, აბა რა ქნას სოფელმა?—ეუბნებოდნენ კაცობის.

—ძველ გზაზე იაროს!

—რომ აღარ შეიძლება იმ გზით სიარული, შე კაცო, განა შენ თითონ არ იცი?...

—მერე, მე რა...—სადაც გინდათ, იქ გააკეთეთ ახალი გზა... მე-კი ჩემსას არავის დავანებებ... რაში დავუთმო სოფელს ჩემი აღგილი—და მე მშიერი დავრჩე?—გაჯავრებით ეუბნებოდა კაცობა.

—შე კაცო, აქამდე ასე იოლად რჩებოდით ამ აღგილით, ახლა კი გიმძიმს ორი მტკაველა მიწის ჩამოჭრა? რა უნდა დაგაკლოს ამ ცოტაოდენის დათმობამ, —მერე საზოგადოებისათვის!.. უთხრა ანდრიამ, რომელიც სოფლის ერთი მოსამართლეთაგანი იყო.

—საზოგადოებისათვის-კი არა, ის კიდევ?.. მითქვამს—არ დაგითმობთ... მორჩა, გათავდა... სოფელი ფეხებზე მკიდია! გაჯავრებით წამოიძახა კაცობამ.

—სასამართლოს განაჩენი რომ შესდგა, მეტი რა გზა გაქვს, არ დამორჩილდე!.. უთხრა მეორე მოსამართლემ, რომელიც მოთმინებიდან გამოიყვანა კაცობის ჯიუტობამ.

—გლახა ანთიმოზა გგონივარ განა, რომ თქვენს წინ მასავით თავი მოვიხარო?.. დიად!.. „მიროი სუდში“ ვიჩიყლებ... თუ საქირო იქნება, „ოკრუენი სუდშიაც“ გიახლები... იმას ნუ იფიქრებთ, შე თქვენ ჩემი თავი დავაჯაბნებინოთ!

—ტყუილად გაირჯება, ჩემო კაცო, ამ საქმეს სხვაგან არსად არ მიიღებენ გასარჩევად, არც „მიროი სუდია“ და არც „ოკრუენი“—უთხრა ანდრიამ.

—თუ არ მიიღებენ სხვა გზასაც მოენახავ, სადაც პასუხს აგებთ. თქვენის უსამართლობისათვის... კი მიგაცემიებით პასუხს, სადაც იქნება... ნამეტურ შენ, ვაებატონო! შენ რომ დიდი მოქალაქე ბძანდები!—მიუბრუნდა კაცია ანდრიას—შენ გგონია, შეგაწევე ჩემს დაჯაბნებას!.. მოგიკვდეს მაშინ კაცია, შენი წიხლი დამკარი... კაცია არ ვიქნები, თუ შენი დაბადების დღე შენვე არ გაწყევლიო! —ყვიროდა ძალზე გაჯავრებული კაცია. ახლა-კი, რაც გინდათ, ის ქენით! ჭ განრისხებულმა კაციამ ჩქარი ნაბიჯით თავის სახლისკენ გასწია.

—რა უნდა ელაპარაკო ამისთანა კაცს?—მხრების აწევით სთქვა ანდრიამ და მან თვალი გააყოლა კაციას, რომელიც ჯერ კიდევ ორლობეს არ გასცილებოდა.

დ. კლდიაშვილი.

1. კაცია საგუნაშვილი თავისთვის გამოუხადევარ მიწას მეზობლებს გზად არ უთმობს. 2. მეზობლებისა და კაციას დავა და სოფლის სასამართლოს გადაწყვეტილება. 3. კაციას მუქარა.

კაცობას შურისძიება

2. ძაცციამ აასრულა თავისი სიტყვა. აღარც თავი დაიზოგა, აღარც თავის მოხუცებულობას მოერიდა, ბევრი იწანწალა, ორიოდღე ადვოკატთანაც იყო ძღენით, მაგრამ ვერა გააწყო-რა. ანდრიას სიტყვა მართალი გამოდგა და ეს უფრო ჰკლავდა მოხუცებულს.

აენტო კაცია. ის ჰვავდა მხეცს, რომელიც არაერთარ ღონისძიებას არ დაერიდებოდა, ოღონდ-კი რითივე თავისი ჯაერი ამოეყარა, განსაკუთრებით იმ გაიძვერა, მოტიკტიკე ანდრიაზე, რომელიც თავი და ბოლო იყო სოფლის მოსამართლეთა შორის. კაციას ერთი გზა-ლა დარჩა თავის შვიდვიწროებელთა მოთავის დასასჯელად და კიდევაც გადასწყვიტა—ხატისათვის მიეპართა; გარდაწყვეტილება აღსრულებაში მოიყვანა და კიდევ ჩაუგდო ხატს ხელში: გადასცა ანდრია წმ. გიორგის ხატზე.

ამ დღიდან კაცია გულდამშვიდებული ელოდა წმ. გიორგისაგან ანდრიას და მის ამყოლთა საჯაროდ დასჯას. ექვი არ ჰქონდა, წმ. გიორგი უსათუოდ დასჯიდა ანდრიასაც და მასთან მის უკუღმართ მოსამართლე ამხანაგებსაც,—ეს მტკიცედ სწამდა კაციას.

დამაცათ, შვილებო, ისევ თქვენვე შემეხვეწებით, ადგილი ჩვიბარო, როცა ჩემი გამჩენი შავს დღეს დაგაყენებთ!.. ველარსად იჩივლებო!!.. აბა ვნახოთ!.. ღმერთიც დაივიწყეთ?!.. ვითომ იმას ამ სოფლის არაფერი ეყურება... ჰაი გიდი, რა ნაირი ხალხი იზრდება?!.. ხშირად იმეორებდა ხოლმე კაცია.

დრო და ხანი გადიოდა, მაგრამ წმიდანის რისხვის ნიშნები კი არსად ჩანდა. კაციას მოუთმენლობა დაეტყო. ნეტა წმ. გიორგი ამდენ ხანს უვნებლად რად ატარებს ანდრიას და არაფრით არ ჩინს მასზე თავის სასწაულს?! ამ მოუთმენლობას ის უფრო უმატებდა, რომ ამ ბოლო დროს ანდრიასაც მეტი რაღაც მხიარულობა ემჩინებოდა, იგი უფრო გათამამდა და, როგორც სხვები ეუბნებოდნენ კაციას, ვითომ არაფრად აგდებდა კაციასაგან ხატზე გადაცემას. პირველ ხანებში, მართალია, ანდრია შეშინდა, თუმცა თავისი სიმართლის იმედი ჰქონდა; იარჯერ შესაწირავიც მიართვა წმინდანს; მაგრამ მერე, როცა ხანმა გაიარა და მის ცხოვრებაში ისეთი არა მომხდარა, დამედდა და სრულიად მიივიწყა, რომ კაცისაგან გადაცემული იყო.

კაცია სულ ერთიანად ააძღვრია ანდრიას ამგვარმა უღარდელმა ყოფილებამ. ახლა ის ანდრიასთან ერთად წმ. გიორგისაც ემდურებოდა და ამ სამღურავს ხმაბალთა წარმოსთქვამდა ხოლმე. ეკლესიაში რომ იდგა, ხშირად თვალმოუშორებლად და საყვედურით მისჩერებოდა წმ. გიორგის ხატს, თითქო უნდა ამით გაეჯებინებია წმიდანისთვის: „ნუ დაგავიწყდა, რასაც გთხოვდიო!“

ვერსფერ საქმეს ხელს ველარ ჰკიდებდა, არაფერი აღარ ახსოვდა კაციას იმის მტკი; რომ—ის დაექაღნა, წმიდანის შემწეობით ანდრიას ჯავრს ამოვიყრიო, მაგრამ ვერც ეს აასრულა და თვით წმიდანმაც არაფითარი ყურადღება არ მიაქცია მას.

დიდმარხვამ გაიარა. კაცია, რომელიც ყოველ წელიწადს ამ დროს ეხიარებოდა ხოლმე, წრეულს არ ზიარებულა. გათენდა აღდგომაც, მაგრამ მის გულს ამ სამხიარულო დღესაც არ გაუხარია.

აპრილის სწვენიერი დილა იყო, აღდგომის მეორე დღე; ეკლესიაზე მრავალი ხალხი იყო თავმოყრილი. ჩვეულებისამებრ დღეს ხატებით უნდა შემოევლოთ ეკლესიისათვის და მერე მღვდელს ხალხი უნდა დაელოცა. წირვა გათავდა. ეკლესიიდან ხალხმა გამოსვლა დაიწყო.

— ყველა ხატებს გავყვით, ყველა! დარժახა ვრღაცამ.

— უთუოდ, უთუოდ!.. აბა რასთვის მოსულხარო... სეირს უყუროთ თუ? — დაუმატა მფორემ.

— უტიეთ, ყმაწვილებო, გზა მიეცი!.. რატომ იცით კარებში გაჩერება, — მიადახა ერთმა მოხუცებულმა გლეხმა რამდენსამე კაცს, რომელნიც ეკლესიის კარებთან შეჩერდნენ და ერთმანეთს დღესასწაულს ულოცავდნენ, — ვერ ხედავთ, ხატებს მოასვენებენ!

მართლაც, კარებში გამოჩნდა რამოდენიმე გლეხი, ხატებს მოასვენებდა. მათ უკან მოხუცებოდა შემოსილი მღვდელი სასხურით მარჯვენა ხელში და ჯვრით მარცხენაში. მღვდელი თან ჯვარს სახავდა ხალხს და თან წიინდა აიაზმის წყალს ასხურებდა.

— ნუ გაჩერებუხართ, ყველანი გამოყვეთ ხატებს... ეკლესიას შემოვუაროთ... კირილე, პეტრე, ვის უყურებთ!.. ეკლესიას შემოუარეთ! უძახოდა მღვდელი ხალხს.

— კირი-ე-ლე-ისონ! კირი-ელე-ისონ! — გაიძახოდა იმდენი ხალხი და წყნარი ნაბიჯით მიყვებოდა უკან ხატებს. უკვე სამჯერ შემოუარეს ეკლესიას ღმრთი ხატები გალავანში, გაიტანეს ღმრთი დაასვენეს. ხალხი გარს შემოხეხია მღვდელს. ამ უკანასკნელმა რამდენიმე ლოცვა წაიკითხა ღმრთი ხალხს უბრძანა, ხატების წინ მუხლი მოიყარეთო.

— წმიდაო გიორგი! — მიმართა მღვდელმა წმ. გიორგის ხატს, რომლის სახელიც ერქვა ამ ეკლესიას; წმიდაო გიორგი! ყველა ესენი შენი ყმები არიან, შენი მშობლები, შენი მფარველობას ქვეშე მყოფნი, შენი მავედრებულნი და მუხლმოდრეკილნი ვებეწებინ, რათა შეისმინო მათი ვედრება: ნუ მოაკლებ ამათ ნუგეშინის-ცემას, წყალობას შენსას, განაშორე ყოველივე ბოროტი, განაძლიერე ამათში კეთილი, დათრგუნე ავი და შთანტყე შიში და სასოება, ჩვენო ბატონო, უკუნითი უკუნისამდე!...

— ამინ, ამინ! — ისმოდა ყოველი მხრიდან.

ჯერ კიდევ მღვდელს არა ჰქონდა გათავებული ვედრების სიტყვა, რომ მოშორებით მდგარი კაცია საგუნაშვილი წამოიჭრა წინ, მისწი-მოსწია დაჩოქილი ხალხი და ერთ წამში წმ. გიორგის ხატთან გაჩნდა.

— ჩვენი რამე განა ესმის ახლა მაგას?... განა მე ძალლი ვიყავი, ჩემი რომ არ შეისმინა?... აბა რაღა ვთქვა!.. საწინელი ხმით წამოიძახა აცახცახებულმა ბებერმა კაცმა.

ეს ისე სწრაფად, ერთის თვალის დახამხამებაში მოხდა, რომ ვერავინ ვერ მოასწრო მოხუცებულის შეჩერება. მღვდელი გაფითრებული, გონებადაკარგულივით მისჩერებოდა განრისხებულ მოხუცს.

— რას ამბობ, შე შეჩვენებულო? — მიაძახეს აქით-იქიდან კაცის. ვილაცამ ხელიც ჰკრა; კაცია წაბარბაცდა, მაგრამ არ წაქცეულა.

— კაცია, გაგიძლი?

— ჰკუაზე შეიშალე? — უყვიროდენ გარშემო.

— რა ქნა ამ შეჩვენებულმა!.. უმაგალითო საქმე არ ჩაიდინა?!.. ამბობდენ გაოცებული მაყურებელნი.

— რაო, რა თქვა? — კითხულობდენ მოშორებით მდგომნი.

— წმ. გიორგის ხატი ჰგმო!.. იყო პასუხი.

— კაცია საგუნაშვილმა ხატი ჰგმო!.. კაცია ხატი ჰგმო! — ისმოდა ყველგან და ამ ამბავმა ელვასავით შემოირბინა იქაურობა.

— რატომ ჰქნა მაგ შეჩვენებულმა ეგ აზავი? — კითხულობდენ ზოგიერთნი.

— ანდრია კურაშვილი ჰყავდა გადაცემული და რატომ წმ. გიორგიმ არ დასაჯაო!

— ვაი, გაგიჟებულა ნამდვილ გაგიჟებულა ეგ უბედური! — ამბობდენ ტყველას თვალი მიქცეული ჰქონდა ამ საკვირველი მოხუცებულისკენ, რომელსაც გრძელი ჯოხი დაებიჯებია და გალაენის ქიშკრისკენ დინჯად მიდიოდა.

დ. კლდიაშვილი.

1. კაცია რომ სასამართლოში გამტყუნდა, მეზობლების დასასჯელად რა გზას დაადგა? 2. რა მდგომარეობაში ჩაყარდა კაცია მეზობლების ხატზე გადაცემის შემდეგ? 3. კაცის-მიერ ხატის გმობა.

კაცია საგუნაშვილის სიკვდილი

3. უეცრად ქალის საშინელმა კივილმა შესძრა იქაურობა. მომკალით!.. მომკალით!.. რა დღეს შევესწარი!.. მომკალით! ვაიმე, ვაიმე! რათა ვარ ცოცხალი მე წაწყმედილი!!.. კიოდა მოხუცებული დედაკაცი, რომელიც მორბოდა იმ მხრიდან, სადაც ქალები იდგენ ცალკე.

ეს იყო კაციას ცოლი დოდო.

— სადაა, სად ის შეჩვენებულო?! სად არის!? თვალით დამანახეთ ერთი! — სასოწარკვეთილებით გაიძახოდა დოდო.

— ეგერ მიღის, დედავ, აი, კიშკართან! — მიუთითეს კაციაზე. დოდოს თითქო დაავიწყდა თავისი მოხუცებულიობა და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გაექანა კაციასკენ.

— სად მიხვალ?.. სად ჯანდაბაში მიყავხარ ეშმაკს, შე წყეულო?! სად მიეთრევი... სად მიეთრევი, შე სამიწვე?! მირბოდა და თან კიოდა დოდო. ის-იყო, კაციაშ გალანის კიშკარი გააღო, რომ მას ქორივით დაეტაკა ცოლი, ჩააფრინდა ჩოხის კალთაში ღ ზუკან დასწია.

— სად ეშმაკებში მიხვალ?.. სად ჯანდაბაში მიხვალ?.. ახლავე დაბრუნდი... დაბრუნდი-მეთქი და ხატს შესთხოვე გაპატიოს!.. გესმის ჩემი თუ არა?... შესაზარი ხმით მიყვირა კაციას დოდომ.

— იქათ!.. მომშორდი!.. ყრუდ წაილაპარაკა კაციაშ და სცადა ჩოხის კალთა გაეთავისუფლებია დოდოს ხელიდან.

— თავს გაგიხეთქ, დაბრუნდი თვარა!.. თავს გაგიხეთქ!.. დაბრუნდი, გეუბნები... ახლავე ბოდიში მოიხადე, შავ ღლებე გაჩენილო!.. გესმის ჩემი თუ არა, შენ!? და დოდომ ერთი მძლავრად გამოსწია კაციას ჩოხის კალთა; მოხუცებული კინალამ წაიქცა, მაგრამ თავი შეიმაგრა, გულმოსულმა მოიქნია ჯოხი, რომელიც ისე მძიმედ მოხვდა დოდოს ხელზე, რომ კინალამ შაჯები დასწყვიტა. ქალმა სიმწრისაგან დაიკივლა და ჩოხის კალთები ხელიდან გაუშვა.

— მომკალი, შე წყეულო!.. მომკალი!.. დაიკვნესა დოდომ; ღვარივით გადმონადენმა ცრემლებმა თვალები აუვსო. ვარცტიანებული მისჩერებოდა სახლისკენ მიმავალს თავის უბედურ ქმარს. შერე უცბად მოტრიალდა, ჩქარი ნაბიჯით წამოვიდა ეკლესიისკენ, შივიდა ღვეღელთან, რომელიც სალხს ელაპარაკებოდა ღ მას თეხებში ჩაუვარდა.

— მიშველე, შენ მიშველე, ბატონო!.. მიშველე, შენი მუხლის ქირიმე, ჩემო მოძღვარო! ვაიმე, ვაიმე!.. მიშველე, შენ დაგენაცვლე, ჩემო ბატონო!.. მწარე ქვითინით მოსთქვამდა პირქვე და მხობილი მოხუცებული დედაკაცი: — მიშუამდგომლე წმიდანთან... გადაშერიო კაცი!.. ვაიმე!..

— ადექ, შეილო, ადექ!.. ნუ გეშინია, შეილო, — მოხუცებული მღვდელი ძლივს იმაგრებდა ცრემლებს, ამ დედაკაცის უსაზღვრო მწუხარებას რომ ხედავდა, — ნუ გეშინია... წმ. გიორგი უურადღე-მასაც არ შიაქცევს მაგის უგუნურებით ჩადენილს საქციელს!.. 'ოლონდ ილოცე, შეილო, ევედრე და სულგრძელი წმიდანი შეუნ-

დობს, თუ შენი ქმარი თავის ცოდვას შეინანებს... შედი, შეილო, ეკლესიაში: წმ. გიორგის დაუჩოქე და ევედრე... ნუ გეშინია, ღმერთი მოწყალეა და სულგრძელი!...

მღვდელია გადასახა ჯვარი დედაკაცს; დოდო ხელზე ემთხვია, შერე შევიდა ეკლესიაში და იქ, წმ. გიორგის ხატის წინ, მუხლ-მოდრეკილი ღიღხანს ევედრებოდა ცხარე კრემლით მტირალი, რათა შეენდო ყოველდღოწყალე წმიდანს ქმრისთვის უკუნურობით ზადენილი საზარელი საქციელი.

მღვდელი კი ისევ ხალხს ელაპარაკებოდა.

— ერთობ უცნაური ხასიათისა ვართ... ბოჭს არ გადავიტყინთ თავზე... თუ რამე დავიჭინთ, იმის გადათქმას სიკვდილს ვარჩევთ, თუნდაც რომ მტყუანიც ვიყოთ... უთუოდ ჩვენს ნებაზე უნდა იქნეს ყოველისფერი და, თუ ისე არ იქნა, საშუალებასაც აღარ გავარჩევთ, ოღონდ კი სურვილი ავისრულოთ... დათმენა რა არის — ხშირად არც-კი გვინდა, ვიცოდეთ, და აი, სადამდი მივყავართ ამნაირ ჩვენს ხასიათს!... თვით ღმერთსაც-კი ვებრძვით... კაცი წმიდანს ებრძვის, რატომ ჩემს ნებაზე არ გიიარეო, რატომ ჩემი ნება არ აასრულებო... ამაზე მეტი შიძილება?!.. აი სადამდი მივყავართ ჩვენს ახირებას... აი სადამდი მიდის ჩვენი უკუნური გულისწყრომა... დამშვიდდით, შეიღებო, ისწავლეთ მოთმინება... რომ გულფიცხობაში ჩადენილი საქციელი შესანანებლად ისევ თქვენვე არ დაგიჩივოს!

იმ სამახსოვრო დღიდან საკვარვლად გამოიცვალა კაცია. ძვირად უნახავთ, რომ ვისმე დალაპარაკებოდა. თავის ოჯახშიაც ცალკე ყოფნას ცდილობდა ყოველთვის. ხანდახან, დოდო რომ მასთან ლაპარაკს დაპირებდა, კაცია წამოდგებოდა, აიღებდა ჯოხს და სადღაც მიეშურებოდა. ბოლოს, უწყინარ შემლილს დაემსგავსა. მოტყდა კაცია, უცნაურად მალე მოტყდა, სრულიად დაბერდა და მოიკუმშა ამასწინად წარმოსადგევი კაცი — ეტყობოდა, რომ იგი სწუხდა, სწუხდა გადამეტებით, მაგრამ ხმას არ იღებდა.

ერთხელ ისე მეტისმეტად შეწუხდა, რომ მთელი ოჯახი ფეხზე დადგა.

— არიქა, ბიჭო გიორგი, მღვდელთან... მალე! შეპყვირა დოდომ თავის ვაჟს.

— არ მინდა, არა!... ძლივს წამოიღულღულა კაციამ, რომე-ლიც საზარლად კენესოდა ტახტზე მწოლარე.

-მალე, შეილო, მალე!.. უზიარებლად არ მოკვდეს ეს შევ
დღეზე გაჩენილი! ღმერთო დიდებულო, მომხედე შენის მოწყალე
თვალით!.. და დოდო რომ აეადმყოფთან ფუსფუსობდა, გიორგი
თავმოძულებით მღვდელთან მიიბოდა.

კოტა ხანს იქით კაცის მღვდელი თავზე ადგა.

—რას შვრები, კაცია?.. როგორ ხარ?—ჭკითხა მღვდელმა.

კაციამ ჯერ ხმა არ გასცა, მერე გადმოხედა, მიაპყრა თვალები,
დიდხანს უყურა, ხელი გამოართვა, წამოიწია, ემთხვია ხელზე, მერე
უცბად ისევ დაწვა, კედლისკენ პირი ქნა და ვეება დევი-კაცი სო-
ტყვის უთქმელად ბავშვივით ატირდა. ამ მწარე, საცოდავად მოთქმამ
მღვდელს გული აუჩვილა; თვალ-ცრემლიანი ის გულმხურვალედ
ლოკულობდა და თან ნუგეშს აძლევდა საცოდავ მოხუცებულს.
კაცია ეზიარა.

რამდენსამე დღის შემდეგ მოხუცებული მოკვდა; გულფიცხო-
ბამ იმ ზომამდი მიიყვანა, რომ უმაგალითო საქციელი ჩაადენია და
ამ ჩადენილი საქციელის მოგონება, რომლის გასწორებაც, მისი
ფიქრით, შეუძლებელი იყო. წარმოუთქმელად აწუხებდა, სტანჯავდა,
სტანჯავდა მუდამ. ყოველ ჟამს, ყოველ წუთს ისე, რომ ჰოლოს
ბერიკაცს ძალ-ლონც გამოეღია და სულიც დალია.

დ. კლდიაშვილი.

1. რა და რა საშუალება იხმარა დოდო, რომ წმ. გიორგის კაციასთვის
შეკოდება ეპატიებია? 2. რითი ხსნის მღვდელი კაციას ცუდ საქციელს და რა
დარიგებას აძლევს ამის გამო ხალხს? 3. კაციას სულიერი მდგომარეობა და მისი
აღსასრული.

ს ა მ შ ო ბ ლ ო

სამშობლო ხეგსურისა

სადაც ვშობილვარ, გაუზდილვარ და მისროლია ისარი,
სად მამა-პაპა შეკუდის, იმათი კუბოს ფიტარი,
სადაც სიერმითვე ჩვეუღვარ, ჩემი სამშობლო ის არი...

არ გაუცვლი სალსა კლდეებსა უგვდავებისა ხეზედა,
არ გაუცვლი მე ჩემს სამშობლოს სსჯა ქვეყნის სამოთხეზედა!

მე მირჩევნია შაგი კლდე თოვლიან-ყინულიანი,
ორბი რომ ბუდონს, ჩანჩქარიც გადმოქუხს ბროლი-წყლიანი,
ჯიხვი და არჩვი შეუთფა, ხორცი აქვს მარლიანი...

არ გაუცვლი სალსა კლდეებსა უგვდავებისა ხეზედა,
არ გაუცვლი მე ჩემს სამშობლოს სსჯა ქვეყნის სამოთხეზედა!...

ბარად რომ ვიუო ღადადა, სული მთისკენვე იხარის,
სალი კლდე ანდამატით გულს სულ იქითკენ იხარის...
იქ მიჯობს შაგი სიკვდილი, ბარში სიტოცხლექ იმწარის!..

არ გაუცვლი სალსა კლდეებსა უგვდავებისა ხეზედა,
არ გაუცვლი მე ჩემს სამშობლოს სსჯა ქვეყნის სამოთხეზედა!...

ბარად რომ მომცე დიდება, ქონება უთვალავია,
სასხლე ოქროს ტახტითა, ჯარი და ზღვაზე ნაგია,
არა ვინდომო ეტენი, არ მოკვდეს ჩემი თაგია...

არ გაუცვლი სალსა კლდეებსა უგვდავებისა ხეზედა,
არ გაუცვლი მე ჩემს სამშობლოს სსჯა ქვეყნის სამოთხეზედა!..

სამშობლო, დედის ძუძუი, არ გაიცვლებს სსჯაზედა!...
ორივე ტკბილია, ძმობილო, მირჩევნის ორსავე თვალზედა...
როგორც უთაღი, სამშობლოც ერთია ქვეყანაზედა!..

არ გაუცვლი სალსა კლდეებსა უგვდავებისა ხეზედა...

არ გაუცვლი მე ჩემს სამშობლოს სსჯა ქვეყნის სამოთხეზედა!...

რაფ. ერისთავი.

1. სამშობლოს სიყვარული უმაღლესი და უძლიერესი გრძნობაა. 2. რითა მტკიცდება ამ ლექსში ეს აზრი?

◀ სამშობლოსა და პატროსნების დაცვა.

ბალკანეთის ნახევარ კუნძულზე დიდი ომი იყო გაჩაღებული: ბულგარები თათრებთან ბრძოლაში თავისუფლებისათვის სისხლს აღვრიდენ. გამხეცებული თათრები საშინლად სტანჯავენ ბულგარებს.

აგერ თათრის სალდათებს დაუტყვევებიათ ბულგარი— მასწავლებელი სტოიან დანაევი და მისი მეუღლე რადონიკა. მუჯღლუგუნსა სცემენ, მათრახს უტყლაშუნებენ; საწყალ დედაკაცს ტანისამოსი შემოხვევია, საყურეები დაუგლეჯიათ და ყურებიდან სისხლი თქრიალით ჩამოსდის. სიარულით დაქანკული ყოველ ფეხის გადადგმაზე ბარბაქობს და უსუსურ ბავშვს მაგრად გულში იკრავს, რომ ხელიდან არ გაუფარდეს.

— რა მოგველის, სტოიან? რას უზმენ ჩვენს პაწიას?

— გამიგონე, რადო! უთხრა სტოიანმა: რაც უნდა გიყონ, რაც უნდა დაგებუქრონ. რაც უნდა სატანჯველი მოგაყენონ, არამც და არამც არ უღალატო ჩვენებს. ჩვენი სამშობლოს განთავისუფლება მოახლოებულია. მე წყალზე წაძილოს. დეე, მე მოვკვდე, თქვენ მაინც ახალი წესწყობილების სამშობლოში მოესწრებით ცხოვრებას, გესპისა, რადო? ჯაიგე, რას გეზბნება ჩემი გული?

რადონიკა გულმოდგინეთ ყურს უგდებდა და უფროდაუფრო მაგრად იკრავდა გულში თავის პირმშოს და მღუღარე ცრემლს აფრქვევდა მის გაფითრებულს პირისახეზე.

სტოიანი და რადონიკა ფაშას წარუდგინეს. უთუოდ კარგი არაფერი მოელოდათ.

— ვან ხარ შენ? — გაჯავრებით ჰკითხა ფაშამ სტოიანს.

— მასწავლებელი გახლავარ.

— აი, შე ძაღლო! ეგ არეულობა მთლად მასწავლებლებისა და ხუცების ბრალია. შენისთანები ბევრი ჩამოვახრჩე და შენ-კი და შენს მურტალს ლეკვს ცეცხლში დაგხრაკავდი, მაგრამ, ვაი რომ მეჭირვები და ჯერჯერობით ცოცხალი უნდა გადაგარჩინო. გამიგონე, თქვენები გვიახლოვდებიან; მიეგებე მათ, — ისინი შენ გენდობიან, ყველაფერს ადვილად შეიტყობ, გამიგე, რამდენი არიან, საით მიდიან და რა გზით.

— მე ამას არ ვიქ.

—მაშ შენ სულთნის სამსახური არა გსურს?

—მე ჯაშუშად ვერ გავხდები, ფაშა!

—მაშ შენ კიდევ თქვენებისკენა ხარ? სთქვი ბარემ, შე ძაღლის შოდგმავ!

ახლაც სტოიანმა თავი ჩაღუნა და მიწას დააცქერდა.

—მის მაგიერად მე მოგახსენებ, ბატონო ფაშა, — წამოიძახა რადონიცამ: მე მოგახსენებ, რასაც ის ფიქრობს და არ უნდა-კი, რომ სთქვას: თუ ყოველივე გაგიმელავნათ, უთუოდ თავებს დაგვაყრვენივ. მაგრამ რა გაეწყობა! აი, თქვენ წინა ვდგავართ, დაგვხოცე, რაც გენებოს, ის გფიყავით და ჩვენებს არაოდეს არ ვუღალატებთ! დაგვხოცე, ჩვენ სიცოცხლემ მოგვძულდა კიდევ მას შემდეგ, რაც ასეთი დამპირება გამოვიარეთ. თქვენ გინდათ, რომ ჩვენი თავი თვით შევირცხვინათ! უმჯობესია, დაგვხოცოთ; ჩვენ ღიმილით შევხედებით სიკვდილს, რადგანაც გვჯერა, რომ მოახლოვებულია ჩვენი მონობის დასასრული.

—კარგი, კმარა! დედაკაცების სალაპარაკოდ არა მცალია! მასწავლებლო, გამშორდი და ერთი სიტყვა არ წამოგცდეს. თავისუფალი ხარ, საღაც გინდა, იქით გაუღეკ გზას, შენი ცოლშვილი-კი აქ დარჩება. მაგრამ, თუ ხუთი დღის განმავლობაში თქვენი ჯარის ამბავს არ მაცნობებ, ცოლსა და შვილს ზუნდა გამოგთხოვო: ორივეს ცეცხლში დაგხრაკავ. აბა, გამეცალე!

სტოიანი გაშტერებული იდგა, უნდოდა რაღაცა ეთქვა, მაგრამ ველარა სთქვა-რა, თვალები-კი ცეცხლივით ენთებოდა.

—წადი, სტოიან, — უთხრა ცოლმა და საიდუმლოთ რაღაც ბულგარულად წაულაპარაკა, — წადი, ჩემო საყვარელო, მე ხომ შაინც მომკვლენ. შენ სამშობლოს დაცვისათვის იბრძოლე! წადი, ჩემო სტოიან, გაეშურე. მშვიდობით!

სტოიანი წავიდა. რადონიცამ კრემლიანი თვალები გააყოლა სახიფათო გზაზე მიმავალ მეუღლეს.

რადონიცა და მისი უსუსური მიყრუებულ ფაცხაში შეამწყვდიეს და კარზე ყარაული დაუყენეს. X

✓ ღვთისსიყვარული სალდათი

2. იმ ფაცხას, სადაც რადონიცა მის ბაღთანათ დაპატონრებული იყო, სანათღრები წნელით ჰქონდა ამოღობილი. ეზოს მაღალი ღობე ევლო, კარებზე ყარაულად სალდათი ედგა.

რადონიცა კუთხეში მიჯდა, უძრავად კედელს მიეყუდა და საყვარელ ქვარზე ფიქრს მიეცა: წარმოიდგინა, თუ რა თავგანწირულებით არბოდა ის მთა-გორაკებზე და როგორ მიეშურებოდა თავისიანებისკენ. ამასთანავე თვალწინ საზარელი სურათი უდგა: გაივლის ხუთი დღე — და დედა-შვილს ერთად მოკვლენ. მაგრამ ის-კი არ იცის ჯერ, დაბრუნდენ, თუ თავს მოსჭრიან. ღმერთო, რა სატანჯველი მოეღის საბრალო დედა-შვილს!..

უსუსური ბავშვი-კი მწარედ ტირის: შია, საქმელი არ აქვს: დედას ჯავრით ძუძუ გაშრობია. ჩასცქერის საცოდავ პაწიას; ბავშვის ლოყა თვის ლოყაზე მიუკრავს, მღულარე ცრემლები წადმოდის, მაგრამ მაინც უალოერსებს და დასაჩუმებლად თითს აწოვებს.

ბავში ხარბადა სწოვს გამზნარ თითს, ღრძილებით ლოღნის. გულამომჯდარი ტირის და ბეჭებზე ეპოტინება. უმწეო დედას გული უსკდება და თვალთავან სხილი კურცხლები მოსცივია.

რადონიცას აოც-კი შეუნიშნავს, რომ სალდათი ფაცხაში შემოსულა; როცა სალდათმა ხმა გასცა, რადონიცა შეკრა: მის წინ რალაც უზარმაზარი და მოუხეშავი, ტლანქი და სახე-დაღარული სალდათი იდგა. ამისაგან აბა რა სიბრალული იყო მოსალოდნელი!

— ბავშვა შია?

— შია, მაშ?

— რატომ არ აქვებ?

რადონიცამ თვალი ვერ გაუმატა; პირი მიიბრუნა. ბავში უფრო აღირდა. სალდათმა დაკორძებული თითი პაწიას ხელებში ჩაუდო; ბავში მოეჭიდა და თითი პირში იკრა.

— შეხე ერთი ამ კიანქველას, — წაილულლულა სალდათმა, ამოიღო შაქრის ნატეხი და პირში ჩაუდვა. ბავშმა ხველებითა და ხენეშით შაქარს წუწნა დაუწყო.

— უფნურია ჯერ, რატომ არ აწოვებ? — გაჯავრებით უთხრა დედას სალდათმა, — რა დედა ყოფილხარ? — სალდათმა წარბები შეიკრა.

მოიღუშა, რაღაც მხეცივით იხედებოდა. ამასთანავე შაქარს და ხმელ
პურს აწვდიდა ხან რადონიკას, ხან მშიერ ბავშს და თავზე ხელის
სმით ბავშს ეფერებოდა.

რადონიკა სალდათს გაფითრებული შეჰყურებდა.

— როგორი მადლობა უნდა გითხრა? მე ჯერ შენისთანა შემ-
პრალებელი არაყინ შემხვედრია, თათრები ხომ ჩვენი მტრები არიან
და ეს როგორ არის?

— ბევრს ნუ ლაპარაკობ, სქამე რაც მომიტანია, მეც ბევრი
მყავს მაგისთანა კიანქველები. ორი წელიწადია აღარ მინახავს, არც
არაფერი ამბავი მომსულია მათი. ცოლიც შენსავეით ახალგაზდა
მყავს... შენი ქვარი მალე დაბრუნდება?

—სრულიადაც არა! ჩვენებთან უნდა გადავიდეს!

—შენ რა დაგემაართება?

—თაშამ ბრძანა. რომ უნდა მომკლან...

—ამ ქიანქველას რა უნდა უყონ?... ეგ თაშა რასაც იტყვის, აასრულებს კიდეც და სჯობია, ჩვენსკენ გადმოხვიდე: ცოცხალი გადარჩები, გაკმევთ, გასმევთ, მოგივლით; შვილი გაგებდება და სულთანის მოსამსახურე შეიქნები.

—არა, ისა სჯობია, ორივე დაგვწვან, ვიდრე ჩემიანებს ვულაატო!

სალდათი გაკვირვებით მისჩერებოდა ბულგარეო ქალს და მის პატარა შვილს. მერე რაღაც სხვანაირად შეიძრა და ფაცხიდან გავიდა. მთელი ეზო შემოიარა და ლობეს ერთ ალაგას მტვრევა დაუწყო. მერე ფანჯარას მიადგა, საკმელში ჩაიხედა და რადონი-ცას ჩასძახა: შეხე იმ ლობეს, გამომტვრეული რომ არის; საკმლის ჯოხებიც რომ ამოუკლებო, ღამით შეგიძლია თუ არა გაიპარო და თქვენებისკენ გაეშურო? ა? ამ ქიანქველასაც ხომ წაიყვან?

რადონიცამ ჯერ ვერა გაიგო—რა, მაგრამ როცა მიხვდა, რა სიკეთესაც ჰპირდებოდა სალდათი, სწვდა მის დაკოჩიებულ ხელებს და დაუკონა.

—კარგი, კარგი! ამდენს მადლობას თავი დაანებე, თორემ ახლავე აქიდან გავიქცევო; ამასთანავე მოსქიდა თავისი მძლავრი ხელები ფანჯრის ხლართულს ღ ჩარჩოიანათ ამოგლიჯა. აბა, გაეშურე, შშვიდობით! ფაცხის კარს ჩავკეტავ ღ ვითომც ყარაულად დავადგები.

სალდათი ჩამოჯდა ფაცხის კარპინზე და თავისი სამშობლოს სასიყვარულო სიმღერა დაიწყო: „სამშობლოზე უმშვენიერესი ქვეყანაზე არაფერია. მშობელ ოჯახზე უსაყვარლესი არა იქნება—რა. იქაური ვარდიც უფრო სუნნელოვანია, იქაური ბულბულიც უფრო ტკბილად გალობს. როცა თავს ავიშვებ და ჩემს ეზო-მიდამოში დავბრუნდები, ჩემი ხელით დარგული ჩქოლა, პატარა ბროწეული დასრულებულ ხეთ დამხვდება. ჩემი პაწია გოგონები მშვენიერი დაქალიშვილებული იქნებიან და ნერგის ჩრდილში დამიწყებენ ამბების გამოკითხვას. ჩემი ხნის კაცები მოხუცებული, დაჩაჩანაკებული დამხვდებიან... მაგრამ მიჩრეენია, მიხრწნილი მოხუცი ჩემიანებ შორის ვიყო, ვიდრე ჯანმრთელი ვაეკაცი უცხოთა შორის. ოჰ! ჩემო სამშობლო! ჩემო ღმერთო, მომეც შეძლება, რომ უკანასკნელ

უამს კიდევ მგლიროსოს მზის შუქზე გაბრწყინებულნი სამშობლო მე-
ჩითის ნახევარ-მთვარის დანახვ!

ამ დროს მთელს არემარეში სიჩუმე იდგა, თითქო ყოველივე
საღდათის სიმღერას ყურს უვდებდა. მთის ქარმა ერთი გამოიქრო-
ლა და მიწყნარდა, გაქრა. კუნაპეტით შავი ღამის სიბნელემ მო-
ცვა დედამიწა. რადონიცა კი გულზე მიკრულ ბავშვით თავისია-
ნებისკენ ზთებში მიეშურებოდა. ✚

მოძებნეთ ამ მოთხრობის დედა-აზრი. 1. რანირათ დანახვა საღდათმა
ტყვე დედა-შვილი? 2. რამ აიძულა საღდათი, რომ დაეხსნა? 3. როგორ უნდა
მოქცეულიყო ის, როგორც საღდათი? 4. როგორ მოიქცა. ვითარცა ადამიანი?
5. ამ საქციელით საღდათმა რა თვისება გამოიჩინა?

გ ა ნ თ ი ა დ ი

მთა-წმინდა ჩაფიქრებულა,
შეჭეურებს ცისკარის ფარსკვლავსა;
მნათობი სხივებს მადლით ჰფენს
თავდადებულის საფლავსა.

დადუმებულა მთა-წმინდა,
ისმენს დუღუნსა მტკვრისასა,
მდინარე ნანას უმღერის
ჩანდსა ურჩსა მტრისასა...

მთა-წმინდა გულში იხუტებს
საშვილიშვილო სამარეს,
მამა დაბოსა ავედრებს,
აზარებს ქვეყნის მოყვარეს...

მკოსანი გრძნობამორევით
თვალს ავლებს არემარესა
და გულის ჰასუნს ნარნარად
უმღერის ტურფა მსარესა:

„ცა ფირუზ, ხმელეთ ზურმუხტო
ჩემო სამშობლო მსარეო,

სსკული დაფბრუნებულვარ,
მკურნლად შექეყარეო!..

ვერ აფიტანე აბლობა,
სისხლის ცრემლები ვღვარეო,
წამდია სულმა და გულმა,
შენს ნახვას დაკექარეო.

წინ მომეტეებენ ღიმილით
შენი შიშე, შენი მთვარეო,
გუნდი და გუნდი ვარსკვლავი
მოკაშკაშ-მოკლვარეო.

გულში იფუთქა სიამეშ,
სევდები უგუგუარეო,
ოა და ვარდი დამსქნარი
ხელახლად გაშიზარეო!

ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო
ჩემო სამშობლო მსარეო,
შენი ვარ, შენთვის მოვკვდები,
შენსკედვე მკლავიარეო!..

ნურც შეკლარს გაშწირავ, ნურც ცო-
სუ კალთა დამაფარეო... [ცხალს,
და რომ მოგეყვლები, გასსთეფეს,
ანდერძი დავიბარეო:

დედა-შვილობამ ბევრს არ გთხოე!
შენს მიწას მიმბარეო,
ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუსტო
ჩემო სამშობლო მხარეო“!..

აკ. წერეთელი,

1. როგორ ეპყრობა თავდადებულ მამულიშვილს სამშობლო ბუნება
(ცისკარი, მტკვარი და მთა-წმიდა)? 2. შორიდან დაბრუნებულს სწეულ მგოსანს
როგორ მიეგება სამშობლო ბუნება? 3. რას სთხოვს მგოსანი სამშობლო მხარეს?

შ ა ტ ა რ ა გ მ ი რ ი

1859-ს ლომბარდიის გასათავისუფლებლად ომი იყო. იული-
სის ერთს მშვენიერ დილას იტალიელთა ცხენოსანი ჯარის პატარა
რაზმი მიდიოდა. რაზმს უნდოდა სადმე მიყრუებულ ვზახე მტერს
დახვედროდა. მიდიოდენ ნელნელა და ირგვლივ მიდამოს გაფაცი-
ცებით ათვალთვლებდენ; ყოველ წამს მიმალული მტრის რაზმის გა-
მოჩენას ელოდენ. ჯარი ტყეში შეფარებულს გლეხის ქონს მიადგა.
ქობის წინ პატარა თორმეტი წლის ბიჭი უდარდელად ჯობსა სთლიდა.
გლეხებს სამფეროვანი ბაირალი თანჯარაში გამოეციდათ და თვითონ
კი მტრის შიშით მთაში გახიზნულიყვნენ. ბავშვა, შენიშნა თუ არა
მოახლოებულნი რაზმი, თავიდან ქუდი მ-რეწვლიბა. კარიელი პირან-
გის ამბრა ბავშვს ქერა ხეკუქი თმა, ქროდა თვალები და თეთრ-წი-
თური ლოყები მტკად აშვენიებდა.

—აკ რას აკეთებ?—ჰკითხა ბავშვს რაზმის უფროსმა და თან ცხენი
შეაყენა: რატომ მშობლებს არ გაჰყოლიხარ?...
—ობოლი ვარ, უპატრონო და ომის საყურებლად დავრჩი...
—აკით აესტრეილებს ხომ არ გამოუყოლიათ?
—არა, სამი დღეა, იმათი არა იბმის-რა...
რაზმის უფროსი ჩაფიქრდა. უცებ ცხენიდან ჩამოხტა. ქონში
შევიდა და საჩქაროდ საჩხებზე აფიდა. სახლი დაბალი იყო და საჩე-
ხიდან არა ჩანდა-რა.
—ხეზე უნდა აგზავნოთ ვინმე!—სთქვა ჯარის უფროსმა.
ქობის პირდაპირ ეზოში მაღალი ხე იდგა; იმისი კენწვრო
თითქო ცის კამარამდი იყო ასული. უფროსმა შეხედა ხეს, რაზმს

თვალი გადააელო და უცებ ჰავშს მიუბრუნდა.

— შენ, ცულლუტო, კარგი თვალეზი გაქვს?

— მე? — შეეკითხა ბავში უფროსს! — ბელუჩან ჩიტს შვიდი ვერსის მანქილზე დავინახავ.

— ამ ხის კენწეროზე შეგიძლია ასვლა?

— ამაზე? თვალის დახამხამებაში წვერზე მოვექცევი.

— რასაც გარშემო დაინახავ, შეგიძლია მიაშობო? ან ავსტრიელი ხომ არა ჩანს, ან კვამლი, ან ცხენი და ან თოფი ხომ არსად ბრწყინავს?

— რასაკვირველია, შემიძლია!

— მერე მაგისათვის რა ჯილდოს ითხოვ?

— ჯილდოს? არაფერს! ეგ რაღამ გათქმევენათ! ავსტრიელების სამსახურისაგან. ღმერთმა დამიფაროს და ჩვენებისათვის — კი... ლომ-ბარდელი ვარ!

— მაშ, აბა ადი ხეზე!

— ახლავ! ცოტა მოითმინეთ, წაღები გავიხადო! ბავშმა წაღები გაიძრო; შალვრის ტოტები აიკრიფა, ქული მოიხადა და ხეს მოეჭიდა.

— მოიცაო, — უცებ შეჰყვირა რაზმის უფროსმა.

ბავშმა გაკვირვებით შეხედა უფროსს.

— არაფერია. არაფერი, ადი!

ბავში კატასაგით ერთ წუთს აცოცდა ხის კენწეროზე.

— თქვენ-კი გარშემო აღევნეთ თვალიო, — უთხრა უფროსმა ჯარის-კაცებს.

ბავში ხის ტოტებში ისე მიიმალა, რომ ძირიდან ძლივს-ღა მოჩანდა.

— შორს გაიხედე! — შეჰყვირა რაზმის უფროსმა.

ბავშმა ერთის ხელით ტოტები გადასწია ჭ მინდვრისაკენ გაიხედა.

— მოჩანს რამე?

ბავში დაიხარა და რაზმის უფროსს ჩამოსძახა.

— შარა გზაზე ორი ცხენოსანი ჩანს.

-- აქედან შორს არიან?

— ასე, ოთხი ვერსის სიშორეზე იქნებიან!

— აქით მოდიან?

-- არა, სდგანან!

— კიდევ რასა ხედავ? აბა მარჯვნივ გაიხედე!

—მარჯენივ, სასაფლაოს ახლოს, ხეებს შუა რაღაც ელავს, მგონი, თოფებია!

—ხალხსა ჰხედავ?

—არა, ყანაში იქნებიან მიმალული!

ამ დროს უცებ ტყვიამ ზუზუნით გადმოუარა ხეს და ქოხის გვერდით დაეცა.

—ჩამოდი, ჩამოდი!— შეჰყვირა ბავშს უფროსმა: მეტი აღარაფერია საჭირო, ჩამოდი!..

—არ მეშინია, — უპასუხა ბავშმა.

—ჩამოდი!.. მარცხნივ რაღასა ხედავ?

—მარცხნივ?

—ჰო, მარცხნივ!

ბავში მარცხნ-ვ მიტრიალდა... მეორე ტყვიამ უფრო ძლიერ დაიზუზუნა და ბავშს ყურთან ჩაუქროლა. ბავში შეეკრთა.

—მომკრეს თვალი წყეულებმა!— დაიძახა ბავშმა.

—ჩამოდი!— უბრძანა უფროსმა ბავშს.

—ახლავ! არა მიშავს-რა, ხის ტოტები მფარავს; გინდათ შეიტყოთ, მარცხნივ რა მოჩანს?

—ჰო, მარცხნივ... მაგრამ ჩამოდი, ჩამოდი!..

—მარცხნივ!— დაიყვირა ბავშმა, გაიხედა და მკერდი გამოიჩინა: იქ, სადაც ნიშანია, იქ მგონი...

მესამედ გაიზუზუნა ტყვიამ... ბავში ხიდან ჩამოეშვა და უცებ თავდაყირა ძირს ჩამოვარდა.

—წყეულები!— შეჰყვირა რაზმის უფროსმა და მივარდა ბავშს.

ბავში ზურგზე დაეცა ხელლებგაშხლართული. მკერდის მარჯვენა მხრიდან სისხლი შადრევანივით ამოსდიოდა. ორი ჯარისკაცი სწრაფად ჩამოხტა ცხენიდან და ბავშს მისკვიდნენ. უფროსმა პერანგი შემოახია და კრილობა გაუშინჯა. ტყვია მარცხენა ფილტვში ჰქონდა მოხვედრილი.

—მოკვდაო!— შესძახა უფროსმა.

—არა, ცოცხალია!— უპასუხა თანაშემწემ.

—საწყალი! რა ყოჩაღად მოიქცა!..

უფროსს სიტყვა არ დაუთავებია, რომ ბავშმა თვალები გაახილა, გარშემო მიიხედ-მოიხედა, თავი გვერდზე გადიგდო და სული განუ-

ტევა. გაფითრებული რაზმის უფროსი და ჯარისკაცები კრიქანდკ-
რული დაჰყურებდნენ ბავშს. „საწყალო პატარა გმირო!“ — იმეორებ-
და ჯარი. რაზმის უფროსმა ქობის ფანჯრიდან ბაირალი ჩამოიღო
და ბავშს გულზე დაადვა. ერთმა ჯარისკაცმა ბავშვის ჩექმები და
დანა ბავშს გვერდზე დაულაგა.

— გვამი უნდა წავაღებინოთ! ჯარისკაცვით გარდაიცვალა და
შესაფერი პატრით უნდა დავსაფლავოთ კიდევაცო, — სთქვა უფროს-
მა, ეამბორა მიცვალებულს და ჯარს უბრძანა, ცხენებზე შესხედითო.

რაზმი თავის გზას გაუდგა.

მზე ჩადიოდა. იმ გზით, დილას რომ ცხენოსანმა რაზმმა გა-
მოიარა, იტალიელთა ჯარი მოდიოდა. ამ რამდენისამე დღის წინათ
ამათ სან-მარტინოს მთები თავისი გმირული სისხლით შეღებეს. ამათ
ბავშვის გმირული სიკვდილის ამბავი შეიტყვეს, ჯარის წინ მომავალთ
შენიშნეს სამფეროვანი ბაირალით დაფარული ბავშვის გვამი და საძხე-
დრო სალამი მისცეს მას. ერთმა აფიცერმა წელის პირას ყვავილები
მოჰკრიფა და გვამს დააყარა. იმას მიჰყვენ სხენიც და ბავშვის გვამი
ყვავილებით დაფარეს. ყველა სალამს აძლევდა, ეთხოვებოდა.

— ყოჩაღ, ლომბარდის შვილო! მშვიდობით, პატარა გმირო!
ვაშა, ვაშა! დიდება შენს სულს!

ერთმა აფიცერმა გმირობის ნიშნად მიცვალებულს გულზე
სანხედრო მედალი დაადვა. ბავშს ასეთი ამბით ესალმებოდნენ, ეამბო-
რებოდნენ, შიშველ ფეხებზე, სისხლით შეღებილ მკერდსა და ჭერ-
ბუჭუჭ თმაზე ყვავილებს აყრიდნენ, და იმასკი ბაირალის ქვეშ ტკბი-
ლად ეძინა. გაფითრებულს პირზე ღიმილი შერჩენოდა, თითქო
ესმის ეს სამხედრო პატრისცემა და უხარიან, რომ თავისი სიცოცხ-
ლე საყვარელ სამშობლოს შესწირაო.

დე-ამიჩისი.

მოსძებნეთ ამ მოთხრობის დედა-აზრი და დასწერეთ მოკლე შინაარსი.

სანატრელი შვილი.

ნეტა, რა დედამ გაგზარდა ეგეთი მშვენიერიო?
ზრდილი, ქველ-გმირი, მამაცი, ბრძენი და გონიერიო!
გისდუ? პრეტული მხარ-ბეჭი, წვრილი, წერწეტა წელიო,
ტურფა სახეზე თვალ-წარბი, შავი უღვავი წვერიო,

მომხმისთვით თავის გაწირვა, საჭირნახულო დღენიო,
თარღ-ჩაკიბულობა, ნქვიტი, მფრინავი ცხენიო,
გული ამაყი, ფოლადი, მკლავი მტრებისა მსერედიო!
ქვეყნის ორგულთა დამსჯელი და თავის ქვეყნის მსხსნელიო!
ნეტა რა დედამ გაგზარდა კბეთი მშვენიერიო?
მოყვარე ღმერთმა გიცოცხლეს და გაგიწვიტოს მტერიო!

ხალხური.

პაწია მამულიშვილი.

მსპანიის ქალაქ ბარცელონიდან გენუასკენ საფრანგეთის გემი გამოემგზავრა. გემში ფრანგები, იტალიელები, ესპანელები, შვეიცარიელები და მათ შორის ერთი უმსგავსოდ ჩაცმული თერთმეტი წლის ბიჭიც ერია. ბავში მგზავრებს არ ეკარებოდა და ყველას წარბშექმზხენილი შეეყურებდა.

ორი წლის წინათ ქალაქ პადუას მახლობლად მცხოვრებმა გლეხმა, ამ ბავშის მამამ, ეს ყმაწვილი ჯამბაზებს მიიბარა. ბავში ჯამბაზებთან მოგზაურობდა საფრანგეთსა და ისპანიაში და საკმაო სიცივე და შიმშილი გამოსცადა. საცოდავს შიმშილი და სიცივე ისე არ აწუხებდა, როგორც ჯამბაზების უფროსის ცემა-ტყევა. ყმაწვილს ჯამბაზობას ასწავლიდნენ და სწავლის დროს შეუბრალებლად სცემდნენ. ბარცელონაში ყმაწვილი მეტად შეაწუხეს; სასტიკი ცხოვრება ველარ აიტანა და პატრონს გამოექცა. ბავშმა იქაურ იტალიის ელჩს მიმართა. ელჩს ბავში შეეცოდა, გენუამდი საგზაო ბილეთი მისცა და თან გენუას უფროსთან წერილი გამოატანა. ელჩი წერილით სთხოვდა გენუას უფროსს, რომ ბავში მშობლებთან გაეგზავნა. ყმაწვილს მეტად დაკონკილი ტანისამოსი ეცვა და ჯამბაზების უფროსის ცემისაგან სახე და ტანი მთლად დალურჯებოდა. მისმა საცოდავობამ გემზე მყოფი მგზავრების ყურადღება მიიქცია. ყველას უნდოდა, შეეტყუა მისი ვინაობა, მაგრამ ის თავისთვის მოშორებით იჯდა და ხმას არ იღებდა. ისე იყო ჯამბაზების პატრონისაგან შეშინებული და გულჩათუთქული, რომ ყველა აღამიანი შეჩძულა. სამი მგზავრი ისე გადაეკიდა, რომ ბოლოს შინც ააღაპარაკეს. ბავშმა ფრანგულ-იტალიურ-ესპანიური ენათმანეთში დომხალივით აფრ-დაურია და უამბო თავისი

ამბავი. მგზავრები იტალიელები არ იყვნენ და ამის ლაპარაკისა თითქმის ვერა გაიგეს—რა. ბავში მაინც შეეცოდათ და რამდენიმე გროში აჩუქეს. ფულის დანახვამ ბავში უფრო ააღაპარა. ამათში გაერია სამი სხვა მგზავრი: შენიშნეს თუ არა სიცოდავი ბავში, ფული გადაუყარეს—აიღე, აკრიფეო. ბავშმა აკრიფა ფულები, შეკმუხვნილმა შეხედა მგზავრებს, მადლობა გადაუხადა და საჩქაროდ შეძვრა თავის საწოლში. ბავშმა საწოლს ფარდა ჩამოაფარა და თავის საკმეზე დაიწყო ფიქრი: „ამ ფულებით შემიძლია ვიყილო გემრიელი საკმელი; ორი წლის შიმშილს შემდეგ ურიგო არ იქნება პირი ჩავიგემრიელო; ორი წლის ძონძების გამოცვლაც ურიგო არ არის. ამას გარდა, ცოტა რამ შეიძლება შინაც მივიტანო, თორემ ხელცარიელს ვერაფერი სიამოვნებით მიმიღებენ მშობლები... ეს ფულები ხომ მთელი სიმდიდრეა!“ ორი წლის ტანჯულის გულმა გამოიღარა და მოიღხინა.

ამ სასიამოვნო ფიქრებში იყო ბავში გართული. სამი მგზავრი-კი ისევ სასადილო სტოლს უსხდნენ, ღვინოს შეეპყვოდნენ და ხმამაღლა ლაპარაკობდნენ. ბაასობდნენ, თუ სად და რომელს ქვეყანაში ემოგზაურათ და ბოლოს იტალიის შესახებ დაიწყეს ლაპარაკი. სამშობლოს სახელი რომ გაიგონა, ბავშმა ყურება აცქვიტა. ერთი მოსაუბრე იტალიის სასტუმროებს ემღურებოდა, მეორე—კინის გზებს და ბოლოს სამივემ ყველაფერს ავად დაუწყეს ხსენება. ერთმა წამოიყვირა, რომ იტალიაში ყველანი გაიძვერანი და ავაზაკები არიანო! მეორე—იტალიელი მოხელენი უფიცნი არიანო!—ბრიყვი ხალხიაო! წამოიძახა პირველმა.—წუწკი ხალხიაო,—დაუმატა მესამემ.—ქურდიო... დაიწყო ისევ მეორემ. მაგრამ სიტყვა ველარ დააბოლოვა. უცებ სუფრაზე სეტყვასავით წამოვიდა ფულები. სამივე მოსაუბრენი წამოვარდნენ და გაოცებით დაიწყეს ცქერა. ფარდაში თავი გამოეყო ბავშს და მგზავრებს დაჰყვიროდა: „უკან წაიღეთ, თავში იხალეთ თქვენი ფული! მე არავითარ მოწყალეებას არ მივიღებ იმათგან, ვინც ჩემს სამშობლოს ურიგოთ იხსენიებს ღ შეურაცხყოფს!“..

დე-ამიჩისი.

დედა-აზრი: ყმაწვილმა სამშობლოსადმი სამაგალითო სიყვარული გამოიჩინა. 1. რითი დამტკიცა ეს სიყვარული? 2. რას მოელოდა ყმაწვილი ნაჩუქარი ფულებისაგან? 3. ფულის შოვნამდი ყმაწვილი რა მდგომარეობაში იყო?

ე რ მ ა ს

ღმერთო! აკურთხე ამ ერმისა ძალნი,
 ხალხთ სამსახურად მიეცე ღონე.
 აღუხსენ ხედვათ მშიშარნი თუაღნი,
 ტანჯვის ნუგეში მას შთააგონე.
 ღმერთო! მოჭმადლე მადლი ზეცისა,
 შთაბერე ერმისა ძლიერი სული,
 რათა შეიქნეს თვისი ერისა
 მოძვე ერთგული და მოუფარული.
 ღმერთო! თან სდევედუ უსუსურს ბავშვსა,
 რომ დღენი ისე არ დაეღივნოს,
 ვიდრე ტანჯვისა ცრემლი თვის ხალხსა
 ცოტათი მანც მან არ მოსწმინდოს.

ი. ჭავჭავაძე.

ლ ა მ უ რ ა

1. ერთმა უცნურმა თავუნამ იუკადრისა თავგობა;
 დასწყეველა თვისი გაჩენა, ბუნების იწყო მან გმობა:
 „იმ უსამართლო ბუნებამ თავგად რად გამაჩინაო?
 მე სხვაგან ყოფნა მინდოდა, მან ჭერ-ქვეშ მომცა ბინაო!
 ვის ეკადრება თავგებთან კუდის ბზუკა და ლხენაო?
 მე შემშვენოდა ჩიტობა, რომ შეწყო მადლა ფრენაო.
 რომ ვინმე ჩიტად მაქცევედეს, გამომაბადეს ფრთებსაო,
 გაფურინდებოდი ერთ წამსა, გადავიულიდი შთებსაო!“
2. რომ დაასრულა ეს ნატვრა, ნახა რომ ფრთები ესხმება
 და მეტი სიხარულითა საბრალოს თავბრუ ესხმება...
 ზიზღით შეხედა თვის ტოლებს, დაჟუღბულივ აფარდა,
 ჩიტებში გამოერია, ამანც გაინაფარდა...
3. ჩიტებმა ახედ-დახედეს, სთქვეს: „ვინ მოსულა ესაო?“
 რა რჯულის ცხოველი არის? ჩვენთან ვინ განაწესაო?
 თვალ-ტანადობა თავგს უგავს, ფრთები ასხია ჩვენია!
 როგორღაც კეთილ სულს არ ჭკავს, ჭირი არის და სენია;

გაკება შტრეპტოკოკი, შემოჩენილი იყო...
არაქა, ფრთხილად იუაუთ, არაფერს გაგვამბრებოდა!

დადღივლეს, ჩაუნასკარტეს, გაჭკრეს-გამოჭკრეს ბჭულები,
სისხლი აღინეს ღამურას, გამოუბნელეს თვალები!

4. დაღმა დაეშვა ღამურა, მიმართა ისევ ძველ სადგურს...

შაკრამ აქ უფრო შავი დღე დადგა მაშინ უბედურს:

თატკვებმა ათვალწუნეს, აღარ მიიღეს, რომ ნახეს,
მივარდენ ერთად საკებნად: „ჭკა მაგასაო!“ დასძახეს...

მაშინ-კი მისვდა ღამურა, რომ ანგარიში წახუნდა
და მისი ნატურა უცნური საჭარბობით აღუხდა!

გვიან-ღა იყო! გაფრინდა გაკიცხულ, თავსდაფლავსმული,
ერთს ძველ ნანგრევში შეფრინდა და მოიბრუნა იქ გული.

5. მას შემდეგ ბუდობს! ნანგრევში, დღისით ვერ ჩნდება

სირცხულით

და მუდამ ამას წრიბინებს კენესით და გულის ტკივილით:

„კრულ იყოს მისი სახელი, ვინც მთა გასცვალას ბარძედა!
თვის ტომის დაშენებელსა ჭირი მოუვა კარზედა!

ნურაფერს იხამს სხვის ქერქსა და ნუ სცვლის თავის ენასა,
თორემ ბოლოს დროს მოიმკის ჩემისათვის ცრემლსა დენასა!

გადაგვარების მოსურნე ბუნებისაგან კრულა,
მისი ჰირადი ღირსება უოველგან დაჩაგრულია!“

აკ. წერეთელი.

1. თავუნას უგნური ნატურა. 2. ნატურის ასრულება. 3. როგორ დაისაჯა
ის ფრინველებისაგან? 4. როგორ დაისაჯა თავგებისაგან? 5. რა დასკვნამდ
მივიდა თავუნა? გადაბით კითხვებზე მიცემული პასუხები და დასწერეთ მოკლე
შინაარსი.

სამშობლოს სიყვარული

ჩემო საყვარელო სამშობლო! ჩემო ძვირფასო დედაო, ჩემო
აღმრზღელო და დამტირებელო! ჩემო აკვანო და საფლავო! ჩემო
მშვენიერო და დიდებულო, მომავალი თაობის ქვეყანავ! რამდენი
სიკეთე გიქნია ქვეყნიერობისათვის! რამდენმა მოღვაწემ, მებრძოლ-
მა და გმირმა თავი დასდვა შენის განვითარებისა და დიდებისათვის!

დიდებულო სამშობლო! მე ჯერ კარგად ვერ გიცნობ, მაგრამ მიყვარხარ და ვამაყობ, რომ შენი შვილი ვარ! მიყვარს შენი დიდება, შშვენნიერება, სიკეკლუცე, შენი ზღვა, მთა და ბარი, შენი სოფლები და ქალაქები; მიყვარს შენი ხევები, მდინარეები, წყაროები! მიყვარს შენი გულისცემა! ვფიცავ, შევიყვარო ყოველი შენი შვილი, როგორც ჩემი ძმები. თაყვანს ვსცემ შენს სახელოვანს სასიქ.დულო შვილებს როგორც ცოცხლებს, აგრეთვე განსვენებულებს.

ვეცდები, კაი კაცი შევიქნე, შენს ღირსეულ შვილად გავხდე. რამდენადაც შევძლებ, ვიხმარ ყოველ ღონისძიებას, მოვსპო შენს შვილთა შორის სიღარიბე და ყოველი უმეცრება, რომ შენ მრავალფერად აყვავდე, აფრთოვანდე ყოვლის შენის ძალითა და დიდებით. ვფიცავ, ვიტვირთო შენის გულისათვის ყოველგვარი პატიოსანი შრომა და მოღვაწეობა. ვფიცავ, გემსახურო მკლავით, ქეუით, სულითა და გულით, და, თუ შენი განსაცდელის ქამი დამირეკს, მზად ვიქნები, შევსწირო ჩემი სიცოცხლე შენს ღრმას, შენს სახელსა და დიდებას—სიკვდილის წამს ჩემი უკანასკნელი ამონაკენისი სიტყვა იქნება შენი სახელი „ჩემო სამშობლო!“

დე-ამიჩიხი.

ქართლის დედანს

1. ქართლის დედან! ძუძუ ქართლისა
უწინ მამულსა უზრდიდა შეიჯსა;
დედის ნანასთან ქვითანი მთისა
მას უმზადებდა მომავალ გმირსა...

2. გაჰქრა ის დროცა! დიდმა ნაღველმა,
კირთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა,
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენა შეიღიგ ჩრდილად შესცვალა.
მითხარ, —სადღაა მამა-პაპური
მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური,
სახელისათვის ამაჟი თრთოლა,
მამულის მტერთან შედგარი ბრძოლა!

3. მას ნულარ ვსტირით, რაც დამარხულა,
რაც უწიალას დროს ხელით დანთქმულა,
მოვიკლათ წარსულ დროებსედ დარდი...
ჩვენ უნდა ვსდიოთ ახლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა შევქმნათ ჩვენი მეობადი,
ჩვენ უნდა მივსტეთ მომავალი ხალხს...
აქ არის, დედაჲ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!
აღზარდე შეილი, მიეცე ძალა სულს,
საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებას,
შთაატონებდე კაცთა სიუფარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას,—
რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს
და მომავლისთვის ბედთანა ბრძოდეს...
მუნდუ, მიიღებს ნერგს შენგან დარგულს
და მოგვცემს ნაუღეს ვით კაცი კაცურს.
დედაჲ! ისმინე ქართველის გედრება:
ისუ აღზარდე შენ შეილის სული,
რომ წინ უძლოდეს ქეშმარიტება,
კვალი რჩებოდეს განათლებული.

ილ. ჰავჭავაძე.

1. როგორ შეილსა ზრდიდა ქართველი დედა სამშობლოს თავისუფლების დროს? 2. როგორ შეიკვალა დედაცა და შეილიც მამულის დამონების დროს? 3. როგორი შეილი უნდა აღზარდოს დედამ მომავლისთვის?

ჩემო კარგო ქვეყანაჲ!

ჩემო კარგო ქვეყანაჲ, რაზუდ მოგიწეენა?
აწმეო თუ არა გკწეალობს, მომავალი ჩვენაჲ,
თუმცა ძკეუნნი დაცშორდენ, ახალი ხომ შენია!
მათ, ახალთ, აღგიდგინონ შენ დიდების დღენია.
ჩემო თვალის სინათლეჲ, რაზუდ მოგიწეენა?

წვრილშვილნი წამოგესწრენ ნაზარდნი, გულმტკიცები,
მათის ზრუნვის საგანი შენ ხარ და შენ იქნები,

არ გიმტუნებენ შენა, თუ კი მათ შეინდობი,
მათის ღვაწლით შეგეკმენეს სახე ბედით მთენია,
ჩემო თვალის სინათლეგ, რაზედ მოგიწყენია?

მათი გული შენისა ტრფობის ფართო ბუდეა,
მათი გულთა ფიცარი შენი მტკიცე ზღუდეა...

ვერ წაბილწავს მათს გრძნობას სიმუხთლე, სიმრუდეა,
მათ თვის მკერდით შემუსრონ მტერთა სიმაგრენია,
ჩემო კარგო ქვეყანავ, მაშ რად მოგიწყენია?

ილ. ჭავჭავაძე.

1. რამ მოაწყინა სამშობლო? 2. რით ანუგეშებს შგოსანი მოწყენილ
სამშობლოს?

ს ი ზ მ ა რ ი

ღლიურ სიტხადით გულდაჩაგრულსა
ძილში შეღირსა ტკბილი სიზმარი:
უნახე, რომ ქვეყნად ჩამოსუდიყენენ
ნინო, ქეთევან და თვით თამარი.

თამარს თავს ედგა ძლევის
გვირგვინი
და ქეთევანსა — წმიდა მოწამის;
ნინოს ხელთ ეჭურა ჯვარი ფაზისა,
ნიშანი დიდი ქრისტიანობის.

ზეცად აეჭურათ სამთავეს თვალი,
საქართველოსკენ იშეერდენ ხელსა
და შეერთებით, ხმაშეწეობილად
ჭგალობდენ ტკბილსა საგალობლსა:
„დედაო ღვთისავ, შენა ხუდრია
ეს საქართველო დიდჭინანსული,

შეუნდევ ცოდვა, ნუ ააღებ ხელს,
ღმობიერებით იბრუნე გული!

მოეც კურთხევა ზეცით, მაღალთ,
და გადმოსახე ძლიერად ჯვარი,
რომ აღადგონო ქართველი დედა,
დღეს დატყუელი ზ ცოცხალმკვდარი!

მისსა მხნეობას, მისსა ზნეობას
განუმტკიცებდე აღმაფრენსა
და შენს საქებრად, სადიდებულად
ნუ დაუკარგავ იმ ტკბილს ენასა,
რომლითაც თამარ ბრძანებას
სცემდა,

ქეთევან მარად შენ გადიდებდა
და ნინო ძისა შენისა მცნებას
შენგან რჩეულს ერს უქადაგებდა!“

აკ. წერეთელი.

ლ ო ც ვ ა

1. ლედავ ღვთისათ! ეს ქვეყანა შენი ხვედრია...
შენს შოხებებს ნუ მოაკლებ ამ ტანჯულ ხალხსა;
სადმითოდ მიიღე სისხლი, რომელ ან ხალხს უღვრია,
ზაგრულთა სასოო, ნუ არიდებ მოწყალე თვალსა!
რატა ტანჯულა ეს ქვეყანა, ტანჯვად ეუოფა,
შოეცი ძაღო დაფრდომილსა კელაუ აღდგომისა,
სახელოვანი განუახლე წარსულთ ღღეთ ეოფა,
შამაპანური სული, გული მოჭმადლე შეილსა.

2. ძლიერო ღმერთო! შენთვის ბრძოდენ ქართულისა ძენი,
დასაბამითვე არ იცაან—რა არს მშვიდობა,
ემარე სადმითოდ მათ პატყენი და სისხლის ძღვენი;
თუ რამ შეგცოდეს, შეისყიდეს ტანჯვით შენდობა,
მოჭმადლე ქართველს ქართულის ნდობა და სიუფარული
და აღუდგინე მშყენიერი ესე მამული!..
ქოი, სახიერო! ცისარტყელა განაჟლე ცასა,
რათა წარღვნისა მოლოდინი წარხოცო ხალხსა!..

ილ. ჭავჭავაძე.

1. რას ევედრება მგოსანი ღვთის მშობელს სამშობლო ქვეყნის აღსადგენად? 2. რას ევედრება ღმერთს?

კ ა ც ო ბ რ ი ო ბ ა

ხ ო გ ო ი

მისთვის არ ვმდურ, რომ ვიმდურო,
 ვით ფრინველმა გარეგანმა:
 არა მარტო ტკბილ ხმათათვის
 გამოამგზავნა ქვეყნად ცაშა.

მე ცა მნიშნაჲს და ერა მზრდის
 მიწიერი ზეციერსა;
 ღმერთთან მისთვის ვღაპარაკობ,
 რომ წარუძღვე წინა კრსა.

დიდის ღმერთის საკურთხეულის
 მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში,

რომ ერისა მოძმედ ვიყო
 ჭმუნვასა და სიხარულში;
 ერის წელული მახინდეს წელულად,
 მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
 მის ბედით და უბედობით
 ღამედაგოს მტკიცე გული...

მაშინ ტიდან ნაპურწყალი
 თუ აღმიფუტქს გულში ცეცხლსა,
 მაშინ, ვიმდურ, მხალოდ მაშინ
 მოგსწმენდ ერსაც ტანჯვის ცრემლსა!

ილ. ჭავჭავაძე.

მღვდელი ობერლეინი

საფრანგეთის ერთს მიყრუებულ კუთხეში, კლდოვან მთებს შუა, ამ ასი წლის წინად მრავალი სოფელი იყო გაშენებული. ამ კუთხეს კლდოვან ოლქს უწოდებდენ. აქაური ხალხი მთელს ქვეყანაზე მოწყვეტილი იყო და გაირჩეოდა სიღარიბით, განსაკუთრებული უმეცრებით და რაღაც ბრიყვული ზნე-ჩვეულებით. ისინი ზანტათ მუშაობდენ თავის ქვიან ყანებში, ვაი-ვაგლახით მოჰყავდათ უვარგისი კართოფილი, ასე რომ მთელი ოლქი შიმშილისაგან ხშირად ძლიერ შეწუხებული იყო. აქ შემთხვევით გამვლელს უცხოელ მოგზაურს აუარებელი მათხოვარი და ლატაკი მოსვენებას არ აძლევდენ.

აი, სწორედ ამ ოლქში დანიშნეს მღვდლად ობერლეინი; ის იყო ლარიბი მასწავლებლის შვილი, ჯერ ისევ სრულებით ახალგაზდა კაცი, რომელსაც მშვენიერი აღზრდა მიეღო. ობერლეინმა მოსვლისთანავე დაინახა, თუ რა გაქირვებულ მღვთმარებაში იმყოფებოდა მისი მრევლი და რა ძნელი იქნებოდა მისთვის მათ შორის ცხოვრება. სხვა ვინმე რომ ყოფილიყო, უთუოდ თავიდანვე ეცდებოდა, როგორმე ამ ლარიბი მრევლისთვის თავი მალე დაენებებია და უფრო მდიდარი მოეძებნა; მაგრამ ეს ახალგაზდა მღვდელი-კი იმას ფიქრობდა, რომ სწორედ აქ უფრო საჭირო იყო მისი ყოფნა და დახმარება. ამიტომაც გადასწყვიტა მთელი თავისი სიცოცხლე ამ ბედით დაჩაგრული ადამიანებისათვის შეეწირა.

ახალგაზდა მღვდელი მალე შეიქნა თავის მრევლის ჰეგობარი, დამრიგებელი და მფარველი. გაქირვების დროს ყველას შველოდა, მწუხარებაში მყოფთ ნუგეშს აძლევდა; ბოროტებას ჰკიცხავდა, კეთილს ასწავლიდა, მომჩივანთ ასამართლებდა და ბიწიერთ მართალს გზაზე აყენებდა; არც ავდარს, არც დაქცეულ მთის გზებს არ შეუშინდებოდა, თუ-კი მისი დახმარება ვისმესთვის საჭირო იყო. ხშირად, ძალიან ხშირად, საღამოს ხანს ობერლეინი თავისი ცხენით გაემგზავრებოდა ხალმე ქალაქს, რომელიც იმ სოფლიდან ოცდაათი ვერსის მანძილზე იყო. იქ მთელი დღე დაუღალავად თავის მრევლის საქმეებზე დარბოდა, მეორე დღეს-კი დილა-ადრინად სოფელსოფელ დადიოდა, გაქირვებულთ სანოვაგეს ურიგებდა, ავადმყოფებს წამლებს აძლევდა...

მაგრამ დროებითი დახმარება ხომ საკმარისი არ არის, — ფიქრობდა ობერლეინი, — საჭიროა თვით უბედურობის მიზეზები საბოლოოდ მოისპოსო. უწინარეს ყოვლისა, საჭიროა შკოლა გაიმართოს: ბნელსა და უმეცარ ხალხს ხომ თავის სარგებლობის შეგნებაც არ შეუძლია. უკანასკნელი ფიქრი მან მალე საქმედ აქცია. როდესაც მღვდელმა შკოლის შენება დაიწყო, მრევლმა პირობა დაადებინა, რომ ის მათ სწავლებისათვის არაფერს გამოართმევდა. მართლაც, ობერლეინი მრავალი წლის განმავლობაში ინახავდა შკოლას თავისი მცირედი ჯამაგირით და ბავშვებს უსასყიდლოდ ასწავლიდა. თუმცა უცბად არა, მაგრამ ნელნელა შკოლამ თავისი გავლენა იქონია: ცოტა ხანს შემდეგ გლეხებმა თავისი ხარჯით რანდენსამე სო-

ფელში: ხუთი შკოლა ააშენეს, ხოლო ობერლეინმა მოძრავი ბიბლიოთეკა მოაწყო, რომ ამით ხალხში წერაკითხვისა და ცოდნისადმი სურვილი უფრო განემტკიცებია.

ამავე დროს ობერლეინი მთელი თავისი ძალღონით ცდილობდა, როგორმე სოფლის მეურნეობა გაეუმჯობესებია, და რომ გლეხები მას უფრო ნდობით მოჰკიდებოდნენ, ჯერ ყოველსავე თავის ეზო-გარემოში აკეთებდა, შემდეგ-კი სხვებს ასწავლიდა, განსაკუთრებით ახალგაზღვებს. ამნაირად მან მალე დაითანხმა გლეხები, რომ მინდვრები ქვებისაგან გაეწმინდათ, ასწავლა საქონლის საკვები ბალახის თესვა, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ბევრი საქონლის მოშენება და მწირი მიწის გაპოხიერება. მალე დუქანიც მოაწყო, სადაც იაფ ფასად სამეურნეო იარაღის შექმნა შეიძლებოდა, ხოლო ღარიბებს ხშირად ნისიად ეძლეოდათ. პური და კართოფილი მწირ ადგილზე სრულიად გადაგვარებულიყო: ობერლეინმა მრევლისათვის ახალი საუკეთესო თესლები გამოიწერა; ამის გამო მოსავალმა ერთი ოთხად იმატა და გლეხებმა ქალაქში გასასყიდად პურისა და ბოსტნეულის გატანა დაიწყეს. წინად კლდოვან ოლქში მაქალოს გარდა არავითარი ხეხილი არ ხარობდა. ობერლეინმა საკუთარი ხელით გააშენა გზის პირას საუცხოვო ხილის ბაღი. ყველამ მალე კარგად შეიგნო და დაინახა მისი შრომის ნაყოფი. მაშინ მღვდელმა გამოაცხადა, ვინც ახალგაზღვთაგანი ოთხ-ხუთ ხეხილს არ დარგავს, არ ვაზიარებო; ხოლო ყოველ მსურველს თავისი ბაღიდან უსასყიდლოდ საუკეთესო ხეების ნერგებს აძლევდა. ამ გვარად ობერლეინმა მთელი კლდოვანი ოლქი ხეხილის ბაღებით გააშენა.

სოფელს გიჟმაჟი მთის მდინარე ჩამოუდიოდა, რომელიც ხშირად ნაპირებიდან გადმოდდიოდა, დათესილ მინდვრებს ერთიანად წალეკდა და ხალხს დიდ ზარალს აძლევდა. ობერლეინმა მრევლის შემწეობით მდინარეს კალაპოტი გაუგანიერა, მინდვრებისა და ბაღების მოსარწყავად არხები გააყვანა, და ზარალის მაგიერად მდინარეს დიდი სარგებლობა მოჰქონდა.

გლეხებმა სოფლებსა და სოფლებს შუა მშენიერი გზები გაიყვანეს, მდინარეზე ხიდები გააკეთეს; მაგრამ ობერლეინს ეს კიდევ ეცოტავებოდა: საჭირო იყო, მთებში ქალაქისკენ მიმავალი შარა გზები გაეყვანათ. ობერლეინმა თვით მოჰკიდა ხელი წალკატს,

ბარს, რკინის კეტს და მხნედ მუშაობას შეუდგა. მისმა მაგალითმა მალე გავლენა იქონია: ყოველი მხრიდან გლეხებიც შეიკრიბნენ და სამ თვეს შემდეგ მშვენიერი, სიგრძით სამი ვერსი გზა მზად იყო. ყველას გაუადვილდა ქალაქში პურის, ხილისა და ბოსტნეულობის ჩატანა. რამდენსამე ხანს შემდეგ თვით ქალაქებმაც დაიწყეს მთის სოფლებში საქმეებისათვის სიარული. მალე ხალხმა სხვადასხვა ხელობას ხელი მოჰკიდა: დაიწყეს ბამბის თესვა და ძაფის რთვა.

ობერლენმა თავის სახლში აფთიაქი გახსნა და პირველ ხანებში ხალხს წამლებს უფასოდ აძლევდა. რამდენსამე გულწემატკივარ ქალს ავადმყოფების მოვლა ასწავლა, აუხსნა გლეხებს, თუ რა მნიშვნელობა აქვს სისუფთავეს როგორც სახლში, ისე გარეთ, ეზოში.

ცეცხლის გაჩენა სოფელში ხშირი მოვლენა იყო; ობერლენმა მსურველთაგან ცეცხლის მქრობელი რაზმი შეადგინა, შეიძინა კიბეები, წყლის სასხამი მილები, და ცეცხლის გაჩენის დროს ხალხის დასახმარებლად თვითონ პირველი გაიქცეოდა ხოლმე. მანვე დაარსა ფულის შემნახველი კასა, საიდანაც გაქირვებულებს უსაწინდროდ და უსარგებლოდ სესხი ეძლეოდათ.

ყოველისავე ამის გაკეთება ადვილი არ იყო. ყოველსავე ახალ საქმეს წინ ათასგვარი დაბრკოლება ხედებოდა; ობერლენს ხშირად არათუ დასცინოდნენ, ემუქრებოდნენ კიდევ. მაგრამ მას მტკიცედ სწამდა თავისი მოვალეობა, შეურყევლად და მხურვალედ ეკიდებოდა ხალხის სასიკეთო საქმეს და კიდევ ამიტომ მუდამ გამარჯვებული გამოდიოდა. გლეხები ბოლოს და ბოლოს კარგად ხედავდნენ, რომ მღვდელი მათი გულისათვის მეტად მძიმესა და აუტანელ შრომას ეწეოდა, ხედავდნენ ამ უზომო ჯაფის სარგებლობას, — და ბოლოს ჯიუტი მოპირდაპირენიც-კი ერთგულ მომხრეებად შეიქნებოდნენ ხოლმე.

სიბერის დროს მოძღვარი ობერლენი მრევლში ისე ცხოვრობდა, როგორც კეთილი, მზრუნველი მამა თავის საკუთარ ოჯახში. ყველა მამას ეძახოდა, ყველა მისკენ მიეშურებოდა, რომ თავისი სიხარული და მწუხარება მისთვის გაეზიარებია. როდესაც ხნიერობით წელში მოხრილი მღვდელი რომელსამე სოფელში მივიდოდა ხოლმე, ეს დღე ყველასათვის ნამდვილი დღესასწაული იყო.

კლდოვან ოლქის პატრიარქმა მნ წელიწადი იცოცხლა. როდესაც მოკვდა, ვინ მოსთვლის რამდენი ცხარე ცრემლი დააყარეს

ის ძვირფას ცხედარს. მრევლმა მღვდელს ობერლეინს მშენიერი მარმარილოს ძეგლი დაუდგა, რომელიც გამოჩენილ მექანდაკეს გააკეთებინს და რომელიც წარმოადგენდა მშვიდსა და კეთილ სახეს პართლატ-და დიდებული კაცისას. მაგრამ შთამომავლობაში უმისოდაც საუკუნოდ დარჩება ხსენება ჟანგარო მძლავრისა, რომელმაც მთელი თავისი სიცოცხლე მოყვასთა კეთილდღეობას შესწირა.

1. კლდოვან ოლქის მკვიდრთა ყოფა-ცხოვრება. 2. ობერლეინმა გადასწყვიტა, მთელი თავისი სიცოცხლე მრევლის საკეთილდღეო მოღვაწეობაში დაელია. 3. მოძღვრის მოღვაწეობა: დროებითი დახმარება, სასწავლებელი, მეურნეობის გაუმჯობესება, მორწყვა, გზები, აფთიაქი, საავთმყოფოების მოვლა, ევქსლის მქრობელი რაზმი, კასა. 4. შედეგი ობერლეინის მოღვაწეობისა.

რკინის გზის დარაჯი

1. მათამდი აყუდებული მთების კალთებზე რკინის გზა გველივით მიიკლავნება. ვიწრო და ღრვა ხეობაში, უფსკრულზე, ხილია გადებული. უფსკრულში მთის ნაკადული მოჰქუხს, ხიდის მახლობლად სადარაჯო დგას, სადაც ყარაული ცოლშვილიანათ ცხოვრობს.

2. ბნელი ცივი შემოდგომის ღამეა. მთებში საშინელი ქარი-შხალი მივიხვარებს და კოკისპირულ წვიმას ასხამს. დარაჯმა თავისი გზის ნაწილი შემოიარა, სადარაჯოში დაბრუნდა, ფარნით კიბეზე დადგა და საფოშტო მატარებელს ღოდინი დაუწყა. სულგანაბულის ის ყურს უგდებს და გაფაციცებით იხედება იქითკენ, საიდანაც მატარებელი უნდა გამოჩენილიყო. მატარებელს-კი ხეობის მეორე მხრიდან უნდა გამოეფლო. უცბათ ქარიშხლის ღრიალსა და გიჟმაგ ნაკადულის გრგვინვაში დარაჯს საშინელი მსხვერვე-ტეხის ხმაურობა და გრუხუნე მოესმა—თითქო უფსკრულში მთელი კლდე ჩაიქცაო. დარაჯმა იგრძნო, რომ ეს კეთილს არას მოასწავებდა; იმ წამსვე გულგახეთქილი ხიდისკენ გაეშურა და თვალწინ შემადრწუნებელი სურათი წარმოუდგა: მთელი ხიდი ერთიანად უფსკრულში ჩაქცეულიყო. ყარაულმა იცის, რომ, აი ეს არის, მატარებელი ჩამოიქროლებს, შურდულივით ჯოჯოხეთისებურ ბნელს უფსკრულში ჩაქანდება და, ვინ იცის, რამდენ ას კაცს იმსხვერპლებს! რა გზას უნდა დასდგომოდა დარაჯი, როგორ უნდა მოქცეულიყო? ბევს ჩაქცეულია,

ციცაბო ნაპირები აქვს, შეიძლება ფეხი დაუცდეს ამ ბნელ ღამეში, გაშმაგებულ ნაკადულში ჩავარდეს და სიცოცხლეს გამოეთხოვოს.

მ. მაგრამ ამაზე ფიქრის დროც აღარ იყო; ყარაულმა ფარანი სარტყელზე შემოიკრა, პირჯვარი გადაიწერა და ხევის მეორე ნაპირას გადასვლა გადასწყვიტა. აი, მხნე და თავგანწირული დარაჯი ამ შავბნელ წყვდიადსა და კოკისპირულ წვიმაში ნელნელა ეშვება უფსკრულისკენ: ხელებით კლდის ქვებს ებლაუჭება, ფეხები წამდაუწუმ უსხლტება. სასტიკი ქარი ყოველწამს მოგლეჯასა და ხევში ჩაგდებას უქადის მას. მაგრამ, ღეთის მადლით, ძირამდისაც მიაწია. რაღაც ბედად ნაკადულიც გასკურა და ახლა ისევ რკინის გზის ლიანდაგისკენ, მალა საოცარის ძალდატანებით მიცოცავს. ორივე ხელი გასისხლიანებული აქვს, მაგრამ დარაჯი ამას ვერ ამჩნევს. აი, კიდევ ავიდა ზევით. რაც ძალი და ღონე აქვს, ლიანდაგისკენ მირბის, მატარებლის შეხვედრას მიეშურება. სამი ფარანი, როგორც საშინელების თვალები, წყვდიადში უკვე გამოჩნდა. დარაჯი უფრო და უფრო მირბის და წიოელ ფარანს მალა აქნევს.

მეზანქანებმ სანიშნებელს თვალი მოჰკრა, მატარებელმა სიჩქარეს მოუყლო და უფსკრულიდან რამდენსამე საყენის მანძილზე შეჩერდა. გადარჩა აუცილებელ სიკვდილს ორას ორმოცდა ათი კაცი!

-
1. როგორ ადგილზე გადადიოდა რკინის გზა? 2. რა საშინელი ბიფათი მოვლოდა მატარებელს? 3. როგორ გადაარჩინა იგი რკინის გზის დერაჯმა? რით არის დიდი დარაჯის საქციელი?

მ ე ს ა ჯ ე

მოციმციმე ზღვაზე უზარმაზარი ხომალდი მიცურავს, თან მრავალი მგზავრი მიჰყავს და რამდენიმე ათი-ათასი ფუთი საქონელი მიაქვს. ქალი, კაცი და ბავშვები ბაქანზე შეგროვილან და შორს გაფაციცებით იხედებიან, ეგება ნავთსადგური მალე დავინახოთო. კიდევ სამი საათის სავალი გზა დარჩა. ყველანი დიდხანა ოჯახს მოშორებოდნ და დედ-მამის, კოლა-შვილისა და მეგობრების ნახვა ეჩქარებოდან. ხომალდის შუა ბაქანზე, მალა, კაპიტანი სდგას, მის გვერდით-კი, საქის ბორბალთან — მხარბეკიანი, მშემოკიდებული მესაქე. ამასაც მეტად ეჩქარებოდა ნავთსადგურში მისვლა, თუმცა

თავის სურვილს არავის უმხელდა: იქ მას ოჯახობა ჰყავს: ცოლი, შვილები, რომელნიც დიდი ხანია არ უნახავს. სხვა მეზღვაურნიც ნაპირზე გადასკლას მოუთმენლად ელიან. ზღვა დაწყნარებულია, ცაზე ღრუბელი არც-კი ჩანს; დარჩა მხოლოდ ორი საათის გზა.

მაგრამ, აი, ბაქანზე ნაშწვის სუნი ამოვიდა. საიდანღაც ბოლი გამოჩნდა: კაპიტანმა ერთ მეზღვაურს უბრძანა, საჩქაროდ მიწეზი გაეგო. კაპიტანს პასუხის ლოდინი დიდხანს არ დასჭირებია: „ძირს ცეცხლი გაჩენილა!“—მოახსენა მეზღვაურმა. ასტყდა ბაქანზე ერთი ალიაქოთი, მგზავრები შიშის ზარმა შერპყრო.

კაპიტანი ძირისკენ გაეშურა, უნდოდა გაეგო, რამდენად საშიში იყო მომავალი განსაცდელი. ცეცხლი იმ იდგილს ეძალებოდა, სადაც მესაქე იდგა; იგი მძვინვარობდა; ძალიან გვიან შეამჩნიეს; საწვავი მასალა ძალიან ბევრი იყო; ცეცხლთან ბრძოლა შეუძლებელი გახდა. „წყლის საქანელებისკენ!“ დაიგრილა კაპიტანის ბრძანებამ. მეზღვაურნი სწრაფად თავთავის ადგილებზე გაჩდნ და მუშაობა გაჩაღდა.

ცეცხლმა თითქოს იკლო, მაგრამ ნაპირის ქარი ამოვარდა: ალი თანდათან ძლიერდებოდა, და ცეცხლთან ბრძოლისთვის შეზღვეურების ძალღონე არ ჰყოფნიდა.

— ხომალდი ნაპირისკენ მიაბრუნე! — უბრძანებს კაპიტანი.

— მზად გახლავს! — უპასუხებს მესაქე. ხომალდი დიდი სისწრაფით ნაპირისკენ მიეშურება.

თავზარდაცემული მგზავრები ხომალდის ცხვირზე შეჯგუფებულან. ზოისმის გულშემზარავი კივილი, წივილი და ქვითინი. მარტო ერთი მესაქე წარბშეუხრელად სდგას თავის ადგილზე. შავი, მწვავი ბოლი მას ქვევიდან ეხვევა, ჰაერი ხურდება, ალი ბაქანზედაც ამოდის. აუტანელია მესაქის მდგომარეობა, მაგრამ ის თავის ადგილს მაინც არ სტოვებს: რომ დასტოვოს, ხომ ყველანი აუცილებლად დაიღუპებიან.

— შეგიძლია, კიდევ ხუთი წამი დარჩე შენს ადგილას? — უყვირის კაპიტანი მესაქეს, — მაშინ ყველანი სიკვდილს გადაარჩებიან!

— ვეცდები, კაპიტანო! — უპასუხებს მესაქე.

მეზღვაურებმა ნავები დაამზადეს: „ქალები და ბავშვები წინ!“ — ბრძანა კაპიტანმა. კაცებმა, ვინც ცურვა იცოდა, ტანისამოსი გაიხა-

დეს და წყალში გადაეარდენ. აგერ ნაპირიდან მოსაშველებლად ნა-
ვებიც მოეშურებიან. უკანასკნელად ხომალდი კაპიტანმა დასტოვა.
ყველა გადარჩა სიკვდილს, — მებრძოლთაგან მხოლოდ მესაქე
აღარ იყო.

1. მზავრები და გემის მოსამსახურენი სიზარულით მიეშურებიან ხა-
მშობლო ქალაქისაკენ. 2. გემზე გაჩენილი ცეცხლისაგან ყველას დალუპვა მოგ-
ლის. 3. მესაქემ თავი დაიღუპა, მაგრამ ყველანი-კი სიკვდილს გადაარჩინა.

მესაქის საქციელი რითია დიდებული? შეადარეთ ერთმანეთს რკინის გზის
დარაჯი და მესაქე.

მ უ შ ა

I

ბოდიანი დღესა ტფილისშია შუა ბაზრისკენ
მე ჩამივლია... ჩემო მუშავ, მინახვისარ შენ
კედელთან მწოლი; მხურვალე მზე ზედ დაგეურებდა;
ჩუმი დიდინი შენი ხშირად გუელს მიწელულებდა,
ნადვლიან ხმაში სულ ისმოდა შენი ცხოვრება,
დღიურ ლუკმისთვის ტანჯვა, შრომა და მწუხარება.
ვინა ხარ შენა, ჩემო ძმაო? სიღამ მოსუფხარ?
ბატონის მათრახს ვერ გაუძელ, გამოქცეულხარ.
მომორებულხარ ჯალაბობას, შენსა სახლკარსა,
მინდორს მიმეუღს და შეჩვეულ მიწასა, წყალსა?
თუ უნებლიეთ გადმოგტყორცნა მუნთაღმა ბედმა,
ან მოგიტაცა სხვა კაცზედა მაცდურ იმედმა?
აქ სად მოსუფხარ?... რაც დაჰქარგე და რაც დასტოვე,
მის მაგიერი ტფილისშია აბა რა ჰმოვე?...

II

აი ტვირთ ქვეშე მოკაკულხარ, საბრალოვ, შენა!
ოფლი წურწურიოთ ჰატოისან შუბლით გელვრება,
შეგებებულის სულის ისმის დადღილი ქმენა,
მინვალ, საწყალო, ტომარის ქვეშ მუნღთ გეგებება!
ვინ შეგიბრალებს?... აგერ მოქრას დიდკაცის დროშა,
შენს ჰირდაპირა იგი მორბის დაუღვენელად,

აკერ წამოგწვდა, დაგეჯახა, და, როგორც კოკა,
შენ — კერიძი ღვთისა — არ დაგინდო დასამსხვრეველად...
შენ გადიქედი ტომართურთ და გამვლელ ხალხმა
მაგ შენს უოფაზე იწყო გერძნოდ მადლა ხარხარი...
რასაც მაშინ ჰგერძნობდი, უოველი სთქვა მწუნარმა თვალმა:
შენს ღუმელშია იუო ღვთისა რისხვისა ზარი!
იმაღ ღუმელით მისველ, წევს დაუწევ ტვირთსა,
ძარღვნი გაღურჯდენ შენს სახეზე, თითქო სკლებიან,
სწევ, ვერ ეწევი — გეპარება შენ საზრდო ღღისა...
ხალხი გიუურებს — და არაგინ არა გშევილიან!..

III

აჰა, მისველი, მიუტანე ტვირთი ჰატრონსა,
რუსულ ფარაჯის კალთით შუბლზე იწმენდავ ოფლსა.
განივრად იძვრის დიდი მკერდი სიგრილეშია, —
იციდი, საწყალო! — შენი ლუკმა იმის ხელშია!..
ხშირად ამ ლუკმის მთლად მოცემად იმას შენთვის შურს,
ხშირად ფასს ეკლებს, შიშველს, მშოერს, მწეურვალს, უბედურს...
ახუ მიტეს ლუკმას, — დმერთსაც შეხედე!...
მე ებე ლუკმა ჰირუტეგვიით ზურგით ვიუიდე.“
შენ უღონო ხარ... და უღონოსა კაცი იბრიევეს,
მდიდარს მეტს მისცემს, შენ კი გროშზე შეგევატრება,
ვისაც არ უჭირს, მას გააძლებს, — და შენ კი გიკლებს,
შენ, რომელსაცა ერთი გროშით დღე გემატება.
ეგრედ დასჯილი უსამართლოდ ბევრჯელ წამოხვალ.
და თუ დაღამდა, თავთ დაიდებ ერთგულ გურტანსა
და სადმე ქვებზე შეეკლები იმ ფიქრით, რომ ხვად
ისევე ამ რიგად განაგრძელებ უღმრთო შრომასა.

IV

შენს სიღრცხლესა დაღამებ ესრეთს შრომაში,
კაცი კანურად ვერ იცხთვრებ ვერც ერთსა დღესა...
მერე, ვინ იცის, რომელ ქოხში, რომელ საზრდაფში
დაუწეებ ბრძოლას სასიკვდილოდ მოსულსა სენსა.
მარტო ეკლები და ლეობად გექნება ნამჯა

და სახურავად, თუ-კი მოგევა, რუსის ფარაჯა.
მარტო იცოცხლებ და მარტოცა, ძმაო, მოკვდები!
ჯალაბი შენი ვერ დაგასხამს მღუღარე ცრემლსა,
ვერ დაგტირებენ საბრალონი შენი შვილები,
ამაოდ მათკენ სიკვდილის უამს გაიწვდი ხელსა.
მოჭკვდები და სწრაფელ ჩატკედავენ საკაცეშია,
უნგრემლოდ, ძმაო, ჩაგიშვებენ სამარეშია.
ეგრედ უბრალოდ გაფუჭდები, — და ჩუენს ხსოვნასა,
არაფერი არ მოაგონებს შენს „აქ“ ვოფნასა.

ილ. ჭავჭავაძე.

1. რა გრძნობა ფა ახრები აღუძრა პოეტს მწუხარე მუშის დანახვამ?
2. მუშის აუტანელი შრომა და საზოგადოების უწყალო მოპყრობა. მ. ტვირთის პატრონის უსამართლო მოქცევა.
3. მუშის ტანჯულ ცხოვრებას რა პოლო აქვს?

რას შესცქერ, ძმაო

რას შესცქერ, ძმაო, ფანჯარაში მდიდრის ქულაჯას?
არა ჭკავს განა კონკად ქცეულს შენს ძველ ფარაჯას!
შენ გააკეთე, შენ შექქეშენი, ძმაო, ეგ ფარჩა,
მაგრამ რაღაცა მანქანებით შენ გი არ დაგრჩა!
ის სხვამ წაიღო, შენ ჯარგუნეს ეგ გონის ძველა!
ასე რად ჭხდება?! — ჭკითხე მაინც შენს თავს ერთხელა!

ირ. ევლოშვილი.

გარბიეც ბიჩერ-სტოუ

I

მომოცი წლის წინად ამერიკაში ზანგთა ანუ შავკანიანთა სყიდვა-გასყიდვა მოისპო, მანამდი კი ამერიკელები ზანგებს აფრიკაში ყიდულობდენ და, როგორც საქონელს, ისე ამუშავებდენ. ვაქარ არაბთა შეიარაღებული ბრბოები შუაგულ ამერიკისკენ მიემგზავრებოდენ და მშვიდობიან, უმწეო ზანგებზე, როგორც მხეცებზე, ისე ნადირობდენ. ღამე სოფელს მიეპარებოდენ, ირგვლივ ალყას

შემოარტყამდენ, გზებს შეუკრავდენ და შემდეგ ზოგს ხოცავდენ და ზოგიც ტყვედ მიჰყავდათ. ტყვეებს ბორკილებს უყრიდენ და ცხვრის ფარასავით ნაპირისკენ მიერეკებოდენ. ნაპირზე მათ დიდხანია ხომალდები ელოდებოდა. აქ მათ არაბები სცვლიდენ თოფსა და წამალზე, კაკილებსა და ფერად ფართალზე და შემდეგ ხომალდზე აჰყავდათ. ბორკილებს აქაც არ ხსნიდენ, ხომალდის პატრონები ცდილობდენ, რაც შეიძლება მეტი წაეყვანათ, ამიტომაც ხომალდში წარბოუდგენელი სივიწროვე იყო. ბევრს ჰაერი არ ყოფნიდა და კვდებოდა. მკვდრებს ყოველდღე ზღვაში ჰყრიდენ. ხშირად ავადმყოფებსაც ისროდენ წყალში, თუ რაიმე გადამდები სენით ავად შეიქნებოდენ. არც ჯანმრთელებს ზოგავდენ და შეუბრალებლად ზღვაში ჰყრიდენ იმ შემთხვევაში, როდესაც პირქარი ხომალდს ჩქარი სიარულის ნებას არ აძლევდა, და ამის გამო სანოვაგე შემოაკლდებოდათ ხოლმე.

II

რიერაეიდან კარგა დაღამებამდი ტყვე-მონები მუშაობაზე დგანან. მწვაფი მზე მიწას აცხუნებს, გახურებულ ჰაერში სულის შემხუთავი აღმური ტრიალობს, საბრალო მონა კი წელგაუმართავად მუშაობს: ბამბას კრეფს, ლერწამს სკრის. დაჯდა თუ არა ცოტათი სულის მოსაბრუნებლად, ზედამხედველმა მათრახის ცემა დაუწყო; საშინელმა ცემამ ზურგსა, ბეჭებსა და პირისახეზე კანი დაუხეთქა, სისხლი აღინა. თუ ღონემიხდილ მონას მუშაობის დროს გული წაუვიდოდა, და ძირს დაეცემოდა, გრძნობაზე მოსაყვანად გულსა და მუცელში წიხლებს დაუშენდენ.

არათუ პატრონები და უფროსები, თვით კანონიც შეუბრალებლად ეკიდებოდა მონებს. მონას უყურებდენ, როგორც საქონელს, მუშა-პირუტყვს. ცუდად აქმევდენ, ცუდად ასმევდენ, მათ განათლებასზე ხომ სრულებით არაფერ ფიქრობდა. მათი სწავლა-განათლების მიღების კიდევ ეშინოდათ.

— დაიწყებენ კითხვას, ფიქრსა და მსჯელობას, — ბრძანებდენ ბატონები მონების შესახებ, — და მოჰყვებიან შემდეგ უკმაყოფილების გამოცხადებას. სჯობია, ისევ ველურებად დარჩენ. განა პირუტყვის

ჯოგის დამორჩილება უფრო ადვილი არ არის, ვიდრე შეგნებული
ადამიანების ბრბოსი!

იყვნენ ისეთი მღვდლებიც, რომელნიც ეკლესიებში ურცხვად
ქადაგობდნენ, თვით ღმერთმა დააწესა, რომ ზანგები თეთრებს მო-
ნებად ჰყავდესო.

III

ბოლოს ამ საბრალოებს მფარველიც გამოუჩნდათ: ეს იყო
პასტორის პიჩერ-სტოუს ასული.

— ადამიანის მიძინებული სინდისი უნდა გამოვაფხიზლოო, —
ფიქრობდა პიჩერ-სტოუ: საჭიროა მონობის შესახებ ისეთი რამ და-
იწეროს, რომელიც ყველას გულში მოხვდეს. ნაწერის ყოველი
გვერდიდან უნდა მოისმოდეს დაჩაგრულთა ტირილი, მათი კვნესა...
დეე, დაინახოს მკითხველმა, თუ რა სისასტიკე და უღვთოობა არის
პლანტაჟებზე...

მას მოაგონდა ზანგი, სახელად ტომი. ნათლად წარმოუდგა
თვალწინ, როგორ კედებოდა საცოდავი; ცემისაგან ღონემიხდილი,
მისუსტებული სულის ამოსვლის წინაც-კი თვის მტანჯველს შენ-
დობის სიტყვებს უთვლიდა. მოაგონდა, რომ ამ საშინელი სურა-
თით გულდამწვარმა მაშინ ხალხში კინალამ ქვითინი მორთო. საჩქა-
როდ კალამი აიღო და ცოცხლად ასწერა საბრალო ბიძია ტომას
სიკვდილი. როდესაც წერას მორჩა და გადაიკითხა, თვალეზზე
კრემლები მოადგა.

„ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, ნუთუ ეს მოთხრობა, ეს ამ-
ბავი გულს სიღრმემდი არავის ჩასწვდება?“ ქმარი შინ არ იყო და
ნაწერი ათისა და თორმეტი წლის თავის ბავშვებს წაუკითხა. მათ
მწარედ ქვითინი დაიწყეს და თვალცრემლიანები იმეორებდნენ:

— დედა, საყვარელო დედა, მონობაზე უსაშინელესი არაფერი
არ უნდა იყოს!

აი, აქიდან დაიწყო შესანიშნავი წიგნის „ბიძია ტომას ქოხის“ წერა.

IV.

როდესაც წიგნი დასრულდა, მკითხველები მას ერთმანეთს ხე-
ლიდან სტაცებდნენ. ამერიკაში სულ მოკლე დროს განმავლობაში
ოთხასი ათასი ცალი გასაღდა. წიგნი მაშინვე ოც სხვადასხვა ენაზე

გადათარგმნეს. გლოვის ზარივით მოედგა მთელს ქვეყანას ეს წიგნი, რომელიც ადამიანს სინდისის გამოსაფხიზლებლად იწვევდა. ამერიკელებს შერცხვათ, შეძრწუნდნენ, დაინახეს, რა სიმხეცეს ჩადიდნენ. ვინც წინად მდიდარი პლანტატორების შიშით ჩუმად ჩურჩულით ლაპარაკობდა, ახლა ხმა აიმაღლა და მონობის მოსპობა საქვეყნოდ მოითხოვა. მთელი ჩრდილო ამერიკა ზანგ მონათა დასაცავად ფეხზე დადგა. მცხოვრებნი სამხრეთ ამერიკისა, სადაც უმთავრესად გაშენებული იყო პლანტაციები, რომელთათვისაც საჭირო იყო ყმები, აჯანყდნენ და ახალი კანონების დამორჩილებაზე უარი განაცხადეს. მოხდა ომი, რომელიც წელიწადი გაგრძელდა და მონობის სრული განთავისუფლებით დაბოლოვდა. ახლა ისინი თავისუფალი ამერიკის სრულუფლებიანი პოქალაქენი არიან. მათ შორის ბევრია სწავლული, მწერალი, მსახიობი, მხატვარი და მდიდარი ვაჭარი. ისინი მუდამ მადლიერი იქნებიან და კეთილად მოიხსენებენ თავის დიდებულს მფარველს ბიჩერ-სტოუსს.

1896 წელს, დაბადებიდან 85 წლისა, ბიჩერ სტოუ გარდაიცვალა. ბებერი ზანგი, რომელიც ოდესღაც მონად ყოფილიყო, სხვათაშორის, „მონათა მეგობრის“ დასაფლავებას დაესწრო. ზანგმა საფლავზე დაიჩოქა, ზეცისაკენ მთრთოლვარე ხვლები ალაპყრო და თვალცრემლიანმა აკანკალებული ხმით ყრულ ჩაილაპარაკა: „იძინე მშვიდად, ჩვენო მფარველო! ნახვამდის... მეც მალე მოვალ იქ... კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს და იქ, უზენაესის საკურთხევის წინაშე, კვლავ გიძღვნი მადლობას ყველა ჩვენების მაგიერ!“... და სიტყვა-დაუთავებლად, მოხუცმა ქალარა თავი საფლავამდის დახარა და წყნარად, უხმოდ ქვითინი დაიწყო.

მოიფიქრეთ სათაური თითოეულის ნაწილისა და გადმოეცით მოკლე შინაარსი. შეადარეთ ბიჩერ—სტოუს მოღვაწეობა ობერლეინისას.

ვინ არის ჩემი მოყვასი

<p>დაწყუფებული ღმრთველ-მიყრდნობი ვეგდე შარხე დონემახდობი; დარდი მახრჩობდა ღმრთული მწკვავდა, კაცი მშველელი არაფინ შეყავდა,</p>	<p>ამას ვსტიროდი, ამას ვჩაფოდი: სად არს ჩემი ძმა ანუ მოყვასი, რომ შემეძრავლოს და დამდოს თასი?!</p>
--	---

ვინც გაიფიქრა,
 გვერდს აშიფლიდა;
 გულს შეღებოდა ციციხლივით სუვდა, —
 წელულსა, ჭრილობას არეინ მისხუვდა...
 ზოგს კიდევ სურდა,
 მომშუგლებოდა,
 მაგრამ ცხაფრებს
 ვერ გაურბოდა:
 ამაოება ქვეყნიერობის
 დამჩაგვრელია კეთილის გრძობის.
 ზოგი ღამფრთხალი წელულების შიშით,
 სულთქმა-კენესითა, ვაპბით ვიშით,
 ხეშგან იულტოდა,
 შორს გაშიბოდა.

და როს მიშერობდა სიკვდილის ძიდი,
 კენესას მიშლიდა შწარე ტკივიდი
 და ტანჯვა ვიგრძენ ცრემლის შშრობე-
 მომიასხლოვდა სულ შორებქლი.. [ლი,—
 წამოიხარა,
 მუხლთ მოიუარა,
 მან აღმიუყანა,
 თან წამიუყანა,
 წელულზე დამაცხრო ტბილი, საამო,
 გამეურნებელი ჩემი—მალამო...
 შაშინ მომიესმა ხმა აღუშალი:
 „ვინც მოგეშუკდა, სწორედ ეგ არი,
 ეგ არის შენი ძმა და მოყვასი,
 რომ შეგიბრალა და დაგდო ფასი“.

1. რა მდგომარეობაში იყო აღამიანი? 2. რას სჩიოდა უბედური? 3. მოეხმარენ თუ არა თავისიანები? 4. ვინ იხსნა სიკვდილისაგან? 5. მაშ ვინ ყოფილა მისი მოყვასი?

* * *

ღამეა. მთვარე დასცქერის მიწასა,
 ვარსკვლავთა გუნდი უმზერს სოფელსა,
 შორის მთებიდან ნიაფი მოჰპურს,
 არხევს, აღლევებს ძირს შწვანე ველსა;
 კორღზე გადაშლილს სოფელს დასძახის
 ტყიდან ბუღბული „ძილისა ჰიკისა“
 და ხმა საამო შორით-შორამდე
 გაისმის, აკრთობს, არხევს ზეფირსა;
 მას ჰასუესს აძლევს სოფლიდან კენესა
 ტვირთ ქვეშ მოხრილი მაშვრალ ერისა;

იქდაწელულებულ მკერდზე ჩამოხრბის
 ტანჯულე თვალიდან წყარო ცრემლისა!
 აქა-იქ, ქობ-წინ, დაღლილ მუშაკის
 მოისმის გმინვა, ბედის ვეგდრება:
 რა ქნას საწყალმა, ღონე არ შესწევს...
 არც შეისმინეს მისი ვედრება!
 ის უველასათვის... მისთვის კი—არგინ
 მხსნელად მკურნალად გამორჩეულა...
 ვინ შეისვიდოს რაც მაშვრალ მკერდით
 ოფლთან ცრემლიცა გადმოხთხეულა!

ირ. ევლოშვილი.

გ უ ტ ე ნ ბ ე რ კ ი

ძველ დროში წიგნის ბეჭდვა აზრები იცოდა. წიგნებს კალმითა სწერდნენ და შემდეგ აქიდან გადასწერდნენ ხოლმე. ახლა რომ საბეჭდავი მანქანით ერთ ღღეს ას წიგნს დაბეჭდვენ, წინად ერთი წიგნის გადასწერას ერთი და ორი წელიწადი უნდებოდნენ. ამიტომ წიგნი ძალიან ძვირი და ცოტა იყო. წიგნის მკოდნენიც იშვიათად მოიძებნებოდნენ, რადგანაც წიგნის შოვნა მხოლოდ მდიდრებს შეეძლოთ; ამის გამო სიბნელე და უმეცრება იყო გამეფებული.

ზოგიერთებმა წერის მაგიერ ფიცარზე ასოების ამოქრა დაიწყეს. ამოსკრიდნენ ფიცარზე ნაწერის მთელს გვერდს, წაუსვამდნენ საღებავს და მერე ქალაღზე გადაიღებდნენ. მაგრამ ეს საშუალება ძვირი და უხერხული გამოდგა:

აი, ერთს აღაშინანს ბრწყინვალე აზრი დაებადა: ფიცრების მაგივრად გამოიგონა მოძრავი ანბანი, რომლის აწყობაც და დაშლაც ადვილად შეიძლებოდა. ამ ასოების შემწეობით ყოველგვარი წიგნის ბეჭდვა ადვილი მოსახერხებელი შეიქნა. ეგ აზრი დიადი აზრი გამოდგა. მან შექმნა წიგნების ბეჭდვა.

იოვანე გუტენბერგი, რომელმაც წიგნის ბეჭდვა გამოიგონა, ცხოვრობდა გერმანიის ქალაქს მაინცში ხუთასი წლის წინად. იგი იყო შვილი წარჩინებული, მაგრამ ღარიბი აზნაურისა. ყმაწვილობაში ბევრი იმოგზაურა, ბევრი ისწავლა, იცოდა რამდენიმე ხელობა. როგორც განვითარებული კაცი განათლებას დიდად აფასებდა; სწუხდა, რომ ხალხი უმეცრების წყვდიადით იყო გარემოცული და წიგნის ბეჭდვის აზრი მუდამ თავში უტრიალებდა. მტკიცედ სწამდა, რომ სიბნელე მხოლოდ წიგნის საშუალებით გაიდევნებოდა. მთელს მის სიცოცხლის მიზნად შეიქნა ეგ საქმე. ამას შესწირა და ანაცვალა მთელი თავისი ძალ-ღონე, თავისი ნიჭი და ნივთიერი ქონება.

ბეჭდვა ხომ გამოიგონა, მაგრამ ახლა საჭირო იყო სამუშაო მასალისა და მუშაობის მოფიქრება: ასოები უნდა თვითონ მოექრა, შეედუღებია ისეთი ლითონები, რომ მისგან ასოების ჩამოსხმა შეეძლებულიყო, საღებავი და საბეჭდავი მანქანის ნიმუში გაეკეთებია.

ამისთვის ფული იყო საჭირო, და გუტენბერგს კი ფული არა ჰქონდა, ამიტომ საამხანაგოდ შეძლებული კაცი უნდა მოეძებნა. არ

შეხვდა რიგიანი ამხანაგი: გუტენბერგს ყველა ატყუებდა. მისი გამოგონებით თვით სარგებლობდნენ; ზოგჯერ მთელ საბეჭდ მანქანას თვითონ მიითვისებდნენ ზოლმე. ვინ ჩამოსთვლის, რამდენი მოტყუება, რამდენი დევნა, რამდენი უბედურება მან გამოიარა.

სამჯერ მოაწყო სტამბა თავისი მოხერხებით და სამჯერვე სხვებმა წაართვეს და მიითვისეს. რამდენჯერმე თვითონაც საშინელს ხიფათში გაება და ამ ქვეყნისთვის სასიკეთო საქმეს კინალამ გადაჰყვა. გამოჩნდნენ ისეთი ბოროტი ადამიანები, რომელთაც თვით გამოგონების აზრის მითვისებაც მოიწადინეს.

არ ირწმუნეს გუტენბერგის გამოგონება, კუდიანობა და ჯადოსნობა შესწამეს, ქირღვა და დაცინვა დაუწყეს. ხშირად სწვევია მას შიმშილი, სიცივე, ათასნაირი ნაკლულევანება, მაგრამ დიდებულმა ადამიანმა ყველა ამას სძლია და თავის მიზანს ეწია; წიგნის ბეჭდვამ მაგრად მოიღვა ფეხი და სრულიად განმტკიცდა. ეგ დიდი გამოგონება ერთბაშად მოედვა მთელს ქვეყანას: ყოველგან გამართეს სტამბები, გაჩაღდა წიგნების ბეჭდვა. გამრავლდა და გაიფუდა წიგნები. იმატა წერა-კითხვამ; გამრავლდა განათლებულთა რიცხვი. გუტენბერგის სურვილიც ეს იყო.

ახლა კი ხალხი ცხადად მიხვდა, თუ წიგნების ბეჭდვას რა დიდი სარგებლობა მოსდევდა. სტამბის პატრონებმა დიდი ფული და ქონება შეიძინეს. დიდებული გამომგონებელი კი უსახლკაროდ, ღარიბად და მარტოხელად მოკვდა. ისიც არაფერ იცის, სად არის დამარხული.

მაგრამ შთამომავლობა სასოებით იხსენიებს დიდებულთა სახელებს, და მათ შორის გუტენბერგის სახელიც მუდამ დაუფიწყარი იქნება კაცობრიობისათვის.

1. რა მდგომარეობაში იყო ხალხის განათლება გუტენბერგამდინ? 2. როგორ შეუწყო ხელი ხალხის განათლებას გუტენბერგის გამოგონებამ?

სიმღერა ასოთ-ამწყობისა

ჩვენ სულ ვაწყობთ ერთმანეთზე
ბაწაწინა ღითონ-რკინას,
ზოგი აქეთ, ზოგი იქით,
ზოგი კიდევ განაპირას.

აარჩიე, რიგზე დადე,
გაკეთე რკინის ბადე,
ან-თან ბანი, გან-თან ღონი
და ერთმანეთს შეუფარდე.

ასე ვაწყობთ ერთმანეთზე
 ჰანაწინა ლითონ—რკინას:
 ზოგი აქეთ, ზოგი იქით
 ზოგი კიდევ განაპირას.
 ვერაფერი ხელობას,
 გუქს ვერ აძლობს ეს ტიალი,
 მაგრამ, რას აქ, საცა არ სჯობს,
 შინც ვამბობთ: „აღა ბალი“!

აბა, ბიჭო, დატრიალდი,
 გაანურე ხელი მარდად,
 გავათავოთ ეს გაზეთი,
 აგვიღია საქმე ნარდად.

შუაღამე გადავიდა,
 დატრიალდი შეტრანხავე:
 ატრიალე რკინის რგოლი,
 ბიჭო, მკლავი გააკაჟე!

მეგდრის სუღარას სასე გვიგავს,
 თვალები კი მიმქრად სანთელს,

ლომიც იყო, ვერ აიტან
 თუბზე დგომას, ძმაო, ამდენს!
 სურსემადი გამიშეშდა,
 მუნღები მთლად მიკანკალებს,
 თითები სულ დაშიღუნდა,
 ვეღარ ვმელი და ვერც ვზრი შკლაგებს!
 ეჭ, რა ვუყოთ, „მოწინავე“
 დღეს გაზეთში კარგი არი,
 „სიმართლე“ და „დამაშურალი“,
 ცხელ-ცხელები სულ აქ არი!

რა გკობიათ! ორიოდუ
 ჩვენც რამ ვიცით აქა-იქა,
 თან ვაწყობთ და თან ვკითხულობთ,—
 აგურ აზრიც გაიზნაქა.

ასე ვაწყობთ ერთმანეთზე
 ჰანაწინა ლითონ—რკინას,
 ზოგი აქეთ, ზოგი იქით,
 ზოგი კიდევ განაპირას!

ირ. ევლოშვილი.

ჯ ე მ ს უ ა ტ ტ ი

ამ ორმოცდაათი წლის წინად თფილისსა და ფოთს შუა უბრალო
 ფოშტის გზის მეტი სხვა უკეთესი არა ყოფილა; მგზავრი ან ქვეი-
 თად მიდიოდა, ან ცხენით, ან ეტლით; სავაჭრო და სხვა საქონე-
 ლიც ან ეტლით უნდა წაეღოთ, ან ცხენითა და აქლემით. ეტლით
 სიარულს თფილისამდღი თითქმის ერთ კვირას უნდებოდა. ვინ მო-
 სთელის, რამდენს წვალეებასა და ტანჯვას ამ გზაში კაცი გამოიფ-
 ლიდა. ახლა კი სულ ათი-თორმეტი საათის განმავლობაში მიდის
 იდამიანი და მიაქვს ასი და ათასი ფუთი საქონელი: არ ეშინია არც
 შვიმის, არც თოვლის...

ეს სულ რის წყალობითაა? რასაკვირველია, რკინის გზის წყა-
 ლობით. რკინის გზის გაკეთება გამოიგონა ჯემს ჯატტმა, რომელიც
 უხოვრობდა ინგლისში ას ორმოცდაათი წლის წინად. ეს დიდებუ-

ლი კაცი იყო უბრალო ხელოსნის შვილი. ყმაწვილობაშივე ამ ფრიად ნიჭიერ ბავშს წიგნის კითხვა ძლიერ უყვარდა. უყვარდა აგრეთვე თავის მამის სახელოსნოში ხშირად ყოფნა და ცქერა, თუ როგორ და რას მუშაობდა მამა მისი. გულმოდგინედ აკვირდებოდა ყველაფერს, რაც მის გარშემო სწარმოებდა ან სახლში, ან ცხრაში, ან ტყესა და ველში. ხშირად მისი გონება მთელი საათობით გატაცებული და შეპყრობილი იყო იმ ფიქრებით, თუ რა ამოიკითხა წიგნიდან და ან რა ნახა: იმის გონებასა და ყურადღებას იზიდავდა ბრწყინვალე ვარსკვლავები, ჰავრში მიმომავალი ღრუბლები, ღრუბელში დაკლავნილი ელვა, აღუღებული წყლიდან ასული ორთქლი და სხვა მრავალი. ერთხელ ეს ყმაწვილი დიდხანს იჯდა ცეცხლზე დადგმული ჩაიდნის ახლო და თვალს არ აშორებდა მას; ჩაიდანს ისე უცქეროდა, თითქო ის რაღაც სასწაულის მომქმედი ყოფილიყოს. დედამ ეს შენიშნა და შიშმა აიტანა, ყმაწვილს ხომ არაფერი დაემართაო!

—რას ფიქრობ, შვილო?—ჰკითხა შეშინებულმა დედამ: აგერ მთელი საათია, რაც შენ ჩაიდანს მისჩერებიხარ, თითქო იქ რაღაც საკვირველებას ხედავდე, დაანებე თავი, წადი გარეთ, ითამაშე.

რას ფიქრობდა პატარა ჯემსი? ის უყურებდა ჩაიდნის სახურავის თამაშობას: სახურავი ხანდახან ახტებოდა და ისევ თავის ადგილს გაჩერდებოდა და ამ ახტომ-დახტომის დროს რაკარუკი გაჰქონდა. ყმაწვილი მიხვდა, რომ ეს ორთქლის გამო არიხო: მოგროვდება ჩაიდანში ორთქლი, მიაწვეება სახურავს და შეახტუნებს მაღლა; გამოვა გარეთ, ორთქლი და სახურავი ისევ თავის ადგილას ეცემა. კიდევ მოგროვდება ორთქლი და ისევ გამეორდება სახურავის აწვე-დაწვევა; სანამღი ჩაიდანს ქვეშ ცეცხლი არ ჩანელდება და წყალი დუღს, ჩაიდნის თავსახურავი რაკარუკობსო. ცხადია რომ ამ მოვლენას მანამდისაც ბევრი დაინახავდა, მაგრამ ამას არაფერს ისე არ დაჰკვირვებია და არ ჩაჰფიქრებია, როგორადაც უატტი.

—ჩაიდანში ორთქლი ცოტაა, — ფიქრობდა უატტი, — მაგრამ სახურავს მაინც ზევით სწევს. დიდი ქვაბი რომ წყლით ავავსოთ და ვადუღოთ, ცხადია: ორთქლი უფრო მეტი იქნება და სუბუქ სახურავს კი არა, უფრო მძიმესაც ასწევსო. ამ ქვაბის სახურავს რომ ფოლადის ჯოხი მოვაბათ, ორთქლი სახურავს ასწევს და სახურავი —

ჯოხს; ეს ჯოხი რომ ბორბლებს შივამაგროთ, ორთქლი სახურავს ასწევს, სახურავი—ჯოხს და ჯოხი ბორბლებს დაატრიალებსო. ამ ბორბლებზე რომ თითონ ეს ქვაბი დავსდგათ, ქვაბი თავის თავს ისე წაიღებს, რომ ხმელეთზე ცხენი არ დასკირდებოდ და ზღვაზე—საქე და აფრა. აქ ყმაწვილი გაიტაცა ოცნებამ, რომ ის შესძლებს, ლაგამი ამოსდვას თავისუფალ ორთქლს და საითაც უნდა პირი იქით მიუბრუნოს. ხომ მოახერხა ადამიანმა გარეული ცხენის, აქლემის, ხარის, ირმის და სპილოს დამორჩილება; ხომ ამოსდვა ლაგამი თავისუფალ ქარს და აამოძრავებია წისქვილის ფრთები და წააყვანია აფრიანი გემები! ხომ დაიმორჩილა ადამიანმა წყალი და დააბრუნებია წისქვილის ბორბლები. აქ უატტი კვლავ მიეცა ოცნებას, რომ ის გამოიჯონებს ხმელეთსა და წყალზე მოსიარულე ორთქლმავალს; ამ ორთქლმავლით ხალხი იათად და ჩქარა წავა-წამოვა და წაიღწამოიღებს ხმელეთით და ზღვით სხვადასხვა სავაქრო და საკირო ნივთებს; რომ ორთქლით მოახერხებს დახერხვას, დაფქვას, დართვას, ქსოვას და სხვა მრავალ საქმეს...

როცა უატტი წამოიზარდა, ბევრი, თავის ყმაწვილობაში ნაფიქრალი, განახორციელა და სისრულეში მოიყვანა. მართალია, უატტზე აღრე სხვებიც ფიქრობდნენ ორთქლის მანქანის გამოგონებას, მაგრამ უატტმა ყველაზე უფრო მოხერხებული, დროს შესაფერი, მკვიდრი და ფრიად სასარგებლო მანქანა გამოიგონა.

ეს გამოგონება აღვილი მოსახერხებელი არ იყო: დიდხანს უნდა ეფუიქრა თითოეულ საქანელზე, თითოეულ ბურღზე, თითოეულ მილზე, თითოეულ ლურსმანზე...

აი ამიტომაც ასეთი დიადისა და ფრიად სასარგებლო გამოგონებისათვის ხალხმა უატტს კაცობრიობის კეთილისმყოფელი უწოდა და მისი სახელი უკვდავ ჰყო. იმის შესახებ წიგნებში ბევრსა სწერენ, ბევრს უამბობენ მოსწავლეებს, იმას ყოველგან იცნობენ სადაც განათლებული ხალხია და მადლოპის ნიშნად ძეგლებს უდგმენ.

რობერტ ფულტონი

1807 წლის 11 აგვისტოს ამერიკის ქალაქ ნიუიორკის მცხოვრებთ ნავსადგურთან თავი მოეყარათ, რომ რაღაც ახალი არაჩვე-

ულებრივი გემის წყალში ჩაშვება დაენახათ. წყლისპირას თითონ გემიც ლამაზად მოჩანდა. იმას არც ანძა ჰქონდა, არც აფრა. მის ბანზე გამარტოვებულად ამალღებულიყო რკინის მილი, ეს იყო პირველი ორთქლმავალი, რომელიც მექანიკოსს ფულტონს გაეკეთებია. ბრბო მოგროვილიყო, ყაყანობდა, გემის გამოშვებულს დასცინოდა და მასხარად იგდებდა.

—აი, ნახავთ, რაც მოხდება,—ეუბნებოდა ვილაც მოხუცო ხრანწიანის ხმით მის გარშემო შეკრებილს ჯგუფს:—ამ გემს წყალში ჩაუშვებენ თუ არა, მანქანა მაშინვე ბორბლებიანად ძირისაკენ წავა. მე თვითონ მეზღვაური ვარ,—განაგრძო იმავე მოხუცებულმა,—არაერთხელ და ორჯერ ვყოფილვარ გემზე. გაგონილა, რომ მანქანას წყალზე ევლოს!? აი, ნახავთ, რა მალე ჩასძირავს!

—შეხედეთ, შეხედეთ!—დაიყვირეს აქით-იქიდან: წყალში კიდევ უშვებენ!

მართლაც, ორთქლმავალი თანდათან წყლისკენ იწევდა და ბოლოს სულ მთლად ჩაეშვა. მის მილიდან კვამლმა ამოხეთქა, ბორბლები დატრიალდა და ორთქლმავალი ცოცხალ არსებასავით ქშენითა და შტვენით მოტრიალდა. ბანზე მალე გამოჩნდა რობერტ ფულტონი.

—ბატონებო, ხელმეორედ გთხოვთ, ვისაც გნებავთ, ჩემთან წამობრძანდით,—მიმართა ფულტონმა ნაპირზე მდგომ ხალხს. მაგრამ იქ ასტყდა უშველგებელი შტვენა და სიცილი. ასეთი პასუხი გასცეს ამერიკელებმა თავის თანამემამულეს მის მაგიერად, რომ მისი გამონაგონი ენახათ და გაეგოთ, თუ რა სასარგებლო იქნებოდა იგი ქვეყნიერობისათვის.

გაშტერებული და გამწარებული უცქეროდა ფულტონი ხალხის ბრბოს; უნდობლობითა და ზიზღით დააჯილდოვეს ფულტონის მძიმე და ხანგრძლივი შრომა. ორთქლმავალი მძიმედ ქშიტინებდა და ნელნელა შორდებოდა მაყურებლებს. ხალხი დაიშალა, შინისკენ დაბრუნდა და გზა-გზა სულ ამ ორთქლმავალზე საუბრობდა...

—ეგ რა მოუნდომებია!—ამბობდა ერთი,—ქუდიდან შეშლილია საწყალი! აბა თავი ვის მობეზრებია, რომ მაგას გაჰყვეს!

ორთქლმავალი კი მდინარის აღმა მიდიოდა.

თავჩალუნული ფულტონი უძრავად ბანზე იდგა. ორთქლმავალი კი თანდათან მიცურავდა. ნაპირების სურათები ერთი მეორეზე

იცვლებოდა. ფულტონი კვლავ უძრავად იდგა, თითქო ვერასა ხედავდა; გულდათუთქულოს მოაგონდა თავისი სიყმაწვილე. აგერ მიდის ის წიგნებიან-რვეულლებიანათ სოფლის შკოლაში, კითხულობს და სწერს, სწერს და კითხულობს, ღღე და ღამე ნიადაგ მუშაობს. დადგება თუ არა ღღესასწაულები, რობერტი მიდის ერთ სახელოსნოსკენ, ხან მეორისკენ; ყოველგან სწავლობს, ყოველგან რასმე იძენს, თუ თავისუფალი დრო იხელთა, მხატვრობასაც ჰკიდებს ხელს; დახატავს ხატს, სურათს, გაჰყიდის და ფულს სანოვაგის საყიდლოდ ღედას მიუტანს. თავისი შრომის ფულით ღედას ფერმა უყიდა და თვითონ-კი სასწავლებლად ინგლისისკენ გასწია. სრული ორი წელიწადი იმუშავა აქ სახელოსნოებში მექანიკოსებთან: შეუყვარდა ეს ხელობა. მის გონებაში დაიბადა ბრწყინვალე აზრი: მან განიზრახა ბორბლებზე მოწყობილი გემის გაკეთება, რომელსაც ორთქლის საშუალებით უაფროთ ცურვა შესძლებოდა; ასეთს გემს ვერავეთარი ქარი და ქარიშხალი ვერას დააკლებდა. მედგრად და დიდხანს შრომობდა ამ გამოგონებისათვის.

ბოლოს თავისი განზრახვა აასრულა, — მაგრამ რა?... საქვეყნოდ მასხარად აგდებული და გაღანძლული, მარტოდ-მარტო მიცურავს თავის ორთქლმავალზე. ამ ახლად გამოგონილი გემით ოდესმე მაინც ისარგებლებინო, — ჰფიქრობდა ფულტონი.

ორთქლმავალი მალე მიადგა ერთ პატარა ქალაქის ნავსადგურს. მრავალი ცნობისმოყვარე ხალხი მოაწყდა ნაპირს. აქაც ფულტონი ყველას წინადადებას აძლევდა, გაჰყოლოდენ ორთქლმავალზე ნიუ-იორკამდე; მაგრამ აქაც არავინ მიიღო მისი წინადადება. ორთქლმავალი დიდხანს იდგა. ბოლოს სურვილი გამოაცხადა მხოლოდ ერთმა მგზავრმა. აღტაცებული სიხარულით მიიღო ფულტონმა ეს მგზავრი და კინალამ ტირილი დაიწყო, როცა მგზავრმა გზის ხარჯი მისცა. რამდენიმე წამი ფულტონი ფულს დასცქეროდა, თითქო გულმოდგინედ შინჯავდა მას.

— ხომ არ შევცდი? იქნება მეტი გერგებათ? — ჰკითხა ფულტონს მგზავრმა, როცა შეატყო, რომ იგი ფულს დიდხანს უცქეროდა.

— არა, არა, სრულებითაც არაა ცოტა, — უპასუხა ფულტონმა, — სწორედ იმდენია, რამდენიც მე დავნიშნე. მაგრამ იცით, ამ ფულს რატომ დავაკვირდი? თქვენ პირველი ხართ, რომ ჩემი გა-

შოგონილი ორთქლმავალით ისარგებლეთ და ეს ფულიც პირველი ჯილდოა ჩემი ხანგრძლივი შრომისა.

მგზავრსა და ფულტონს შორის მალე ჩამოვარდა გულწრფელი მეგობრული საუბარი. ფულტონმა მთლად გადუშალა თავისი გულისწუხილი, თავისი დიდიხნის ტანჯვა-წვალება; მგზავრს დაწვრილებით უამბო, თუ რა საოცარი დაბრკოლება ხედებოდა მას შრომის დროს ყოველ ნაბიჯზე, როცა ორთქლმავლის გამოგონება გადაწყვიტა.

—ახლა, სთქვა ბოლოს ფულტონმა, — როგორც იქნა, ორთქმავალი გავაკეთე, თამამად მიდის ერთი ქალაქიდან მეორემდე და მხად არის, ყველას ემსახუროს... მაგრამ რა?...

—ნუ გეშინია! — გააწყვეტია სიტყვა მგზავრმა, — რამდენსამე წელს შემდეგ თქვენი ორთქმავალებით მოფენილი იქნება ყველა ზღვა და მდინარე.

მგზავრის წინასწარმეტყველება მალე ასრულდა. ახლა ვინ არ იცის, რა არის ორთქლმავალი?

1815 წლის თებერვალში ნიუიორკის ყველა მცხოვრებნი, შწარედ დაღონებულნი, მიასვენებდნენ მექანიკოსის ფულტონის კუბოს.

ორთქლმავლებიდან ზედიზედ ზარბაზნები სქექდნენ, თითქო ქვეყანას ატყობინებდნენ, რომ დიდებული კაკი სულ მთლად არ მომკვდარა, რომ მან სახსოვრად დიდი და დაუფასებელი ძეგლი დაუტოვა მთელს ქვეყნიერობას.

დასწერეთ უატრისა და ფულტონის მოღვაწეობის მსგავსება და განსხვავება.

ჰ ე ნ ე რ . ი .

პრავენ იცის, ქვეყანაზე როდის გაჩენილა საშინელი სენი — ყვავილი. ვინ მოსთვლის, რამდენი მილიონი ხალხი გაუწყვეტია მას! შრავალ საშვალეებას ხმარობდნენ ყვავილით ავადმყოფობის განსაკურნებლად, მაგრამ ამაოდ. სნეულთა უმეტესობა ყოველთვის იხოცებოდა და, ვინც გადურჩებოდა, რალა გადაარჩენა იყო! ზოგს სისუსტე დასჩემდებოდა, ზოგს სისხლნაკლებობა, ზოგი ბრმავდებოდა.

და აი, 1796 წელს ინგლისის ერთმა სოფლის ექიმმა ჯენერმა გამოიგონა ამ სენის ახალი საექიმო საშუალება: ყვავილის ასაცდენად ძროხის ყვავილის აკრა დაიწყა.

ჯენერი მღვდლის შვილი იყო; იგი ბავშობიდანვე დაობლდა; ჯერ სამრევლო სკოლაში სწავლობდა, მერე სოფლის აქიმს მიებარა. რამდენსამე ხანს შემდეგ ლონდონს გადასახლდა. აქ განაგრძო ერთს შესანიშნავ აქიმთან აქიმობის სწავლა.

ჯენერი ბრწყინვალე ნიჭის პატრონი იყო: სააქიმო საგნებს მშვენიერად სწავლობდა. ლონდონში რომ დარჩენილიყო, მის აქიმობას დიდი გასაფალი ექნებოდა. მაგრამ ახალგაზდა აქიმი ამ გარემოებამ ვერ მიიზიდა: მან სამშობლოში დაბრუნება არჩია, სადაც მას ბევრი საქმე გაუჩნდა: იგი უაქიმებდა შორიდან მოსულს ავადმყოფებს, ძლიერ ბევრს კითხულობდა, ბუნებას იკვლევდა და თანდათან მეტი ცოდნის შექმნით დიდად განვითარებულ მეცნიერად გახდა.

როგორც აქიმს, მას მეტად აინტერესებდა ყვავილი, რისგანაც ხსნა არსაიდან ჩნდა.

ამ სენის შესახებ ჯენერს ბევრი რამ ჰქონდა წაკითხული, ბევრ ყვავილიანისათვის ეაქიმებია და სწუხდა, რომ ადამიანი ამ საშინელი სენისაგან თავს ვერ იხსნიდა.

საქონლის აქიმობაში შენიშნა, რომ თურმე ყვავილი ძროხასაც ისე ემართება, როგორც ადამიანს, ხოლო ძროხა უფრო ადვილად იხდოდა. ამასთანავე გაეგონა, რომ ძროხის მწველელ ქალებს თურმე ხშირად გადაედებოდათ ხოლმე ეს სენი ძროხებისაგან, მაგრამ ამ ყვავილს ისინი იხდიდნენ და ნამდვილი ყვავილი მერე აღარ ემართებოდათ.

ეგებ შესაძლებელი გახდეს, რომ ძროხის ყვავილი ადამიანს აეცრას და ამით ნამდვილი ყვავილისაგან გადარჩესო, — ფიქრობდა ჯენერი. მთელი ოცდაათი წელიწადი იმუშავა მან ამ საგანზე: იგი ცდებს აწარმოებდა. უკვირდებოდა ყვავილიან ცხოველეს, ერთი ცხოველის ჩირქს მეორეს უტრიდა; ბოლოს დარწმუნდა, რომ მისი მოსაზრება საიმედოა და ძროხის ყვავილის აცრა ადამიანსაც ყვავილით სიკვდილისაგან იხსნისო.

ახლა იგივე კაცზე უნდა ეცადა. ჯენერმა ძროხის ყვავილის მუწუკიდან ჩირქი ამოიღო და რვა წლის ყმაწვილს აუცრა, ბავშს ცოტა სიცხე მისცა, ოდნად გამოყარა, გამოყრილი დამწიფდა, და რამდენისაზე დღის შემდეგ ავადმყოფი სრულიად მოარჩა. ახლა ჯენერს უნდოდა დარწმუნებულიყო, ძროხის ყვავილით აცრილ კაცს დაემართება თუ არა ნამდვილი ყვავილი.

ჯენერმა ნამდვილი ყვავილის ჩირქი აიღო და ყმისწვილს აუცრა. თუმცა კი სჯეროდა, რომ ეს აცრა უხიფათო იყო, მაგრამ შინაგონად შიშში ჩაფარდა: არც ღღე, არც ლამე აცრილს არ მოშორებია, აღარც სვამდა, აღარც სქამდა, არც ეძინა, შიშისაგან ცივებინანვით ძიგძიგობდა. საცდელმა ვადამ გაიარა. ბავში უვნებლად გადაჩა. ცხადი შეიქნა, რომ ჯენერის გამოგონება უტყუარი იყო. ძროხის ყვავილმა ყმისწვილი ნამდვილს ყვავილს ააცდინა. ჯენერის აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა: მას 30 წელიწადი უნაყოფოდ არ მიშრომიანო, — ამბობდა გახარებული ჯენერი.

მან თავისი გამოკვლევა აქიმებს უამბო და ქურნალებში წერა დაიწყო, მაგრამ არაფერს დაუჯერა და სასაცილოდაც კი აიგდეს. ჯენერმა ბევრი მწუხარება და უსიამოვნება გამოიარა: მას უგუნურად სთვლიდნენ, პირში და ზურგს უკან დასციხოდნენ. ძვირფასი აქიმობის გამომგონებელს და მის აცრილებს საოხუნჯო ქურნალებში სასაცილოდ ხატავდნენ: აცრილებს ვითომც ძროხის რქები, ჩლიქები და კუდი გამობზოდნენ. ისეთი ადამიანებიც გამოჩნდნენ, რომ ანტიციტებდნენ, აცრა მომაკვდინებელი ცოდვანო.

ჯენერს ძლიერ უძნელდებოდა ადამიანის შურსა და სისულელესთან ბრძოლა, მაგრამ იგი სულით არ დაცემულა, ცდებზე ხელს არ იღებდა ზეგულმოდგინებითა ზე მხნელ თავის შრომას განაგრძობდა.

მართლაც, ქვეშარიტებამ თავისი გაიტანა. აშკარად დაინახეს, რომ ჯენერი მართალი იყო. შემოიღეს თუ არა აცრა, ყვავილით დახოცილთა რიცხვმა თანდათან იკლო. მარტო ინგლისში აცრის პირველ წელიწადს ორმოცდა ხუთი ათასი გადაჩა. ეგევე მოხდა სხვა ქვეყნებშიც, საცა აცრა შემოიღეს.

ჯენერი მეფე-დედოფალს წარუდგინეს, როგორც ქვეყნის კეთილისმყოფელი. ლონდონის მცხოვრებლებმა ჯენერს ბრილიანტებით შემკული დიპლომი მიართვეს და საპატიო მოქალაქედ აირჩიეს. გამოგონების ჯილდოდ დიდძალი ფული უძღვნეს. მის სახელს დიდი მადლობითა ზე პატივით იხსენიებდნენ. ცილისწამება ზე დაცინვა გაქრა ზე უბრალო სოფლის აქიმის სახელი მთელს ქვეყანაზე განითქვა.

ჯენერს ეხვეწებოდნენ, ლონდონში გადასულიყო, აძლევიდნენ საპატიო თანამდებობას, პირდებოდნენ დიდს შემოსავალს, მაგრამ მას არ უნდოდა თავისი მშვიდი და წყნარი სოფლის მიტოვება. აქ

ის თავის ოჯახში ცხოვრობდა და თავის ჩვეულებრივ საქმეს განაგრძობდა: აკიმობდა ავადმყოფებს, ხელს უწყობდა ლარიბებს, წინანდულად იკვლევდა და ცდებს აწარმოებდა. ამასთანავე სოფლის მსაჯულის თანამდებობასაც ასრულებდა.

ჯენერი '74 წლის მოხუცი გარდაიცვალა; მას დაუდგეს ძეგლი; იგი წარმოადგენს ჯენერს, რომელიც სკამზე ზის და მუხლებზე დაწვენილს ბავშვს ყვავილს უტრის.

ლ უ ი ზ ა ს ტ ე რ ი

დიდხანი არაა მას აქეთ, რაც საფრანგეთში გარდაიცვალა ერთი დიდებული მეცნიერი ლუი პასტერი. ის დაიბადა საფრანგეთის ერთს პატარა ქალაქში. მისი მშობლები ლარიბნი იყვნენ. მათ ძალიან უყვარდათ თავისი პატარა ვაჟი და სულ იმას ოცნებობდნენ, რომ მათი ლუი ამ პატარა ქალაქში მასწავლებლად გამხდარიყო. ჩვენ რომ ეს სურვილი აგვისრულდესო, — ამბობდნენ ისინი, — ჩვენისთანა ბედნიერი მშობლები მთელს დედამიწაზე არ იქნებოა. რა იცოდნენ, თუ მათი შვილი იმ პაწია ქალაქის კი არა, მთელი საფრანგეთის, მთელი ევროპის, მთელის კაცობრიობის მასწავლებლად შეიქნებოდა.

პასტერმ რომ სასწავლებელში შეიყვანეს, პირველ ხანს მისი სწავლა კარგად ვერ მიდიოდა. გაკვეთილების სწავლის მაგიერ პატარა ლუი მდინარეზე თევზის საჭერად დარბოდა. მაგრამ როცა წამოიზარდა, ქუაში ჩავარდა, მიხვდა, რომ მის მშობლებს ძალიან აწუხებდა და სტანჯავდა მისი სიზარმაცე, ანკესი მიატოვა და წიგნს ბეჯითად ხელი მოჰკიდა.

მესამე კლასში რომ გადავიდა, საუცხოვო სიბეჯითე და ცნობისმოყვარეობა გამოიჩინა. ისე უსაზღვროდ სწყუროდა მას ყოველისფრის გაგება და სწავლა, რომ თავის მასწავლებელს მოსვენებას არ აძლევდა სხვადასხვა კითხვით. სანამ შეეძლოთ, მასწავლებლები შესაფერ პასუხს აძლევდნენ; მაგრამ მალე გამოტყდნენ, რომ პასტერმა მათზე მეტი იცოდა, და ურჩიეს, უმაღლეს სასწავლებელში გადასულიყო. ლუიმ მასწავლებლებს დაუჯერა ოდესმე სატახტო ქალაქს გადავიდა,

აქ ის ან წიგნების კითხვაში ატარებდა დროს, ან სასწავლე-

ბელში იყო, სადაც სხვადასხვა კლას აწარმოებდა. როცა პასტერი დასაძინებლად მოემზადებოდა, ხშირად თავისთვის წაიბუტბუტებდა: „ეჰ, შეიდი საათი კიდევ უნდა ვიცადო, სანამ სასწავლებელში წავიდოდე!“

მთელი თავისი სიცოცხლე საქმიანობაში გაატარა. თავისუფალ დროს მას არც სტუმარი უყვარდა და არც არავითარი ვართობა: ის სულ წიგნს უჯდა. ოცდახუთი წლის რომ შეიქნა, მან თავისი პირველი დიდებული მეცნიერული გამოკვლევა მოახდინა. ამას მოჰყვა შემდეგ მთელი წყება დიდებულ და საკვირველ გამოკვლევათა. საკვირველისა და იშვიათი სიბეჯითით შრომობდა ის ღრმა სიბერეში. როცა ავად იყო და წერა არ შეეძლო, მეცნიერულ გამოკვლევას მწოლარე უკარნახებდა თავის მეუღლეს. პასტერმა ასეთი შრომა სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე განაგრძო. პასტერის დიდებულმა გამოკვლევამ მისი სახელი მთელის ქვეყნიერებისთვის სათაყვანებლად გახადა. მის დამარხვას მთელი ქვეყნიერობის წარმომადგენელნი დაესწრენ. მის კუბოს მილიონი ხალხი მისდევდა. ის დამარხა არა მარტო საფრანგეთმა, არამედ მთელმა კაცობრიობამ. თუმცა პასტერი ასეთი სახელგანთქმული მეცნიერი იყო, მაგრამ კერძო ცხოვრებაში მეტისმეტად თავდაბლად იქცევოდა და სიამაყის ნიშანი სრულიად არ ეტყობოდა. ყველა თავისუფლად მიდიოდა მასთან, თავის გასაჭირს შესჩიოდა, და ის შეძლებინსამებრ ყველას ეხმარებოდა, რითაც-კი შეეძლო. ის ბუნებით სრულიად უანგარო ადამიანი იყო. მას რომ თავისი გამოკვლევა გასასყიდ საგნად გაეხადა, მილიონებს შეიძენდა. არც ერთ გამოკვლევას თავის საკუთრებად არ სთვლიდა და გამოკვლევის თითოეულ ნაყოფს მაშინვე საქვეყნოდ გამოაცხადებდა ხოლმე, რომ მთელს ქვეყანას უსასყიდლოდ ესარგებლებია.

არც ერთს ომში იმდენი სალდათი არ იხოცება, რამდენიც ყოველ წელს საშინელი სენით—ქლექით კვდება. ქლექს აჩენენ ბაქტერიები. ხოლერის ბაქტერიები თავზარს დავცემენ ხოლმე, როცა გვეწვევიან; დიფთერიტის ბაქტერიები მუსრს ავლებენ ყმაწვილებს; ყვავილის ბაქტერიები ადამიანს ან წუთისოფელს ასალმობენ, ან სახეს უმახინჯებენ და სხვა. ბაქტერიების მიერ გამოწვე-

ული სენისაგან მორჩენა და დაცვა პასტერმა აცრით მოახერხა. მართალია, პასტერამდისაც იცოდენ ყვავილის აკრა, მაგრამ ყვავილის ნამდვილი მიზეზი-კი არაფერ იცოდა. პასტერამდი აზრათაც არ მოსვლიათ, თუ ყვავილს გარდა სხვა გადამდები სენის აცრაც შესაძლებელი იქნებოდა. გადამდები სენის ნამდვილ მიზეზს მხოლოდ პასტერმა მიაგნო და მან პირველმა დაიწყო ამ სენის აკრა. მიკროსკოპის შემწეობით პასტერმა შეისწავლა ცოფის, ციმბირის ეამის, ქათმის ქირისა და სხვა შრავალი სენის გამჩენი ბაქტერიები.

მავენებელი ბაქტერიების შხამის ძალა რომ დაესუსტებია, პასტერი ამ ბაქტერიებს ან ჰაერში ახშობდა, ან ერთი ცხოველიდან მეორეს უტრიდა, ან კიდევ მუაებადში ინახავდა.

ამგვარად პასტერმა მოახერხა მავენებელი ბაქტერიების შხამის დასუსტება. ახლა აღვილად შეეძლო დასუსტებული ბაქტერიების აკრა და ამით გადამდები სენისაგან მორჩენა. წამალი ეპოვა. მაგრამ ეს არ კმაროდა. საჭირო იყო ხალხი დაერწმუნებია, რომ ამნაირი აცრით შეიძლებოდა სენის აცდენა და ავადმყოფის მორჩენა. და, აი პასტერმა რა ქნა: იმან მოიწვია მეცნიერნი, მოაყვანია 50 ცხვარი და მეცნიერი კაცების თვალწინ ნახევარს დასუსტებული შხამი აუტრა, ხოლო მეორე ნახევარი აუტრელი დასტოვა. შემდეგ ყველა 50 ცხვარს ნამდვილი ციმბირის ეამი აუტრა. იცით, რა მოხდა? აუტრელი 25 ცხვარი მეორე დღესვე დაიხოცა და აცრილნი ყველანი სიკვდილს გადაჩენ. მაშინ მეცნიერნი დარწმუნდენ, რომ აკრა ცხოველსაც და ადამიანსაც ჭამისაგან იხსნის, ახლა აცრით არჩენენ არა მარტო ციმბირის ეამით ავადმყოფებს, არამედ სხვა გადამდებ სენიანებსაც. მეცნიერებს იმედრ აქვთ, რომ აცრით მალე შეიძლება ადამიანი და ცხოველები ყველა გადამდები სენისაგან დაიხსნან.

მაშ როგორ არ უნდა ვსთქვათ, რომ პასტერი კაცობრიობის კეშმარტი და დაუფასებელი კეთილისმყოფელია!.

შეადარეთ ჯენერი პასტერს. დასწერეთ, თუ ზემოხსენებული წარჩინებული მოღვაწენი რანაირი შრომითა და ცოდნით შეიქნენ კაცობრიობის კეთლისმყოფლებად.

შრომა და ცოდნა

შრომისა და ცოდნის მნიშვნელობა

ღმერთმა რომ ქვეყანა გააჩინა, დედამიწას გული გადუხსნა, შიგ აუარებელი უღვეველი სიმდიდრე ჩაუდვა ღ ადამიანს უანდერძა: «შრომე, გაისარჯე და ეგ სიმდიდრე დედამიწის გულიდან ამოიღე და შენს სადღეგრძელოდ მოიხმარეო. ჩვენში ხშირად გამიგონია, რომ ქრისტე-ღმერთმა თავისი კალთა უხვეებისა აქ, ამ ჩვენს პატარა ქვეყანაში, დაიბერტყაო. ამას იმიტომ ამბობენ, რომ ჩვენი ქვეყანა ბევრს სხვა ქვეყანაზე უფრო მდიდარია, უფრო სავსეა. არც თვითონ ჩვენა ვართ უხეირონი, ღმერთი-რჯული, მკლავ-ძარღვად კარგები ვართ, ჯანი და ღონეც მოგვდევს, არც ხალისი გვაკლია. ეს ყველაფერი პატარძალივით მორთული ქვეყანა, ეს ჯანიანი, მკლავ-ძლიერი ხალხი, გამრჯელი და ოფლის მღვრელი... მაშ რაღათა ვართ ღარიბნიო? მკითხავთ თქვენ.

იმიტომ, რომ არ ვიცით, სად რა სიმდიდრე სძევს, სად რა განძია. არ ვიცით, საიდან რა ამოვიღოთ, რომ ჯათაყ ადვილი იყოს და ნაჯათიც ბლომად. აქი ვამბობ, ყველაფერი გვაქვს, მარტო ერთი რამ გვაკლია, სახელდობრ ისა, რაც თვითონ ღონესაც სჯობია, რაც ძლიერს მკლავს ხერხიანად ამოქმედებს, რაც კაცს წინ მიუძღვება ხოლმე და უტყუარად ეუბნება: აი, აქ ეს სიმდიდრეაო, ღვთისაგან შენთვის მიბარებული, ამას ამ ხერხით, ამ ოსტატობით უფრო ადვილად, უფრო ბლომად ამოიღებო.

მაგისტანა ღვთისნიერ წინამძღოლს ცოდნა ჰქვია. უამისოდ დედამიწა თავის უხესა და უხარებელს გულს არ გადაგვიხსნის, ისე უხვად არ მოგვაბარებს, რამდენადაც ჩვენთვის მიბარებული აქვს. სხვა ქვეყანაში, სადაც ხალხს ცოდნა აქვს, ოთხი დღის მიწა ისე უჭირველად აცხოვრებს მთელს ოჯახს, როგორც ჩვენში ოცისა და ორმოცის დღის პატრონი ვერა ცხოვრობს. რაღა? განა იმიტომ,

რომ ისინი მკლავ-ძარღვით ჩვენა გვეჯობიან? არა. იმათ ცოდნა აქვთ, ხერხი იციან. „ხერხი სჯობია ღონესაო“, ჩვენში თქმულია და — შართალიც არის.

ცოდნა ხომ ხერხია, მაგრამ თვითონ, თავისთავადაც სიმდიდრე არის, მერე იმისთანა, რომ კაცი საცა წავა, თან მისდევს უხარჯო-თა და უბარგოდ, ვერცა ვინ მოჰპარავს, ვერცა ვინ წინ გადუდგება. ახლანდელს დროში ცოდნა ყველაფერია: ფულზედაც დიდი ბაზარი აქვს, ხმალზედაც უფრო მეტად სქრის და ხარბაზანზედაც უფრო ძლიერია.

ღონიერი და ჭირთამძლევი ის არის, ვისაც ჭკუა ცოდნით მოუზრთავს, ცოდნით აუყვავებია, ცოდნის ძუძუთი გაუზრდია. „კაცი უნდა ხერხი იყოს, გაჰქონდეს და გამოჰქონდესო“, ჩვენში მაქვს გაგონილი და დასწავლილი. შართალიც არის, კაცი სხვის მარგიც უნდა იყოს და თავის თავისაც. კაცი მარტო მაშინ არის ხერხი, როცა ცოდნა აქვს, როცა ჭკუა ცოდნით გაულესია, ცოდნის ჩარხზე გაუჩარხავს. მაშინ კაცს ხერხივით სხვისთვისაც გააქვს და თავისთვისაც შემოაქვს.

ეგ თქვენ თვითონაც კარგად იცით. თქვენ თვითონ ყოველდღე ხედავთ, რომ ეგ ეგრეა. ალოში გუთნის-დედას მეტს არ გუნებენ ხოლმე, ვიდრე მეხრეს. რადა? იმიტომ, რომ გუთნის-დედა მკოდნეა და მეხრე კი არა. ურმის მკეთებელი უფრო მეტად ღირს, მოჯამაგირედ რომ დგება, თუნდა უბრალო მუშაკაცი ერთიორად იმაზე მეტი იყოს მკლავითაცა და ჯანითაც. რადა? კიდევ იმიტომ, რომ ურმის ხელოსანი მკოდნე კაცია და უბრალო მუშაკი არა.

ამიტომ ვამბობ, რომ ცოდნა თითონ თავისთავადაც სიმდიდრეა-მეთქი, მერე იმისთანა შადლიანი სიმდიდრე, რომ რაც უნდა ბევრს დაურიგო, ბევრს გაუწილადო, შენ არა დაგაკლდება-რა, თუ არ მოგემატება. ამ შემთხვევაში ცოდნა ანთებულ სანთელსა ჰგავს სწორედ: ერთს სანთელზე რომ ათასს სხვა სანთელს მოუკიდო, სანთელს იმითი არც ალი დააკლდება, არც სინათლე, არც სიცხოვლე. პირიქით, იმატებს კიდევ, რადგანაც ერთის მაგიერ ათასი სხვა სანთელი მასთან ერთად დაიწყებს ლაპლაპს.

სანთელს კიდევ იმითი ჰგავს ცოდნა, რომ თუნდაც ცოტად ზეუტავდეს შორს სადმე ბნელში, ქურდს, მპარავს, მტერს აფრთხი-

ლებს, — იქ სინათლეა, ჩანს ღვიძაფთო, ჭ დაგვიანებულ მოყვარეს-კი ახარებს კიდევ იმით, რომ იქ მღვიძარენი დამხვდებიან ჭ მიმასპინძლებენო.

სანთელს მარტო იმითი არა ჰგავს, რომ სანთელი, როცა იქნება, ჩაიწვის და გაქრება ხოლმე; ერთხელ ანთებული ცოდნა კი თავის დღეში არა: მამიდან შვილზე გადადის, შვილიდან შვილიშვილზე, უფრო გადიდებული, უფრო გაძლიერებული.

ცოდნა იმით არის კიდევ კარგი, რომ იმან უფროს-უმცროსობა არ იცის. როგორც საყდარი, როგორც ეკლესია, როგორც თვითონ ღმერთი, ერთნაირად შეიკედლებს, ერთნაირად იშვილებს ხოლმე ძონძებში გახვეულ გლეხსაც და ბუზმენტებით მორთულ თავაღსაც. ყველას ერთნაირად დააშენებს ხოლმე, ოღონდ-კი კაცი გულმონდომილი, მოწადინებული მივიდეს ცოდნის კარამღი.

ი. ჭავჭავაძე.

1. ჩვენი ქვეყნის ბუნების სიმდიდრე.
2. ჩვენი ხალხის სიღარიბე.
3. ცოდნის საჭიროება და მისი ღირსებანი.

ქვიშსეთის მთებში.

მთის წვერზე ვდგავარ, ჩემი სისწორით
სქელი ღრუბლების მოსჩანს გუნდები,
და ჩემს გარშემო — მთების მწვერვალი,
შავათ მოსილი სულ მთები, მთები...

მთა მთასა მისდევს, მთა მთას აწევა,
კიდით კიდემდე ძლივს ეტევიან,
ეუკადაჭლობით დედაშვილურათ
მთები ერთმანეთს გადახვევიან.

სძინავს დედამთას შუა გაწოლილს,
თავი ღრუბლებში აუწევია, —
მას ზაწა მთები, ვით დედას შვილი,
გარშემო ტანზე შემოსევია.

სძინავთ, — ზაფხულის გრილი ნიაფი
ტკბილსა ნანინას ეჩურჩულება...
არარა არღვევს მათ შეუდროებას,
დამტკბარი არის მთელი ბუნება.

მძინარე მთების კალთებს და ფერხთა
კამბორება ალერსით მტკვარი—
და ჰაერისა ციურ ნანინას
მისი ღუღუნი ერთვის დამტკბარი...

ამოდის მთვარე. მთების თვალწარმტაც
სახეს და გულმკერდს შეშტერებია.
სდუმებს ფერმკრთალი: სსანს—მათი ტრფობით
გულისა ცემა შეჩერებია.

მტკვარი შესცქერის ღამის მნათობსა,
დიდხანს შეუერებს ჩაფიქრებული...
ბოლოს შეკითხავს ნაღუღიანის ხმით,
თან სევდიანი უტოკავს გული.

„მნათობო ცისა,

ღუღამიწისა

შენ თანამგზავრო! სთქვი, თუ გწამს ღმერთი,—
მრავალგზის დღემდი

კიდით კიდემდი

შემოგივლია მოელა ხმელეთი,—

მთები და ბარი

შენ უოველგვარი

გაგივლევი, გადაგილახავს—

ამისებრ მშეკენი,

სულის მალსენი

სხვა მხარე სადმე კიდევ გინახავს?!

ცხადია—არა!..

მაგრამ არ კმარა

მარტო შეენება ეს გარეგანი—

და სთქვი: გამჩენმა

უფალმა ჩვენმა

აქ რათ დასტანჯა აღამიანი?

ოჰ, მთვარევე, მითხარ...

ღმერთთან ახლოს ხარ,—

მისი განზრახვა გეცოდინება:

ქართველთ ზნეობას,

სულის მხნეობას
 არ ეღიროსება აღორძინება?—
 გადაჭრილ ჰასუსს აძლევს მას შთფარე,
 ვითა დინჯ მსაჯულს შეეფუერება:
 წინსვლისა ნდობით,
 ოფულის ღვრით, შრომით
 შიიპობება ბედნიერება!...“

ხილოვანი.

გ უ თ ნ ი ს დ ე დ ა

„გადი-გამოდო, გუთანო,
 ღირლიტავ, ბანი უთხარო!“

მრთს ბედს ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ,
 წილად გვარგუნეს შაგი მიწა ჩვენ.
 ერთგულად ვჭნიმთ ჭაპანი ჩვენი,
 უსინარულთ დაუღიოთ დღენი,
 ბელტი ბელტზედა გადმოვაწვინოთ
 და შრომის ოფული მიწას ვაწვიმოთ.

ნუ დამიდონდი!.. შენი უღელი
 ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:
 მეც შენებრ მიწას დავეურებ თავლით,
 რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;
 შენებრ მეც მეღის მიწა, ვით მსხვერპლსა,
 სიკვდილის შემდეგ დასავიწველსა.

შენ ჰირუტევი ხარ და მე მეტრეველი?!
 კგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება...
 რად მინდა ხმალი, თუნდ იუოს მჭრელი,
 თუ სიმართლისთვის დამიჩლოუნგდება?
 აბა რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანო,
 რომა აჩჩის მარტო მიწანი
 და არ მოსთხროდეს ძირით იმ ბაღასს,
 რომელიც უშლის თესლსა ამოსვლას?!..
 მე ჩემის ჭირის, ჩემის წუხლის,
 ჩემის კაცობის გულის დუღილის

სიტუაციის გულში შეხედებთან,
მაგრამ გულშივე უხმოდ კვლებთან.

შენ ვერ გაიგებ შეტყვევლის ტანჯვას,
როცა სიტუაციას მართლად გულში ჰქაჯავს!..

აჰ შენდუ, ლაბაჟ, ჩემი უღელი
შენს უღელზედა უფროა ძნელი...

მაშ რა გაღონებს?.. გასწი ჭკანას

და გაიტანე გუთანი ბოლოს,

ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,

ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!

ილ. ჭავჭავაძე.

1. რა ბედისანი არიან გუთნის-ღედა და გუთნის-ხარი? 2. გუთნის-ღედის ბედი რით არის უმწარესი ხარისაზე?

ვინ რას აკეთებს

შოველი ადამიანი თვისი ნიჭისა, ცოდნისა და მოხერხებისა-მებრ ცხოვრობს.

მიწის მუშას მიწა აცხოვრებს, მონადირე ნადირს ჰხოცავს, მეთევზე თევზს იჭერს, ფაბრიკებისა და ქარხნების მუშები სხვადასხვა საქონელს აკეთებენ. თერძი და ხარაზი, მკედელი და ზეინკალი თავისი ხელობით ცხოვრობენ. ვაქარი მზა საქონელს ყიდულობს და ჰყიდის.

ადამიანს სხვადასხვა ნიჭი აქვს მიცემული: ზოგისთვის მღვდლობისა, ზოგისთვის მწერლობისა, მხატვრობისა, მასწავლებლობისა, აქიმობისა, მსაჯულობისა, ხუროთმოძღვრობისა. ერთი სამხედრო სამსახურს ეწევა, მეორე სამოქალაქოს.

ხელობით რომ კაცმა სარჩო იშოვოს, ცოდნას გარდა საჭიროა მიჩვევაც, ხელის გაწაფვა. ვისაც გონების შრომით ცხოვრება უნდა, მისთვის მიჩვევა და დახელოვნება არა კმარა,—საჭიროა ბუნებით ნიჭი, ხანგრძლივი მზადება, ბევრი სწავლის შეძენა და თითქმის მთელს სიცოცხლეში მეცნიერებაზე დგომა.

ყველა თავისი ძალღონის შესაფერ სამეცადინოს ჰყიდებს ხელსა და ცდილობს აასრულოს ის საქმე საუკეთესოდ თვისისა და საზოგადო სარგებლობისათვის.

1. ვინ ცხოვრობს ხელობით? 2. ვინ ცხოვრობს გონებრივი შრომით?

შრომის გაცვლა-გამოცვლა

პრავის არ შეუძლია ყველაფრის გაკეთება, რაც მას ეჭირება. ვის ექნება იმდენი მოხერხება და ცოდნა, რომ ყველაფრის გაკეთება და წარმოება შესძლოს?

მიწის მუშა მიწას ხნავს, მაგრამ სახნისის გაკეთება-კი არ იცის, წალას ვერ შეჰკერავს, ნაჯახს ვერ გასქელს, ბავშვებს წერა-კითხვას ვერ ასწავლის, თხზულებას ვერ დასწერს, წიგნს ვერ დაბეჭდავს. სწავლული მეცნიერების მცოდნეა, მაგრამ ხენა-თესვას-კი ვერ ახერხებს, თვისი საქმლისა და ტანისამოსის მომზადება არ შეუძლია.

ამიტომ ადამიანთა შორის საქმეები განაწილებულია. თითოეული ცალ-ცალკე ჰკიდებს ხელს რაიმე წარმოებას და თავის ნაშრომს სხვისაზე სცვლის. მიწის მუშა ხელოსანსა და მეცნიერს პურს აწვდის, ხელოსანი ხელს უწყობს თავისი ხელობით, ხოლო მეცნიერი თვისი ცოდნით ყველას დიდ სარგებლობას აძლევს.

ნაშრომის გაცვლა-გამოცვლის გასაადვილებლად ადამიანმა გამოიგონა ფული. შრომის ნაყოფის აღებ-მიცემობა რომ ადვილად და მოხერხებულად სწარმოებდეს, გაჩნდნენ ვაჭრები, მყიდველნი და გამყიდველნი ყოველგვარი ნაწარმოებისა. ისინი ყიდულობენ საქონელს მხოლოდ მისთვის, რომ მერმე სხვას მიჰყიდონ.

ამნაირად თითოეული მუშაობს ყველასთვის და ყველანი თითოელისათვის.

1. რატომასცვლის ადამიანი თავის ნაშრომს სხვის ნაშრომზე? 2. რისთვის მოუგონია ადამიანს ფული? 3. რას აკეთებენ ვაჭრები?

უცხოელებთან ვაჭრობა

ძართველთა ქვეყანა და ქართველები ვერ აწარმოებენ ყოველიფერს, რაც ქართველ ხალხს ეჭირება. ჩაი, ჩინეთში მოდის; ბამბა ცოტაოდენი ჩვენშიაც მოჰყავთ, მაგრამ ამერიკასა, ეგვიპტესა და აზიაში-კი აუარებელი მოდის. საუკეთესო მანქანებს ჯმთავრესად ინგლისელები აკეთებენ; საუკეთესო ქარხნის ნაწარმოები-კი ფრანგთა და გერმანელთა ხელიდან გამოდის. ის საქონელი, რაც ქართველებს ეჭირება, უცხოეთიდან შემოაქვთ ჩვენში, და რაც

ჩვენში უხვად არის და უცხოელებს-კი ეკირვებათ, ჩვენგან საზღვარ-გარეთ გააქვთ.

რამდენადაც ბევრი საქონელი გადის რომელიმე ქვეყნიდან, იმდენად მცირე მოგება და დოვლათი რჩება მას. მუშას ბევრი საქმე უჩნდება და თავის შრომის ფასს ბლომად იღებს.

ხალხმა რომ საქონელი წარმატებით და დიდი მოგებით გაასაღოს, ამისათვის პარტო ბუნების სიმდიდრე არა კმარა, საჭიროა თვით ხალხის განათლება და განვითარება, საჭიროა, რომ საქონელი კარგი ნახელავი იყოს, და რამდენად უფრო ხალხი განათლებულია, იმდენად უკეთესს საქონელს მოამზადებს და მუშტარსაც უფრო ჩქარა იშოვნის.

საქართველოდან თითქმის სულ დაუმუშავებელი საქონელი გააქვთ: სიმინდი, ხე-ტყე, ბზა, ქვანახშირი, შავიქვა, ბარიტი, ოხრა და სხვა.

უცხოეთიდან ჩვენში მოაქვთ: ჩაი, შაქარი, ყაფა, მანქანები, ჯართლეულობა, ფოლადი, რკინა და სხვანი.

დაუმუშავებელი საქონლის წარმოება ბევრს ცოდნას არ თხოვლობს, ხოლო საქონლის დამუშავებას-კი დიდი ცოდნა და ხელოვნება ეკირვება. ქართველებმა ჯერ თითქმის არაფითარი მანქანით საწარმოო საქონლის მომზადება არ იციან; ამის გამო ასეთი საქონელი უთუოდ თავის საჭიროებისათვის უცხოეთიდან უნდა მოიტანონ. ამიტომ ჩვენ დაუმუშავებელ საქონელს უცხოელები ჩვენგან ყიდულობენ და შემდეგ დამუშავებულს ჩვენვე გვიბრუნებენ, და ეს ძალიან ძვირად გვიჯდება. ჩვენ რომ დამზადების ცოდნა გვექონდეს, ყოველივე საქრო ნივთი ერთი-ათად უფრო იაფი იქნებოდა.

ხარაბუხა და ფუტკარი

ხარაბუხა ფუტკარს შეხუდა, მიაძახა: „გზა მომეო!“

ვერ მიტანი, განა ვინც ვარ? როგორ გამეთამამეო!

თუ ვერ ატუობ თავს, ვინცა ხარ, გამოგონე, რომ გითხროს:

შენ რომ ფრთები გამოკბამია, ღმერთიც მაშან გაგიწყრას:

ბზუილასა, ტუუილასა, შხამიანსა, მკუნარასო,

ვინ არ გიცნობს უსაქმურსა, მფრინავს — მოუსვენარასო!?

მე-კი ღარბაისლად მცნობენ, შრომისა ვარ მოვფარეო...
 ჩემოჯისა ვარ—არავის ვკბენ, არ ვარ შენი მოგვარეო!
 ქვეყნის თვალში მე სულ სხვა ვარ... შენ სულ სხვა ხარ... ხომ ხედავო.
 ჩამოდექი, გზა მომეცი... ურჩობას ნუ მიბუღავო!”

ფურტკარმა ეს უპასუხა: „ნუ მადინებ!.. ხა-სა-ხაო!
 ვინც რომ ქვეყნად გაგანინა, ნებსვის ჭიად დაგსასაო!
 ბეგრს რომ შრომობ, ნუთუ ფიქრობ, რომ შთა და ბარს ასწორებ?...
 მხოლოდ ფუნას აკუნდავებ, იქვე ახლო აგორებო.
 ის ხომ შენი საზრდო არის, შენს მეტს არვის არგიაო!
 შენ აკეთებ... შენვე ზიდავ... საკუთარი ბარგიაო!
 ღარბაისლად იმუშავებ, რაღად ირბენ აბა შორსო?”

უოველ ფეხის გადადგმასზე ნახავ, გინდა მთელს გოჯორსო!
 მე-კი სხვა ვარ... სულ სხვა მუშა და სხვა გვარად მოღვაწეო;
 „ზედის მუშას“ მუშახანს, არ ვარ მარტო სამიწეო!

მისთვის დავფურცნ მონუსვენრად, რომ მოუძებნო უვაფილიო!
 გულის წვენი ამოვწეწნო, სამკურნალო რამ ტუბილიო,
 შევეუშადო მით ქვეყანას თაფლი, ზედას—სანთელიო,
 რომ იქ წმინდად შეიწიროს და ანათოს აქ ბნელიო.

ვინც მე იმ დროს ხელს შემომქდის, ქვეყნის მტერიც ის არიო
 და მისთვის მაქვს მამარტული გესწიანო ისარო!”

ეს უთხრა და ფრთა გაშალა, მიაშურა უვაფილებსა!
 და ჩვენც ამ გვარ ჰასუნს ვკადრებთ ზოგიერთს ჩვენს ემაწვილებსა.

აკ. წერეთელი.

1. შეადარეთ ხარაბუხის შრომა ფურტკარისას. 2. როგორ კაცს წარმოადგენს ხარაბუხა და როგორს ფურტკარი?

სწავლა მოსწავლეთა

ისმინე, სწავლის მიკბნელო, მიჭყევე დავითის მცნებას:
 ჯერ მწარე სჯამე, კვლავ ტუბილი, თუ ექვს გემოვნებასა.

თავს სინანული სჯობიან ბოლოს ჟამს დანანებასა:
 ჭირს მეოფი, ღვინში შესული, შევბად მიითვლი, ვნებასა.

სწავლა სიგვიმიდე შენია, მუდამ შენთანა მეოფელი,
 მას გეცილების ვერავინ, არ არის გასაყოფელი...

წინას უველას მახე უგია თავისა გასყოფელი...

თუ კაცსა ცოდნა არა აქვს, გასტანჯავს წუთისოფელი.

ცოდნა თან დასდევს მცოდნელსა, რაზომსაც დაეტარების,

აქვს უხილავი საუნჯე, ხელი არ შეეკარების;

არც ცხადის ძალით წაირთმის, არც მალვით მოიპარების...

ჭკვა უხმარ არს ბრძივთათვის, ჭკვა ცოდნით მოიხმარების...

ვით უსაჭურველად მამაცი ომშიგან გულად ღომობდეს,

გაცოფებული გულ-ბრახად ვეუხი უკლანჭოდ ომობდეს,

ვერ აღასრულოს სწავლი, რაც ნებაჲს მისთვის ღონობდეს,

იკრედ ჭკვიანი უწრთენელი ვერ მიხვდეს, რასაც ნდომობდეს.

დ. გურამიშვილი.

რა ღირსება და მნიშვნელობა აქვს სწავლას?

ზ ღ ვ ა

1. ზღვაო, ადელდი, ადელდი,
 ქა-ტეხილს დაემორჩილე!
 ანთაგორე ტადლები,
 კი აუებს გადაადილე!
 მა-გალიტების საღარო
 შეგი უფრსერული გულთა!
 მე-ქდროების დროს ის განძი
 ქვეყნისთვის დაფარულია;

მხოლოდ, როდესაც მრისხანებ,
 გულს უხსნი მზე და მთვარესა,
 იმ მარგალიტებს შესტეორენი
 შენ შემეგურელ არემარესა.

2. პოეტო, ნურც შენ ეკრძაღვი
 მრისხანე გულის დეღვასა!
 ძილის დროს ქუხილს ნუ მოშლი
 და სიბნელის დროს—ეღვასა.

აკ. წერეთელი.

სწავლის საჭიროება

1. მღვდელი შუაში იდგა: ხალხი ბუზივით ირეოდა მის გარ-
 შემო ზოგს თვითონ ელაპარაკებოდა, ზოგიც დაუზარებლად პასუხს
 აძლევდა, ზოგი ვაეხუმრებოდა, ზოგს თვითონაც გაუხუმრებდა, და
 მაშინ უნდა, გენახათ გულიანი ხარხარი ერისა. ზოგი კიდევ სულ-
 განაბული შესცქეროდა, თითქო დაჯერებულიაო, იმის პირიღამ

ოქრო გადმოვარდება, და შიშობს, ხელიდამ არ წამივიდესო. ბევრი სიკეთე უნდა დაეთესოს კაცსა, რომელსაც ეგრე სიყვარულით გარს არტყია ხალხი! კაცი ის არის, შენი კირიმე, და ქუდიც იმასა ხურავს. ალბათ კაი კაცსაც თაფლი აცხია, რომ დიდი და პატარა ბუზივით ზედ ეხვევა!.. დედამიწის ზურგს ბევრი არ უტარებია იმისთანა...

სწორედ კაცს რომ წყალი მოსწყურდება, ისე მომწყურდა მისი სიტყვების გაგება. გადავიხარე თავი, რომ დამენახა და გამეგო რამე. წინ ედვა ერთი პატარა ბიჭი თავჩალუნული.

2 — ყველა, ყველა და, შენ რატომ ჩემთან აღარ დადიხარ? — უბძანა მღვდელმა: მოგწყინდა განა, შე ცუდლუტო, წიგნის კითხვა?

— მე რა ვიცი? უთხრა ბიჭმა: მამა-ჩემი არ მიშვებს. მღვდელი თითქო შეკრთაო, ისე ეწყინა ეს პასუხი.

— რატომ არ გიშვებს?

— გეყოფა, რაც ისწავლეო, — მეუბნება.

— აქ ხომ არ არის მამა-შენი?

— აი იქა ზის.

— აბა აქ დაუძახე.

პატარა ბიჭი ციბრუტივით მოტრიალდა და გაიქცა მამის დასაძახებლად.

— ვერ უყურებ პეტრეს!.. სთქვა თავისთავად მღვდელმა და ჩაფიქრდა.

— ეგ არის და!... დაიძახა ვილაცამ: — ავი ძაღლი არც თვითონა სჯამს, არც სხვას აქმევსო.

ხალხმა გაიცინა, მღვდელსაც ღიმილი მოერია, მაგრამ შარდად შეიკავა სიცილი.

— მამას არ უსწავლია ღ პაპას, შეილს რად ასწავლის? — სთქვა მეორემ: — შეჩვეული კირი ურჩევნია მაგისთანა თავხედს შეუჩვევარ ლხინსა.

— გონიერსა მწრთენელი უყვარს, უგუნურსა გულსა ჰგმირდესო — მაგისთანა კაცზე არის ნათქვამი, — წამოიძახა მესამემ.

იქნება კიდევ ბევრი ელაზღანდარათ, რომ თვითონ პეტრე არ მოსწრებოდათ.

3 — კაცო! უბძანა მღვდელმა: მართალია, შენს შეილს შენ უშლი სწავლასა?

—მართალი გახლავთ. რა მაგის საქმეა! არა შეჯდა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისი, შენი ჭირიმე! უპასუხა თამამად პეტრემ.

—როგორ თუ არა იყო გვარი მისი?

—ესე, შენი ჭირიმე! ჩვენ გლებჯაცებს გვეძახიან, დღე და ღამე ოფლი უნდა ვიწუროთ და პური ისე ვჭამოთ. ღმერთს ვგრე უბრძანებია: „ოფლითა თქვენითა მოიპოვეთ პური თქვენითა;“ ეს ღვთის ბრძანება მარტო ჩვენ დაგვაწვა კისერზე და ვეწევით კიდევ. წიგნი რა ჩვენი საქმეა? ის ჩვენ დამშეულ კუქს ვერ გაგვიძღობს. ჩვენი წიგნი დედამიწაა, ვენაცვალე იმის მადლს! როცა დედამიწას მწვანე ხავერდივით ჯეჯილის ყდა გადაეფარება, მაშინ იმაზედა ვკითხულობთ ჩვენს ბედსაცა. ჩვენი კალამი დაუღალავი გუთანია, მელანი კიდევ გულ-ღვიძლიდან გამოწურული ჩვენი ოფლია. ამოვანწებთ ოფლში გუთანსა, გადუფხვნით ხოლმე დედამიწას მადლიან გულსა, ჩავეყრით შიგ თესლსა. როცა მოვა, მივალთ, და ის დალოცვილი მიწა თავის დღეში არ დაიღლებს, ისე არ გაძუნწდება, რომ მიბარებულნი ერთიორად მაინც არ დაგვიბრუნოს. ტყუილად-კი არ ეძახიან მიწას „დედაო“; ის გვაწოვებს ჩვენ ძუძუსა, იმას დავხარით დღე და ღამე, ჩვენი ჭირიცა და ლხინიც ის არის, შენი კენესამე! წიგნი კარგია, ვინ არ იცის? ბევრიც სხვა რამეა კარგი ამ ქვეყანაზე, ჩვენ იქამდი ხელი არ მივეწვდებოდა... გაგიბედავთ, შენი ჭირიმე და გეტყვით, ჯერ კუქი უნდა გავიძლოთ, კუქი!.. ჩვენი თავდაპირველი გულისტკივილი ეს არის!..

—მართალს ამბობს, მე და ჩემმა ღმერთმა,—გაიხმაურა ხალხმა, რომელიც წუთის წინად ისე თავხედად დასცინოდა პეტრეს.

—რას ბრძანებთ?... წამოიძახა ხალხის ხმით გულგაკეთებულმა პეტრემ: წელში ვერ გავსწორებულვართ, პირუტყვივით მაღლა ვერ აგვიხედავს, სულ დედამიწას დავყურებთ, თითქო ჩვენი ბედი იქ დაკარგულა და ვეძებთო: ვინ ჩვენ და ვინ წიგნი!

—მე მესმის, კვიანო პეტრევე, შენი გულის ვითარება,—უბრძანა დაღონებით მღვდელმა: მე მოზიარე ვარ შენი გულის ტკივილისა! შენ გუთანი გირჩევნია წიგნსა, იმიტომ რომ შენ გუთანი პურს გაქმევს.

—მართალი ბრძანებაა, შენი ჭირიმე!—მიუგო პეტრემ.

—ახლა შენ ერთი ეს მითხარ: რომ არ გცოდნოდა, რომ

ცეცხლში რკინა რბილდება, საიდან ვააკეთებდი ბარ-საკვეთს, ცულსა, ეჩოსა, რომლითაც გუთნის ხესა სთლი? რომ არ გცოდნოდ, რომ ვგრე უნდა გამოყვანა გუთანსა, რით მოხნავდი მიწასა? რომ არ გცოდნოდა, რომელ მიწას როგორ უნდა მოხვნა, — ღრმად ჩაშვება ბარ-საკვეთისა, თუ თხლად, — რა გეშველებოდა?

— შენი შტერი იქნებოდა, მე ვიქნებოდი.

— საიდან იცი ეს ყველაფერი?

— როგორ თუ საიდან?... მამა-პაპით, შენი ჰირიმე! მადლობა ღმერთსა, თვალი მქონია — მინახავს, ყური მქონია — მსმენია, გულისყური მქონია — მივხვედრილვარ, ხსოვნა მქონია — გონებაში ჩამრჩენია.

— რაც გინახავს, გსმენია, მიხვედრილხარ, გონებაში ჩაგრჩენია, — ამას სულ ერთიანად რას ეძახი?

პეტრე ჯერ ჩაფიქრდა, თითქო არ იცის, რა სთქვასო, მერე-კი ისე ჰოკმანობით წამოიძახა:

— რა ვიცი, შენი ჰირიმე, რას ვეძახი.

— მაინც?

— ჩემს გამოცდილებას, ჰირანხულობას, ჩემს ცოდნასა, შენი ჰირიმე!

— კუჭს გიძღობს ეგ შენი ცოდნა?

— მაგას რაღა პასუხი უნდა, შენი კვენსამე! თვითონ შენ კარვად იცი, რომ უმაგისოდ წყალში გადასაგდები ვიქნებოდი.

— ახლა ერთი ეს მითხარ კიდევ: რამდენი შენზე და ჩემზე უფრო მცოდნე კაცია ქვეყანაზე?

— რა ვიცი, შე დალოცვილო, მგონი, თავზე იმოდენა ბალანიც არა მქონდეს: მჯობნს მჯობნი არ დაეღევა.

— იმ მცოდნე კაცების ჰირანხულობა, გამოცდილება, ცოდნა რომ შენსას ზედ დაემატოს, — კარგი არ იქნება? უფრო ადვილად არ გიძღობ კუჭს, უფრო ცოტა ოფლით ბევრს არ მოიძვი?

— ლეთის წყალობა გქონდესთ, რომ კარგი ის იქნებო, მაგრამ ხათაბალა ეს არის, რომ თვალი მათამდი არ მიმიწვდება და ყური-საიდან სადაო, წმინდა საბაო: ამოდენა დედამიწის ზურგზე სად ვეძებო მე ისინი, რომ გამოვკითხო რამე?

— მე რომ გაჩვენო იმისთანა რამე, რომ მთელი ქვეყნის ოსტატობა, ჰკვიანი კაცების ნაცადი, ცოდნა, თუ მოინდომებ, სულ მუ-

დამ ხელთა გქონდეს, ერთი სიტყვით, რომელ ჰქვიათ კაცთანაც გინდა შორიდანვე გალაპარაკო,—რას იტყვი?

—ვიტყვი მას, რასაც მთელი ქვეყანა ამბობს: ეგ ხომ მისნობა იქნება.

—აბა მაგისთანა მისანია წიგნი.

4. მე რომ ეს გავიგონე, სწორედ მოვახსენოთ, თავიდან ფეხებამდღე ჟრჟოლამ გამიარა, არ ვიცო-კი რად. ეს კი ვიცი, რომ ჩემს გარდა სხვასაც ეგ დაემართა: ხალხს, თითქო მზემ დაკარო, სახე გაუნათლდა. პეტრე-კი ისე სახტად თვალეზ-დაქყვტილი დარჩა, თითქო თავბრუ დაესხაო. ისე ატაცებულევით დიდხანს იქნებოდა, რომ მღვდლის სიტყვებს არ გამოეფხიზლებოდა.

—ახლა რას იტყვი, წიგნი გიშველის რასმე, თუ არა?

—ნება მომეცი,—უთხრა გულამომჯდარმა პეტრემ: ეგ მუხლები გადაგიკოცნო, ჩემი ტუჩები ბევრჯერ მიჰკარებია სხვის მუხლსა და შენისთანას კი არც ერთხელ.

მღვდელმა არ მიუშვა მუხლებამდღე. მაშინ პეტრემ პირნათლად შეხედა და გონება-გახურებულმა წამოიძახა:

—დაილოცა შენი ენის პირწყლიანობა! ღმერთი მაღლიდან გიყურებს, შე ღვთისაგან კურთხეულო ადამიანო, რომ მე სულის წაწყმედისაგან დამიხსენ. წელიან გელაპარაკებოდნი ბრმა, შვილის ცოდვაში ვდგებოდი, ახლა, შენის მაღლიანის ენით თვალხილული, გეუბნები: ის მამა ყოფილა შვილის. დამლუპავი, რომელსაც შენისთანა ღვთის კაცი გამოუჩნდება შვილის გასაწურთვნელად და არ გააწურთვინებს. ნუ შეჯდება მწყერი ხესა, ნუ იქნება გვარი მისი; ჩემმა შვილმა-კი წიგნი უნდა იცოდეს, შენი კირიმე!.. მომეცი ხელი, შენი კენესამე!... ერთი გემთხვიო!..

გულმოლობილი პეტრე მივარდა ხელზე საკოცნად; მღვდელმა აკურთხა და არ ამთხვევინა-კი.

—მაშ დამილოცე მაინც მამის-ერთა შვილი!—უთხრა პეტრემ და შვილი წინ წამოუყენა. მღვდელმა აკურთხა ის ბავში და თავზე აკოცა გაღიმებულმა.

—შვილო! ეს დღე დაიხსომე,—უთხრა შვილს პეტრემ: ეს დღე მე და შენთვის მზიანა დღეა.

ილ. ჭავჭავაძე.

შეადგინეთ თითოეული ნაწილის სათაური და გადმოეცით შინაარსი ჯერ მოკლედ და შემდეგ ვრცლად.

ვირი და ბუღბული

1. ვირმა ბუღბული ერთხელა
 ახლო მჯდომარე, იხილა
 და უთხრა: „ჩება შენის ხმის
 თუმცა ბევრთაგან მსმენია,
 მაგრამ არ მჯერა ვიდრემდის
 ჩემს უერს არ გაუგონია.“

მისთვის ფრიად მსურს გისმინო და ვიქმნა მე თვით მსაჯულად“.

2. რა ესა ესა ბუღბულსა, შესძასა თავისებურად:
 ხან დაუსტვინა, დაჰკეფა, ხან ზედ დაჰკვნიეს საწყადად;
 ზოგჯერ ნაზად და ნაზადა მისი ხმა მისუსტდებოდა,
 და მაშინ ვითა საამო შორს საღამური ისმოდა,—
 და ხან ხმამაღლივ რაკრაკით არესა განაღვიძებდა...

3. რა მისი განხდა ხმა არეს, მიესვე დადუმდა უოველი:
 ნაავი შესდგა, შესწევიტეს სხვათა ფრინველთა ქლივილი;
 მწყემსმაც ძირს დასდგა დუღუვი, მის ჭმუნვის გამქარებელი,
 მგზავრს დააფიწდა თვისი გზა და იქმნა მისი მსმენელი...

ბუღბულმა თვისი გრძნობანი, თუ სიყვარული, თუ ტანჯვა,
 რაღა ფარდისგან მიელო, უველა სიმღერიტ წარმოხტჱკა.

4. ბოლოს დადუმდა, და ვირმა უერები დაუშვა და რქვა:
 „ჰო, მართლა, შენი სიმღერა არა მოაწეეს მსმენელსა,
 მაგრამა მებრალები-გი, რომ ვერ სცნობ ჩვენსა მამაღსა;
 ცოტა მისგანც რომ გასწავლა მის საყვირეელი ჰანკები,
 მაშინ, მერწმუნე, რომ უფრო შეიქნებოდი სჱკები!“

5. ეს სჱა ბუღბულსა რა ესმა, კინაღამ გული გაუსკდა,
 ჯაგრით აფრინდა საბრალო და ცხრა მთას იქით გადავარდა...
 ჰე, დმერთო, ჩვენცა დაგვიხსენ ესრეთი მსაჯულისაგან!..

ვრ. ორბელიანი.

ა დ ა მ ი ა ნ ი

1. ცხოვრებაში რა შესულას იწიებ

და ბედით კეთილგუნებიანი
თან დაგდევს, იმ დროს ნუ დაიგაწიებ,
რომ შენ ხარ მხოლოდ აღამიანი!

იუაკი ტურფა, იუაკ უებრო,
მდიდარი, ბრძენი, მხნე და ჭკვიანი,
მაგრამ ფიქრისკან არ გახაშორო,
რომ შენ ხარ მხოლოდ აღამიანი!

შემთხვევამ მოგცა ბევრი ქონება,
ხელმწიფედ დაგსვია, გქმნა სრულ
სვიანი?
მაშინაც გმართებს უფრო სსოვნება,
რომ შენ ხარ მხოლოდ აღამიანი.

2. ეგებ, კეთილო, ბედს არ უუყარდი,

მოგიკლა გული, გო სევდიანი?
ნუ დაეცემი, დასდეგ, გამაგრდი,
გახსოვდეს, რომ ხარ აღამიანი!

დაე, იცვალოს გარემოება,
თუნდ ხალხის ხმამაც მოგცეს ზიანი,
თვით ნუ იცვლება! მოვა დროება,
გიცნობენ, რომ ხარ აღამიანი.

ცხოვრების მიზნად სიმართლე
გქონდეს
და სიუყარული მოძიეთა ვადად;
სამშობლო შენი მარად გახსოვდეს,
თუ კი გსურს განდე აღამიანად!

მ. გურიელი.

როგორც ბელნიერებაში, ისე უბედურებაში კაცი აღამიანად უნდა დარჩეს. რა არის ნამდვილი აღამიანობა?

ცხოველთა შორის

ბედუინი და მისი ცხენი

პარაბეთში ცხოვრობს უბინადრო ხალხი, რომელსაც ბედუინებს უწოდებენ. ეს ხალხი შავგვრემანია, მზისაგან დამწვარი, გამხდარი და ლარიბი. მათი სახლი დაგლეჯილი კარავია, საქმელი ინდის ხურმა და რძეა, მათი მეგობარი—დაუფასებელი, ძვირფასი არაბული ცხენია. მათი ავლადიდება ცხვარი და აქლემია. მთელი ხალხი მწყემსობას ადგია.

ერთს ბედუინს შესანიშნავი ცხენი ჰყავდა, რომელიც მეტის-მეტად უყვარდა. იგი ლამაზი რამ იყო, დაუსვენებლად ორი დღე შეეძლო კენება. თავის პატრონისა და მისი ცოლშვილის სიტყვები კარგად ესმოდა.

ერთხელ ბედუინი და მისი ამხანაგები ახლო მიმავალი ქარავანის თავდასაცემად გაემგზავრენ. ქარავანს შეიარაღებული მცველენი ახლდენ; შეიქნა საშინელი ჩხუბი და სისხლის ღვრა; ზოგი ბედუინი მოჰკლეს, ზოგი ტყვედ წაიყვანეს, ზოგმა-კი თავს უშველა.

ჩვენი ბედუინიც თავის საუცხოვო ცხენიანათ ტყვედ ჩაუვარდათ ხელში. თოკებით შეჰკრეს და ქალაქში გაიყვალეს, რომ იქ საჯაროდ დაეხვიტათ.

ქალაქი შორს იყო, და უდაბნო ადგილს ღამის გათევა მოუხდათ. ქარავანი დაბანაკდა, ცეცხლი დაანთეს და ვახშმის მზადებას შეუდგნენ. ტყვე ბედუინი, თოკით შეკრული, ქვიშაზე ეგდო და მწარე ფიქრებს მისცემოდა: იცოდა, რომ სიკვდილი არ ასცდებოდა, ველარ ნაბავდა ვერც ოჯახს, ვერც ამხანაგებს, ვერც მის საყვარელ კარავს.

როდესაც ღამის კარგა ხანი გავიდა და ყველამ დაიძინა, ბედუინს მოეჩვენა, თითქო საიდანღაც ნაცნობი კიხვინი გაიგონა და იგი სმენად გადაიქცა: ცოტა ხანს იქით ნელად დაუსტვინა—კიხვინი

უფრო ახლო გამეორდა, და ერთ წამს შემდეგ ცხადად გაარჩია, რომ მისი ცხენი მძივე ნახტომებით მას უახლოვდებოდა. თურმე წინა ფეხები თოკით შეკრული ჰქონოდა.

ვარსკვლავების შუქზე კარგად მოსჩანდა, რომ ცხენი პატრონს მიუახლოვდა და დიდრონი, კვეიანი თვალებით მას ჩააცქერდა. ბედუინმა ჩუმად ჩაილაპარაკა:

— ჩემო ერთგულო მეგობარო! დეე, მე მტრების ხელით დავიღუპო, შენ მაინც თავისუფალი უნდა იყო! ვიცი, რომ სამშობლო კარგებს ადვილად მიაგნებ! დეე, დღეიდან შენი პატრონი ჩემი შვილები შეიქნენ.

მერე თავი მაღლა ასწია და ცხენის საბორკავს თეთრი კბილებით ხვრა დაუწყო. რამდენსამე წამს შემდეგ თოკი ჩამოწყდა და ცხენი ვათავისუფლდა. სიხარულით მან ფაფარი შეისწორა და ოდნავ ჩაიხეხინა.

— შშვიდობით, იყავ ბედნიერი, წარმოსთქვა სარაბმა და ცხენს ისეთი სიტყვა უთხრა, რომელიც მარტო მას და მის შერანს ესმოდა. წინათ, როდესაც ამ სიტყვას ეტყოდა ხოლმე, ცხენი ისარივით მიჰქროდა ნაცნობ კარგებისაკენ. მაგრამ ახლა-კი თითქო ყოყმანობდა, რაღაც გამოუჩვეველ მდგომარეობაში იყო... შემდეგ უცებ კბილები დააფლო თოკს, რითაც მისი ბატონი იყო შეკრული, ასწია იგი მაღლა და გაჰკურცხლა... უდაბნოს სამარისებურ სიჩუმეში კიდევ დიდხანს მოისმოდა მისი ფეხის ხმა...

ხალხი, რომელსაც ტყესთან ახლოს ეძინა, ხმაურობაზე წამოიშალა, ასტეხეს ერთი აურზაური, მოასხდენ ცხენებს და გამოუდგენ; მაგრამ განა არაპეთში მოიძებნებოდა ისეთი ცხენი, რომ ამ დაუფასებელ მერანს დასწეოდა?!

იმ ღამესა და მეორე დღესაც ბედუინის ცხენი დაუსვენებლად მიჰქროდა და საღამოს ეამს კარვებთანაც მიაწია. ილაჯგაწყვეტილმა, დაქანცულმა ცხენმა გრძნობა-დაკარგული ბატონი კარვის შესაფაღთან დასდვა, თითონ-კი იქვე დაეცა და სული დალია...

ხშირად რამდენიმე ბედუინი რომ ერთად ცეცხლის გარშემო შეიკრიბება, ერთი მათგანი სიმებს ააქლერებს; სხვები-კი სულგანაბული ამ საკრავის ხმას ყურს უგდებენ და თან სტკებებიან იმ ლექსების ჰანგებით, რომელიც ხალხს საუცხოვო არაბული ცხენის საგმირო საქმეზე შეუთხზავს და რომელსაც დამკვრელი მუსიკის ხმასთან შეწყობილად ღიღინობს.

მოთხრობის დედახრის მიხედვით შეუცვალეთ სათაური და მოკლე შინაარსი გადმოეცით.

ერთგული ძაღლი

ერთი ვაჭარი ცხენით მიემგზავრებოდა; უკან ყვალდაკვალ მისი ერთგული ძაღლი მისდევდა. ვაჭარი დიდძალი ფულის მისაღებად ქალაქს მირიოდა. ფული მიიღო, სავსე ტომარა უნაგრის უკან ჩააკრა და შინისკენ გამოსწია. გზაზე ტომარა მოეხსნა და ძირს ჩამოვარდა; ვაჭარს-კი ეს არ შეუნიშნავს და გზას არხეინად განაგრძობდა. ძაღლმა ტომარას ჩამოვარდნა სწრაფად შეამჩნია, მაშინვე რივარდა, კბილებით აწევა სინჯა, მაგრამ მიხვდა, რომ ტვირთი მის ძაღლონეს აღემატებოდა. საჩქაროდ ტომარას თავი მიანება, პატრონს წამოეწია და საშინელი გულმოდგინებით და გამწარებით ყუფა დაუწყო. ვაჭარმა საქმის ვითარება არ იცოდა, ძაღლს უჯავრდებოდა, ბევრს უყვიროდა, მათრახიც შემოკრა, მაგრამ ძაღლს მაინც არა გაეწყო-რა. ერთგული ცხოველი ცხენს ისეთი სიბრაზით მივარდებოდა, თითქოს პატრონის ჩამოთრევა უნდაო. რა-კი ძაღლმა დაინახა, რომ პატრონი ყურადღებას არ აქცევს და ისევ გზას განა-

გრძობს, ცხენს უკანა ფეხებში ეცა და კბენა დაუწყუო, რამ რო-
გორმე პატრონი უკანვე დაებრუნებია. ვაქარი შეშინდა: იფიქრა,
ძალდი გაცოფდაო, და გადასწყვიტა, თავისი ერთგული მეგობარი
მოეკლა: ჯერ კიდევ დიდხანს ცდილობდა ხან მოფერებოთ, ხან მუ-
ქარით, ხან მათრახის ცემით ძალდი თავიდან მოეშორებოდა; მაგრამ
რაკი ვერას გახდა, ამოიღო დამბაჩა და გულდაწყვეტილმა ერთგულ
ძალდს ესროლა. საბრალო ცხოველი წაიქცა, მაგრამ ერთ წამს შემ-
დეგ კვლავ ფეხზე წამოხტა და გასისხლიანებული საცოდავი წკმუ-
ტუნით, პატრონის დაწვეას ცდილობდა, ვაქარს ძალიან უყვარდა
თავისი ერთგული ძალდი, მეტად უმძიმდა მისი ტანჯვა-წვალების
ყურება, ამიტომაც ცხენს დეზი შემოკრა და კენებით გზას გაუდგა.

ნ. ა. ბ.

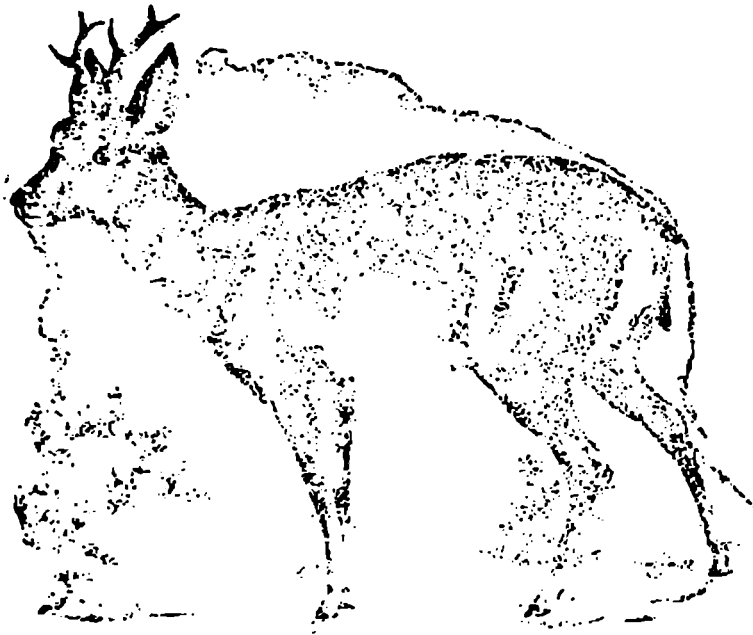

ლოტა რომ გაიარა, ვაქარმა მოისურვა გაეგო, თუ რა მოუვიდა სა-
ბრალო ცხოველს, და უკან მოიხედა; სწორედ ამ დროს შეამჩნია,
რომ ფულიანი ტომარა უნაგარს აღარ ეკრა. მაშინ-კი მიხვდა ვა-
ქარი, თუ რათ უყვედა ასე დაჟინებით მას ერთგული ძალდი;
ახლა ფულზე უფრო ძალდი ენანებოდა. მაშინვე ცხენი უკან გა-
მოაქენა, მაგრამ ძალდი იქველარ იპოვა, სადაც დასტოვა. სისხლის
კვალზე სჩანდა, რომ ძალდი უკან დაბრუნებულიყო. ამ კვალს გა-
ყვა ვაქარი და მისი ერთგული ცხოველი ფულიან ტომარასთან მწო-
ლარე ნახა; გული ჩაეთუთქა და სიმწრისგან გაშეშდა. ძალდი-კი
თავის პატრონს მშვიდათ და გონიერად უცქეროდა და ხელებს
აღერსიანად ულოკავდა.

შეადარეთ ძალდის ერთგულება ბედუნის ცხენისას.

მ შ ვ ე ლ ი

პი ეს არის ჯოკისპირულმა წვიმამ გადაიღო. ღრუბლები გაიფანტა, მზე ალერსიანად ანათებს; დაბურულ ტყეში ჯერ ისევ სინესტე და სიცივეა; აბიბინებულ მინდორზე-კი ბალახი შემშრალა და თბილა. ფუტკრები და კრაზანები აფუსფუსდენ და ყვავილებს გარს ეხვევიან. ქიანქველები თავის ნაკეთებ ვზებზე ფაცაფუციით დარბიან. ხავს მოკიდებულ ქვაზე მიწოლილა მწვანე ხელიკი და თბება. ყველას თავის ქირი და ლხინი აქვს.

აგერ ბუჩქებიდან თავის ნუკრიანათ მშველი გამოჩნდა, მინდვრისკენ მიეშურება, გათბობა და ნორჩი ბალახის მოძოვა ეჩქარება. ნუკრმა ძლივს მოასწრო რამდენიმე სუნნელოვანი ფოთლის მოწიწკნა, რომ დედამ ყურები აცქვიტა. პაწია შვილი ეკლიან ბუჩქნარში შეაგდო, აქეთ-იქით გაფაციცებით მზერა დაიწყო, ოდნავ კანკალიც აუვარდა. განზე რამდენიმე ნახტომი ქნა და მიწას გულმოსულად წინა ფეხების ცემა დაუწყო. დიდი შავი თვალები სიბრაზისაგან აენთო: მან იგრძნო ცბიერი მელლას მიხალაობა, რომელიც

მინდვრისკენ ზუმად მოიპარებოდა. მშველმა კარგათ იცოდა, რომ წუწკი მელია ნუკრის შესაქმელად მობძანდებოდა.

მელასაც გული მოსდის: გულზე სკდება, რომ მშველმა ასე მალე გაიგო მისი მიბძანება. მაგრამ ცბიერი მელია შველს არც-კი ამჩნევინებს, თუ აქ რისთვის მოსულა: ვითომცა მინდორზე შემთხვევით გზად გამოვიარე და გულში არავითარი ბოროტი განზრახვა არა მაქვსო.

მაგრამ გამოცდილი მშველის მოტყუება აგრე ადვილი არ გახლავს: მელიას საჩქაროდ გზაზე გადაელობა და ჩლიქებით უფრო გულმოსულად ბაკუნი დაიწყო. მელია არ შეკრთა, ეტყობა, რალაც სხვა ხერხს დაადგა. გაიძვერამ კბილები უმანკოსავით დააკრიჭა, მეორე მხრისკენ გაიხედა, უკან მოტრიალდა და, თითქოს აქ არაფერი იყო, ნუკრს მეორე გვერდიდან შემოუარა. დედა-მშველმა კარგად

იცოდა, თუ რა გულის წადილი ჰქონდა მელიას: მტერს გაშმაგებით მივარდა, ასე რომ მელიამ ძლივს განზე გახტომა მოასწრო. მელია ხან ერთი მხრით უტრიალებს მსხვერპლს, ხან მეორე მხრით, ცდილობს, მიზანს მიუახლოვდეს; მაგრამ რაც უფრო უახლოვდება ბუჩქნარს, მით უფრო უძნელდება მშველის ჩლიქების აცდენა. ბოლოს მელიამ გადასწყვიტა, თვალთმაქცობით გამოცდილ მშველთან ვერას გაეხდებო, კბილები დააკრიჭა და ბრაზმორეულობა კუდით მიწას ცემა დაუწყო და თვალების ბრიალით შეშინებულ

ნუკრისკენ ჯაექანა. კიდევ ერთი ნახტომი და თავის ზასრ კბილებს საბრალო მსხვერპლს ჩაარქობდა, მაგრამ ამ სიკვდილ-სიციოცხლის წამს მშველსაც მხნეობა გაუორკვეცდა: გაიწოდა კისერი, დაადო პირი, მივარდა მტაცებელს და ისე მაგრად ჩასცხო წინა ჩლიქები— მელიამ ტკივილისაგან ტრიალი დაიწყო და გონს მოსულაც ვერ მოასწრო, რომ მშველი მას ფეხებით უწყალოდ სთელავდა. ბოლოს მელია ფეხზე წამოხტა, სიბრაზით კბილები დაულრქინა და გვერდებ-დამტვრეულმა შინისკენ მოჰკურცხლა. გზადაგზა მტვერს იბერტყავდა და ცხვირსაც აცემინებდა, რადგანაც მტვრითა და სილით თქალები, ნესტოები და ყურები ერთიანად ავსებოდა.

გადმოეცით და დასწერეთ მოკლე შინაარსი.

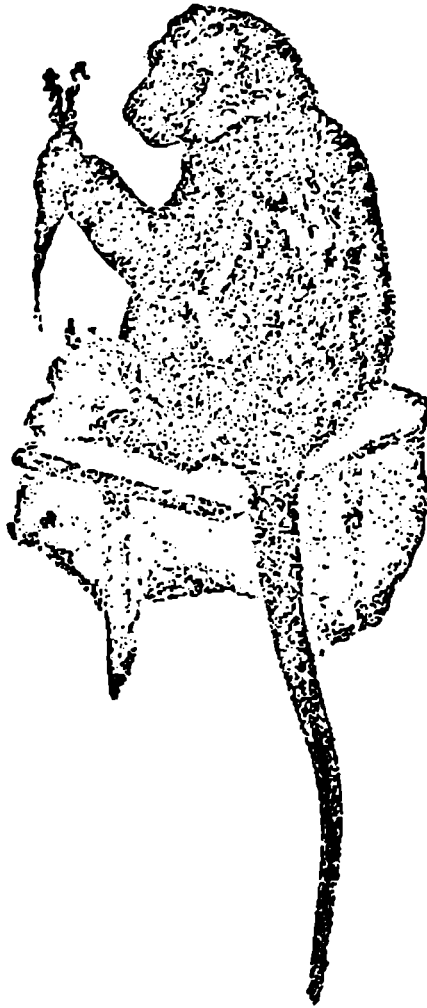
ჰატარა მამუნები.

1: ბფრიკის ერთ უზარმაზარ ტყეში მამუნების დიდი ოჯახი ცხოვრობდა. ყველა მამუნი ერთმანეთს დიდი სიხარულით შველოდა, როდესაც ამას საკიროება მოითხოვდა. დამლ. მოპით, როცა ძალიან გრილოდა, ჯგუფჯგუფად დაწვებოდენ, და ჩახტებულებს ეძინათ. დილაობით ტყეში დასეირნობდენ, მაგრამ ძიარს, მიწაზე-კი არა, ხეების წვეროებზე, ტოტიდან ტოტზე დახტოდენ და თამაშობდენ.

აი, ერთმა მამუნმა ტოტზე მწიფე ნაყოფს თვალი მოჰკრა და ამხანაგებს დაუძახა. ყველანი მადიანად მიადღენ. შემდეგ ცივი წყლის დაღევა მოუნდათ: ხეებიდან ჩამოცოცდენ და მდინარისაკენ გასწიეს. ძლივს წყლის დაღევა მოასწრეს, რომ ერთ მამუნს ბუჩქებიდან შრიალი მოესმა. გაფაცვიცებიზ გაიხედა იქით და დაინახა, რომ ბუჩქებში ძლიერი ვეფხვი მოიპარება და ათვალიერებს, თუ რომელი მამუნი ჩაიგდოს ხელში. მამუნმა გულშეშარავად შეჰკივლა: ამხანაგებმა გაფრთხილების ნიშანი გაიგეს და გულგახეთქილებმა ხეებს მიაშურეს: მამუნები სწრაფად შეცოცდენ მახლობელი ხეების წვეროებზე; შევიდენ— მაგრამ ეს ხეები მაგარი ეკლებით იყო შემოსილი. როდესაც პატარა მხეცები საჩქაროდ ტოტიდან ტოტზე გადახტებოდენ ხოლმე, ეს ეკლები მათ ნემსებივით ჩხვლეტდა და ერქობოდა. ხელიდან ეკლის გამოღება ყოველ მამუნს შეუძლია, მაგ-

რამ ზურგს რაღა ეშეელება. აი მაიმუნებმა ერთმანეთი გულდასმით დაათვალიერეს, განსაკუთრებით ისინი, რომელნიც ტკივილებისაგან სკყივოდენ, ჭ, თუ სადმე ეკალი ჩარჩენოდნათ, ფროხილად გამოუღდეს...

2 ახლა კიდევ სხვა მტერი გამოუჩნდათ: ერთი პატარა მაიმუნი ტოტის ბოლოზე გასულაყო, უნდოდა მზეზე გამთბარიყო და თანაც

საკბილო რამე დაენახა. ამ დროს ზევით ჰაერში არწივი დატრიალებდა: ჯერ საუზმე არ ეჭამა და მშვიერი იყო. არწივმა ძირს დაიხედა და პატარა ტოტზე მაიმუნს თვალი მოჰკრა. ამას რაღა უნდა სჯობდეს—მშვენიერი საუზმეაო,—ფიქრა არწივმა.

არწივი ისარივით დაეშვა, მსხვერპლს თავს დაეცა და ბასრი ბტყალეები მაგრად ტანში ჩაუყარა: უნდოდა, მალლა ჰაერში აეტანა, მაგრამ პატარა მიამუნნი ოთხივე ხელით ტოტს მოეკიდა და საცოდავი ყვირილით ამხანაგებს საშველად იწვევდა. დაინახეს თუ არა ამხანაგი განსაცდელში, დანარჩენი მიამუნები სწრაფად მიიქრენ, ყველა ხმამალლა წკმუტუნობდა, კბილებს აღრქენდა და არწივს ებლაუქებოდა, ზოგი კუდს სწევდა, ზოგი ფრთებს; ერთი ფეხზე კბენდა, მეორე ზურგიდან ბუმბულს აგლეჯდა. შეწინდა არწივი და მიამუნს კლანქები გაუშვა. მაგრამ ახლა თვითონაც საქმე უჭირდა: ღონიერ ფრთებს მარჯვნივ და მარცხნივ სცემდა და ბასრი ნისკარტით კორტნიდა, მაგრამ მაინც არაფერი შეელოდა. ერთმა მიამუნმა ისე მაგრად ჩასკიდა კუდში პირი, რომ არწივი იძულებული შეიქნა თავის დასაღწევად ნახევარი კუდი მტრისათვის შეეტოვებია. ბოლოს ბუმბულისაგან გაცლილი და კუდმოგლეჯილი, მშიერი და შერცხვენილი არწივი შინისკენ გაფრინდა და ამას შემდეგ მიამუნებზე ნადირობას ველარ ბედავდა.

როგორ ეხმარებიან მიამუნები ერთმანეთს უბედურობის დროს?

როგორ იქნეს ქელია ყვავებს

ადვილი არ გახლავს მტაცებლებისათვის ქურდული ცხოვრება: ყოველ ჩიტუნისას, სულ პაწია ცხოველსაც კი, ყველას სიცოცხლე სწყურია და ყველას მტაცებლის ეშინია. მტაცებელ მხეცს განსაკუთრებით ცუდი დღე ზამთარში დაუდგება ხოლმე: მხეცებსა და ფრინველებს შვილები დაეზარდათ, დაუკვირიანდათ; დიდი და პატარა ყველა სადღაც გაქრა, თითქოს დაიხოცნენო. მხოლოდ ყვავი და ყორანი მოსჩანან, დაფრინავენ, მაგრამ განა მათი დაქერა ადვილია? იმათაც უნდათ საქმელი, მაგრამ სად არის? მეტი რა გზაა, მტაცებელი ხერხს უნდა დაადგეს.

აი ტყის პირას ყვავების მთელი გუნდი დატრიალებს. თანდათან ძირს ეშვებიან, აღმათ საკბილო რამე იშოვენს! თოვლზე მელია გაშხლართულა, ფეხები ჯოხივით გაშეშებია, კუდი წნელივით გაუწვდია, თვალები დაუხუჭავს, — სჩანს, შიმშილისაგან სული

ამოხდომია. მშვიერი ფრინველები საიშედო მსხვერპლს დასტრიალებენ, მიკარებობს-კი ეზინიათ, ვინ იცის, იქნება ხიფათს შევემთხვეთო; მართლაც-და მელია ჯერ კოცხალია: წამოიწია, ადგომა უნდა, მაგრამ ფეხები ლალატობენ, წინ წაიწია, ზარბაცი დაიწყო—დაეცა... აღსასრულის დღე მოსვლია გაიძვერას, — იფიქრეს ყვავებმა.

ფრინველები თანდათან ძირს დაეშვენ, მხეცის შორი-ახლო თოვლზე დასხდენ. მელია-კი უძრავად გდია: თვალსაც არ ახამხამებს, ბეწვსაც არ ანძრევს—მაშ ყვავებს რისა უნდა ეშინოდესთ?

აი, უფრო გულადი ყვაეცი გამოჩნდა, მხეცს ფრთხილად უკან იდან მიეპარა, კულზე ნისკარტი დაჭკრა და გვერდზე გადახტა. ეშმაკი მელია სულსაც არ ითქვამს. ხედვენ, სული ამოსძრობია, ახლა-კი საფიქრებელი აღარა არის რა.

ახტენ, დახტენ ყვაეცი; მელიას სათითაოდ უახლოვდებიან, გულადი ყვაეცი მელიას პირის წინ დასკუბდა, — და უნდა ნისკარტით თვალი ამოჰგლოჯოს და პირი ზაიგემრიელოს.

უცბად მელია წამოხტა; სულელ ყვაეს სწრაფად პირი სტაცა და ტყისკენ მხიარულად გაარბენია.

გ ლ ე ხ ი ლ ც ხ გ ა რ ი

ზღესმა ცხვარზე სანივარი
 შეიტანა სამჯავროში,
 შელა იყო მოსამართლეთ
 არჩეული იმა დროში.

შომწიანს და მოპასუხეს
 გამოჭკიოხს ეგელა წერილათ,
 რადგან საქმის გამოკვლევა
 არ უეჭარდა მის გულგრილათ.

გლესს უბძანა: „რას უჩივი“
 ამ საბრალე ცხოველსაო?
 ტუფილები არ არგია
 აქ, სამართლად მთხოვნელსაო!“

შოსხსენა: „რას მიბძანებ!“
 ადვიარებ სიძარითელსო:
 აღარა ვარ ქურდებისგან,
 ამომადგეს, ამიკლესო!

ქათმებს მპარკენ უმოწყალოთ
 აგერ ერთი ხანიაო;
 გავსკდი გულზე! აღარა ვარ!..
 გულარ ამიტანიაო!!

დღეს მივასწარ საქათმეში
 აღიონზე ამ ცხვარსაო,
 რომ ჰსუნავდა ბურტულსა ღ ძვლებს,
 გულარ იტყვის უარსაო.“

ცხვარმა უთხრა: „არ ვუოფილვარ
 შე იქ ამის მეტათაო...
 და მაშინაჲ კუნტრუმის დროს
 შეგხტი უცაბედათაო,

თვარა, ისე რა მიზნოდა?
 რა სელი მქვეს ქათმეთანო?
 მოწმეთა შეავს მთელი ჯოგი,
 წარმოვადგენ მათ თქვენთანო!

და ან-გი რათ მეჭირვება
 ან ფიცი, ან მოწამეო!
 ბლახს ეტოხნი, სორცის ჭმას
 მოვახერხებ განა მეო?“

მელამ გულში: წაიციხა,
 თქვა: „ცხვადია შენ იპარავ!
 ბანსე სიტყვას ტუფილათ აგდებ,
 მით ნაქურდალს ვერ დაჰფარავ.“

ვინ გტოხივარ, რომ მატყუეო!
 ტუფილა თავს ნუ იკატუნებ!...
 რად აქამდე გისტომია,
 აწ კი იმდენს ვერ ისტუნებ.

ქათმის გემო შეტ-გი ფიცი:
 კარგია და გემრაველი...
 და შენც რომ ის დაგეჭიროს,
 დაჯექვოდა განა ხელი?

რომ ქურდი ხარ, ეს ცხვადია!
 აღარ უნდა დამტყვიცება!“
 უბძანა და დადგინა
 მართლ-მსაჯულმა განჩინება:

„დაჭკალით და გაატყავეთ!...
 ამოიღეთ ოთხში ცხვარი...
 ხორცი მსაჯულს, ტყავი გლესსა!..
 და მოისპოს სანივარი.“

აკ. წერეთელი.

როგორ იბანაჯა მელიამ.

მელია სანადიროდ გამოვიდა. აბა, ფრინველებო და ყურდ-გლებო, სიფრთხილე გმართებთ! დილით ადრე, განთიადზე, ტყიდან მელიას წითელი ქურქი გამოკრთის. აი, მელია ლერწმით დაფარულ ტბას მიეპარა. იქ, ახლო ნაპირზე, გარეულ იხვებს სძინავს. იქნება მელიამ ერთ მათგანს მაინც კბილი გაკრას; მაგრამ აგერ მალა ძეწნაზე პაწია ნიბლია ზის; ზევიდან ეშმაკ მელიას თვალი მოჰკრა და ზალალი ხშით დაიძახა: „ფრთხილად, ფრთხილად! მელია მოდის!“ გაიგონეს თუ არა ეს, ფრინველები მაშინვე ბალახიდან ამოფრინდენ, საკენკისა და მატლების ძებნას თავი მიანებეს და ტოტებზე შეფრინდენ. „დილა მშვიდობისა, ბატონო მელია!“ გამოჯავრებით სალამს აძლევს მოელი გუნდი: „რა ადრე ვაღვიძებია!“.. ლერწმებში იხვმა ხმაურობა გაიგონა: თავი ფრთხილად გამოიღო და აზნაგები გააღვიძა: „დახეთ, დახეთ აგერ ბალახებში მელიას ყურები გამოაფინდა! აგერ მისი შავი ცხვირიც დავინახე!“ შრარ! და მთელი გუნდი წყალში შეცურდა. გულმოსულად გაადევნა თვალი ჩვენმა მელიამ იხვების გუნდს და მათ ყვირილზე წარბები შეიკრა; ბრაზმორეულად უყურებს მჩხავანა ფრინველებს, რომელნიც მხიარულად ხიდან ხეზე დაფრთხილობენ. „მოიცათ! მე თქვენ გიჩვენებთ სერს!“ ბუტბუტებს მელა. „ერთიც რომელიმე ხელნი ჩამივარდებით!“

ეს რა უნდა მოსჩანდეს ძეწნის ტოტის ბოლოზე? მგონი, მალალურის ბუდეა. დედალ-მამალი ბუდის ახლო დამსხდარან და ყველაზე მეტად ისინი გაჰკივიან. ღინღლისა, ძაფებისა ზე ლერწმის ბუმბულისაგან გაუკეთებიათ მათ ქისის მგსავსი ბუდე ყოველი მხრიდან დახურული ოდნავ წყალს ზევით, წვრილსა და სუსტ ტოტზე ბუდე ხელოვნურად მიუმაგრებიათ, შიგ ნაზი ბუმბული და ძაფები დაუფენიათ, გვერდით მრგვალი ხერელი დაუტოვებიათ: ის მათ კარისა და ფანჯრის მაგიერობას უწევს. ამ ბუდეში ოთხი ბარტყი ზის. ქარი მათ ნაზად არხევს. აი, დედამის ქვიცილივილი შემოესმათ და შიშისაგან ლამის გული გაუსკდესთ. უფროსმა ბარტყმა ხერელიდან თავი გამოყო და მელიას ანთებული თვალები დაინახა. შეშინებულნი ერთმანეთს ეკვრებიან და წივიან. მელია კბილებს აღრქენს და თვალეებით ბუდის სიმაღლეს ზომავს. „თუ დედალ-მამალს ვერ დავიქვრ,

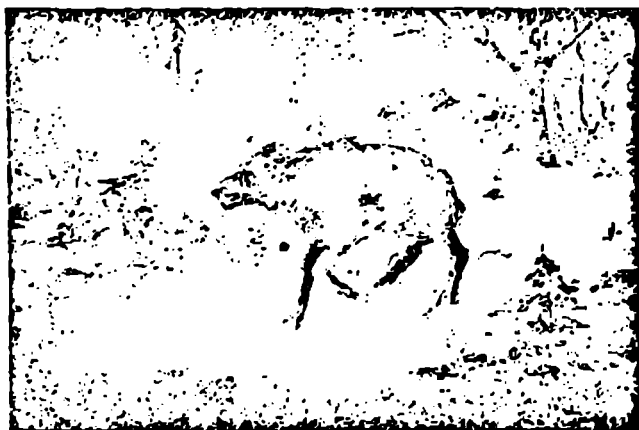
ედე, მათ მაგიერ ბარტყები დაისაჯონ!“ შეშინებული დედალ-მამალი ხმამაღლა ეჩვილ-ხივილით ავაზაკს თავს დასტრიალობენ. მაგრამ მე-
ლია მათ ყურადღებას არ აქცევს, ბალახზე წვება და მარდი, მომარ-
ჯვებული ნახტომისათვის ემზადება. აი, კიდევ მალლა შეხტა, და
გულგახეთქილი ფრინველები განზე გახტენ. მელიას კბილები აუკაწ-
კაწდა; მისი მწვეტი ტუჩები ბუდეს ოდნავ შეეხო; ბუდე ნელა შეი-
რყა და ქანაობა დაიწყო. მაგრამ პირის ტაცება-კი ვერ მოასწრო.
თხლაშ!—მელია წყალში ჩავარდა, ბალახი შუაზე გაიყო, და ცბიე-
რი ავაზაკი მღვრიე ტალღებმა დაფარა. სწორედ არ ელოდა მელია,
თუ საუზმის წინ ბანაობა მოუხდებოდა! წყალში შეხაპუნობს, მო-
ფორთხავს, ცდილობს, მალე ნაპირზე გამოვიდეს. აი, გამოვიდა კი-
მეც, მაგრამ, არ იტყვიოთ, რა სახით? ზურგის წითელი და მუცლის
თეთრი ბეწვი შლამითა და ქაებით გავსებოდა; კუდისა და გვერ-
დებიდან წყალი ჩამოსწორწორებდა. ყოველგან საშუქრა ბალახი და
დამპალი ფოთლები მიჰკროდა. რა გაუხარდათ ფრინველებს, რო-
დესაც კუდ-ამოძუებული მელია ასეთ სასაცილო მდგომარეობაში
დაინახეს! რა გულთანად დასცინოდენ და აჯავრებდენ საცოდავ მე-
ლიას, როდესაც ბრაზმორეული ბუტბუტობდა და კბილებს აკრაჭუ-
ნებდა. მშიერი მელა განობრუნდა თავის სოროსკენ; ფრინველებმა-
კი გულმოდგინედ დაიწყეს მატლებისა და ქიების კრეფა, რაც მე-
ლიას ტბიდან გამოეტანა, და თავის საყვარელ შვილებს ბუდეში
მიურბენიეს.

მკლის თავგადასავალი სამთარში

I

სცივა რუხ მაწანწალა მგელს და შიმშილისაგან სული სძვრება.
ტყეში ქარი ღმუის და ზუზუნებს, გზები და ბილიკები თოვლს დაუ-
ფარავს; ტბებსა და მდინარეებს ყინული გადაკვრია. ყინვამ, ქარ-
ბუქმა ყოველივე ცხოველი თბილ ბოსლებსა, სოროებსა და ბუნა-
გებში შერეკა. მხოლოდ უსახლკარო გამხდარი მგელი მარტოთმარ-
ტო დაწანწალობს.

სასტიკი და შეუპოვებელი შიმშილი დასდევს მგელს, — ყველგან ტყის ჯაგნარებსა, მინდვრებსა და მთებში. არც დღე, არც ღამე მოსვენება არა აქვს ფერდებ ჩაცვენით მაწანწალას. დაძრწის ამ თოვლში ხან ნელა, ხან ხტომით, ხან ძუნძულით და კბილებს აკაწკაწებს. კბილი ვერაფერს გაჰკრა, ერთი ლუკმაც ვერსად იშოვნა.

დათვი — ეს ტყის უფროსი ნადირი — ზაფხულში ჩვეულებრივ გასუქდა, ახლა-კი ბუნაგში დაბინავებულია და თბილად სძინავს. მელიამაც დიდხანაა მყუდრო ბინა გაიჩინა. თხუნელები, ვირთაგვები, ციყვები, — თავთავის სახლებში დაბინადენ და საზამთროდ სანოვავე მოიმარაგეს. ყურდგელი — აბა ხომ მეტად სულელი ცხოველია, — ისიც-კი არხეინად, უღარდელად ცხოვრობს ზამთარში: დარბის ტყესა და მინდვრებში, თბილი ქურქით შეშოსილი, და ნორჩს ტოტებსა ღრღნის. მარტო მგელს უმწარდება ზამთარში სიცოცხლე, მარტო მას არგუნა ბედმა ზამთრის ყოველივე უბედურება.

* * *

მოაგონდება ხოლმე მგელს მთაზე შეფენილი ცხვარი და ღრმა ხევი. მეცხვარე სთვლემს. მგელმა ტყიდან დაინახა ცხვარი და მეცხვარე მწყემსი, მაგრამ ვერ გაბედა ცხვრის მოტაცება, თუმცა-კი ძლიერ შია. ის უცდის ნისლს; აი ნისლიც დაიძრა კალიდან და ხევში შემოწვა; მიიწევს აღმა და მგელიც ნისლს გაჰყვა ხევის ძირს. ნისლი მწყემსსა და მძოვარს ცხვარსა შავ ნაბადივით გადაეთვარა.

მგელიც იქ მივიდა და ერთ კლდის ნაგლეჯთან აიტუხა. ზუღის, ცხვარი მიუახლოვდეს. ერთი რქა-დაქნილი გამოერჩია ცხვრის ფარიდან და ბალახის ძოვნით მგლისკენ მიდის. ახლოს მოვიდა კიდევ; მგელი გადუბტა, სტაცა ცხვარს პირი, გაიკრა გვერდზე, კუდი მოხვია და სწრაფად ხევისაკენ გააქანა; ცოტა ხანი კიდევ, და ნანადირევი მგელს დარჩებოდა, მაგრამ ყურშამ გაიგო, დაედევნა ყუფით. მწყემსმაც თვალები გააქყიტა, თოფი ხელში მოიგდო და ტყვია ზუილით დაადევნა. მგელმა ნანადირევი დასტოვა და მოჰკურცხლა, მაგრამ ცდა მაინც ცდად დარჩა. მწყემსსაც მადლი მოუვიდა: იგი გაფრთხილდა, მუდამ მას მგელი ელანდებოდა და, ვიდრე ცხვარი შინ არ მორეკა, სულ გარშემო უვლიდა.

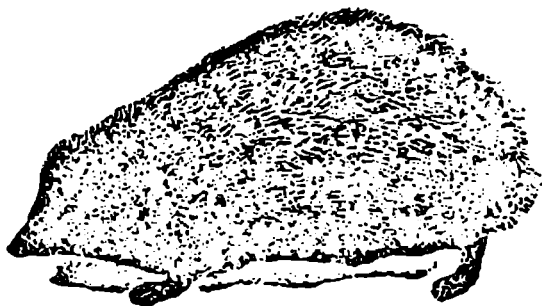
მინდვრებზე თოვლი სდევს; ღამეც ბნელია. შია მგელს ძლიერ. მინდვრად რომ ვერაფერი საკმელი იპოვნა, სოფელს მოატანა; მისებურად, მგლურად, ეკვრება ღობეს, იფარებს ხეს, ქვას, ყველაფერს, რაც-კი დაეფარება: მიიპარება ცხვრისაკენ. მისი სუნი აიღეს ძაღლებმა და ასტეხეს ვაი-ვაგლახი; შეიქნა გრიალი, გარბიან და გამორბიან; ერთი ზევით წკაფწკავენ, მეორე აქით, მესამე იქით; ბებერი, ქეც-მუნისაგან გამოხრული ძაღლებიც-კი აღავლავდენ, მორთეს ხრინწიანის ხმით „ბუყბუყი.“ სოფელს სიცოცხლის ფერი დაედვა. მგელმა ფარეხში შესვლა მოასწრო, მაგრამ სოფლელები ექვში შევიდენ, გამოცვინდენ მუგუზლებით და იძახიან: „მგელია, მგელიო!“ მეცხვარეც მოანათა კვარი, შეალო საცხვარის კარები. მგელს ორი ცხვარი უკვე მოეკლა. იკადრა და სინათლეზე მოკურცხლა; გავარდა გარეთ და მიიძაბება ტრიალს მინდორზე. დარჩა პირლია მწყემსი. სოფელმა დიდხანს ილაპარაკა მგელზე. იმ ხანებში ყველას სიცოცხლის ფერი ედვა: საცხვრეებს სინჯვა დაუწყეს და ამაგრებენ, თოფებს ტალები უნახეს, ცხრა თუ ათი კაცი ტყვია-წამლისათვის ღუქანში წავიდა.

კამბედავი ძღაწბი

ტყის პირას ბუჩქებიან ფერდობებში ბევრი მარწყვია. ყმაწვილებს ძალიან გაუხარდათ, რომ ამ ადგილს მიაგნეს და ბევრი მარწყვი მოკრიფეს. მზე ჩასვლას აპირებს და ესენი ჯერ ფერდობის

ძირს არ ასცილებიან. „ახლა-კი შინ წავიდეთ, ხვალ ისევ მოვიდეთ და, რაც ზევით მარწყვია, სულ დავკრიფოთო“, სთქვეს ყმაწვილებმა. მაგრამ მათ არ იციან, რომ იქ, ზევით ბუჩქნარში, გესლიანი გველი მოკლავს. გველის ცნობა ადვილია, მაგრამ ვინ იცის, იქნება ყმაწვილები მას უეცრად შეხვდენ, მაშინ ხომ მათ გველი უკბენთ.

მაგრამ მუხის ბუჩქნარში ერთი წაქცეული ფულუროიანი ხე გდია; ფულუროში ხავსი და თივა აგია, შიგ ძღარბი მოკუმშულა და სძინავს. მთელ დღეს ის ძილში ატარებს, ხანდახან აქით-იქით გადაბრუნდება, და მაშინ ხავსი და ხმელი ბალახი იმის ეკლებს აჰყვება. საღამოობით, როცა პაწაწა ბავშვები დასაძინებლად დაწვებიან, ძღარბს ეღვიძება და ზმორებასა და მთქნარებას მოჰყვება. ახლა დაღამებულია და ძღარბი საწოლიდან გამოვიდა. შესახედავად საკვირველი რამ არის: პატარა თავი აქვს და დინგი ღორისას მიუგავს! მისი მრგვალი ტანი გახვეულია ეკლებიან ტყავში და ამ ეკლებში ჩამალული პაწაწა თვალები თითქო გულ-კეთილად იქვრიტებიან. გარეთ ეკლებზე ხავსი და ბალახში მოსდებია, ასე რომ ძღარბი თივისა და ხავსის ბურთსა ჰგავს.

ტყეს იქით მთვარე გამოჩნდა და მთასა და ბარს შუქი მოფინა. დაბურულ ტყეში კი ძალიან ბნელა, მაგრამ ძღარბს სულაც არ ეშინია. აი იმის გვერდზე კვერნამ ჩაირბინა, ცოტა ხანს იქით მას ბუმაც გვერდი აუარა. არც ერთი ძღარბს არ ერჩოდა; ისინი კარგად ხედავდნენ იმის ბასრ ეკლებს. ტყის მახლობლად ერთი გლეხის ბაღია. ძღარბი იქითკენ მიდის, იქნება ძირს ჩამოვარდნილი მწიფე მსხალი ან ვაშლი ვიპოვნო. იქ მან ვერაფერი იშოვნა და სულ მშვიერი უკან დაბრუნდა. გზაზე რამდენიმე ძირი მრავალძარ-

ღვა დაინახა. მათი ძირები თავისი მწვეტი დინგით ამოთხარა და შესქამა. ეს საქმე მან ხერხიანად აასრულა. მრავალძარღვას ფოთლები ისევ თავის ადგილას დარჩენ, თითქო მათთვის ხელი არავის ეხლოს. ახლა ძღარბი ერთი სქელი ბუჩქის გვერდიო მიდის. რაღაცა სუნი ეცა ზღვებ შეჩერდა. ბუჩქზე სხედან მწვანე ბუზანკლები, რომელთაც მარიამბულას ეძახიან. ამ ბუზის წვენი ძალიან გესლიანია. კაცმა რომ ეს ბუზი ხელით ვაქვლიტოს, უცებ მას ხელის კანი აებურცება და ძალიან შეაწუხებს. კაცმა ან სხვა ცხოველმა რომ ეს ბუზი როგორმე გადაწყლოპოს, მაშინვე ტანში ანთება მოუვა, და საშინელი წვალებით მოკვდება. ძღარბმა კი ეს ბუზები შესქამა და ცუდი არაფერი დამართია. ბევრი სხვა საწამლაეც არ აწყენს ძღარბსა. ამბობენ, რომ ძღარბისათვის უწყინარია თავის-შეპარი, ბანგი-ღვერცხლის-წყალი, ზე კაცს კი ძალიან ცოტაც მოჰკლავს.

დილის რიქრაქია, ძღარბი ტყისკენ მირბის; ის კიდევ მშიერია; წას ერთი თავეიც არ შეხვედროა, რომ დაეკიროს და შიმშილი ცოტათი მაინც მოეკლას. აი, ახლა ძღარბი მარწყვიან ფერღობს მალლიდან გადმოადგა და შეჩერდა. ძღარბს ეცა გველის სუნი, რომელიც მოკლაქნილა ჭლამის სიცივეს ხავსში გადამალვია. ძღარბსა და გველს შუა ძალიან დაღმართი ფერღობია. გამბედავ ძღარბს ბევრი არ უფიქრია, თავის ეკლიან ტყავში შეკუმშვილი გამოეხვია და ამ ფერღობში დაგორდა. აგრე რომ კაცი დაგორდეს, ან კისერს მოიტებს, ან გვერდები დაემტვრევა. ამ გვარი უბედურებისაგან ძღარბს მოქნილი და მაგარი ეკლები იფარავს. აი მიუახლოვდა ის ზესლიან გველს, ტყავი ცოტათი აიწია, ფეხებზე დაღვა და გველთან მივიდა. გველი მივიდა და პირღაღებული ენას ასანსალებდა. გველს ჯავრის გამო თვალები ცეცხლივით უპრიალებდა. ძღარბი უცებ გველს ეცა, ის აქით-იქით იკლაქნება და ძღარბს ხანდახან დინგზე და ხან ფეხებზე ჰკბენს. სხვა ცხოველი ამდენი კბენით უთუოდ მაშინვე მოკვდებოდა, მაგრამ ძღარბს გველის გესლი ვერაფერს დააკლებს. თავისი ბასრი კბილებით ძღარბმა გველი ნელნელა შესქამა და მადლარი დასასვენებლად საწოლისკენ გაემგზავრა.

დილას, როცა მზე კარგა მალდა ავიდა ზე ღამის ცვარი გაშრა, ყმაწვილები ისევ მოვიდენ მარწყვის საკრეთად. მათ არ იციან, თუ რა უბედურებისაგან დაიხსნა ისინი ძღარბმა.

ღ ა მ უ რ ა

ღამურას ყველა იცნობს. სალამოლოპით დაპფრინავს და იჭერს ღამის პეპლებს, ბუზებსა და ბუზანკალებს. ბევრს კიდევ ეშინია ჩვენებური ღამურასი. მაგრამ ტყუილი შიში-კია: ეს ცხოველი ადამიანის მავნებელად არ უნდა ჩასთვალოს კაცმა, ჩვენში მაინც, რადგან ძლიერ ბევრს მავნებელ მწერს, ბუზანკალსა და კოლოს სკამს. დიდმა ღამურამ გასაძღობად, სულ რომ-ცოტა ვთქვათ, თორქეტი ან თუთხმეტი ჯუჯუშკალა მაინც უნდა დაიჭიროს ყოველღამ და შესკამოს, პატარამ-კი სამოცი ბუზი. ვინ მოსთვლის რამდენ ბუზსა და სხვა მწერებს გადაყლაპვენ ისინი მთელი ზაფხულის განმავლობაში.

თბილ ქვეყნებში ისეთი ღამურები იცის, რომელნიც ადამიანს სისხლსა სწოვენ. ამისთანა ღამურებს მაჩქათელას ეძახიან. ჩვენს ქვეყანაში არ იცის ამისთანა ღამურები, მაგრამ სამხრეთის ამერიკაში ისეთი ღამურებია, რომელნიც ბიბილოში ჰკბენენ მძინარე ქათმებსა და სწოვენ იქიდან სისხლს. ქათმები ამის გამო კვდებიან. ეს ღამურები ჰკბენენ არა მარტო შინაურ პირუტყვებს: ცხენს, ვირს და ძროხას, კაცებსაც-კი თავს დაესხმიან ხოლმე, როცა მინდვრად მძინარეებს დაინახვენ. კაცი ვერც-კი გრძნობს რასმე იმ დროს, როდესაც მაჩქათელა ჰკბენს. იმის ნაკბენი ერთი ბეწვაა, კაცს ნემსის ნაჩხვლეტი ეგონება. თვალით მნახველი ამბობს, მაჩქათელამ რომ სისხლი ამომწოვა, ერთ ფინჯანზე მეტი იქნებოდაო. ერთს სახლში ვიყავი და იქ დავიძინე. ღამე ცხელოდა და ფანჯრები არ მოვხურე. უცბად ოთახში შემოფრინდა დიდი ღამურა-მაჩქათელა. ჯერ ოთახს შემოუარა გარშემო ფრენით და ისე ჩუზად დაყრინავდა, რომ კაცი ყურს ვერ მოჰკრავდა; მერე კიდევ შემოუარა ფრე-

ნით ორიოდ-სამჯერ, შემდეგ მე დამიწყო თავზე ტრიალი; მე თავ-
ლები ოდნავ დაეხუტე, თავი მოვიმძინარე და დაუწყე ყურება, ვნა-
ხო, აბა რას იზამს-მეთქი. ბოლოს მაჩქათელამ იტრიალა, იტრიალა,
მოვიდა ჩემთან ახლო და ისე დაუწყო ფრთებს ფართხუნნი, რომ
კაცი ამ ფართხუნის ხმას ვერ გაიგონებდა. მერმე აღვა და დამაჯდა
ზედ გულზე. ვგრძნობდი, რა ადგილსაც დამაჯდა, მაგრამ ის-კი
ცერ ვიგრძენ, რა ადგილას მიკბინა და საიდანა მწოვდა სისხლს.
პირველად სრულიად არაკითარი ტკივილი არ მიგრძენია. მხოლოდ
რამდენსამე წუთს შემდეგ მივხვდი, რომ თითქო გულზე წურბელა
მომიკიდებია და სისხლს ის მწოვს-მეთქი. მაშინ-კი ვსტაცე ხელი
მაჩქათელას და იქვე დავახრჩე“.

ბუღბუღლის შკოლა.

მრთი მეცნიერი ქალაში მეტად საინტერესო და გასართობ ამ-
ბავს შესწრებია. ხის ტოტებზე დაფრინავდენ ბუღბუღლის ბარტყები;
ესენი ერთმანეთს უდარდელად ებაასებოდენ. მათი ტკბილი და სა-
სიამოვნო ხმაურობა მთელს არემარეს მოსდებოდა. უცებ ხის ზემო
შტოდან დედა-ბუღბუღლის ბძანება მოისმა. ახალგაზღობა გაჩუმდა.
ეს ბძანება იმის ნიშანი იყო, რომ გალობის გაკვეთილი იწყებოდა,
მასწავლებელმა დედა-ბუღბუღლმა შემოსძახა. ახალგაზღა მოსწავლენი
სმენად გადაიქცენ: გამოცდილი მგალობლის ჰანგებს ბარტყები გულ-
მოდგინებით ყურს უგდებდენ. რამდენსამე წამს სრული სიჩუმე იყო.
შემდეგ პატარა ბუღბუღლებში გამოჩნდა ერთი სხვებზე უფრო ნიჭი-
ერი მოსწავლე, რომელმაც მოკრძალებითა და შიშით გაკვეთილის
გამეორება დაიწყო. ნიჭიერი მოსწავლის მაგალითს სხვებმაც წაბაძეს,
— და მალე მთელმა პატარა შკოლამ გაკვეთილის გამეორება დაიწყო.
მასწავლებელიც ყურს უგდებდა და, სადაც ახალგაზღებს უძნელდე-
ბოდათ, აქ გალობის კილოს და ჰანგებს უფრო მკაფიოდ და გასა-
გებად გალობდა. ხშირად მასწავლებელი ერთსა ზ იმასვე იმეორებდა,
რომ მოსწავლეებს უფრო კარგად შეეთვისებიათ. გალობის გაკვე-
თილები ყოველდღე სწარმოებდა, რადგან ამ დროს პატარა ბუღ-
ბუღლები ფრენასა და ქიკქიკში უკვე დახელოვნებულიყვნენ და მხო-
ლოდ გალობა უნდა ესწავლათ.

რამდენსამე დღეს შემდეგ პატარა ბულბულებმა გალობა ისე
 კარგად ისწავლეს, რომ შეუცდომლად იმეორებდნენ დედა ბულბუ-
 ლის ჰანგებს. შემდეგ უმასწავლებლოთაც მშვენიერად გალობდნენ;
 ამასთან ისიც ეტყობოდათ, რომ უფრო ნიჭიერი დასწავლილ გალო-
 ბას საკუთარის ჰანგებითაც ამშვენიერებდა.

ასე სწრთვნიან თავის შვილებს სხვა ფრინველნიც. ფრინველე-
 ბი შვილებს მართო გალობას არ ასწავლიან: ცდილობენ ყო-
 ველ გვარად აღზარდონ იგინი. მერცხლები, ბელურები, შაშვები,
 მიძინოები და ძლიერი არწივები ფრინველთაც ასწავლიან; იხვები, ბა-
 ტები, გედები და სხვა წყლის ფრინველები ცურვასა და ყურქუმელოა-
 ბას ასწავლიან. ყველა ესენი აგრეთვე საკმლის შოვნაშიც ავარჯიშებენ.

ბულბული ჩვენს ქვეყანაში ადრე გაზაფხულზე მოდის,—როცა
 ხეები და ბუჩქები ჯერ კარგად არ არიან ფოთლით შემოსილნი. ამ
 დროს მისი ბუმბულის ფერი ძალიან ჰგავს ხეებისა და ბუჩქების კა-
 ნის ფერს, და ეს გარემოება იცავს ბულბულს მრავალი მტრისაგან.

ბულბული ეძებს საკმელს—ჭიებს, მატლებს და სხვას, უმთავ-
 რესად მიწაზე. ამიტომაც ის ცხოვრობს ბაღების, ქალების ან ტყის
 ხშირ ბუჩქნარებში. მისი უბრალო ბუნდე გარედან განზნმარ ფოთლე-
 ბის გროვას მიემსგავსება. ბულბული წელიწადში მხოლოდ ერთხე-
 ლა სჩეკს შვილებს. ამის ჭანო მისი საუცხოვო გალობა შუა ივნის-
 შივე შეწყდება ხოლმე. აცივდება, და ბულბული საზამთროდ თბილ
 ქვეყნებისკენ მიემგზავრება.

თ ქ მ უ ლ კ ბ ა .

იფით, რათ გალობს ბუღბული
 ერთაფად ვარდსუდ დამითა?!
 ახლავ გიამბობთ, დამიკდეთ
 თქვენ უური ერთის წამითა.

წინეთ ეს დამის მგოსანი
 თურმე დღისითაც გალობდა;
 მზის სხივებს უნარნარებდა,
 მათი სინათლით ხარობდა.

გარდა ვარდ-ყვავილებისა
 ვაზსუდაც სშირად ჯდებოდა;
 დღე უგალობდა ბუჩქას,
 დამე ძილითა ტკებოდა.

ერთხელ მოუხდა ვაზსუდა
 დამის გათევა ბუღბულსა;
 ხმა არ ისმოდა არსითგან
 ეძანა უკელა სუღდგმულსა.

კალობდა მხოლოდ ბუღბუღი
მადლსა სწირავდა ზენასა,
შორს ველში ჰქვენდა საამოდ
მოთაღისმებულ სტვენასა.

ბუნება, ზეცა, ზღვა, ხმელი
ძალს ეძლეოდა, თურებოდა;
ბუღბუღსაც სტვენით მოღღიღსა
გულ-ტუბილად ჩასძინებოდა.

აღარსად ჩანდა ცისკარი...
ცასა მტრედისფრად ენათა;
ბუღბუღსაც ფრთები გაშალა
ჭალისკენ გასაფრენათა.

მაგრამ ფეხს ვეღარ იხსნიდა,
თურმე ხიფათი სწვეოდა:
ვაზის ხუჭუჭა მკაფანა
ზედ ფეხზე გადახვეოდა.

მაშინ დასწვევლა ბუღბუღმა
ძირი და ფეხსვი ვაზისა;
მას შემდეგ იშვიათია
დღისით კალობა ნაზისა.

დღე სძინავს, დაშე ათენებს
უგალობს არე-მარესა,
მზის ნაცვლად ვაღერსება
ახლა კაშკაშსა მთვარესა.

შ. მღვიმელი.

ფრინვის გაკვეთილები

მერცხლები ფრიად მზრუნველი მშობლები არიან. ისინი დიდი სიყვარულით ასაზრდოებენ და ზრდიან თავის შვილებს. მათი მზრუნველობა ისე შორს მიდის, რომ ბარტყებს ნისკარტით უხილავენ ბუმბულს, ტანს უსუფთავენ, რომ ან ჩალა ან მტვერი ბუმბულზე არ მოედვას. მშობლები ბუღბუღსაც ყოველ დღე დიდი მეცადინეობით უსუფთავენ.

აი, მერცხლის ოჯახში ფრინვის პირველი გაკვეთილი დაიწყო. დედა-მერცხალი მალლა აფრინდა. დედის მოძრაობას ბარტყი ბუდიდან ყურადღებით ჟეკირდება: ამგვარ მოძრაობას დედა-მერცხალი რამდენჯერმე გაიმეორებს, ბარტყიც ცდილობს, დედას ცოტა ცოტა წაბაძოს; უყურებს და დედასავით ფრთებს ამოძრავებს: აი ბარტყი კიდევ ფრთებს შლის... მაგრამ მარტო ეს არ კმარა. ბუდიდან ცხვირის გამოყოფისა ეშინია, ეძნელება ბუდიდან გარედ გამოფრენა. მშობლებს ახლა დიდი შრომა და მეცადინეობა სჭირდებათ. პატარა მერცხალს ბუდიდან გადმოფრენისა ეშინია, — მაგრამ რას იზამს: სულ ხომ ბუდეში არ დარჩება, შრომა და ჯაფა უნდა, თორემ მშვიერი მოკვდება.

აი, დედა ცდილობს, რომ შეიღოს როგორმე ბუდიდან გამო-
სვლა და იქვე ახლო ფრინვა გააბედვინოს. ყველა დედამ იცის, თუ
როგორ მოუხერხოს პატარა მშიშარას, რომ მან ერთი წამით მაინც
გაბედულობა გამოიჩინოს. დაფარფატობს დედა-მერცხალი თავის
ბუდესთან და შეიღოს კიკვიკით ამხნეებს. შვილი მაინც გადმოფრე-
ნას ვერ ბედავს. დედა არ ეშვება და გადმოსაფრენად იწვევს. აგერ
დედა-მერცხალმა მსხვილი ბუზი დაიპირა და ბუდის ახლო დაფრი-
ნავს. ამ გემრიელი ლუკმით დედას უნდა შეიღოს გადმოტყუება:
საჩუქრად ამას პირდება, თუ შვილი გულადობას გამოიჩინოს და გად-
მოფრინდება. მერცხე, იცით ეს ბუზი რა გემრიელია! ბარტყს სიხა-
რულით თვალღები ანთო, პირზე ნერწყვი მოადგა.

მშიშარამ ველარ მოითმინა, —სურვილმა შიში დაავიწყა, ბუდიდან
გადმოფრინდა ჭ ბუზისათვის პირდაპირ დედას მიაფრინდა. საწყალი
პატარა მერცხალი საცოდავად კანკალობს. მართლა-და განა საშიში არ
არის მაღლა ჰაერში ყოფნა?.. დედაც საჩქაროდ ბარტყისკენ მიეშურება,
რომ შვილი მახლობელ სახურავზე დასვას. იმ წამსვე ბარტყის ნისკარტში
დედის დაქერილი ბუზი გაჩნდა. პირველი გაკვეთილი ამით გათავდა.

როგორც იქნა, პატარა მერცხლებმა ფრენა ისწავლეს, —მაგ-
რამ მშობლების მზრუნველობა აბით არ თავდება: დედამ პაწიას
ახლა ბუზებისა და კოლოების დაქერაც უნდა ასწავლოს. მსხვილი
ბუზით მოტყუებულნი მშიშარა ბარტყები სახლის თავზე შემოსხდენ
და დაპირებულ საჩუქარს უცდიან.

მაგრამ დედა-მერცხალი მათს ახლო როდი დაჯდა, რომ შეი-
ღებისათვის ბუზები გაენაწილებია. დედას ნისკარტით ჭია უჭირავს
და შეიღების გარშემო დაფრინავს. ბარტყები მოუთმენლად ელიან
საქმლის გაყოფას. მაგრამ დახე უბედურებას! დედა-მერცხალი ცო-
ტა მაღლა აფრინდა და შვილებს ზემოთ ჭია გაუშვა. ნუთუ ეს
გემრიელი ლუკმა შვილებს დაეკარგებათ?

არა, მოიცა! აგერ ერთი უფრო მიხვედრილი ბარტყი ისარი-
ვით ჭიას გამოეკიდა და ერთს წუთს არ გაუელია, რომ ახალგაზდა
მონადირეს ნისკარტით ჭია ეჭირა და სახურავზე არხეინად შეეჭკეოდა.

დედა-მერცხალსაც ეს უნდოდა, ამასა ცდილობდა. დედამ კარ-
გად იცის, რომ შვილებს დაუდგათ დრო, როცა საქმლის შოვნა
უნდა ისწავლონ.

წემდეგ დედამ შვილებს უფრო ძნელი და რთული ამოცანა მისცა: დაიჭირა ჩალაც ბუზანკალი და შვილების თვალწინ გაუშვა. ბუზანკალმა ფრთები გაშალა და გაფრინდა. აქყრიალდა ახალგაზღობა, აფრინდა და დასაქვრად გამოეკიდა.

რამდენსაჲე ღღეს შემდეგ ბარტყები ისე გავარჯიშდნენ, რომ ვერც ერთი კოლო, ვერც ერთი ბუზი და ბუზანკალი ვერ წაუვიდოდათ. მერცხლები თავის შვილებს ასე აჩვენენ ნადირობას.

მერცხალი ადამიანის დიდი მეგობარია. ჩვენს ხალხს ძალიან ესიამოვნება ხოლმე, როცა მის შენობაში მერცხალი ბუდეს გაიკეთებს: ხალხს ჰგონია, რომ მერცხალი ბედნიერების მომასწავებელია.

მერცხლის ბუდე ოსტატურად და ხელოვნურად არის გაკეთებული. ბუდის მასალად თიხასა და შლამს ხმარობს. ამ მასალას ნისკარტით ბეჯითად ეზიდება, სუსტი ფეხებით კედელზე მიეკვრება ხოლმე და დახელოვნებული კალატოზივით ბინას იშენებს. კირის მაგიერ თავის წებობიან ნერწყვსა ხმარობს. მერცხლის ბუდე მოთავსებულია ისეთ ადგილს, სადაც ბარტყებს არ შესცივათ და სინესტე არ შეაწუხებთ. მერცხალი ბუდისათვის არჩევს იმისთანა მოხერხებულ კუთხეს, სადაც ვირთავა, დედოფალა ზეკატა ვერას დააკლებენ.

მერცხალი მხოლოდ მწერებით იკვებება, უმთავრესად ბუხებითა და კოლოებით. ამისთანა წერილი მწერებით გაძლომა მხოლოდ პატარა ფრინველს შეუძლიან; მაგრამ ამანაც აუარებელი მწერი უნდა დაიჭიროს, ზე მართლაც, მერცხალი ისე სწრაფად დაფრინავს, რომ ერთი საათის განმავლობაში ორმოცი ბუზის დაქერა შეუძლიან. შემოდგომაზე მწერები რომ გაწყდებიან, მერცხლები თბილ ქვეყნებისკენ მიემგზავრებიან.

როგორა სწვრთნის შვილებს გარეული იხვი

წყლის ფრინველნი შვილების გაზრდას სხვანაირად ახერხებენ. წყლის ფრინველმა ცურვა უნდა იცოდეს; ამიტომაც დედა-ფრინველი ცურვის სკოლასა მართავს.

აგერ ტბის პირად გარეულმა იხვმა ქუქულები გამოჩეკა. შეიკრიბნენ ქუქულები ერთად, დააღეს ნისკარტები და საკმელს ითხო-

ვენ. თვითონ ქუქულები ჯერ პატარა და უგუნურები არიან, საკუთარი შრომით საზრდოს ვერ იშოვნიან.

შვილებს დედა ადვილად ჩაიტყუებს ხოლმე წყალში. ამას ასე ახერხებს: ქუქულებს დედა ნაპირზე დატოვებს, თვითონ წყალში ჩადის და კარგ მანძილზე შორდება. ქუქულებს წყალში შესვლისა, ცოტა არ იყოს, ეშინიათ, მაგრამ ნაპირზე უდევდით დარჩენაც ეძნელებათ. შვილები დედას თვალს არ აშორებენ, დედას-კი, შვილების შეწყუბება თითქო არაფრად მიაჩნიაო, ნაპირს უფრო ღ უფრო შორდება. ნამდვილად-კი დედას მხოლოდ ის უნდა რომ შვილები წყალში შეიტყუოს; ხმაბალა უძახის მათ. ისინიც კისერს წაიგძელებენ და ჟივილით წყალში წვდიან.

ქუქულების ეჩვევი დედას გულს უჩვილებს; განუწყვეტელად წყალში ყურყუმელაობს, აზოაქვს იქიდან ჭიები ღ შვილებს აძლევს.

თუმცა ქუქულები ჯერ პატარები არიან, მაგრამ წყალში ცურვას მაინც ახერხებენ; უბედურება ის არის, რომ ყურყუმელაობისა ქუქულებს ძალიან ეშინიათ. მაგრამ რას იზამ? უიმისობა არ მოახერხდება. ქუქულებმა ყურყუმელაობა უეჭველად უნდა ისწავლონ. ეს საქმე რომ მოახერხოს, დედა შვილების გაუმადლობით სარგებლობს. შვილების ახლო დედა-იხვი ჭიას ან ბუზს წყალში გადაადგდებს; შვილები გადადებულს გამოეკიდებიან ხოლმე, ჩაყოფენ წყალში ნისკარტებს და ცდობობენ ნანადირევი წყლიდან ზევით ამოილონ; მაგრამ ამას ყოველთვის ვერ ახერხებენ. ხშირად ჭია ძირს ეშვება, და ქუქულები იძულებული არიან ნისკარტი კი არა, მთელი ტანიც ჩაეშვან წყალში. ამ დროს დედა-იხვი აღერსიანისა და სასიამოვნო ხმით შვილებს ამხნევენს. ასე თანდათანობით ქუქულები ყურყუმელაობას ეჩვევიან.

ბ ა ტ ე ბ ი

წყლის პირად მთვლემ, დადინჯუ-
დასაკლავად გასუქებულთ, [ბუღთ,
ბატო უვირთლი შორთაეს უცებ,
ცისკენ კისრებ-წაგრძელებულთ;

თან გარბიან და ფრთებს შლიან.
გასაფრენად იწევიან,
მაგრამ ვაი, რომ სიმძიმეს
თავისას ვერ ერევიან!

უკუელ ღონეს თუმც სმარობენ,
ბაბოქრობენ, სმარობენ,
მანც არა გამოდის-რა,
მიწახედევე ფართხალობენ.

იქ კი, მადლა ცის სიფრცეში,
გარეული ბატყისა
გუნდი მონანს, აუციტ გამსდრების,
შაკრამ თავისუფლებისა,
დამათი ხმა სძკერს ჰაერში,
თითქო წარის წკრიალბა,

თუმცა კვებსა— გმინვასა ჰგავს,
შაკრამ თავისუფაღია!..

ესენიცა მისთვის შფოთვენ
და უვირილით აურეებენ
მთელ ქვეყანას, რომ შორს, ცაში,
მიმფრინავ გუნდს უუურებენ.

შური ისმის ამ უვირილში;
მათ შურთ გარეულებისა
ქმების ბედი, თუმც მშვიფრების,
შაკრამ თავისუფლებისა!...

დუბუ შეგრელი.

დარწაჯი ბელურა.

ჩვენს ბაღში, ლობესთან, ერთი მიფარული აღგილია; ეს გახ-
ლავთ ჩრდილიანი პატარა გზა, რომლის ორივე მხარეზეც ხშირი
ბუჩქები გადაფურჩქნულა. ამ გზაზე, ჩვეულებრივ, ბელურის ახლად
დაფრენილი ბარტყები იკრიბებიან. ვამოიყვანენ დედაბელურები აქ
თავის შვილებს და თვითონ გაფრინდებიან ამათთვის საზრდოს სა-
შოვნელად. ბარტყების ყურისმგდებლად მორიგი ბელურა რჩება.
ბარტყები ქვიპინობენ, სილაში ფათქნობენ, თითქო ბანაობენ,
გზაზე დახტიან. ხნიერი ბელურა უმაღლეს ტოტზე დაჯდება და
ყოველი მხრისკენ ვაფაციცებით იყურება, საიდანმე მტაცებელი
ფრინველი არ მოგვეპაროსო. ბელურა მეტად შესანიშნავი დარაჯია:
აგერ მახლობელ ტოტზე მსუქანი კია მილოდავს, — ძალიან გემრი-
ელი ლუკიაა— შაკრამ ჩვენი ბელურა იმას ხელს არ ახლებს.

ჰაერში ბორბოტი ქორი ტრიალობს— წვრილი ფრინველების
შოსისხარი მტერი. ფრთები და ბუმბული ნაცრისფერი აქვს; რასა-
კვირველია, გაიძვერა ქურდისათვის ასეთი ტანისამოსი სახელდახე-
ლოა: თვალს ვერავინ მოჰკრავს, უფრო ადვილად დაიმალება. ქო-
რი ჩუმად დაფრინავს, ლობე-ლობე მიიპარება, ხეებში დაძვრება.
შაკრამ ქორმა უცებ გვერდზე გადაუხვია, მალლა შეინავარდა და
თავისი ყვითელი თვალები ირგვლივ არემარეს შემოავლო. ვაი მა-
შინ ჩიტის ბრალი!

მაგრამ ჩვენი ყარაული კვიანია: მან დიდისანია გაიძვერა მტერი შემჩნა და ვაფაცილებით თვალს ადევნებს. ქორი თანდათან უახლოვდება; უცებ ბელურამ ხმამაღლა შეშინებულებით შესწივლა, და ყველა ბარტყი ერთად ხშირ ბუჩქნარში შეიმაღა. სიჩუმე ჩამოვარდა: არც ხმაურობა, არც ფოთლის შრიალი. მხოლოდ დარაჯი თავის ტოტზე ზის, სული გაუნაბავს და ქორს ივალს არ აშო-

რებს. ქორმა ბელურას თვალი მოატანა; ავაზაკმა ფრთები აიქნია, კლანკები გაისწორა და ქვემოთკენ ისარივით დაეშვა. ბელურა ქვასავით ბუჩქებში ჩაფარდა, და მის ადგილს-კი ქორი გაჩნდა: მაგრად ჩაარქო ქორმა ტოტს ბრკყალეები და თითქმის გაშეშდა.

ქორი აქეთ-იქით იყურება, მტაცებელი სიბრაზემ აიტანა, ყვითელი თვალები ცეცხლივით აენტო. ზევით კი, თითქოს განგებ, შერცხლები თავს დასტრიალებენ, რაც ძალი და ღონე აქვთ, ჭიკჭიკობენ—თიჯო იმედგაცრუებულს, მოტყუებულ ავაზაკს დასცი-ნიანო. ქორს გული მოუვიდა და სხვაგან გაფრინდა.

ბელურა კვლავ იმავე ტოტზე დასკუპდა და მხიარული ჭიკჭიკი მორთო. ეივილ-ხივილით გამოცვინდენ ბუჩქებიდან ბარტყები, გზაზე ხტომა დაიწყეს. აგერ ხნიერი ბელურებიც მოეჩქარებიან, ჭია-ღუა და ბუზები მოაქვთ და თავის ბარტყებს აქმევენ.

სადაც პური და სხვა ჭირნახული ითვისება, იქ ჩვენი ნაცნობი ბელურა და მისი მახლობელი ნათესავი—მინდვრის ბელურა ცხოვრობს. მათი ცნობა ადვილია; შინაურ ბელურას რუხი ნაცრისფერი თავი აქვს და ფრთებზე გარდიგარდმო მოყვითალო-თეთრი ზოლები მისდევს; მინდვრის ბელურას-კი თავი დარიჩინოს ფერისა აქვს და ფრთებზე გარდიგარდმო წმინდა თეთრი ზოლი გადაჰყვება; ამას გარდა, თეთრს ლოყებზე შავ-შავი წინწკლები აქვს, შინაურ ბელურას-კი ეს წინწკლები არ აჩნია.

ორივე გვარის ბელურა შვილებს ჯერ მწერებითა და შემდეგ მარცვლებით ჰკვებავენ. თვითონ დიდრონი ბელურებიც ბევრს მწერსა სჭამენ, ხოლო ადამიანისათვის ამ დიდ სარგებლობასთან ზარალიც ბევრი მოაქვთ, რადგან სჭამენ პურის მარცვლებს, ალუბალს, ყურძენს, მცენარეების კვირტებს და სხვას. საზამთროდ ბელურა თბილ ქვეყანაში არ მიფრინავს, ცდილობს, ზამთარი ადამიანის ბინის მახლობლად გაატაროს.

მებოსტნე ყორანი

სახლის გვერდით ბოსტანია და ბოსტნის იქით მუხნარი. ხშირად ყორანი ამ ბოსტანსა და ტყეში დაფრინავდა. ღამ-ღამე ბოსტანში ბევრი ლოქორა დაცოცავს და ბრწყინვალე კვალსა სტოვებს. სანამ დილის ცვარი გაშრებოდეს, ეს გაუმადღრები ბოსტნეულის ფოთლებს ხვრენ. რაკი მზე ამოვა, ლოქორები აქეთ-იქით მიიმაღე-

ბიან. ზოგი კომბოსტოს ფურცლებს ქვეშ ამოიძალება, ზოგი ქვებს შუა და ხავსში, ან ხის ტოტებს შუა იფარვის. ამას გარდა, იხინი ნიჟარაში შეძვრებიან და ფიქრი აღარაფრისა აქვთ. მაგრამ ყორანი ბოსტანში ჩაბძანდა. პირველად დანახული ლოქორა აიღო და ქვას დაახეთქა; ნიჟარა გატყდა, და ლოქორა ყორანმა გადაყლაპა. მერმე ყორანი სხვა ლოქორას ეძებს და ამათაც ასე ექცევა. ის მატლებსაცა და თავებესაც სჭამს. ასე იქცევა ყორანი ბოსტანში.

მუხნარში ყორანს სხვა საქმე აქვს; აქ დიდებული, ძლიერი მუხა სდგას; ყოველ წელიწადს მის ტოტებს რკო სცვივა: ზოგს ფრინველები სჭამენ, ზოგს ციყვები ახრამუნებენ, ზოგიც უსარგებლოდ ლპება—ღ მონხუცი გმირი-მუხა თავის სიციოცხლეს მარტოდ-მარტო ატარებს.

ყორანი ქვეიანი ფრინველია: მან კარგად შეამჩნია, რომ მთელი წლის განმავლობაში მუხას რკო არ ესხა; ამასთანავე მუშტარცი ბევრი ჰყავდა,—ყველას ხომ არ ეყოფა—საქირო იყო როგორმე თავი უზრუნველი გაეხადა. ყორანმა ტყისკენ გასწია, მიფარული აღდგლი მოსძებნა და ნისკარტით პატარა ორმოს თხრას შეუდგა. მარჯვენა თვალით ორმოს ძირი დაათვალიერა, მარცხენათი გვერდებს ახედ-დახედა—დარწმუნდა, ორმო ღრმაცაა და ფართოც—მაშასადამე, მუშაობას მუქთად არ ჩაუვლია.

ყორანი მუხისკენ გამოფრინდა და მისგან ამოთხრილ ორმოში თითო-თითოდ რკოს გადატანა დაიწყო. აგერ უკანასკნელი რკოც დამალა, მიწა გადააყარა და აღდგლი მიასწორ-მოასწორა. გაიკეთა ყორანმა მეორე, შესამე ასეთი ორმო და უხარია, რომ ახლა შიმშილი აღარ შეაწუხებს. ასე იქცეოდა ყორანი ყოველ წელიწადს, სანამ ბინა მუხის წვერზე ჰქონდა. როდესაც მოშვიდებოდა, ყორანი ჯერ ერთ ორმოში შენახულს მოილევდა; შემდეგ მეორეს მიადგებოდა.

მაგრამ ხშირად მოხდებოდა, რომ ზოგიერთ ორმოს ისე ხელოვნურად მოასწორებდა, რომ თვითონაც ველარ მოსძებნიდა. მიწაში ჩამარხული რკოები აქა-იქ ფესვებს გაიდგამდენ და ნორჩი მუხები დედამიწის პირზე ამოდრიოდა.

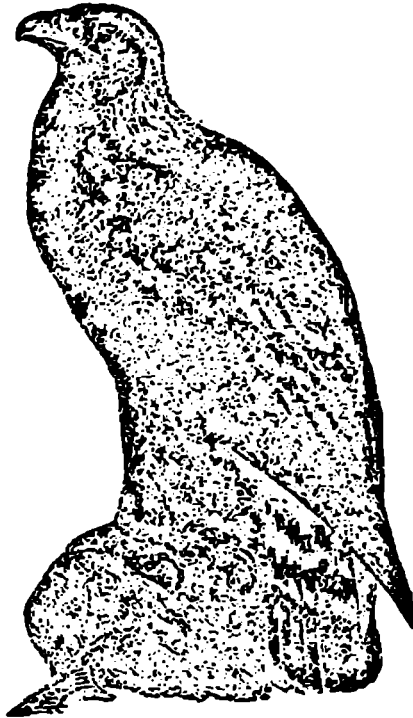
ყორანმა თავის უნებურად ორი კარგი საქმე ჰქმნა: ერთი ის, რომ მონხუცი მუხა ახლა მარტოცა აღარაა: მას შთამომავლობაც ჰყავს;—მეორე ისა, რომ არც ყორანის შთამომავლობა დარჩება მშიერი: რკო ახლა ყველასთვის საკმარისია და ყველას ეყოფა.

კ რ ა ვ ი ჭ ა მ ი ა

აღპის მთებში იცის ერთი დიდი და ონოვარი კრავიჰამია არწივი. სიმაღლით თითქმის ნახევარი საუენი იქნება, ღონე კი სხვა არწივებზე უფრო მეტი აქვს. კრავიჰამია სხვა ქვეყანაშიც იცის, მაგრამ არსად ადამიანისათვის იმოდენა ზარალი არ მოაქვს, როგორც აღპის მთებში. ეს ფრინველი ძალიან გაუმაძღარია, და ყელი ისეთი განიერი აქვს, რომ უშველებელ ძვლებს მთელ-მთელად ჰყლაპავს. მაგალითად, ერთ კრავიჰამიას კუჭში უპოვნეს ხარის ხუთი წიბოს ძვალი, თითოეული სისქით ორ-ორი დიუიმი იყო და სიგრძით 6—9 დიუიმი, ერთი მუკა ბალანი და მთელი კანკი თიკნისა. მეორეს კუჭში უნახეს მელის კუდი მთელად. კრავიჰამია არწივი ჯერ მალა ადის ჰაერში და მერე იქიდან თავის საკბილოს ჭებნას დაუწყებს. სკამს როგორც პატარა ნადირს, ისე დიდსაც. დიდრონ ცხოველებზე სხვანაირად იცის ნადირობა: მოჰკრავს თვალს თუ არა კლდეზე თხასა ან ცხვარს, მაშინვე ფრთხობას დაუწყებს: დასტრიალობს თავზე, აფართხუნებს ფრთებს და ცდილობს ნელ-ნელა კლდის ნაპირზე მიაგდოს. მიუახლოვდება თუ არა კლდის ნაპირს, კრავიჰამია ერთი ამბით დაეცემა თავზე და კლდეზე გადასჩებს. თხა ღრანტეში იჩებსება; კრავიჰამია ჩადის იქ და მის ხორცს შეეჭკვევა. ამ სახით ერთი კრავიჰამია ცდილობდა, ხარი კლდეზე გადაეჩებსა. რამდენჯერმე ხარს თავს დაეცა, მაგრამ ხარი არ შეშინდა და თან ძალიან კერპიც აღმოჩნდა. დალუნა ძირს თავი, გაიმაგრა ფეხები და იყო ასე იმ დრომდღე, ვიდრე არწივი არ გაფრინდა და თავი არ დაანება,—მიხვდა, ეტყობა, ხარს ვერას დავაკლებო.

კრავიჰამია არწივები ადამიანსაც ერჩიან ხოლმე. რამდენჯერმე ისეთი შემთხვევა იყო, რომ ეს ვეება არწივი ცდილობდა მონადირეც კი კლდეზე გადაეჩებსა. აღპის მთებში ამისთანა შემთხვევა ბევრჯერ მომხდარა. ერთხელ მწყემსი ბიჭი იჯდა თურმე კლდის ნაპირას და ფერდოებზე თხებს ბალახს აძოვებდა. უცბად გაჩნდა საიდანღაც უშველებელი არწივი. საშინელი ფრინველი თავს დაეცა ბიჭს, დაუწყო ნისკარტით კორტნა და ფრთებით ცემა. მოცვივდენ სხვა მწყემსები, რომელნიც იქვე ახლო აძოვებდენ თავის საქონელს, მაგრამ გვიან-ლა იყო. ამ კრავიჰამიამ ბიჭი კლდეზე გადასჩებსა. სა-

წყალი მწყემსი ხევში კვალწმინდად დაიკარგა. შვეიცარიის ერთ სოფელში ერთხელ ამისთანა ამბავიც მოხდა: ერთი გლეხი კაცო კოლიანათ მთაზე თივის სათიბავად წავიდა; კოლ-ქმარმა თან თავისი პატარა ქალიც წაიყვანა; იგი სამი წლისა იქნებოდა. ბავში ფარდულს ახლო კორდზე დასვეს; პატარა ქალს მალე მიეძინა. ნამამ პირზე ჩაღის ქუდი დაათარა და თვითონ სამუშაოდ წავიდა. გავიდა პატარა ხანი, მამა დაბრუნდა და ხელავს, მისი ბავში აღარსად არის. აქით ეცა, იქით ეცა, შვილი ვერსად იპოვა. დაუძახა კოლს და შვილს ახლა ერთად დაუწყეს ძებნა. მაინც ვერსად იპოვეს. დასხდენ საწყლები და დაიწყეს მწარედ ტირილი.

სწორედ ამავე დროს, ასე ორასი საენის მანძილზე, მიდიოდა მთაზე საცალფეხო ბილიკით მათი მოჯამაგირე. ის ადგილი მეტად ყრუ და უხეირო იყო, კლდის ნამტვრევებითა და ღრანტეებით სავსე. უცბად ბიქს ბავშვის ტირილი მოესმა. მოჯამაგირე გაიქცა იქით, საიდანაც ტირილის ხმა მოდიოდა. ამ დროს ახლო ბორცვიდან უშველებელი არწივი აფრინდა, ავიდა მალლა და დაიწყო იქ ბორიალი. მოსამსახურემ მოიკრიფა ძალღონე და სირბილით გაე-

ქანა ბორცვისაკენ. მიირბინა და საშინლად გაოცდა, როცა იმ ბორცვზე თავის პატრონის ბავში დაინახა. პატარა ქალი სწორედ ღრანტეს პირად ეგდო, ზედ გადასაყარდნზე: ოდნავ რომ განძრეულიყო, უფსკრულში გადავარდებოდა და დაიღუპებოდა. მოსამსახურემ მაშინვე ხელი დაავლო და ბავში თავის მშობლებს წაუყვანა.

პატარა ქალი გადარჩენილიყო. ფრინველს დაეშავებია მხოლოდ მარცხენა მკლავი, რომელშიც კლანჭები ჩაეყარა.

ეს კრავიქამია არწივი ისეთი ღონიერი იყო, რომ ფრინველთა ათას-ხუთასი ნაბიჯი გაეწეო იმ ფარდულიდან, საიდანაც ბავში მოიტაცა, და თან ამოდენა ტვირთიც გადაეტანა.

ამ ამბავმა ისე გააოცა იმ სოფლის მცხოვრებნი, სადაურიც ყმაწვილი იყო, რომ მღვდელმა საეკლესიო წიგნებში ჩასწერა, ამა და ამ დროს ეს ამბავი მოხდაო.

ეს კრავიქამია არწივები და ონოვარი ფრინველები, მართალია, ხალხს ზარალს აძლევენ, მაგრამ თან ცოტაოდენი სარგებლობაც მოაქვთ: სქამენ ჰაერის მომწამვლელს მძოვრსა და აყროლებულ ხორცს.

როგორ მოგზაურობენ ფრინველები

ზამთრობით რომ ზოგიერთი ფრინველი ჩვენს ქვეყანას მიატოვებს და შორეულ სამხრეთისკენ გაემგზავრება, ეგ მარტო ქარბუქისა და ყინვის კი არა—უსაქმლობის ბრალი უფროა: აქ რომ დარჩენ, შიმშილით დაიხოცებიან.

მოატანს თუ არა შემოდგომის სიცივე, მწერები გაქრებიან; აღარც ჭია-ღუა, აღარც პეპელა, აღარც კალიები არსად ქაჭანებენ. რა ეშველებათ მწერ-ქამია ფრინველებს? უქმელად ხომ ვერ გაძლებენ. ამიტომ დასდებს თუ არა შემოდგომის პირველ რთვილს, პირველად მწერ-ქამია ფრინველები შეუდგებიან მგზავრობის თადარიგს; ერთბაშად მიგვატოვებენ მერცხლები, გუგულები, ბულბულები და ნამგალები.

შემოდგომა მიიწურება; ყანებში ისე ბლომად მარცვლები აღარ იშოვება; აქა-იქ თუ სადმე მივარდნილა და დაფანტულა ნამკლებში პურის, ღომისა და სიმინდის მარცვლები, ამასაც მოკლე ხანში

თოვლი დაფარავს. ახლა მარცვლის-ქამიები უნდა შეუღვენ მგზავ-რობისათვის მზადებას, რომ თოვლმა უცბად არ მოუსწროს.

ტოროლები, შოშიები და მწერები პირველ თოვლს ჩვენში აღარ დახვდებიან: სამხრეთისაკენ გაასწრებენ.

დაფარავს თუ არა თოვლი ღელამიწას, ახლა წყლის ფრინველები უნდა აიბარგონ იმ არემარიდან, სადაც მდინარეები, ტბები და ქაობები გაიყინება, რადგანაც მათ საზრდოს ყინული გადაეფარება.

ამგვარად მოგზაური ფრინველები რიგრიგად და თანდათანობით შორდებიან თავის სამშობლოს უფრო საკმლის შემოკლების გამო, ვიდრე სიცივის მიზეზით.

ფრინველთა ყოველ ჯიშს თავთავისი საზამთრო ადგილი აქვს დაჩემებული. მწერი-ქამია ფრინველები ძლიერ შორს მიფრინავენ. ისინი ზამთრობით პალესტინასა და ეგვიპტეში ბინავდებიან, რადგანაც იქ ზამთარი სრულიად არ იცის, და მწერი და ქია-ლუა მუდამ გამოუღვევლია.

მარცვლის-ქამიები და წყლის ფრინველნი-კი უფრო მახლობელი ქვეყნების ზღვის ნაპირებზე და მდინარეების ხეობებში ბინავდებიან. მაგრამ გზა შინც ძლიერ გრძელი აქვთ; რამდენიმე ასი და ათასი ვერსი უნდა გაიარონ, ვიდრე საიმედო ბინაზე მივიდოდნენ.

გზა რომ არ დაკარგონ და შემშილით არ გაწყდენ, ფრთოსან მოგზაურთა ყოველი გუნდი გამოცდილ წინამძღოლს ირჩევს, რომელმაც კარგად იცის, საითაა საიმედო და მოკლე გზა და სად იშოვება საკმელი.

დიდი და პატარა ფრინველი ისე ემორჩილება თავის წინამძღოლს, როგორც კრუხს წიწილები.

წინამძღოლი ანიშნებს თუ არა, გუნდი იმ წამსვე ძირს დაეშვება ხან ღამის გასათევად, ხან საკმლის საშოვნელად, ხან წყლის დასაღევად.

აბა ვნახოთ, მერცხლები: სამგზავროდ როგორ ემზადებიან: როცა წასვლის დრო მოაწევს, ყოველ წამს მათი მოწოდებითი ხმა ისმის. გუნდ-გუნდად იკრიბებიან ხან სახლის თავზე, ხან დიდრონ ხეებზე, ხან ლობეებზე, ხან მაღალ ბორცვებსა და გორაკებზე. გროვა-გროვად დაფრინავენ; აღბად იმაზე საუბრობენ, რომ შორეულ სამგზავროდ უფრო მეტი კრებული შეადგინონ.

ცალცალკე ოჯახობით რომ ასე გრძელ გზას გაუდგენ, შეი

ძლება დაიბნენ, ქარი ვერ დასძლიონ, მტაცებელ ფრინველებს ვერ გადურჩენ, ამიტომ დანიშნულ ღღეს შეკრებილი ვეებერთელა მერცხალთა გუნდი აიშლება და გაფრინდება.

მგზავრობაში გამოცდილ მერცხლებთან ახალგაზღვებიც მგზავრობას დაადგებიან, მაგრამ მათ დიდი შიში არ ეტყობათ, რადგანაც უფროსების იმედი აქვთ: ამათ კარგად იციან გზაც; საქმლის შოენაც და მტრის მოგერებაც.

წეროები მგზავრობაში მერცხალზე ნაკლებ წინდახედულობას არ იჩენენ: ისინი ჯერ წინამძღოლს ირჩევენ. ეგ წინამძღოლი უთუოდ მეტად გამოცდილი და ღონიერი უნდა იყოს, რომ მოგზაურთა გუნდს საიმედო მეთაურობა გაუწიოს. წეროთა გუნდი არეულად როდი მიფრინავს. იგი მწყობრად, სოლის მზგავსათ, დამწყკრივდება და ასეთ წყობას მეთაური წინ მიუძღვის. ქარი ყველაზე უწინ ამას სცემს თავში, მაგრამ იგი თავვანწირულად აპობს ჰაერს და ამხანაგებს ხმას აძლევს, რომ უფრო სუსტები არ ჩამორჩენ და გზას არ გადასცდნენ.

ქარი თუ თანდათან ძლიერდება, მეთაურიც უფრო ღონიერ ხმას იძლევა; მეთაურს გარდა, სხვანიც ერთი მეორეს ეძახიან, რომ ერთმანეთს არ ჩამორჩენ. დაწყობილი არიან კიდევ ისე, რომ წინას კუდში სხვა წეროები მიყვებიან ბაწარივით გამწყკრივებული, რომ მათ ჰაერის გაქრა და პირქარის დაძლევა გაუადვილდესთ.

ამ მოგზაურობის დროს ყველაზე უფრო მეტად იღლევა წინამძღოლი, ღლაღვის აგრეთვე თითოეული მოწინავე. ამიტომ საჭიროა, რომ ადგილები შეიცვალონ. წინამძღოლის ადგილი მისმა ბადალმა უნდა დაიჭიროს და უკანანი წინ უნდა მოეჭკენ, რომ მგზავრობა განაგრძონ.

ასე შევლიან ერთმანეთს მოგზაური ფრინველები, და ერთობის გრძნობა და ამხანაგური შრომის გაზიარება ეხმარება მათ ამ საფრთხილო მოგზაურობის დროს.

ს ი ს ბ ა ე ა ე ი

შინ არ იცნობს ხის ბაყაყს; ეს მწვანე ყიყინა ზომ ამინდის წინასწარმეტყველია. მუდამ ხეზე ცხოვრობს, ფოთლიდან ფოთოლზე, ტოტიდან ტოტზე დახტის და ყიყინობს. სასმელად ფოთლე-

ბის ნაკეცებში ჩამდგარი ცვარ-ნამი აქვს, საკმელად—ფოთლებზე მცოცავი კიები და მწერები, რომელნიც ამ მარდსა და პაწია მხეცს უნებლიედ მიუახლოვდებიან ხოლმე. მაგრამ ჩვენმა ყიყინამ ფრინვა რომ არ იცის, როგორ შეუძლია, კოლო და ბუზები დაიჭიროს? მან ისეთი ოსტატობა იცის, რომ ფრინვა სრულიად არა სჭირდება.

დიდხანს უძრავად ზის ბაყაყი ფოთლებში, როგორც კატა თავის სოროს წინ; ფეხსაც არ ანძრევს და მსხვერპლს მოთმინებით უცდის. გაზაფხულზე მას ისეთივე მწვანე ფერი აქვს, როგორც ნორჩ ფოთლებს. როდესაც ფოთლებს მუქი ფერი ედებათ, ბაყაყიც უფრო მუქი მწვანე ფერის შეიქნება. ამიტომაც ძნელია მისი ფოთლებში გარჩევა. ის ირჩევს ისეთ ადგილს, საიდანაც კოლო-ბუზების თვალის დევნება უფრო ეადვილება.

აი, ერთი ბზულია თავის ამხანაგებს მოშორდა და ბაყაყს ახლო ჩაუქროლა; ბაყაყი უცბათ წამოხტა, ცალი ფეხით ფოთოლს ჩამოეკიდა, უდარდელ მომღერალს მივარდა და ჩქარა თავისი ფართო ენით მსხვერპლი დაიჭირა. ამას შემდეგ ხის მცხოვრები ისევ თავის ადგილას წამოსკუბდა; ხელახლა ჩუმად, წყნარად ზის სულგანაბული ნაზ ფოთოლზე, რომელიც მისი სიმძიმის გამო ქანაობს და იღუნება. მაგრამ ფოთოლი რაც უნდა იწძრეოდეს, ბაყაყი მაინც არ ჩამოვარდება და თავის საუზმეს არხეინად შეექცევა.

ერთი ვიკითხოთ, რატომ ბაყაყი ძირს არ ვარდება? წინა თათებზე ოთხ-ოთხი თითი აქვს, ხოლო უკანაზე ხუთ-ხუთი. ყოველი თითის წვერი ოდნაე გაფართოებულია და წებოიანი ლორწოთი არის ძირს გაქლენთილი. აი, ბაყაყი სწორეთ ამ ლორწოთი ფოთლებს ეკვრება. ხის ბაყაყი პატარობიდანვე სწავლობს ტოტიდან ტოტზე ხტომას და ფოთლებზე სწრაფად ფეხებით მიწებებას. ასე დახტის ყიყინა ბუჩქიდან ბუჩქზე, ხიდან ხეზე, ტოტიდან ტოტზე და ფოთლიდან ფოთოლზე, სანამ ხის წვერამღი არ ავა, სადაც მზიან ღლეში უმეტეს დროს ატარებს; იქვე თავის საკმაო საზრდოსაც შოულობს. მაგრამ, აი, ცას ღრუბლები გადაეფარა, ამინდი შეიცვალა. კოლო-ბუხები ფოთლებში მიიშალენ. მწვანე ყიყინაც იმავე ხეზე ხშირ ფოთლებში იმალება, რადგანაც კარგად იცის, რომ მშვიერი არც აქ დარჩება.

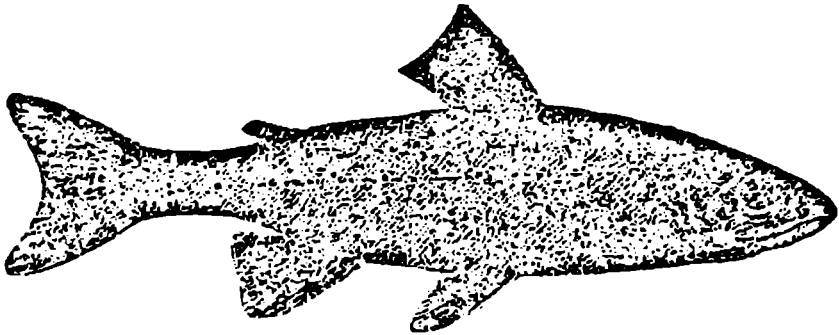
სარდინიის თევზი

სარდინიის თევზი წვრილი და ლამაზია. სიდიდით თითის ოდენა თუ იქნება. ეს თევზი ვერცხლივით ბრწყინავს და დიდ ზღვებში ცხოვრობს. ათასობით იკრიბებიან ისინი ზღვაში, ცურაობენ და სიღრმეში ყურყუმელაობენ, რომ აქ მცხოვრებ პაწია ცხოველებით პირი ჩაიგემრ. იელონ. როდესაც გაძლებიან, ისევ ზღვის ზედა პირზე ამოცურდებიან და მზის ან მთვარის შუქზე ნავარდობენ:

სარდინიის თევზი მეტად გემრიელია და ამიტომაც ბევრს იჭერენ. რამდენიმე მეთევზე-ამხანაგი ერთად თავს იყრის და ზღვაზე თევზის საჭერად მიდის. საღამო ხანს ამხანაგები ნაპირზე იკრიბებიან, ნავეებში სხდებიან, იალქნებს ააფრიალებენ და გამოცდილი ამხანაგის ნიშანზე ზღვაში შეცურდებიან. სამ-სამი ნავი ერთად მიდის, თითოში ოთხი ან ხუთი მეთევზე ზის. სამში ერთი ნავი ყოველთვის წინ მიდის. ამ ნავის წვერზე მავთულის ლასტია მიმაგრებული. ლასტზე მეთევზეები ფიჩხს აწყობენ და ცეცხლს ანთებენ, ასე რომ ცეცხლი ზღვას დიდ მანძილზე ანათებს. ერთი მეთევზეთაგანი მუდმივ ცეცხლთან ზის და ფიჩხს უმატებს, რომ უდროვოდ არ გაქრეს.

დანარჩენი ორი ნავი პირველს რამდენსამე მანძილზე ულლად მის-
ღევს. მათ შორის დიდი ბაღეა გაბმული და წყალში ჩაშვებული.

თევზებს სინათლე ძალიან უყვართ და როდესაც ზღვაზე გაჩა-
ღებულ ცეცხლს დაინახავენ, ყოველი მხრიდან მისკენ მიეშურებიან
ღ ნაევების ახლო ნაფარდობას იწყებენ. მომავალ განსაცდელზე სრულე-
ბითაც არ ფიქრობენ და წყალში ნებიერობას არხეინად განაგრძობენ.

ცეცხლთან მჯდომი მეთევზე გულდასმით ანკარა წყალში იყუ-
რება. დაინახავს თუ არა, რომ აუარებელი თევზი ცეცხლს ეთამა-
შება, ამხანაგებს ნიშანს აძლევს, მეთევზეები იალქნებს ძირს დაუშ-
ვებენ, ნიჩბებს ხელს ჰკიდებენ და ნაევებს ნაპირისკენ, ვიწრო ყუ-
რეში, მოაჯურებენ; თევზები განათებულ ნაეს მისდევენ. როგორც კი
თევზების უმეტესი ნაწილი ყურეში გაჩნდება, ორი ნავი ყურის გა-
მოსავალში დგება და წყალში ბადეს სკიმვენ, რომ თევზებს უკან
დაბრუნება აღარ შეეძლოთ. ამ დროს წინა ნავში ყვირილსა და
ხმაურობას მოჰყვებიან: შემკრთალი თევზები აირევ-დაირევიან, გაქცე-
ვას დააპირებენ, მაგრამ ბაღეში გაეპყებიან. მეთევზეები სავსე ბადეს
ფრთხილად იღებენ, თევზებს ამოკრეფენ და იქვე ბოქკებში აწყობენ.

მეორე ღღეს ნაპირზე მეთევზეების ცოლ-შვილები მოდიან,
სარდინიის თევზებს თავებს სკრიან და შიგნეულობას აცლიან. შემ-
დეგ ამარილებენ, ან ზეთში ხარშამენ და თუნუქის მოკალულ კოლო-
ფებში აწყობენ. ამგვარად დამზადებულ სარდინიის თევზებს ვაჭ-
რები ყიდულობენ და ხომალდებით სხვადასხვა ქვეყანაში გასასყი-
დად მიაქვთ.

როგორ ისწავლეს თევზების მოშენება

საფრანგეთის ერთ პატარა სოფელში ღარიბი გლეხის ოჯახი ცხოვრობდა, მამა თევზს იჭერდა, ცოლი ოჯახს უვლიდა, პატარა შვილი იოსები კი, რაც შეეძლო, მამას ეხმარებოდა. ერთხელ ბავშვმა მდინარეში კალმახის მთელი ფარა დაინახა. თევზები ირეოდენ, აქით-იქით ეცემოდენ და ერთმანეთს ეჯახებოდენ. ბავში განცვიფრებული უყურებდა მათ. უცბად მან თვალი მოჰკრა, რომ კალმახებს ქვირითი გასდიოდათ. შემდეგ თევზები მიიმაღლენ. ბავში მამასთან გაიქცა და ნანახი უამბო; მამამ გაიცინა და უთხრა: „განა არაოდეს არ გინახავს, თევზი ქვირითს როგორ ჰყრის? ქვირითი — თევზის პაწია კვერცხებია. ამ კვერცხებიდან ასეთივე პაწაწკინა თევზები გამოიჩეკებიან. ეს რომ ასე არ ყოფილიყო, თევზებს ერთბაშად გასწყვეტდა ადამიანი და იგი სრულიად გადაშენდებოდა“.

ბავშვმა მამის ახსნა მოისმინა და ისევ მდინარისკენ გაიქცა: უნდოდა ქვირითი ამოეღო და თავის თვალით ენახა ქვირითიდან თევზის გამოსვლა. მაგრამ ქვირითი აქ აღარ დაუხვდა: თურმე წყალს წაეღო. ბავშვმა მაინც მდინარეში ქვირითს ძებნა დაუწყო, ბალახები გასწიგამოსწია, ქვები გადააბრუნა. ბოლოს, მისდა სასიხარულოდ, ერთ ქვას ქვეშ პაწია ორმოში რამდენიმე ქვირითის მარცვალი იპოვა. ბავშვმა ქვირითი აიღო და შინისკენ გამოექანა, მამას ჰქია მოსოხოვა, შიგ წყალი ჩაახა და ქვირითი ჩაჰყარა. მთელი დღეობით ბავში ჰქიას არ შორდებოდა, ქვირითს გულდასმით თვალს ადევნებდა. მართლაც-ღა ჰქიაში დიდი საკვირველი რამე დაინახა: ყოველი ქვირითის მარცვალში პაწია თევზი იზრდებოდა. ჯერ მისი გარჩევა ძლივს თუ შეიძლებოდა, მხოლოდ რაღაც ნახევარ-რგოლი და თვალეები მოსჩანდა. მაგრამ თევზი თანდათან იზრდებოდა და მალე მოძრაობაც დაიწყო. კიდევ ცოტა და თევზი თავის საპყრობილიდან გამოძვრებოდა, მაგრამ იოსებს ხიფათი შეხვდა: ერთ დღეს, როდესაც სამუშაოდან დაბრუნდა, ნახა რომ მისი ჰქია ცარიელი იდგა: ვიღაცას წყალი დაექცია. მწარედ ატირდა ჩვენი იოსები. მრავალმა წელმა გაიარა მას აქით. იოსები გაიზარდა და მშვენიერი მეთევზე შეიქნა. თავის ხელობა მეტად უყვარდა; ეს ხელობა, როგორც მას, ისე მრავალ სხვას, პურს აქმევდა. მაგრამ აი, ჩვენმა მეთევზემ შეამ-

ჩნია, რომ, ყოველ წელიწადს თევზის-ჭერის საქმე უფრო და უფრო ცუდად მიდის; თევზმა იკლო. მათ სოფლის მდინარეში ხომ სრულიად მოისპო: აშკარა იყო, რომ მეთევზეები მეტად უწყალოდ და უანგარიშოდ იჭერდნენ მათ. მოაგონდა მაშინ იოსებს თავისი სიყმაწვილე, მოაგონდა მამის ნათქვამი და ქვირიითიანი ქიქაც; წყალი რომ არ გადაექციათ, იმ ქიქაში ხომ თევზი გამრავლდებოდა; ახლა მან გადაწყვიტა: „მოდით ერთი, მე თვითონ მოვაშენებ თევზებს და იმ მდინარეში ჩავუშვებ, სადაც თევზი სრულებით ამოწყვეტილია.“ თქმა და ასრულება ერთი იყო. გასწია იქ, სადაც ბევრი კალმახი ეგულდებოდა და ბლომად დაიჭირა. ზოგიერთ მათგანს ქვირიითი დააყრევინა; ზოგს კი რძის მზგავსი თეთრი სითხე გამოაშვებინა და თავის სოფლის მდინარეში ჩაჰყარა; აქ კი თევზი დიდხანია მოსპობილი იყო. კიდევ დაუდგა იოსებს განსაცდელი. როგორც ბავშობაში თავის სტაქანს არ შორდებოდა, ისე ახლა მდინარის ნაპირას იჯდა და სასიამოვნო მოლოდინში იყო. დილა აღრიანად მიდიოდა მდინარისკენ და მხოლოდ კარგა დაღამებულს შინ ბრუნდებოდა. შინაურები იოსებს მოსვენებას არ აძლევდნენ, ზორმაცა და მუქთამუქამელს ეძახოდნენ. მეზობლები დასცინოდნენ ჩვენს მეთევზეს და გაიძახოდნენ, ალბად კკუაზე შეიშალაო. მეტად სწუხდა ყმაწვილი, მაგრამ ჩუმად იყო, ყველაფერს ითმენდა და თავის საიდუმლოს არავის ეუბნებოდა. მაგრამ აი, ერთხელ მან მდინარეში პატარა კალმახს თვალი მოჰკრა. რასაკვირველია, ეს კალმახი იმ ქვირიითიდან იყო გამოსული, რომელიც იოსებმა შარშან წყალში გადისროლა. იოსები სიხარულით თევზზე აღარ იდგა. მისი ოცნება ასრულდა: მან მოაშენა თევზი იქ, სადაც იგი კარგა ხანია აღარ მოიპოვებოდა; მდინარე მალე კალმახებით აივსა.

მას შემდეგ თევზის მოშენებას ხელი მოჰკიდეს სწავლულებმაც, შეურნებებმაც და მეთევზეებმაც. ახლა ისეთ მდინარეებში ამრავლებენ თევზებს, სადაც მისი ხსენებაც კი არ ყოფილა. ქვირიითის გაგზავნა რამდენსამე ათასი ვერსის მანძილზე შეიძლება. თევზის მოშენება ახლა ისე აღვილია, როგორც წიწილების. მაგრამ უბრალო საქმესაც მიხვედრა უნდა; ამიტომაც დიდებისა და პატივისცემის ღირსია იოსებ რემი, რომელმაც პირველად ეს გამოიგონა: მან კაცობრიობას დიდი სამსახური გაუწია.

გაუმაძღარი კალია

მავნებელ მწერთა შორის კალია ყველაზე უფრო საშინელია. მისი გაძღომა ადვილი არ არის. საქმლის არჩევანში არ შედის: რაც მოხვდება, ყველაფერს ხარბად სჭამს. კალია ხანდახან ისე მრავლად გაჩნდება ხოლმე, რომ წარმოდგენაც-კი ძნელია. ყოფილა შემთხვევა, რომ კალიას დაუფარავს დედამიწა ნახევარ საენის სისქეზე და ასე სქლად მოსდებია დედამიწას ასიათას ოთხკუთხს ვერსზე. 1784 წელს ჩრდილოეთის აფრიკაში გამოჩნდა ცაზე ურიცხვი კალია და ღრუბელივით ცა დააბნელა. სიგრძე ჰქონდა ამ კალიის ღრუბელს ოცდაათი ვერსი და სიგანე—ხუთი. ერთი ასეთი კალიის ღრუბელი ქარმა ზღვაში გადაჰყარა და ჩაახრჩო. დამხრჩვალ კალიისაგან ნაპირზე ზღვა დაშრა და იმ ადგილას კალიის გორები დადგა. ამ გორებს სამოცდაათი ვერსი სიგრძე ჰქონდა და ნახევარი არშინი სისქე.

ჩვენშიაც ხშირად იკის კალია, მაგრამ ისე მრავლად, როგორც ეგვიპტეშია, ჯერ აქ არ გაჩენილა. ეგვიპტეში კალია დღესაც ღვთის რისხვად მიაჩნიათ. კალია ანადგურებს თითოეულ ფოთოლს, თითოეულ ღეროს და პატარა მცენარეს. ვისაც დილით მინდორში კირნახული ედგა, იმას საღამოზე აღარა აქვს-რა და ნათესის მაგივრად მოტველილი მინდორი რჩება. როცა კალია გაჩნდება, სოფლები შეიკრიბებიან ხოლმე და შხოლებითა და ფიცრებით მიწაზე მოფენილ კალიას ხოცვენ. ხან კალიაზე საქონლის ჯოგებს გაატარებენ და ფეხით ასრესიებენ და ცეცხლს უკიდებენ. კალიის დიდ გუნდს ერთჯერ გასაძღომად მთელი მინდორი და ტყე არა ჰყოფნის. საფრანგეთში შეამჩნიეს ერთხელ, რომ კალიამ ნახევარ საათში უშველებელი მინდორი მოტველია. როცა ყანებს ბოლო მოუღო, ეცა ახლა ვენახებსა და მუხუდოს, მოჭამა ისიცა და მერე მისდგა ნერგებსა და დათესილ კანაფს; როცა ესეც გაანადგურა, ხის ქერქს დაუწყაო ღრღნა. ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ ბალახი და ფოთოლი აღარა ჰყოფნის კალიასა, მაშინ ეს გაუმაძღარი მწერები ერთმანეთსა სჭამენ.

მინდვრიდან კალიას გარეკა შეუძლებელია. ერთი ადგილიდან ფეხს არ მოიცილის, ვიდრე სულ არ მოტველეს რაც რომ იქ საქმელია. როცა კალიის უმთავრესი ლაშქარი აფრინდება, იმავე ად-

გილას კიდევ მრავალი რჩება. ეს კალია ისევ მშვიერია და საქმელს ეძებს, იქნება კიდევ დარჩა რამე მოსალოკ-მოსატვლებიო.

კალია მოფრინავს ისე სქლად, რომ თითქმის შვიდი საყენი იქნება მისი სისქე. ხშირად მკიდროობისაგან ფრთები ემტვრევათ. როცა კალია ასე სქლად მიფრინავს, მზეს სრულიად აბნელებს. ერთხელ ავსტრიაში გადაიარა კალიის ასეთმა ღრუბელმა და ისე დააბნელა იქაურობა, რომ ოც ნაბიჯზე აღარა სჩანდა-რა.

კალიის გუნდს ძალიან შორს შეუძლია გადაფრენა. მაგრამ გადაფრენის დროს ხიფათიც ეწვევა ხოლმე: ხშირად ქარი შემოუბერავს და მრავლისაგან მრავალს ზღვაში ახრჩობს; ისეც მოხდება ხოლმე, რომ ქარი რამდენსამე ათას ვერსზე გადაჰფანტავს კალიას და ზღვას გადააცილებს.

ჩრდილოეთის აფრიკაში არის ღიდი და ნაყოფიერი ქვეყანა მაროკო. ამ ქვეყნის მცხოვრებნი მისდევენ ვაქრობასა და ხენა-თესვას. მამული იქ ნაყოფიერი და მომცემია; პური ისე კარგად მოდის, რომ წთელ იმ ქვეყანასა ჰყოფნის და საზღვარგარეთაც გასაყიდად მიაქვთ. მაგრამ აგერ მოველინა ამ ქვეყანას 1778 წელს ურიცხვი კალია და მოსძოვა სრულიად ქირნახული, მოსპო ბალახი, ხეზე ფოთოლი და, ასე ვასინჯეთ, ქერქიც-კი აცალა ხეებსა და შესქამა. კალიამ შთანთქა და მოინელა რამდენსამე დღეში ყოველივე, რაც-კი იმ ქვეყნის მცხოვრებლებს მთელს წელიწადს საქმელად ეყოფოდათ. ამის გამო ჩამოვარდა საშინელი შიმშილი და გაჩნდა ქირი. მცხოვრებნი იძულებულნი იყვნენ, ხეების ფესვები და მცენარეულის ძირები ექამათ.

ევროპაში კიდევ ისე არ არის საშიში კალია, როგორც აფრიკასა და აზიაში. ევროპელები ებრძვიან კალიას, რამდენადაც-კი შეიძლება. ხოცვენ კალიას, სწვავენ კვერცხებს, რომელსაც კალია მიწაში სდებს. გაწყვეტისათვის ფულსაც-კი აძლევენ. მაგრამ სადა იმდენი ფული, რომ კალიის გასაწყვეტად იქმაროს. საფრანგეთის ერთმა ქალაქმა გადაიხადა ერთხელ კალიის გაწყვეტისათვის თექვსმეტი ათასი მანეთი: ორორ კაპიკს აძლეოდენ, ვინც ერთ ფუტს კალიას გასწყვეტდა. იმ დროსვე გლეხკაცებმა შეაგროვეს და დასწვეს კალიის კვერცხი შვიდი ათას ხუთასი ფუთი. კალიის კვერცხი ერთი ნამცეცაა და ძალიან ცოტას იწონის. მაშ, ძალიან ადვილი მისახვედრია, რა აუარებელ კვერცხსა სდებს კალია.

ფ უ ტ კ ა რ ი

სკას რომ თავი ახალოთ, შიგ დაინახავთ აუარებელ ფუტკარს და სარაჯებს, რომელიც ფიჭვის ექვსკუთხედი მიღებისაგან შესდგება. ეს მიღები ზოგი თაფლით გავსებულა და ზოგში ფუტკრის პაწია თეთრი კვერცხებია. გატყდება კვერცხის ნაქუჭი და იქიდან პატარა თეთრი მატლი გამოძვრება. გამზღელი ფუტკარი მოუვლის, გაზრდის მატლს, რომელიც ერთს კვირას შემდეგ ირგვლივ სიფრიფანა პარკს გაიკეთებს და ქუპრად იქცევა; გავა ორი კვირა და ქუპრიდან ნამდვილი ფუტკარი გამოვა, რომელსაც ცხადად ემჩნევა თვალები, პატარა ხორთუმი, ფეხები და ფრთები.

სკაში ფუტკრები ძმურად ცხოვრობენ და საოჯახო საქმეებს განაგებენ. ყოველ მათგანს თავ-თავისი საქმე აქვს მიჩენილი: ოჯახის უფროსია დედა-ფუტკარი, რომელიც სხვა ფუტკარზე მოზრდილია, მხოლოდ ფრთები აქვს ცოტა მოკლე. მისთვის მეტიც არ არის საქირო, — გარეთ დედა-ფუტკარი ძვირად თუ გამოფრინდება. თაფლს არ აგროვებს, სარაქს არ აშენებს, სამაგიეროდ მთელ სკაში ის ერთად ერთია, რომ კვერცხებსა სდებს და შთამომავლობას ამრავლებს. უდედლოთ მთელი სკა დაილუპებოდა, და ანიტომაც დედა-ფუტკარს ყველა ფუტკარი თავს ევლება. მუშა ფუტკრებს საქმე განაწილებული აქვთ: გამზღელი ფუტკრები კვერცხებსა და მატლებს უვლიან, მაშენებელი ფუტკრები სარაქს აკეთებენ, ამკრეფი ფუტკრები თაფლსა და სანთლის ხეზას კრეფენ; ერთგული ყარაულები სკას დაუპატიჟებელი სტუმრისაგან იცავენ. ყველა დაულალავად შრომობს, დუღს და გადადუღს ძმური, ერთგული მუშაობა. მხოლოდ მამალი ფუტკრები ცხოვრობენ უსაქმოდ; ამიტომ მუშა ფუტკრები მათ მხოლოდ გაზაფხულზე და ზაფხულის პირველ ხანში ინახავენ, შემდეგ კი სკიდან ისტუმრებენ, სადაც შიმშილით იხოცებიან. მართალია, ფუტკრები თანხმობით ცხოვრობენ, მაგრამ ხანდახან მათშიაც მოხდება ხოლმე არეულობა და ეს მხოლოდ მაშინ, როცა ოჯახი იყოფა. დედა-ფუტკარი დღეში ორიათასამდე კვერცხსა სდებს. თუ ოჯახი საღია, გაზაფხულის დამლევამდე ამ კვერცხებით ფუტკარი ისე მრავლდება, რომ მათი ერთ სკაში მოთავსება შეუძლებელი ხდება. მაშინ ახალი დედა-ფუტკარი იჩეკება; ხოლო ორი დედა-

ფუტკრის ერთ სკაში ცხოვრება ყოველად შეუძლებელია. ძველი დედა. ცდილობს, თავისი ისრით მოკლას ახალგაზდა მეტოქე, მაგრამ ახალ დედასაც თავისი მომხრეები ჰყავს, რომელნიც მას იცავენ ზეველ დედას არ აკარებენ. მაშინ მთელი ოჯახი ორ ბანაკად იყოფა და რამდენსამე დღეს შემდეგ ძველი დედა თავისი ჯარით სკიდან გარეთ მიფრინაფს. აი, გამოფრინდა კიდეც და ფუტკრების მთელი გუნდი მახლობელ ხის ტოტზე დაეკიდა. ამ გუნდიდან რამდენიმე ფუტკარი შიკრიკებივით ტყისკენ მიექანება, რომ სადმე ფულურონიანი ხე ან სხვა მოსათავსებელი ბინა იშოვნოს. სანამ შიკრიკები დაბრუნდებოდნენ, ორი-სამი საათი გადის—ხან კი უფრო მეტიც. მათ დაბრუნებამდი ფუტკრის პატრონი მარჯვედ უნდა იყოს—საჩქაროდ ფუტკარს ბინა თვითონ უნდა უშოვნოს, ამისთვის ნაყარ ფუტკართან ცარიელი ბუკი უნდა მიიტანოს, შიგ ფუტკრები ჩარეკოს, თორემ თუ შიკრიკებმა მოასწრეს ღმ ბინის ამბაყი მოიტანეს, პატრონი ნაყარ ფუტკარს უნდა გამოეთხოვოს.

თავგამეტებით იცავენ ფუტკრები თავის საყვარელ ოჯახს, როცა მას ეწვევა დაუპატიჟებელი სტუმარი: ხარაბუხა, ქიანქველა, ან მშიერი თაგვი; მოხდება რომ საფუტკრეს თაფლის საქმელად დათუნიაც მიადგება, მაშინ მთელი ოჯახი ფეხზე დგება და მტერს მამაცურად უხედება. მათი საომარი იარაღი ერთადერთი ისარია, მაგრამ მისი ხმარება მეტად საშიშარია. ისრის ჩარქობა საკბენად აღვილია, მხოლოდ მისი ამოძრობა-კი ძნელი. შეიძლება მტერს ნაკბენ ადგილში ჩარჩეს და მაშინ-კი მშვიდობით! ფუტკარი უისროდ ერთ დღესაც ვერ იცოცხლებს. მაგრამ მთელი ოჯახისა და აზხანაგთა საკეთილდღეოდ არც ერთი ფუტკარი თავს არ იზოგავს.

აბრეშუმის ჭია

აბრეშუმის თავსაფარი და ხელსახვევი ყველა თქვენგანს ენახება, დარაიის პერანგი და ბლუზა გინახავთ, ფარჩის კაბა და მოსახხამი გაგიგონიათ; მაგრამ ყველას არ ეცოდინება, როგორ შოულობენ იმ მაგარსა და ბწყინვალე ძაფს, რომლისაგანაც აბრეშუმეულობასა ქსოვენ.

ძველად ამისთანა ძაფის კეთება და აბრეშუმეულობის ქსოვა ჩინელების მეტმა არაეინ აცოდა. ქრისტეს დაბადებიდან ხუთასი წელი გავიდა, და ჩინეთს ქრისტიანობის გასავრცელებლად ორი ბერი ეწვია. აი ამ ბერებმა შეამჩნიეს, რომ ჩინელები ერთგვარ ჭიებს აშენებდენ, რომელთაც ობობას ქსელის წმინდა და მბზინავი ძაფები პირიდან ამოსდიოდათ; ამ ძაფებისაგან ჩინელები აბრეშუმეულობას ქსოვდენ.

ჩინელებისათვის აბრეშუმეულობის მზადება მეტად სასარგებლო იყო, და არ უნდოდათ, უცხოელებს გაეგოთ ამის აზრად: ვისაც აბრეშუმის თესლის გაპარების სურვილს შეამჩნევდენ, უთუოდ სიკვდილით უნდა დაესაჯათ.

ბერები დარწმუნდენ, რომ აბრეშუმის კეთება ყველასათვის დიდი შესაძენი იქნებოდა და მისი სხვა ქვეყნებში გავრცელება მოინდომეს: სამღვდლო კვერთხი სიგძეზე გამოხვრიტეს, შიგ აბრეშუმის თესლი ჩაყარეს და ასე საიდუმლოდ იგი სტამბოლს მოიტანეს. ბერებმა აქაურ მცხოვრებლებს ქიის მოვლა და აბრეშუმის კეთება ასწავლეს, და აქიდან ეს საქმე სამხრეთის ევროპასა და ჩვენში სწრაფად გავრცელდა.

რით იკვებება აბრეშუმის ჭია? თუთის ხის (ბგოლის) ფურცლებით. ეს ხე ჩვენში კარგად ხარობს.

აბრეშუმის ჭია ერთი თვის განმავლობაში თუთის ფოთოლს ხარბად სჭამს და ისე სწრაფად იზრდება და მსხვილდება, რომ ძველ კანში ველარ ეტევა, რამდენჯერმე ტანზე კანი ასკდება, სძვრება და ძველის სამაგიეროდ მის ქვეშ ახალი კანი ეზრდება.

უკანასკნელ კანში გამოსვლის შემდეგ ჭია მთლად დასრულდება; ლასტებზე ცახს უდგამენ. ჭია ჭამას თავს ანებებს, ცახზე აღის, აქ ფეხის მოსაკიდებელს მოსძებნის და პირიდან ობობას ქსელივით ძლიერ დასანახავს წვრილ ძაფს ქსელავს და გარშემო კარგად იხვევს.

ამ პარკში აბრეშუმის ჭია ჯერ ჭუპრად და მერე პეპლად იქცევა და პარკიდან გამოსვლას დააპირებს.

რით უნდა გახვრიტოს პარკი, რომ იქიდან თავისუფლად გამოძვრეს? პეპელა შიგნიდან პარკს რამდენსამე ცვარს მიაწვეთებს. წვეთი პარკს გასწვავს, გახვრეტს, და ამით მას გამოსასვლელი კარი ეღება.

პარკიდან გამოსვლას შემდეგ პეპელა სულ რამდენსამე დღეს ცხოვრობს; არაფერს არა სჭამს და მხოლოდ კვერცხებსა ჰყრის, რომლისგანაც შემდეგ მური გამოდის.

თუ პარკი მთელია, ე. ი. თუ ზეპელას არ გამოუქრია, მას ძაფად იღებენ. ერთი პარკის ამონაღები ძაფი სიგრძით 500 ხაუნია. მებაბრეშუმეები ამ ძაფს ხიფვენ, შულოებად აკეთებენ, ძახვენ, მერე ქსელვენ, და დარაიებსა და სხვადასხვა ქსოვილებს აკეთებენ.

თუ მებაბრეშუმე თვით ვერ შესძლებს ქსოვილის გაკეთებას, ქუპრას პარკში არჩობს და მერე გამშრალი პარკი ქალაქებში შიაქეს, სადაც ფეიქრებთან კარგ ფასად ასაღებს.

ამ ეამად ჩვენში აბრეშუმის პარკი ძლიერ ბლომად მოჰყავთ და, რადგანაც ჩვენში საფეიქროები თითქმის არ არსებობს, უცხოელები მოდიან და ძაფად და პარკად ყიდულობენ.

ჭ ი ა ნ ჭ ვ ე ლ ე ბ ი

1. პრის ქვეყანაზე ისეთი ცხოველები, რომელნიც ხენენ, თესვენ, მკიან, მიწას ანოყიერებენ და შავი ღლისათვის სანოვაგეს ინახვენ. ერთი სიტყვით, თავისუფლად ყოველივეს ისე აკეთებენ, როგორც მიწის მუშა ადამიანები. განსაკუთრებით დახელოვნებულია ამ საქმეში ჭიანჭველა.

ჭიანჭველებს ყველა კარგად იცნობს. ისინი თავის ზუღეში ათი-ათასობით და ასი-ათასობით ცხოვრობენ; ბუდის შესავლიდან შინითკენ დაფერდებული გზები მიდის. გზები სხვადასხვა მიმართულების გასავალ-გამოსავლებით არის ჯვარედინად გადაჭრილი. ზოგ ადგილას პაწია ოთახებია მოთავსებული, ზოგან ფართო და სრული სადგომები; ყველა გზა კი ბუდის შუაგულის ერთს დიდ ოთახში იყრის თავს.

2. სანამ ეს მწერი ნამდვილ ჭიანჭველად გადაიქცეოდეს, სამს ცვლილებას განიცდის. პირველად ქვეყანაზე პაწია კვერცხის მგზავსად ჩნდება; ამ კვერცხიდან თუთხმეტ დღეს შემდეგ იჩეკება პაწია და გამქვირვალე ჭია, რომელსაც ჯერ ფეხებიც არ გააჩნია; აქვს მხოლოდ პირი და ისიც ნამდვილი ჭიანჭველის პირს არც კი ჰგავს. რამდენსამე ხანს შემდეგ ჭია სიფრიფანა პარკში ეხვევა.

თქვენ რომ ჭიანჭველის კვერცხს ეძახით, ის კვერცხი კი არა, ჭიანჭველის ქუპრია. ეს ქუპრი უძრავად სძევს, ვიდრე პარკში ნამდვილი ჭიანჭველა არ გაჩნდება. როდესაც მწერი საკმაოდ მოლონირდება, საპყრობილის კედლებს ანუ თავის სახვევს ღრღნის და

გარედ პაწაწკინა არსება გამოდის, რომელსაც აქვს ექვსი ფეხი, წამოკუსული თვალები, გრძელი ყბები და ულვაშები. ეს პატარა არსება ნამდვილი ჭიანჭველაა, მხოლოდ მეტად უფერული და ისეთი სუსტი, რომ ძლივს დალოდავს.

ყოველ ბუდეში რამდენისამე გვარის ჭიანჭველა ცხოვრობს. ზოგი ჭიანჭველა მამალია, ზოგი დედალი: ისინი მარტო შთამომავლობის გამრავლებაზე ფიქრობენ. იმავე ბუდეში მცხოვრები სხვა ჭიანჭველები—მუშებია. მათ სულ სხვა გვარი აგებულობა აქვთ: კვერცხების დება და გამრავლება მათ სრულებით არ შეუძლიათ; მათი საქმეა ბუდეების შენება, ტვირთის ზიდვა, დედალ-მამლების ჰმევა, კვერცხების მოვლა და ყურის გდება. ერთი სიტყვით, მუშა ჭიანჭველების მოვალეობა საოჯახო საქმეებია. ჭიანჭველების ზოგიერთ მოდგმას მეომრებიც ჰყავთ. მათი აგებულობაც მეტად განსხვავდება დედალ-მამლისა და მუშა ჭიანჭველათა აგებულობისაგან. შემოარ ჭიანჭველებს კბილები დიდი და წვეტიანი აქვთ. მათი საშუალებით მეომარს შეუძლია წიწკნა, კბენა და მოპირდაპირების ნაწილ-ნაწილად დაგლეჯა.

მ. ზოგიერთი ჯიშის მუშა ჭიანჭველები პურის მოყვანას მისდევენ; ამათ მეურნეებს უწოდებენ. ეს ჭიანჭველები ევროპისა და ამერიკის თბილ ქვეყნებში ცხოვრობენ.

მეურნე ჭიანჭველები ბუდეს მიწაში იკეთებენ. ბუდე მეტად ოსტატურად და მოხერხებულად არის მოწყობილი: ბევრი სხვადასხვა გასაფაღ-გამოსავალია გაყვანილი და მრავალი ოთახია აშენებული. ოთახები მრავალ-სართულიან სახლივით ერთი მეორის ზემოდ არის მოთავსებული. ზოგიერთი ოთახი საკუქნაოს წარმოადგენს. იქ ჭიანჭველები მარცვლეულობასა და სხვადასხვა სანოვავს ინახვენ. ამ მარცვლებსა და თესლებს ისინი თვითონ აგროვებენ: ამ საქმეს ბევრს შრომასა და ჯაფას ანდომებენ. მუშა ჭიანჭველები ხშირად მათ მოსაძებნად შორეულ მინდვრებსა და ტყეებში მიემგზავრებიან. სიარულისა და მარცვლების მოტანის გასაადვილებლად ჭიანჭველებს გზები გაჰყავთ: ბალახებს ძირში ღრღინან და გზას იკაფვენ. გზებს ჭიანჭველები სუფთად ინახვენ. ამოვა თუ არა მათ გზაზე ცოტადენი ბალახი, მაშინვე ძირში მოსჭრიან და განზე გადააგდებენ. ყველა გზა ბუდისკენ მიემართება, ხოლო ბუდის ირგვლივ რამდენა

სამე ადლის მანძილზე მუშა კიანქველები ადგილს სწმენდენ და ისე ასწორებენ, რომ ადამიანს განგებ დატკეპნილი ეგონება. ბალახს არც აქ უშვებენ, ერთგვარ ბალახს გარდა, რომელიც მათ მეტად უყვართ და რომელსაც კიანქველების ბრინჯს ეძახიან. ეს მცენარე მუდამ ბუდის ირგვლივ იზრდება; სწორედ ამ ბალახს უვლიან და აშენებენ კიანქველები: სხვა ბალახებს აშორებენ, ყოველ წელიწადს ნაყოფს ჰკრეფენ ზე მთელ მოსავალს საკუქნაოებში ინახვენ. ზოგიერთი მნახველი ამტკიცებს, რომ ამ ბრინჯს კიანქველები თვითონაც სთესვენო. ერთი სიტყვით, ამ მიწათმოქმედთ თავისი ყანა და მისი მკის დრო აქვთ.

მუშების საკუქნაოებში თავის საყვარელ ბრინჯს გარდა სხვა ბალახების თესლებსაც ინახვენ. აი რას გვიაშობს ამაზე ერთი მნახველი: „ერთხელ გადავწყვიტე მენახა, როგორ აგროვებენ კიანქველები თესლებს, და ამისთვის ბუდის ახლო რამდენიმე ათი გოჯის სიმაღლე პურის თავთავი ჩავარკვეე. კიანქველები მაშინვე შეცოცდნენ თავთავზე და მარცვლებს გულმოდგინედ კრეფა დაუწყეს. თითო ღეროზე ათი თორმეტი კიანქველა მუშაობდა. ისინი მარცვლებს ძირში ღრღნიდნენ; აქ მათ სხვა კიანქველები ჰკრეფდნენ ზე საკუქნაოში მიჰქონდათ. საკვირველი ის იყო, რომ კიანქველები მარცვლების ჩამოცვენას არ უცდიდნენ და პირდაპირ თავთავებთან ჰკრეფდნენ“.

საკუქნაოებში შეკრეფილ მარცვლებს მიწათმოქმედი კიანქველები გულმოდგინედ უვლიან და უფრთხილდებიან, რომ უღრავოდ არ დანოტივდეს. თუ მარცვლები დაღბა, დანოტივდა, კიანქველებს გარედ გამოაქვთ და მზეზე აშრობენ.

4. კიანქველათა შორის საქონლის მომშენებლებიც არიან. კიანქველების ზოგიერთი ჯიში ამრავლებს ეგრეთწოდებულ ბალახის ტილებს. ბალახის ტილი სიდიდით კიანქველაზე უმცროსია. ამ ტილებს ტანიდან მოსდის რაღაც წვენი, რომელიც კიანქველებს მეტად უყვართ. აი, ამ წვენისთვის კიანქველები ამრავლებენ მათ. ისინი კიდევ სწველიან ამ ტილებს. კიანქველა დაინახავს თუ არა ტილს, მაშინვე მიიარბენს მასთან და თავისი ულვაშებით მუცელზე ხიჩინს დაუწყებს. მაშინ მწერი მუცლიდან წვენს გამოასხამს, რომელსაც კიანქველა ხარბად სწუწნის.

კიანქველები ბალახის ტილების მოშენებაში ძლიერ დიდ მზრუნველობას იჩენენ. ისინი მათთვის განსაკუთრებულ საღვამსაც

აკეთებენ. ერთი სიტყვით, ბალახის ტილები ქიანჭველისათვის იგივეა, რაც ადამიანისათვის ძროხები; და ამ თავის ძროხებს ისინი ნამდვილ ბოსელს უშენებენ. ამ ბოსლებში ჰირდაპირ სასიარულოდ ზოგიერთი ჯიშის ქიანჭველები თავის ბუდიდან გრძელს, დახურულ ხერცებს აკეთებენ.

თავის ძროხებისათვის ქიანჭველები საუკეთესო საძოვარს ეძებენ. ისეთ მცენარეებზე დასხამენ ტილებს, რომელიც ამ უკანასკნელთ უყვართ. აი, რას გვიამბობს ერთი მნახველი: „ჩემს ბალში ორი იფნის ხე იზდებოდა. ერთი ხე საუცხოვოდ ხარობდა, მეორეზე კი ყოველ გაზაფხულზე მრავალი ბალახის ტილი ჩნდებოდა. ისინი სრულებით ანადგურებდნენ კოკრებს, ფოთლებს და ამ გვარად ხეს სიცოცხლეს უსპობდნენ. დიდხანს ვერ მივხვდი, თუ რათ მრავლდებოდა ამ ხეზე ტილები. ბოლოს მათ ქლეტას შევეუდექი. ერთხელ გაზაფხულზე, როდესაც ჯერ ფოთლებიც არ გაშლილიყო, ბალში წყალი წავიღე და მთელი ხე, მისი ყოველი ფოთოლი და კოკორი გავრეცხე. ამას შემდეგ ხე მშვენივრად გაიშალა; ძალიან გახარებული ვიყავი, რომ მცენარეს მტრები ჩამოვაცილე, მაგრამ ეს ჩემი სიხარული ხანგრძლივი არ იყო. თიბათვის დამდეგს დილით, ბალში გამოვედი და გაკვირვებულმა დავინახე, რომ ჩემს ხეზე ქიანჭველების ურიცხვი ბრბო აღიოდ-ჩამოდიოდა. მიუუახლოვდი, კარგად დავუკვირდი და დავინახე, რომ ქიანჭველები ჩემს მცენარეზე ბალახის ტილებს მიათრევდნენ. ყოველ ქიანჭველას ხის წვერისაკენ თითო ტილი მიჰყავდა. ქვენო ფოთლებზე მათ ტილები უკვე დაესვათ. რამდენსამე კვირის შემდეგ ამ მწერებმა სრულებით შესქამეს ჩემი იფნის ფოთლები. მე ხელახლა გაველიტე ისინი, მაგრამ ქიანჭველებმა ისევ მოაშენეს თავისი ძროხები“.

ერთი სიტყვით, ქიანჭველები ცდილობენ, რომ მათ საქონელს კარგი საკვები ჰქონდეს. არა მარტო ბალახის ტილები ასხამენ მუცლიდან ტკბილ წვენს, არის ბევრი მათი მზგავსი სხვა მწერებიც, რომლებითაც ქიანჭველები ამ გვარად სარგებლობენ.

კიდევ ბევრი რამ შეიძლება ითქვას ქიანჭველაზე, მაგრამ ზემო ნაამბობიც კმარა, რომ ადამიანი დარწმუნდეს, თუ როგორ ცხოვრობენ ეს საკვირველი მწერები, რას აკეთებენ, როგორი შრომის მოყვარე, ქვიანი და შეგნებული ცხოველები არიან.

ფ უ ჯ ი კ ა კ ა ლ ი

სოფლის შკოლაში მასწავლებელს ნიგვზის კაკლები მოეტანა და სტოლზე დაელაგებია: ხაფშებს კაკლებით ანგარიშს ასწავლიდა. აეხსნა კიდევ შეერთება და გამოკლება. გაკვეთილს შემდეგ მოწაფეებს თითო კაკალი დაურიგა და დასასვენებლად ეზოში გაუშვა.

დასაჩუქრებული ბავშვები მხიარულად გარეთ გაცვინდნენ და ეზოში თამაში დაიწყეს.

— მოდი, ვანო, ნიგოზი დამიკარ; გამიტყხ, შენ გქონდეს, გაფსტეხ, მე წავიღებ, გინდა თუ არა? — უთხრა ნიკომ ვანოს.

— ძალიან კარგი, დაეკრათ!

ბავშვები გაიქცნენ ხის ძირს, მონახეს ქვა; ნიკომ ნიგოზი დაიჭირა, ვანომ თავისი ზედ დაადვა, მოიმარჯვა ქვა და დასცხო.

ტკაც! გაისმა ხმა და ვანოს კაკალი ოთხად გატყდა.

— ფუჰ, დასწყევლოს ღმერთმა. მატლიანი ყოფილა!

— ჰა, ჰა, ჰა! როგორ გასუქებულია, მთლად გამოუქამია გული!

— კი მარა, როგორ შეძვრა ამისთანა უღონო მატლი მაგარკანიან კაკალში? — კითხა ნიკომ.

— როგორ? ამას გაკვეთილზე აჯიხსნით — სთქვა მასწავლებელმა, რომელიც იქვე დასეირნობდა და ბავშვების საუბარს ხური მოჰკრა.

მეორე გაკვეთილზე მასწავლებელმა, მართლაც, მოიტანა კაკალი და მოსწავლეთ შემდეგი აუხსნა:

ზაფხულში ნორჩი კაკალი მწვანე წენგოთია დაფარული. ზოგი კაკალი ადრე მწიფდება და ნაქუქიც უმაგრდება. ზოგი-კი უფრო გვიან გამოსულა და გარსიც თოთო აქვს.

ერთს მშვენიერ ზაფხულის დღეს ნიგვზის ხეზე დასეირნობდა პატარა რუხი, შავ-წინწყლებიანი მწერი, რომელსაც თავი საოცარი აქვს: წინა ნაწილი მოგრძო და წვრილი ხორთუმის მზგავსია. ეს გრძელი ხორთუმი ქვევით მოკაუქებულია. ხორთუმის წინა ნაწილი თავდება პატარა კბილებიანი პირით. საკმლის საფხეკად ამ მწერსა, ხორთუმის წინა ნაწილზე, პირში, ისეთი პატარა კბილები აქვს, რომ მხოლოდ გამადიდებელი ქიქის ბროლით შეიძლება მათი დანახვა. ამ საკვირველი ხორთუმის ორივე მხარეზე ამოსულია პატარა რქები, რომელიც დანასავით იკეცება და მჭიდროდ აწეება ხორთუმს.

ეს მწერი ძალიან ფრთხილი და თავდარიგინია: თავისი შვილების საცხოვრებლად ირჩევს მშვიდობიან ალაგს, რომელიც ქარისა და ავდრისაგან დაცულია და სადაც, რასაკვირველია, საქმელიც ბლომად მოიპოვება. ხის შტოებზე სეირნობის დროს ეძებს ნიგოზს და ყურადღებით ათვალიერებს მას. მაგარი გარსიანი კაკალი მისთვის ხელსაყრელი არაა; უფრო ახალი, თოთო კაკალი მოსწონს.

აი, კიდევ მონახა მაგისთანა კაკალი, შეჩერდა და დაიწყო მუშაობა. კბილებით ნაქუქში პატარა ნახვრეტი გააკეთა, შიგ პაწაწინა კვერცხი ჩასდვა და თავისი ხორთუმიტ ეს კვერცხი ძირს, გულსკენ ჩასწია. ნაქუქის ნახვრეტი მალე ამოიზარდა, მხოლოდ მის ალაგს პატარა შავი წერტილი დარჩა.

რამდენსამე დღეს შემდეგ ამ კვერცხიდან გამოიჩეკა კაკლის გულში პატარა თეთრი ქია.

ქიას სირბილი არ სჭირია და ამიტომ ფეხები არა აქვს. ზის თავისთვის არხეინად და ნიგვზის გემრიელი გულით პირს იტკბარუნებს და თან იზრდება. მაგრამ ის ცოტა ფრთხილად უნდა იყოს, რომ საქმელი გამოიზოგოს, თორემ ნიგვზის გული არ იკმარებს და, სანამ ქია გაიზრდებოდეს, საქმელი შემოაკლდება და შიმშილით მოკვდება.

ყველა ქია ქვეიანი როდია; და ალბათ თქვენც გინახავთ ფუქი ნიგოზი და შიგ მკვდარი ქია. იგი ყოფილა გაუმძღარი და ან გული ყოფილა ძლიერ პატარა. მაგრამ ქიების უმრავლესი ნაწილი კაკლის მთელ გულს ვერ სჭამს.

დაუზბრუნდეთ ისევ ჩვენს ქიას. აგერ ორი კვირაა, რაც ის იზრდება; მოთავდა, ვერ დაეტია თავის პატარა ბნელ ოთახში, უნდა გარეთ გამოვიდეს, დაინახოს ქვეყანა და ამიტომ მაგარი ნაქუქი უნდა გამოხრას.

აი, გამოვიდა კიდევ და გაადინა მიწაზე პერტყა. ჩაძვრა შიგ ღრმად. მიწაში ქია დიდხანს დარჩება, წელიწადზე მეტს. აქ ჯერ ქუპრად იქცევა, მერე პატარა ბუზანკლად, ამოდის ზევით, აფრინდება ზეზე და ირთვე იქცევა, რათაც მისი მშობელი იყო.

ო ბ ო ბ ა

პატარა ობობები ტყესა და მინდორში ზაფხულს ატარებენ. ისინი იჭერენ კოლოებსა და სხვა მწერებს, რომელნიც თავისი მწარე კბენით გვაწუხებენ. რადგანაც ამ პატარა ცხოველებს სიცივისა დალიან ეშინიათ, ამიტომაც საზამთროდ ადრევე თბილი, უშიშარი ბინა უნდა ეძიონ.

შემოდგომაზე ობობა მოგზაური ფრინველივით ემზადება და შორეულ მგზავრობას იწყებს. მაგრამ ფეხით შორს ვერ წავა: სულ პაწია რუც-კი გზას შეუკრავდა ჩვენს მოგზაურს.

მაგრამ ოსტატმა ობობამ კარგად იცის ამის ხერხიც: იგი ამინდს თვალყურს ისე ადევნებს, როგორც გამოცდილი მეზღვაური. დღეს ნათელი, მზიანი დღეა, ფიქრობს ის, მარჯვე, ღონიერი ქარიც არის, შეიძლება მგზავრობას შევეუდგეო.

ობობა მარდად არბის ხეზე და რომელიმე ტოტის წვერზე ჯდება. აქ ყირამალა დგება და ტანის უკანა ნაწილს, სადაც საქსელე ბუსუსები აქვს, მალლა ასწევს.

ობობა ქსელის გამოშვებას შეუდგება: ამ ქსელს ქარი თანდათან სჭიმავს, ბოლოს ქსელი იმ სიგრძისა შეიქნება, რომ ობობას მისი დაჭერა აღარ შეუძლია: ტოტს სცილდება, და ქსელის ბოლოზე დაკიდებული ობობა ქარს მიაქვს.

ამნაირად მოგზაურობს ჩვენი ობობა: ქარი ქსელს შორს მალლა მიაქროლებს, გადააქვს სახლის თავებსა, მდინარეებსა და გორაკებზე.

ბოლოს ობობა დაიღალა და დასვენება მოუნდა. როგორ უნდა მოიქცეს, რომ თავისი ჰაეროვანი ხომალდით ძირს დაეშვას? ობობამ ამის ხერხიც კარგად იცის. მარდად ფეხებით ქსელის აკრეფას

დაიწყებს; რაც მეტ ქსელს აკრეფს, იმდენად ქსელი უფრო მოკლდება, ქარი წინანდებურად ველარ აფრიალებს; ამის გამო ობობა ნელნელა ძირს ეშვება.

სადაც დაეშვება, საზამთრო საცხოვრებელს ეძებს; თუ აქ თავისი მოსაწონი ვერაფერი ნახა, ხელაღმართვით ამგვარსავე მოგზაურობას შეუდგება. მართალია, ობობას თავის ნებაზე ხომალდის წაყვანა არ შეუძლია, და მისი მიმართულება ქარზეა დამოკიდებული, მაგრამ ობობას ამის დარდი სრულებითაც არა აქვს: ოღონდ-კი მოხერხებული ბინა მოსძებნოს და, საცა უნდა იყოს, ეს მისთვის სულ ერთია.

კ ი ბ ო

პატარა კიბო მეომარივით თავიდან ფეხებამდი ჯავშნით არის შემოსილი. არც დღე, არც ღამე მას თავიდან არ იშორებს. მთელი დღე ჩუმად, სულგანაბული სოროში იმალება, რომელიც ძეწის, ვერხვის ან სხვა ხის ფესვებ შუა გაუკეთებია. საღამოს, მზის ჩასვლის შემდეგ, კიბო სოროდან სანადიროდ გამოდის.

მართალია, კიბო შეიარაღებულია, მაგრამ ძალიან წყნარი და მშვიდობიანი არის და არავის არავითარ ვნებას არ მიაყენებს.

ის მხოლოდ სხედასხვა მკვდარი ცხოველით იკვებება, რომელიც წყალში მუდამ მრავალია. ამგვარად კიბო სპობს გახრწნილ ნივთიერებას, რომლითაც წყალი იწამლება, და ამით ადამიანს დაუფასებელ სამსახურს უწევს.

აგერ პატარა კიბომ მკვდარი თევზი ხელთ იგდო და ვახშმის ჰამას გულმოდგინედ შეუდგა: ძალიან გულით უნდა მალე შეიქნეს ისეთივე დიდი და ღონიერი, როგორიც მისი დედამა და უფროსი ძმებია, მაგრამ ჯერ ყოველივე ამოა: რამდენიც უნდა სჭამოს, მას არ შეუძლია ახლანდელზე დიდი და სხვილი შეიქნეს: მაგარი ჯავშანი ტანზე ძლიერ შემოკერილი აქვს, არ განიერდება და კიბოს თანდათან აწუხებს. ჩვენს რაინდს არ შეუძლია ჯავშანი მოიხსნას, მოიშვას, როგორც ამას ბავშვები სჩადიან, როცა ტანისამოსი უჭერთ.

მაშ, როგორ უნდა მოიქცეს, რომ ძველი ტანსაცმელი თავიდან მოიშოროს და ახალი, უფრო ფართო, შეიძინოს?

პატარა კიბო თავის სოროში მიძვრება და სულგანაბულად, მაგრამ მოუსვენრად ზის; ცოტა უქეიფოთ არის. მისი ტყავის მაგარი ჯავშანი ნელნელა ფხეიერდება და სკდება.

საქმლის საღეჭი კბილები კიბოს სხვა ცხოველებივით პირში როდი აქვს; ისინი კუჭშია მოთავსებული. ახლა ყველა ეს კბილი დაერყა, გაუფუქდა, საქმლის ღეჭა აღარ შეუძლია და ამიტომ მალეც დაეკარგა.

ორ დღეს შემდეგ, კიბო ფორთხვას იწყებს და ათსავე ფეხს ერთმანეთს უსვამს. მიწას ასკდება, იგრიხება, შუთავს, სანამ მაგარი ჯავშანი გულისა და მუცლის დაყოლებაზე არ გასკდება. მოქანცული პატარა რაინდი ნახევარი საათით მოსვენებას ეძლევა და სოროში უძრავად წევს. შემდეგ ხელახლა შუთავსა და მიწაზე ფორთხვას იწყებს, სანამ ძველ ტყავს წინდებივით ფეხებიდან არ გაიხდის. ეს უკანასკნელი საქმე მისთვის ყველაზე უფრო სამძიმო და წელმომწყვეტია. ხშირად მოხდება, რომ ტყავთან ერთად ის რომელსამე ფეხსაც შოიგლეჯს; მისდა საბედნიეროდ, ეს მისთვის ძალიან სანაღვლო არ არის, რადგანაც რამდენსამე კვირას შემდეგ დაკარგული ფეხის მაგიერ ახალი ეზრდება.

მორჩა თუ არა ფეხებს, კიბო ძველ ტყავს გრძელი ულვაშებიდან იცილებს, თვალებისა და კბილებიან კუჭიდანაც-კი, დიდი ვაი-ვაგლახით იძრობს ძველ მუზარადს თავიდან და ძველ ჯავშანს გულისა და ტანის სხვა ნაწილებიდან.

რბილად და ნაზად წევს ახლა კიბო თავისი ტყავის გვერდით, რომელსაც სავსებით ისეთივე სახე აქვს, როგორც მის ძველს პატარონს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ტყავი შიგნით ცარიელია. ახლა რაინდი უმწეო არსებას წარმოადგენს, მტერს აღვილად შეუ-

ძლია, დიდად აენოს, ასე რომ კიბო იძულებულია, თავის სოროში დიდი სიფრთხილით დაიმალოს.

თავიდან მოშორებულს, ძველ ტყავს ქვეშ უკვე ახალი ტყავია ამოსული. ახალი ტყავი ჯერ ნაზია და ადვილად იკიმება. ამ დროთი სარგებლობს კიბო და რამდენსამე დღის განმავლობაში იზრდება და მსხვილდება. შემდეგ ახალი ტყავი მაგრდება და ხელახლა მაგარ ჯავშნად იქცევა, რომელნიც წლის განმავლობაში ტანისამოსის მაგერობა უნდა გაუწიოს და მტრის თავდასხმისაგან დაიფაროს. ამავ დროს კუჭში ახალი კბილები ამოსდის, ასე რომ კიბოს შეუძლია, დიდი ტანჯვა-წვალების შემდეგ, ხელახლა ქეიფსა და არხეინად ცხოვრებას შეუდგეს.

ამნაირად ცხოვრობს ჩვენი რაინდი წლიდან-წლამდე თავის ამხანაგებთან ერთად; დადის, დაქეიფობს, სანამ მას გზად მიმავალი ადამიანი არ შეამჩნევს. ახლა-კი მისი აღსასრულის დღე დადგება. საღამოს ხანს, ადამიანი წელზე ტომარს იკრავს, ცალ ხელში ანთებულ მკვარს იჭერს, ფეხს იხდის და წყალში შედის. ანთებული მკვარის სინათლე კიბოებს იზიდავს, ისინი სოროებიდან სინათლეზე იკრიბებიან, მეთევზე მათ ძლიერ ადვილად იჭერს, ტომარაში ჰყრის და შემდეგ ქალაქში გასაყიდათ მიაქვს.

ჭ ი ა უ ე ლ ა

არის ქვეყნად ისეთი ცხოველი, რომელიც მიწას აფხვერებს და აპატივებს. რასაც კაცი აკეთებს გუთნითა და ფარცხით, იმას ეს ცხოველი თავისი ტანით ახერხებს. ამ ცხოველს ჰიაყელას ეძახიან.

ადამიანმა მხოლოდ ახლახან გაიგო ეს ამბავი. მხოლოდ ახლა მიხვდა ადამიანი, რა დიდ საქმეს აკეთებს ჰიაყელა.

სიცივისა-კი ეშინია. დღისით მიწაში არის და მხოლოდ ღამით ამოცოცდება. ჭამით ყველაფერს სჭამს, რაც მოხვდება. მარცვალსაც, სხვადასხვა მწერის მატლებსაც, ხორცსაც. უფრო კი ფოთლებით იკვებება; ერთნაირათა სჭამს ხმელს, ნედლს, ახალსა და დამპალს. შეუძლია მარტო მიწითაც გამოიკვებოს, თუ სხვა უფრო ნოყიერი საქმელი ვერ იპოვა. მიწაში, რაც უნდა იყოს, ცოტა მაინც ურევია დამპალი ნეხვი,—და აი, ამ ნეხვით ის ძღება. ჰიაყელას წილები

ძალიან უბრალოდ არის მოწყობილი: წილები მისდევს ტანის სიგრძეს მიუხევევ-მოუხევევლად. ერთს ბოლოზე პირი აქვს, მეორეზე — უკანა ტანი. ქიაყელას ტანის აგებულებაც მეტად სადაა: არც თვალი აქვს, არც ყური; მთლად მისი ტანი რბილია; კბილები და ძვლები სრულიად არ აქვს. თუმცა ქიაყელა ასეთი სადა აგებულობას არის, მაგრამ მაინც ხნავს და აპატრეებს დედამიწასა. ქიაყელები თავის სოროებს მიწაში ღრმად სთხრიან. ზოგიერთი სორო მიწაში თითქმის ერთ საეწეზე არის ჩათხრილი. შიგ სოროს ძირში ქიაყელა აკეთებს თავისთვის პატარა ოთახს. მოხდება ხოლმე, რომ ამისთანა პატარა ოთახში ერთის მაგიერ რამდენიმე ქიაყელა ბინავდება.

ქიაყელა აგრე იკეთებს თავის ბინას მიწაში: თუ მიწა რბილია, ქიაყელა სთხრის მიწას გაწვრილებული ბოლოთი. მუშაობის დროს სწრაფად ატრიალებს მთელს თავის ტანს, თითქო სადგისიაო. ამ სახით ქიაყელა მალე ჩაიმალება ხოლმე ქვიშაში. თუ მიწა მაგარია, ქიაყელი პირით მუშაობს: სტებს პატარ-პატარა მიწის ნამცეცს და ჰყლაპავს. რამდენსაც მოსტებს, იმდენს გადაყლაპავს. ამგვარად უფრო და უფრო ღრმად ჩადის მიწაში—მუცელი სულ მიწით გავსება ხოლმე. მიწა გადის მერმე ნელნელა უკანა ტანიდან და იქვე იყრება. ამგვარად ქიაყელებს შეუძლიათ სთხარონ სოროები მაგარ მიწაშიაც ღრმად ჩაძვრენ შიგა. იმათ წილებში ბევრი მიწა გაივლის ხოლმე. ეს მიწა წილებში იშლება, ფხვიერდება ზე ერევა წილების წვენსა და, როცა მიწა გარედ გამოდის, უკვე ფხვიერია, რბილი და ნოყიერი.

მთელი წლის განმავლობაში ყოველი მარცვალი მიწისა რამდენჯერაქე გაივლის ხოლმე ქიაყელას წილებში.

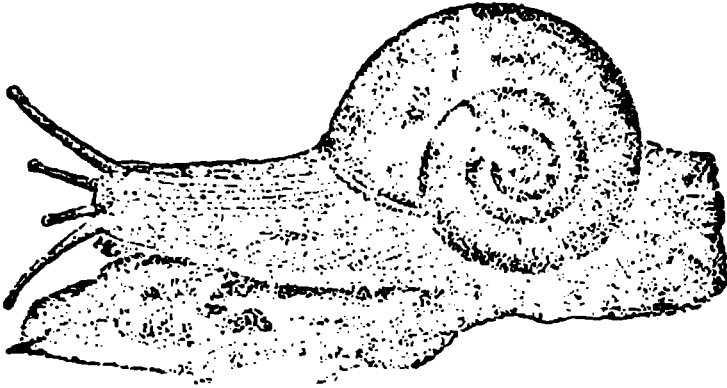
ამ სახით ხვნიენ ქიაყელანი მიწასა და ანაყოფიერებენ მას.

ქიაყე

ლოკოკინა ფარაონის საფლავში

ამ რამდენიმე წლის წინათ ეგვიპტეში ერთი ფარაონის საფლავი გათხარეს. ამ საფლავში მიცვალეებული სამი ათასი წლის წინათ ჩაესვენებიათ. საფლავი ძლიერ კარვად ყოფილიყო გადაღესილი. მასში ერთი პატარა ქრუკუტანაც-კი არ მოიპოვებოდა. არც ერთ ცხოველს არ შეეძლო გარედან ამ საფლავში ჩამძვრალიყო. მაგრამ როცა აკლდამას თავი ახადეს, ფარაონის ტანსაცმელის ნაო-

ქებში პატარა ლოკოკინა იპოვნეს. ის საფლავში სწორედ მაშინ ჩაჰყოლოდა, როდესაც ფარაონს მარხავდენ, ესე იგი, სამი ათასი წლის წინათ. ამ ხნის განმავლობაში ლოკოკინას საფლავში გაეძლო; იგი მხოლოდ სრულებით გამხმარიყო.

ერთმა სწავლულმა ეს ლოკოკინა თბილ წყალში ჩააგდო. და მერე იცით რა მოხდა? თბილ წყალში ლოკოკინა გაცოცხლდა და ცოცხა დაიწყო, თითქოს ხანგრძლივი ძილისაგან ახლა გაიღვიძაო. საფლავში მას არც სასმელი, არც საკმელი არ ჰქონია, მაგრამ ლოკოკინა ამის გამო სრულიად არ მომკვდარა, თითქოს ეს სამი ათასი წელი ძილში გაეტარებოდა და ახლა შემთხვევით გამოღვიძებოდეს ისე, როგორც ზოგიერთმა ცხოველმა იცის—ზამთრობით სძინავს და მერე გამოიღვიძებს.

ამისთანა შემთხვევა ლოკოკინების შესახებ ბევრია აღწერილი.

ზღვის ლოკოკინა და არწივი

მკეანის ნაპირზე წყალ ქვეშ კლდე იყო. ამ კლდეს უზარმაზარი ზღვის ლოკოკინა მიკროდა. ლოკოკინას ორივე მხარეზე მოზრდილი გობის ოდენა სადაფის ნიჟარა აქვს; იგი ისე მძიმეა, რომ მისი აწევა ლონიერ კაცსაც გაუჭირდება. ნიჟარაში ვეებერთელა ლოკოკინა ცხოვრობს. უძრავად არის იგი კლდეზე; მხოლოდ ხან ხურავს და ხან ხსნის თავის ნიჟარებს: გახსნის დროს წყალთან ერთად მრავალ ზღვის წვრილმან ცხოველსაც ყლაპავს; ეს მისი ჩვეულებრივი საკმელია.

ოკეანეში ყოველ ექვს საათს შემდეგ ტალღების მიმოქცევა არის. ლოკოკინა წყლის მიქცევის დროსაც კლდეზე რჩება. მაგრამ თუ კლდეს ზღვის წყალი აღარ ფარავს, ლოკოკინა მაშინ თავის ნიჟარებს დახურავს და მოთმინებით ელის ზღვის ხელახლა მოქცევას, რომელიც მას, კლდეზე მყოფს, წყალში დამალავს.

აქვე ხმელეთზე, მაღალსა და მიუვალ კლდეზე არწივს ბუდე გაუკეთებია, ისიც ხშირად მთელი საათობით უძრავად ზის და მოთმინებით ელის, წყლის ზედა პირზე თევზი ან სხვა რომელიმე ზღვის ცხოველი ხომ არ გამოჩნდებაო; ან იქნება ზღვა მიიქცეს და რაიმე პირის ჩასაგემრიებელი დასტოვოსო. მაშინვე ისარივით დაეშვება არწივი და მსხვერპლს მაგრად კლანჭებს ჩაუყრის. ერთხელ არწივი სწორედ იმ კლდის პირდაპირ შემოჯდა, სადაც უზარმაზარი ლოკოკინა ცხოვრობდა. მოაწია ზღვის მიქცევის დრომაც. წყლიდან ლოკოკინას ნიჟარების ზემო კიდევები გამოუჩნდა. ჯერ ლოკოკინამ თავისი სახურავების დაკეტვა ვერც-კი მოასწრო, რომ არწივი შურდულივით დაეტაკა და თავისი ბასრი ბრქვალები ჩაურჭო მას. მაშინ სახურავები სწრაფად დაიკეტა და ჩვენს არწივს ფეხი შიგ მოჰყვა.

გვიან მიხვდა არწივი თავის შეცდომას: უზარმაზარი ლოკოკინას ადგილიდან დაძვრა მას არ შეეძლო, არ შეეძლო იმავე დროს მაგრად მოჰკერილ სახურავებიდან ფეხი გაეთავისუფლებია. არწივი ტყუილად წივოდა, ფართხალობდა და შფოთავდა; ჩვენი მტაცებელი ლოკოკინას მაგრად ჰყავდა დაქერილი.

ექვს საათს შემდეგ ზღვამ კვლავ დაიწყო მოქმედება და ლოკოკინა არწივიანათ დაფარა. მხოლოდ, როდესაც ფრინველმა მოძრაობა შესწყვიტა, ლოკოკინას ნიჟარა მაშინ გაიღო და მკედარი არწივი ზღვის ტალღებმა სამუდამოდ მიიბარა.

უჩინარი ცხოველები

მრავალ სხვადასხვა ცხოველს ვხედავთ ჩვენ დედამიწაზე: ზოგი ისეთი უზარმაზარი არსებია, როგორც, მაგალითად, ვეშაპი, სპილო და ზოგი ისე პატარაა, რომ მისი თვალით დანახვა ძნელია. მაგრამ არსებობენ ისეთებიც, რომ თვალით მისი გარჩევა შეუძლებელია. მათ დასანახავად და გასაშინჯავად მიკროსკოპია საჭირო.

ავილოთ ტბიდან ერთი ცვარი წყალი. პირველი შეხედვით გამკვირვალე ცვარი სრულეობით უფერულია; რამდენიც უნდა დაგაკვირდეთ ამ ცვარს, მასში, ჩვეულებრივ წყალს გარდა, ვერაფერს შევამჩნევთ. ახლა მიკროსკოპით გავსინჯოთ: ცხადად დაინახავთ, რომ ცვარი სავსეა ათასგვარი ცოცხალი არსებით: ზოგიერთი ამ საკვირველ არსებათაგანი დაფარულია წამწამებით, რომელთაც სანაფო ნიჩაბივით უსვამენ და სწრაფად დაცურავენ; ზოგი მათგანი პაწაწინა ბურთს წარმოადგენს, რომელიც რამდენიმე ბეწვის ღერით არის აღქურვილი და მათი შემწეობით დაცურავს. ზოგიერთები სრულიად გამკვირვალნი არიან და კიბოებს ან თევზებს მოგვაგონებენ, ცვარის ზედა პირზე იკრიბებიან, დახტიან, დატრიალობენ, მზეზე თბებიან: წყლის ცვარი მათთვის ღრმა ზღვას წარმოადგენს. აგერ მიკროსკოპის ბროლის ქვეშ ცვარში დაცოცავს ლორწოს ნამცეცა არსება, რომელიც ხან იკუმშება, ხან გრძელდება; გზაზე მას მცენარის ნაწილი ან სხვა პაწაწინა ცხოველი შეხვდა, მოთეთრო ლორწო გაიქიმა, ცხოველს გარს შემოეხვია და სხეულში შეიზიდა. ამ გვარად საზრდოობს ეს საკვირველი არსება. როდესაც ცოტა წამოიზრდება, მისი სხეული ორად იყოფა ჭ ერთის მაგიერად ორი ცხოველი ჩნდება; თითოეული იმათგანაც აგრეთვე ორად იყოფა ჭ ასე ახალი არსებანი იბადებიან. ამ პატარა არსებათ ინფუზორიებს უწოდებენ.

როცა წყალი ან გაიყინება, ან დაშრება, ინფუზორიები ღროებით თითქოს იხოცებიან; მათი პაწაწა ტანი იკუმშება, ჰაერში მტვრის სახით დაცურავს ჭ, როცა ხელახლა წყალში მოხვდება, ისევ გამოცოცხლდება.

ინფუზორიები და მათი მსგავსი ცხოველები ზღვებშიაც ცხოვრობენ. ზღვის მარილიანი ცვარი რომ ავილოთ, იქ უფრო მრავალს მიკროსკოპიულ ცხოველს შევამჩნევთ.

ცხოველების უდიდესი საზრუნავი

I

რაც-კი დედამიწის ზურგზე ცხოველია, ყველა შრომობს, ყველა მუშაობს. თითოეული ცოცხალი არსება თავის დიდსა, თუ მცირე საქმეს ასე თუ ისე უნდა გაუძღვეს ჭ ებრძოდოს იმ დაბრკოლებას, რომელიც წინ ელობება, თითოეული ცხოველი იცავს თავის თავს, თავის არსებობას.

არც ერთი ცოცხალი არსება უზრუნველად და უსაქმურად არა ცხოვრობს, ყველაზე დიდი საზრუნავი საზრდოს შოპოება არის. შიმშილმა მოთმენა არ იცის. შიმშილი ყველა სულდგმულისათვის საშინელება-რამ არის, შიმშილით ყოველ წელიწადს ურიცხვი სხვადასხვა ცხოველი იხოცება. მას გაურბის კალმახი, ხტუნია-მაიმუნი, კამბეჩი; შიმშილით შეწუხებული თრითინა წყალში ვარდება, მგლები სოფლად შერბიან, ლომებსა და ვეფხვებს შიმშილის გამო აღარც ცეცხლის ეშინიათ, აღარც თოფის. შიმშილი ცხოველებს შეუბრალებლად მიფანტ-მოფანტავს ხოლმე.

შიმშილის გამო მოხდება ხოლმე, რომ საზამთროდ ცხელ ქვეყნებისაკენ ისეთი ფრინველნიც მიფრინავენ, რომელთაც სიცივისა არ ეშინიათ. შიმშილს ყოველი ცხოველი ებრძვის, რითაც და'როგორც-კი შეუძლია. ყველა ერძვის თავის ძალისა და შეძლებისამებრ და არაფისაგან დახმარებას არ ელის. საზრდოს ზოგი ცხოველი ძალით შოულობს, ზოგი ხერხით, ზოგი კკუა-გონებით. სხვადასხვა ცხოველი სხვადასხვა სახსრითა და საშვლებით ცდილობს საზრდოს შოვნას: ზოგი კლანჭებით მოქმედობს, ზოგი კბილებით, ზოგი ღონიერი ყუბებით, ზოგს ფრთები ეხმარება და სხ. ვისაც როგორი აგებულება აქვს, იმის მიხედვით შრომობს; ზოგს რომ წყალში საზრდოს შოვნა გაუჭირდება, ხმელეთზე გამოდის და იქ ნადირობს, ნადირები და ფრინველები წყალში სდევნიან თევზსა, კიები ჰყლაპავენ დიდძალ სიღამპლესა და მიწას; ვეშაპნი ათი-ათას ვერსს იქით მიდიან საქმლის საშოვნელად. ერთი სიტყვით, ცხოველებს შიმშილის გამო იმდენი შრომა ღ იმდენი ბრძოლა სჭირდებათ, რომ აღამიანი ვერც-კი წარმოიდგენს და ვერც მიხვდება. ნადირი ყოველგან ცდილობს, ყოველგან შრომობს. ზოგი სხვა ცხოველს იჭერს და ხორციით იკვებება; ცხოველების უმეტესი ნაწილი-კი იკვებება ან მცენარეებით, ან ყვავილებით, ან ფესვებით, ან ნაყოფით; ზოგი კიდევ გაურჩევლად ყველაფერსა სჭამს, როგორც, მაგალითად, კალია; არიან ისეთი ცხოველნიც, რომელნიც სთესვენ, მკიან და შავი დლისთვის საზრდოს იმზადებენ.

II

ცხოველებს აქვთ კიდევ მეორე დიდი საზრუნავი: ეს საზრუნავი—ბრძოლაა სიცივისა და ცუდი ამინდის წინააღმდეგ. ზოგი

ცხოველი სიცივის გამო თბილს ქვეყანაში გადასახლდება ხოლმე და ხანგრძლივ მოგზაურობას გამოივლის; ზოგი საღმრეთო კუთხეში ან სოროში შეძვრება და იქ გაშეშებული, კოცხალ-მკედარი გდია, ვიღრე უკეთესი ღრო არ დადგება. ზოგს თბილი ქურქი და ჩვეულება იცავს, ზოგს თბილი სორო, სადაც გაქივრების დღისათვის საზრდო აქვს მომზადებული. ერთი სიტყვით, ცხოველები სიცივესაც თავის საკუთარი ძალ-ღონით ებრძვიან და შეეღას არავისაგან არ მოელიან. გაქივრებამ ფრინველებს თბილი ქვეყნის გზა ასწავლა; გაქივრებამ მაჩვი თბილი სოროს თხრას შეაჩვია.

ცხელ ქვეყნებში კიდევ ცხოველებმა გვალვასა და სიცხეს ან-გარიში უნდა გაუწიონ; ამ უბედურებასაც საკუთარი ძალ-ღონით აიცილებენ ხოლმე.

III

ცხოველებს მესამე დიდი საზრუნავიცა აქვთ: იმათ მტრისაგან თავი უნდა დაიცვან. ყოველ ცხოველს მტერი ბევრი ჰყავს; ზოგი მტერი პირდაპირ ცხოველს ჰკლავს და მის ხორცს სჭამს, ზოგი ცდილობს, სხვას პირიდან ლუკმა წაართვას. ყველას მტრის მოგერებას სჭირდება; ეს საქმე-კი ადვილი არ არის. ამერიკის ერთი მოგზაური გვიამბობს, რომ მან ნახა ჯაქვი ხოცვა-ყლეტისა: ერთი კოცხალი არსება შეიძლება სადილათ მეორეს უფრო ღონიერს ერგოს; ზოგი ცხოველი მტაცებელს თვითონ უმკლავდება: ძალმომრეობის წინააღმდეგ ძალმომრეობით მოქმედობს; სხვანი სხვა გზით იცავენ თავს. ზოგს სიკვდილისაგან გამჭრიახი თვალი გადაარჩენს, ზოგს მახვილი ყური, ზოგს მარდი ფეხი, ზოგს ოსტატურად გაკეთებული სორო, ზოგს—რა და ზოგს—რა.

ცხოველს მტერი თავის გვარშიაც ჰყავს და გვარს გარეშეც. ყოველი ნადირი ცდილობს, საზრდო იშოვნოს, მაგრამ ამ საზრდოს მოცილებნი მის გვარში სხვანიც არიან. საზრდო, ისე უხვად არ არის რომ ყველას ეყოს. ამიტომ ყველა ცდილობს, საზრდოს მოპოებაში სხვას აჯობოს. ამიტომაც არა ზოგავს ძალ-ღონეს, რომ მეტი და უკეთესი ლუკმა ჩაიგდოს. უკეთესი ლუკმა ზ მეტი საზრდო კიდევ იმ ნადირს ერგება ხოლმე, რომელიც უკეთესად არის შეიარაღებული: ვინც უფრო ღონიერია, ვინც უფრო მოხერხებულია, ვინც ბეჯითია, ვისაც გამჭრიახი თვალი და მარდი ფეხი აქვს.

IV

შეანასკნელად, ცხოველებს აქვთ კიდევ ერთი დიდი საზრუნავი: ეს ზრუნვაა შთამომავლობაზე. ყოველივე ცხოველი ზრუნავს შთამომავლობისთვის. ბუზმა იცის, სად დასდევს კვერცხები ჭსდებს სწორედ იქ, სადაც მისი შვილებისთვის საზრდო მომზადებული იქნება; თევზი მიისწრაფის ქვირითის დასაყრელად იქითკენ, სადაც მის პატარა ჭიჭყინებისათვის უფრო ადვილად მოხერხდება ცხოვრება. მართალია, ბევრი ამათვანი იხოცება, მაგრამ ბევრი ცოცხალი რჩება. ზოგიერთი გვარის ცხოველი სწორეთ ამ სიმრავლის წყალობით გადურჩება ხოლმე სიკვდილს. ფრინველები, ნადირები და სხვა მრავალი ცხოველი უფრო მეტს მზრუნველობას ჩინენ შვილების გამოზრდაში. ისინი შთამომავლობისთვის სთხრიან, ლესვენ, ჰკერავენ, აშენებენ თავის საცხოვრებელ ბინას, ჰკრეფენ საზრდოს და ქირანახულს; ასწავლიან შვილებს სირბილს, ფრინვას, ცურვას და საჭილის შოვნას. ასე მთელ ცხოველთა სამეფოში მშობლები შვილებს იცავენ სიკვდილისაგან და ეხმარებიან მათ, ვიდრე ესენი თავისი ძალ-ღონით ცხოვრებას შეიძლებენ.

ასეთი დიდი მზრუნველობა აწევს კისერზე ყოველ ცხოველს. ზრუნავს ზოგი ცხოველი ცალკე, უამხანაგოდ, საკუთარი მოხერხებითა და ცოდნით. ის ცხოველნი, რომელნიც უფრო გონიერი არიან, მოკმედობენ საერთოდ და შეერთებული ძალ-ღონითა და მოხერხებით იცავენ უმკლავდებიან; ქიანქველები და ფუტკრები ერთად შრომობენ; მგლეხი მთელი ხროობით ნადირობენ; კამბეჩები, ცხენები, ფრინველები მცაცებლებისაგან თავს ერთმანეთის დახმარებით იცავენ და მტერს ადვილად იგერებენ.

თითქმის ყველა ცხოველი საკუთარი შრომითა ცხოვრობს, თავისთვისა ზრუნავს და შრომობს. მაგრამ მათ შორის არიან იმისთანებიც, რომელნიც თავის სასარგებლოდ სხვას ამუშავენ. მაგალითად, ქიანქველებს ჰყავთ სამუშაო საქონელი—ბალახის ტილი. მეთევზე-არწივი ძალაუნებურად თეთრ-თავა-არწივისთვის თევზაობს; მაჩვი მელიასთვის საროსს აკეთებს; ზოგიერთი ფრინველისთვის ბინას ყურდგელი ამზადებს. ერთი სატყვით, ცხოველთა სამეფოშიაც ყველა თავისი ნაშრომით ვერა სარგებლობს და ყველა არა ძლებს თავისი სამართლიანი ნაღვაწით.

ცხოველთა სამეფოში ცხოვრება ასე მიმდინარეობს საუკუნოებით. ამ სამეფოში ყველა ზრუნავს, ყველა ცოდვილობს, ყველა თავისუფლად ცდილობს; მაგრამ ისიც უნდა ვსთქვათ, რომ ამ სამეფოში მარტო შეუბრალებელი ბრძოლა-ომი არ სწარმოებს. ამ სამეფოშიც არის წყნარი და მშვიდობიანი შრომაც: ცხოველები ერთმანეთს ეხმარებიან, თავისიანებს შეელოიან, როგორც, მაგალითად, ფუტკარი და ქიანქველები; მათ მარტო მტრები კი არა, მეგობრებიცა ჰყავთ. ზოგთან ბრძოლა და ომი აქვთ, ზოგთან მეგობრობა და თანხმობა. ერთი სიტყვით, ღირს, რომ ცხოველთა ცხოვრებას კაცმა უურადღება მიაქციოს, რადგან ამ ცხოვრებაში ბევრს იმისთანას წენიშნავს, რასაც ადამიანის ცხოვრებაშიც ვერ ვხედავთ.

1. რა არის უმთავრესი საზრუნავი ცხოველებისათვის? 2. რით მიემსგავსება ადამიანის ცხოვრება ცხოველთა ცხოვრებას? 3. გაიხსენეთ ის მოთხრობანი, რომელშიც ადამიანის და ცხოველების ურთიერთობა არის გამოხატული. 4. რა და რა მოთხრობაშია ნაამბობი, თუ როგორ უყვართ და ზრდიან ცხოველები თავის შვილებს. 5. გაიხსენეთ ის მოთხრობანი, რომელშიც ცხოველების ერთმანეთის დახმარება იხატება.

მცენარეთა შორის

სადილი უდაბნოში

ხრიოკ უდაბნო ქვეყანაში ერთი კაცი მიდიოდა. მზე ძალიან აცხუნებდა. საშინელი სიცხის გამო მგზავრს სული ეხუთებოდა; გახურებული ქვიშა ფეხის გულებსა სწვავდა. მას აუტანელი სიცხე ჭ წყურვილი აწუხებდა; მაგრამ აგერ დაინახა სახლი, რომლის გარშემოც ხეები იდგა; სიხარულით იქითკენ გაექანა და მასპინძელი ნახა. მასპინძელმა სტუმარი ხეების ჩრდილში მიიწვია და აქ გაუმასპინძლდა.

ღიღ ხეს თოთხმეტი საჟენი სიმაღლე ჰქონდა; მის წვერომდი რომ მისწვდომოდა, თუთხმეტ-თექვსმეტი კაცი უნდა ერთმანეთზე შემდგარიყო. ამ ხის ფოთოლს სავსე საჟენი სიგრძე ჰქონდა.

მასპინძელმა წყურვილის მოსაკლავად სტუმარს ჯერ საგრილებელი სასმელი მიაართვა, მერე მშვენიერი სადილი მოუშადა, საუკეთესო არაყი და ღვინო დააღვია და ტკბილი მურაბით პირი ჩააგემრიელებია.

სადილზე საუბარი გაიმართა.

— ამ უღაბნოში ქვიშის მეტი არაფერია: აქ არც ხეხილი ჩანს, არც ყანები; მაშ საიდან იშოვე ამისთანა საუცხოვო არაყი, ღვინო და მურაბა? — ჰკითხა სტუმარმა.

— რაც შენ დღეს მოგართყი, — უთხრა მასპინძელმა, — ყველაფერი ამ კოკოსის ხეების წყალობით მაქვს, ჩემ სახლს გარშემო რომ დგას. კოკოსის ხე მასმევს, მაქმევს და მაცმევს. ამ ხეზე ბავშვის თავის ოდენა კაკალი იზრდება. ამ კაკალში გულს გარდა გემრიელი წვენიც არის. შენ რომ წელან საგრილებელ სასმელს აქებდი, ეგ ის წვენია: კაკალი რომ დამწიფდება, ეს წვენი რძედ გადაიქცევა. სადილად ეს რძე მოგართყი. ამ ხის ნორჩ ფოთლებსა ვკრეფ და სალათას ვამზადებ; ეს სალათა სადილად მოგართყი, და შენ მადიანად შეექცევი. ამ ხის კანს დავსერავ ხოლმე, იქიდან წვენი გამოდის; ამ წვენისაგან საუცხოვო ღვინოს ვაყენებ.

არაყსაც ამ წვენისაგან ვაკეთებ. ხის წვენს ორთქლად ვაქცევ და შაქარს ვაკეთებ. შაქარში კაკლის გულსა ვხარშავ და გემრიელი მურაბა გამოდის. როცა კაკლის გული ჯერ კიდევ უმწიფარია, ფაფასა ჰგავს; სადილად ეს ფაფაც მოგერთვა. როცა კაკალი მწიფდება, მის გულს გამოვწურავ და ზეთს ვაყენებ. ეს ზეთიც საქმელში იხმარება. ბნელ ღამეებში ამ ზეთით ჩემს ოჯახს ვანათებ. ზეთისგანვე ვაკეთებ მშვენიერ კოკოსის საპონს.

ჩემი სახლის ქურქელი კოკოსის კაკლის ნაქუქისაგან არის გაკეთებული. საწერ ქალაღსაც ამ ხის ფოთლებისაგან ვამზადებ. მელანი ამ ხის ნახერხისაგან მაქვს. ხის ფოთლებს ძაფად ვართავ, და ამ ძაფისაგან არის მოქსოვილი მთელი ჩემი ტანისამოსი.

კაკალს გარშემო ღინღლი აქვს; ამ ღინღლისაგან ბაწარსა და სხვილ თოკებს ვკრებ. ღინღლს ვაძეძინებ და ლოგინს ვუდებ. სახლიც კი ამ ხის ფოთლებითა მაქვს დახურული. ამ ხეებს გარდა, არაფერი მბაღია, მაგრამ ისინი ყველაფერს მაძლევენ, რაც ჩემთვის საჭიროა.

მცენარეთა სარგებლობა

ჩვენს ქვეყანაში კოკოსის ხე არ იზრდება. ჩვენ არა გვაქვს ამისთანა ხე, მარტო ერთმა რომ იმდენის. მოცემა შეიძლოს, რამდენსაც კოკოსის ხე იძლევა. მაგრამ ნუ შეგვშურდება უღაბნოს

მცხოვრების ბელი. ჩვენი ქვეყნის მცენარენიც ჩვენი მეგობრები არიან და უთვალავ სარგებლობას გვაძლევენ.

ზოგიერთი მცენარის ნაყოფსა ვჰამთ, მაგალითად: ვაშლს, მსხალს, ბალს და სხ.; ზოგი თავისი ყვავილებით გვიტკობს ყნოსვასა და გემოვნებასაც, მაგალითად: ვარდი, ია, ყურძენი და სხ... ზოგის თესლით ვსარგებლობთ, მაგალითად: პური, ქერი, სიმინდი, ლომი და საზოგადოთ საპურე მცენარენი; კანაფის სელის ღ მზესუმზირის თესლისაგან კეთდება სხვადასხვანაირი ზეთი; ზოგის თესლის გული იხმარება საკმელად, მაგალითად: ნიგოზი, თხილი, საგო; ზოგის ფოთლებს ვხმარობთ, როგორც, მაგალითად: კომბოსტო, პიტნა, ჩაის მცენარე და სხ.; ზოგი გვაძლევს თავის წვეწვს, მაგალითად: შაქრის ლერწამი, ჰარხალი, რომლის წვეწვისაგანაც შაქარს აკეთებენ; ზოგი გვაძლევს ძირებს, მაგალითად: სტაფილო, ჰარხალი, თაღამი და სხ.; ზოგი მთელად ჩვენი საკმელია, მაგალითად: სოკოები.

იმაზე ნულარას ვიტყვით, რომ მცენარისაგან მზადდება ათასნაირი წამალი. ამისთანა მცენარეთა რიცხვი აუარებელია.

მცენარეებს ადამიანი მარტო საკმელად კი არა ხმარობს, არა, მათგან ტანისამოსსაც ამზადებს; ამისთანა მცენარეა: სელი, კანაფი, ბამბის ბუჩქი და სხ.; ბევრი მცენარე საღებავს გვაძლევს, რითაც იღებება ჩითები, მაულები, და სხვა მატერიები და ნაქსოვები.

საკმელსა და სასმელს გარდა, მცენარე იძლევა მასალას შენობისა, ნაგებისა, გემებისა, სახლის ავეჯისა და ათასი სხვა ნივთისათვის; მცენარისაგან კეთდება საწერი ქაღალდი, მელანი და სხ. მაგრამ ყველა ზემო ჩამოთვლილ სარგებლობაზე მცენარეებს სხვა უფრო დიდი სარგებლობაც მოაქვს.

მცენარე ჰაერსა სწუმენდს. ეს რომ ასე არ იყოს, ვერც ცხოველი და ვერც ადამიანი ვერ იცოცხლებდა. ჰაერიდან მცენარე სწოვს ნახშირ-სიმჟავეს, რაც ადამიანისა და ცხოველებისთვის მავნებელია, და ჰაერს უბრუნებს წმინდა მჟავადს, ურომლისოდაც ვერც ერთი ცხოველი ვერ იცოცხლებდა. მცენარე განუწყვეტლად ასუფთავებს ჰაერს, რომელიც ცხოველთა სუნთქვით ფუქდება: ცხოველები ამის წინააღმდეგ იქცევიან: ჰაერს რომ ჩაისუნთქავენ, მის ნაწილს მჟავადს თავისთვის იტოვებენ და ნახშირ-სიმჟავეს ამოისუნთქავენ; ეს ნახშირ-სიმჟავე მცენარეთათვის საჭიროა.

მცენარე არათუ მარტო აღამიანს, ყველა ცხოველს ასაზრდოებს. ზოგი ცხოველი პირდაპირ მცენარით იკვებება; ზოგი იმ ცხოველის ხორციით იკვებება, რამელიც მცენარით სარზდოობს. ლომი რომ პატარა შვლის ხორცს ჰყლაპავს, ეს შველი მცენარით არის გაზრდილი; არწივი რომ ყურდგელს იტაცებს, ეს ყურდგელი ნორჩი მცენარეების კანით, ფოთლებითა და ქორთა ყლორტებით იკვებება; მელა რომ ქათმის ხორცს შეეჭყევა, ეს გემრიელი ხორცი მცენარეთა მარცვლების მონელებით არის. ხარი და ძროხა გვაძლევენ გემრიელ ხორცს და ეს ხორცი გაჩნდა ბალახისა და თივის წყალობით; სპილოს ეშვების ფოლადივით მაგარი ძვალი გაჩნდა ბრინჯის ფოთლებისა და ბალახის წყალობით, რომლითაც სპილო იკვებება; ფუტყარი აკეთებს თაფლს, და იგია მცენარეების ყვავილებში ჩამდგარი წვენი; აბრეშუმის კია გვირთავს აბრეშუმის ქსელს, მაგრამ მასალა, რისგანაც აბრეშუმის ქსელი კეთდება, თუთის ფოთლებია.

ახლა ისიცა ვსთქვათ, თუ მცენარე რამდენად აღამაზებს ღ აკეკლუცებს ქვეყანას! მცენარეა შემზოსველი, გამამშვენიერებელი ღ სულის ჩამდგმელი უსიცოცხლო ქვებისა, თიხისა, ქვიშისა და საზოგადოთ იმ მკედარი ნივთიერებისა, რომლისაგანაც დედამიწისქერქი შესდგება.

ვინც ქვიშიანსა და ქვიან უდაბნოში ყოფილა, სადაც ასისა და ათასი ვერსის სივრცეზე ვერც ერთს ხეს ვერ ნახავს, ვერც ერთს ბუჩქს, ვერც ერთს ღერო ბალახს, და მერე შევა ბედნიერს ქვეყანაში, სადაც მთა და ველი ათასნაირი მცენარით არის შემკობილი, გადახედავს ზღვასავით მღელვარე ყანებს, ყვავილებით აქრელებულ ველებს, ჩრდილოვან ქალებს, სადაც სურნელება ღ სიგრილე სულისა და გულს გვიტკობს,—ის უნებლიეთ შემოქმედს მადლობას შესწირავს, რომ ქვეყანა ასე საკვირველად საუცხოვო სამოსლით მორთულია და შემკობილი.

როგორ შრომობენ მოსწავლენი საზოგადო სარკებლობისათვის

მრთს ქვეყანაში ხალხმა ტყეები სულ გაკათა. და იცით რა მოხდა? ურყეო ადგილებში გაზაფხულზე თოვლი უცებ დადნა. თოვლის წყალმა ადვილად ჩამორეცხა შავი მიწა და თიხა, დატოვა

მხოლოდ ქვიშა. დადგა გვალვა; დღდამიწა გამოშრა და გამოიფიტა. უწინ ამ ქვეყანაში უხვი მოსავალი იცოდა; მინდვრად მრავალი შინაური პირუტყვი იყვებებოდა. მცხოვრებნი მაძღარნი და კმაყოფილნი იყვნენ. ახლა კი, წვიმისა და თოვლის წყალმა რომ დედამიწის სიმსუქნე ჩარეცხა, სახნავ-სათესნა კაი მოსავალი აღარ მისცა, საძოვარზე ბალახი ნაკლებად გაიზარდა; ამის გამო შინაური პირუტყვის რიცხვმა იკლო, ხალხი გაღარიბდა. სანამ ამ ქვეყანაში ტყეები იყო, თოვლი ნელ-ნელა დნებოდა; თოვლს მზისაგან ტყე იფარავდა; თოვლის წყალს ხეების ფესვები და ხავსი იჭერდა. წყალი ტყიდან მართალია, ნელ-ნელა მოჩქრიალობდა, მაგრამ ეს მოძრაობა მთელ ზაფხულს არ შეჩერებულა; ამიტომაც ზაფხულში ნაკადულები და რუები არა შრებოდა; ამის გამო დიდრონ მდინარეებში ზაფხულობით წყალი ბლომად იყო, და საქონლით დატვირთული გემები და დიდრონი ნავეები აქ თავისუფლად დაცურავდა. ახლა კი, ტყეები რომ გაკაფეს, თოვლი უცებ დადნა, რადგან მზის სხივებისაგან მას აღარაფერი იკავდა. წყალი მდინარეებისაკენ დაექანა, რადგან გზაზე აღარაფერი აჩერებდა. გაზაფხულზე ნაკადულები და ხეები წყლით აივსო. დაიწყო წყალდიდობა; მაგრამ გავიდა ცოტაოდენი დრო, წყალმა უცებ იკლო, ნაკადულები და ხეები დაშრა და დიდრონი მდინარეები ისე დაპატარავდა, რომ გემითა და დიდი ნავით საქონლის წაღებ-წამოღება შეუძლებელი შეიქნა. საქონელი ცოტ-ცოტა მიჰქონდათ; შემცირდა ვაჭრობა, ხალხს სამუშაო შემოაკლდა. მაშინ კი მიხვდა ხალხი, თუ რა სარგებლობა მოჰქონდა ტყეს და რა ზარალი მიაყენა ტყის გაკაფვამ. დაიწყო ხალხმა ტყის გაშენება, სადაც ეს საჭირო იყო. ამ საქმეს, სხვათა შორის, ხელი მოჰკიდეს მოსწავლეებმაც. წელიწადში ერთ დღეს თითოეული მოსწავლისათვის სავალდებულო გახადეს, დაერგო ერთი ან რამდენიმე ხე. ამ დღეს ტყის დღესასწაულს ეძახიან. ეს დღესასწაული მოდის ხოლმე გაზაფხულზე და მოგვაგონებს სული წმიდის მოფენის დღესასწაულს. მაგრამ ჩვენ ამ დღეს ხეებს ვკაფავთ, იქ კი რგვენ. ყმა-წვილებს ძალიან უყვართ ეს ტყის დღესასწაული. დილიდანვე იკრიბებიან სასწავლებელში; აქ ისინი შკოლის მახლობლად ან გზის ნაპირებზე სთხრიან პატარა ორმოებსა და რგვენ ბუჩქებსა და ხეებს. სადილს შემდეგ ისევ სასწავლებელში იკრიბებიან. აქ მასწავლებელი

უხსნის მათ, რა სარგებლობა მოაქვს ხეებს; ყმაწვილები კი ყვავილებისა და ხეების შესახებ ლექსებს გალობენ. როცა დარგვას მორჩებიან, ყმაწვილები თავის შორის მზრუნველებს ირჩევენ, რომელთაც დარგულ ხეებს ყური უნდა უგდონ, რომ ისინი არათერამა წაახდინოს.

მრავალი მილიონი ხე დაირგო ყმაწვილების ხელით ამ ქვეყანაში. მათის წყალობით უტყეო ქვეყანა ტყით შეიმოსა. ამ ტყეების გაშენებას დიდი სარგებლობაც მოჰყვა: ტყე იცავს ქვეყანას ქარის მოტანილი სილისაგან: აჩერებს ამ სილას. ვისაც ზღვის ახლო უტყეო ქვეყანა უნახავს, მან კარგად იცის, თუ რა შავნებელია ამ ქვეყნის ნიადაგისათვის სილა და ქარი. ზღვა აგროვებს ნაპირებზე სილას; ამ სილას ქარი იტაცებს და მახლობელ უტყეო ქვეყანაში გადააქვს. თუ ქარს გზაზე ტყე არ დახვდა, ის თავისუფლად გადაიტანს დიდძალ სილას და მოჰფენს, მით მინდვრებს, სახნავენს და თვით სოფელსაც. მაგრამ საკმარაა გაშენდეს ტყე, რომ სილით მოფენა მოისპოს. ტყე ქარსა და სილას დიდ წინააღმდეგობას უწევს. ხეები ქვეყანას მტრისაგან სალდათებივით იცავენ.

ცხოველების კანონები

I

პრსებობისათვის საბრძოლველად ცხოველები და მცენარეები ვინ შემოსა? საიდან შეიძინეს მათ სხვადასხვა საბრძოლველი და მოსაგერებელი იარაღი? როგორ შეიძინეს ცხოველებმა „მუარველი ფერი“? როგორ გაჩნდა ბრწყინვალე და კეკლუცი ყვავილების ფოთლები? როგორ გაჩნდა ეკლიანი მცენარე, შხამიანი ბალახი, კლანჭებიანი ნაყოფი?

ამ კითხვებზე სხვადასხვა პასუხს იძლევიან, მაგრამ ყველაზე უფრო სწორ პასუხად ის ითვლება, რომელიც მოგვცა დიდებულმა მეცნიერმა ჩარლზ დარვინმა. მაშ ყური დაუუგდოთ, რას გვეუბნება ეს მეცნიერი. დავიწყოთ სულ უბრალოდ, ეს უფრო გასაგები იქნება. ვსთქვათ, ერთს რომელსამე ქვეყანაში ძუძუს-მაწოვარი ცხოველი ძალიან გამრავლდა; საკმელი აღარ ეყოთ. უნდა როგორმე თავი დაადწიონ საშინელ უბედურებას; შიშშილი რომ თავიდან აიცილიონ, ცხოველების ერთმა ნაწილმა შეჩვეული ბინა უნდა მია-

ტოვოს და ჩრდილოეთისაკენ მიიწიოს. მაგრამ აქ იმათ ახალი განსაცდელი ხვდებათ. ჩრდილოეთი ცივი ქვეყანაა; ყინვა და სიცივე აქ ხანდახან მეტად სასტიკია. გადმოსახლებულნი კი მიჩვეულნი არიან უფრო თბილ ჰავას. სიცივემ ისინი ძალიან შეაწუხა. მათმა რიცხვმა თანდათან იკლო: ყინვა ბევრმა ვერ აიტანა და მოკვდა. მაგრამ ყველა არ დახოცილა: წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩრდილოეთში არც ერთი ცხოველი არ იქნებოდა. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ იქ ახლა მრავალი ცხოველია. მაშ რომელი გადარჩა სიკვდილს? რასაკვირველია, ის, რომელმაც ცხოვრების ახალი პირობების შეგუება მოახერხა. სადაც ძალიანა ცივა, იქ თბილი ბეწვიანი ქურქი საიმედო სახსარია, რომ ცხოველმა სიკვდილისაგან თავი დაიკვას. გადმოსახლებულთა რიცხვში ალბათ ბევრნაირნი იქნებოდნენ: ზოგი მათგანი სქელი და თბილი ბეწვით იქნებოდა შემოსილი, ზოგს ბეწვი ნაკლები ექნებოდა. აი, სწორედ პირველნი იყვნენ ის ბედნიერნი, რომელნიც სიკვდილს გადურჩენ. სქელ ბეწვიანმა მშობლებმა სქელ ბეწვიანი შვილები დასტოვეს. მაგრამ ამათშიაც ბევრს საკმაო თბილი ქურქი არ ექნებოდა. ცხადია, სიცივე უფრო მეტად იმათ შეაწუხებდა, ვისაც თხელი და მოკლე ბეწვიანი ქურქი ჰქონდა, ვიდრე უფრო თბილ და ხშირ-ბეწვიანებს. ცხადია, რომ ეს უკანასკნელნი უფრო დიდხანს იცოცხლებდნენ და შთამომავლობასაც მეტს დასტოვებდნენ, ვიდრე პირველნი. ამ გვარად, წლითწლოვით გადმოსახლებულთა შორის მრავლდებოდნენ უფრო სქელ და თბილ-ბეწვიანი ცხოველნი; ხოლო თხელ-ბეწვიანთა რიცხვი თანდათან კლებულობდა. საქმე ისე მიდიოდა, თითქო რაღაც უხილავი და ძლიერი ხელი არჩევდა: „შენ რჩეული ხარ, იცხოვრე და გამრავლდი; შენ არ ვარგინარ, აქ ადგილი არა გაქვს, ცოცხლების სიიდან უნდა ამოიშალოო“. მართლაც, თხელ-ბეწვიანი, ცივი ჰავის ვერ-ამტანი, კვდებოდა; ხოლო ხშირ ბეწვიანი თამამდებოდა და მრავლდებოდა. როცა მრავალმა საუკუნემ გაიარა და ამ დროის განმავლობაში რამდენიმე ასი შთამომავლობა ერთი მეორეს გაჰყვა, მაშინ ჩრდილოეთში დარჩენ უმთავრესად ის ძუძუს-მაწოვარნი ცხოველნი, რომელთაც ჩვენ გრძელბეწვიანს ვეძახით. ამგვარად, არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ცივ ქვეყანაში დასაბამიდანვე უცხოვრიად გრძელბეწვიან ნადირებს; არც ის უნდა გვეგონოს, ვითომც ეს გრძელი

ბეწვი ამ ნადირებს გაჩენისთანავე თან დაჰყვათ. არა, უწინ ისინი თითქმის არაფრით განსხვავდებოდნენ თავის მოძმეთაგან, რომელნიც ახლა თბილ ქვეყანაში ცხოვრობენ; გრძელი ბეწვის გაჩენა მაშინ დაიწყო, როცა ეს ნადირი ბედმა ჩრდილოეთისაკენ გადმოტყუარცნა, როცა საჭირო შეიქნა მისთვის თბილი ქურქის შექმნა,—ქურქი უცებ არ შექმნილა, არამედ თანდათანობით, საუკუნოებით, შეუმჩნევლად. როგორ „დაიწყო ეგ შექმნა“—ეს ზევით მოვიხსენეთ; თხელ-ბეწვიანი ილუპებოდა, ხოლო სქელ-ბეწვიანი მრავლდებოდა.

II

ავიღოთ მეორე მაგალითი. ქვიშიანსა და ქვიან ვაკეზე ცხოვრობენ ხვლიკები, რომელნიც თავისი საცხოვრებელი ადგილის ფერს ითვისებენ. ვინ მისცა მათ ასეთი გამოსადეგი და მოხერხებული სამოსელი? რასაკვირველია, თვითონ ისინი ამას თავისით ვერ იშოვნინდნენ. ვის გაუგონია, რომ ცხოველმა ისეთი ფერის სამოსელი ჩაიცვას, როგორიც თვითონ უნდა? ამისთანა სისულელეს არავინ დაიჯერებს. თავის ნებაზე სამოსელის გამოცვლა არც ფრინველს, არც ხვლიკს, არც სხვა ცხოველს არ შეუძლიან. თვითონ ბუნება მოსავს თავის შეილებს ან ასე, ან ისე—ადგილისა ღ ღროის შესაფერად.

როგორ მოქმედობს ბუნება ამ შემთხვევაში—ამას ახლავე დავინახავთ.

ქვიანსა და ქვიშიანს ვაკეებზე, საფიქრებელია, რომ ოდესმე უნდა ყოფილიყო ყოველნაირი ფრინველი და ხვლიკი. მათი სამოსელი სხვადასხვანაირი იქნებოდა: ზოგის სამოსელი უფრო თვალსაჩინო იქნებოდა, ზოგის ნაკლები. არც ერთსა და არც მეორეს მტაცებელი ფრინველი და ნადირი არ დაინდობდა. განსაკუთრებით, შეწუხებული იქნებოდნენ უმწეო და დაუდევნელი შეილები. ვინ შეიქნებოდა ამათგან მტაცებლების ხშირი მსხვერპლი? რასაკვირველია, ის, რომელსაც უფრო ხშირად დაინახავდა მტაცებელი, ე. ი. რომელსაც უფრო თვალსაჩინო ბუმბული და ქერცლი ექნებოდა. მაშასადამე, ყოველ წელიწადს რიცხვი თვალსაჩინო ფრინველებისა და ხვლიკებისა უნდა შემცირებულიყო. მრავლდებოდნენ თვალსაჩინო ცხოველებიც და ისინიც, რომელნიც ფერით ქვასა და ქვიშას მიემსგავსებოდნენ; მაგრამ უკანასკნელთა რიცხვი მეტი გადურჩებოდა

სიკვდილს, ვიდრე პირველნი. ერთი სიტყვით, ვისი სამოსელიც ნაკლებ შესამჩნევი იყო, ისინი უფრო ადვილად ემალებოდნენ მტერს; სჩანს, აქაც ყოფილან რჩეულნი, რომელნიც მეტს ცოცხლობდნენ და თავის შემდეგ მეტს შთამომავლობას სტოვებდნენ. აქაც იმას ვხედავთ, რაც დავინახეთ ძუძუს-მწოვარ ცხოველების მაგალითზე, რომელნიც გაჭირვების გამო ჩრდილოეთს გადასახლდნენ; აქაც დიდი ხნის განმავლობაში არჩევანი სწარმოებდა: ზოგი თანდათან ისპობოდა, ზოგის რიცხვი მრავლდებოდა. შეუფერებელნი ისპობოდნენ. შეუფერებელნი ისინი იყვენ, ვისი სამოსელი ცხადად სჩანდა ქვიშასა და ქვებში, ხოლო შეფერებული იყვენ ის ფრინველები და ხელიკები, რომელთა საშოსელიც თავისი ფერით არ განსხვავდებოდა ქვიშისა და ქვის ფერისაგან. ამ შემთხვევაში არჩევანი მოხდა მტაცებლების წყალობით: მტაცებლები სპობდნენ ქვიშიანს ვაკეზე ადვილად დასანახ ცხოველებს და სტოვებდნენ ცოცხალს ძნელად დასანახს. მტაცებლები ასე იმიტომაც კი არ იქცეოდნენ, რომ ძნელად დასანახი ცხოველები მოსწონდათ და სასიკვდილოდ არ ემეტებოდათ, — არა, სრულიად არა: ისინი ადვილათ ვერ ამჩნევდნენ ამათ და ამის გამო ხელს ვერ ახლებდნენ.

ეს შეგუება სწარმოებდა საუკუნოებით, და საქმე იმით დაბოლოვდა, რომ ქვიშიანი ადგილების მცხოვრებლებათ თანდათან დარჩენ ქვიშის ფერის ბუმბულის მქონებელი ფრინველები და ამავე ფერის ხელიკები. ამგვარადვე გაუჩნდა თეთრი სამოსელი ცივი ჩრდილოეთის ცხოველებს, მწვანე ფერისა — ზუღამ-მწვანე ტყის ცხოველებს, რუხი ფერი — ბევრს ბინდისა და ლამის ცხოველებსა და სხ.

III

მცენარეებსაც სწორედ ამ სახით გაუჩნდათ არსებობისათვის ყოველნაირი საბრძოლველი იარაღი: ვნახოთ, მაგალითად, როგორ განჩნდა ყვავილების სხვადასხვანაირი ბრწყინვალე და მშვენიერი ფოთლები. ესთქვათ, მინდორში ვართ. მინდორი მოფენილია მრავალნაირი ყვავილიანი მცენარით. მათი ყვავილი მაინცა და მაინც თავისი სილამაზით ჩვენს კურადლებას არ იქცევს; მიმზიდველი მათ ძალიან ცოტა-რამ აქვთ. მაგრამ ამათში არის რამდენიმე, რომელიც სხვებზე უფრო ლამაზია. მინდორში დანაყარდობენ კრაზანები, პეპ-

ლები, ფუტკრები, ბუნანკლები და ამ ყვავილებიდან თავისი საზრდო მიაქვთ.

ლამაზი ყვავილები მწერებს უფრო იზიდავს, ამიტომაც ყველა მწერი ამ ყვავილებს უფრო ეტანება, უფრო ხშირად ესტუმრება; ჩვენ ვიცით, რომ მწერებს ერთი ყვავილიდან მეორეზე ყვავილის მტვერი გადააქვთ და მტვის გადატანა ხომ მცენარეთათვის ძალიან სასარგებლოა. გაივლის ზაფხული. მინდორში ყვავილი აღარა სჩანს. ყვავილის მაგიერ მცენარეების ღეროებზე ვხედავთ თესლიან ნაყოფს. ახლა თქვენ რას ფიქრობთ, რომელ მცენარეზე უფრო მეტი სხვილ-თესლიანი ნაყოფი იქნება—მათზე, რომელთაც წვრილი და შეუძინეველი ყვავილი ჰქონდათ, თუ მათზე, რომელთაც მოზდილი ლამაზი და ადვილად დასანახი ყვავილი? რასაკვირველია, ამ უკანასკნელებზე. ასე რატომ მოხდა? მიტომ, რომ მწერები ამ ყვავილებს უფრო ხშირად ესტუმრებოდნენ ხოლმე. დადგება ახალი გაზაფხული, და ჩენი მინდორი ისევ ყვავილებით შეიმოსება; ახლა ლამაზი ყვავილი უფრო მეტი იქნება, ვიდრე წინა გაზაფხულს იყო, რადგან მწერების შემწეობით ლამაზი ყვავილი მეტი გამოინასკვა და ამ ყვავილებმა მეტი საუკეთესო ნაყოფი და თესლი გაიკეთეს. ახლა ამ ლამაზ ყვავილებში, ცხადია, ულამაზესიც იქნებოდა; მწერები ამათ უფრო ხშირად ესტუმრებოდნენ და მომავალ გაზაფხულს (ჩვენის ანგარიშით მესამე გაზაფხულს) გამრავლდებოდა მეტი ულამაზესი ყვავილი. ასე თანდათანობით უფრო ლამაზ-ყვავილიანი მცენარენი გამრავლდებოდა, ხოლო ნაკლებ ლამაზ-ყვავილიანი მცენარენი თანდათან შემცირდებოდა. კიდევ არჩევანი მოხდა! მრავალს გაჩენილ მცენარეთაგან დარჩა მცირე რიცხვი რჩეულთა. ამ შემთხვევაში რჩეულთა რიცხვში ის მცენარენი მოხვდნენ, რომელთაც უფრო ლამაზი ყვავილი ჰქონდათ. აქიდან ის დასკვნა შეიძლება გამოვიყვანოთ, რომ იყო დრო, როცა ლამაზ-ყვავილიანი მცენარენი ქვეყანაზე იშვიათად მოიძებნებოდა და, რომ ეს ლამაზ-ყვავილიანი მცენარენი, გაჩნდნენ არა ვისიმე თილისმობით, არამედ თანდათანობით; ამასთან სილამაზე ყვავილებს ემატებოდა თანდათანობით და არა უცებ. მწერების მუშაობა შეუძინეველი იყო, და ყვავილების გადაგვარებაც და გალამაზებაც შეუძინეველად სწარმოებდა.

IV

ბი, ასე მიმდინარეობს ქვეყანაზე ცხოვრება. ყველა ღვთისაგან გაჩენილი ცოცხალი არსება დედამიწაზე ერთსა და იმავე სურვილით არის გასსქვალული—ეს სურვილი სიცოცხლის წყურვილია. მაგრამ სიცოცხლის უფლება დიდი შრომით უნდა შეიძინოს, რადგან ეს სურვილი მრავალს აქვს, ხოლო ადგილი და საზღო მცირე რიცხვისათვის არის მომზადებული. აქიდან წარმოსდგება ბრძოლა არსებობისათვის. ებრძვის ძლიერი უძლოურს, ტოლი—ტოლს, ებრძვის მტაცებელი თავის მსხვერპლს, ერთი გვარის ცხოველნი ებრძვიან მეორე გვარისას, ებრძვიან ღვიძლ ძმებსაც; ებრძვის მცენარე ცხოველს და ცდილობს, როგორმე თავიდან მოიცილოს, ებრძვის მცენარეს საზრდოს, ჰაერის, სინათლისა და სითბოსათვის; ებრძვიან მცენარეთა და ცხოველთა სამეფონი ბუნების სასტიკსა და შეუბრალებელ ძალებს—სიცივესა და ყინვას, მებსა და ქარიშხალს. დედამიწის ზურგზე ყოველ წამს მილიონობით სწარმოებს ომი. ომებში არ ისმის არც სამხედრო მოწოდება, არც ზარბაზნის ქუხილი, არც ნალარისა და დაფის ხმა; შეიძლება იშვიათად გაიგონო ტყესა ან მინდორში ნადირის საზარელი ღრიალი ან მისი მსხვერპლის სიკვდილის წინ უკანასკნელი ამოკენესა; უმეტესად-კი, როგორც გამარჯვება, ისე დამარცხება მათ შორის ჩუმია, შეუმჩნეველი, წყნარი, როგორც ჩვეულებრივი, აუცდენელი და საჭირო. ვინც ამ ბრძოლისათვის უკეთესად არის შეიარაღებული, მას ეძლევა სიცოცხლის უფლება; ვინც საომრად ვერ მოეწყო, ვერ შეეგუა გარემოებას, ის ბრძოლის ველს უნდა მოსცილდეს და ადგილი უფრო ბედნიერ მებრძოლს დაუთმოს.

V

მთელს დედამიწაზე ყოველ წამს რალაც არჩევანი სწარმოებს: ერთი რჩება, მეორე იღუპება. ეს არის მცენარეთა და ცხოველთა ცხოვრების კანონი. ამ კანონს ვერაფერს ასცდება, მის ძალას ვერაფერს გაექცევა. მცენარე, რომელიც გვალვისაგან თავს ვერ დაიცავს, კვდება; ცხოველი, რომელიც აგრეთვე საშინელი სიცივისაგან თავს ვერ იცავს, იღუპება. ვისი ბრალია ეს? ბრალს ვერაფერს დავდებთ.

ასეთი ყოფილა ქვეყანა: ყველაფერი აქ მომართულ მანქანასავით სწარმოებს, ბუნების აუცდენელი კანონების თანახმად. ვის შესჩივლებ ამას? ვერავის. და არც არავინ უნდა იჩიელოს, არამედ ყველამ უნდა შეგნებულად ისარგებლოს ამ გაკვეთილებით, რომელსაც თვითონ ცხოვრება გვაძლევს. და, აი ჭრთი ამ გაკვეთილთაგანი, რომელიც შეითვისეს ზოგიერთი გვარის ცხოველებმა: ცალკე ცხოვრება, როცა გარშემო მტერთან ბრძოლა გჭირდება, უფრო ძნელია, ვიდრე საზოგადოებაში ცხოვრება. საზოგადოება—საიმედო ძალაა, საზოგადოება კარგი შკოლაა, სადაც სულით გამხნევდები და ქუთავონებასაც შეიძენ. ეს კარგად ესმით ზოგიერთი გვარის ცხოველებს; ამიტომ ისინი არც ცალ-ცალკე ცხოვრობენ, არც ოჯახობით; ისინი მეგობრულ საზოგადოებად ცხოვრობენ. ამ საზოგადოების წევრნი შრომასა, ღებინასა და ქირში ამხანაგები არიან. ერთად იშენებენ საცხოვრებელ ბინას, ერთად ეძებენ საზრდოს, ერთად ებრძვიან მტერს, ერთად ითმენენ ნაკლებულეზასა და მწუხარებას; ცდილობენ, უბედურებაში ერთმანეთს მოეხმარონ, უშველონ და სუსტი მტერს არ დააჩაგვრინონ. რაკი გაჭირვებამ ერთად ცხოვრება არგუნათ, ესენი ერთმანეთს ეთვისებიან, ერთმანეთი უყვართ და ამხანაგობა ბედნიერებად მიაჩნიათ. მეგობრობა, ერთმანეთის დახმარება და სიყვარული—ეს ის სიყვარულია, რომელიც ზოგჯერ ამხანაგს აიძულებს ამხანაგისთვის სასიკვდილოდ თავი გამოიძეტოს, ეს არის საუკეთესო საშუალება, რომ ყოველი სულდგმული ცხოვრების დაბრკოლებას გაუშკლავდეს.

VI

ამგვარად, თვითონ ცხოვრებას დაუცხრომელის ბრძოლის კანონის წინააღმდეგ წამოუყენებია კანონი ამხანაგობისა, მეგობრობისა და თავგანწირული სიყვარულისა. მცენარეთა სამეფოში ამ კანონს საფუძველი არ აქვს; ცხოველთა სამეფოში იშვიათია; ხოლო, რაკი შეეხება ადამიანებს, ამათ აქამდი უნდა შეეგნოთ და მიმხვდარიყვნენ, რომ გონიერ არსებას არ შეშვენის, იხმაროს არსებობის ბრძოლაში ის საშუალება, რითაც ცხოველთა უმეტესი ნაწილი სარგებლობს. არსებობისათვის ბრძოლა ადამიანსაც სჭირდება—ამას ლაპარაკი არ უნდა. სამწუხაროა მხოლოდ, რომ აქამდი ზოგს ეს ბრძოლა

ისე ესმის, თითქო ადამიანი ადამიანის მტერი უნდა იყოს და მტაცებელ მხეცს ემსგავსებოდეს. არა, ეს ბრძოლა სულ სხვანაირი უნდა იყოს—ეს ბრძოლა უნდა იყოს მიმართული ბუნების მავნებელ ძალებისა, სიღარიბისა, ადამიანის ბიწიერებისა და განსაკუთრებით უმეცრების წინააღმდეგ.

უსიცოცხლო ბუნება.

ნ ი ა დ ა გ ი

საყანეთა და საბოსტნეთ დამზადებული მიწა დაშლილი და ფხვიერია; ხელში რომ გასრისო, ცოტათი თითებს გაგიფხუბაქნის. ამგვარ მიწაში უთუოდ ყოველთვის არეულია მომსხო და წვრილი ქვიშა ანუ სილა. ამ მიწას მოშავო, ყვითელი და რუხი ფერი აქვს. ეს არის ნიადაგი.

ნიადაგი შესდგება თიხისა, სილისა, კირისა ჭ დამპალასაგან; დამპალა-კი მცენარეთა და ცხოველთა ნაშთებისაგან. ნიადაგში აგრეთვე არეულია მარილი, რკინა და სხვა მრავალი მინერალი და ლითონი.

ყოველგვარი მცენარე ერთსა და იმავე ნიადაგზე არ ხარობს. რატომ? იმიტომ, რომ ყოველ მცენარეს თავისებური საზრდო ექვირება. საზრდო კი სხვადასხვანაირია. მცენარე საზრდოობს იმით, რასაც იგი თავისი ძირებით მიწიდან ამოსწოვს. თუ ნიადაგში მცენარემ ვერ იშოვნა რაც ეჭირვება, გახმება, შიმშილით მოკვდება.

ზოგ მცენარეს უთუოდ ქვიშიანი მიწა უნდა ჰქონდეს და მხოლოდ ამაზე შეუძლია გახარება და ზრდა; სილიანს ნიადაგში წყალი ადვილად გადის და წვიმის შემდეგ ჩქარა შრება. სილა პაწაწა ქვის ნამცეცებისაგან შესდგება, თუ გამუდმებული სიცხე დადგა, სილა გაშრება, და ქარი მას აქით-იქით ფანტავს.

ზოგს მცენარეს თიხიანი მიწა ეჭირვება, (ე. ი. ისეთი მიწა, რომელსაც წითიხა სჭარბობს). თიხიანი მიწა, ბევრს წყალს იზიდავს და ამიტომ ყოველთვის ნოტიოა და, თითქო წებოიანი; წყალს არაოდეს არ გაუშვებს და რასაც არ შეისვამს, უთუოდ ზევით მოიგდებს და ჭაობებს და ტბებს აჩენს. გვალვის დროს თიხიანი მიწა გვიანამდე არა შრება და როცა გაშრება, სქდება და მცენარეთა ძირებსაც გლეჯს.

თიხიანსა და სილიანს ნიადაგზე უკეთესი ის ნიადაგია, რომელშიც ზომიერად არის არეული თიხა და სილა. იმ ნიადაგს, რომელშიც სილა სქარბობს, სილნარი ჰქვია.

ზოგს მცენარეს კი უთუოდ შავი მიწა უნდა. შავ მიწას მიტომ ეძახიან, რომ მას დამპალა ბევრი ურევია. დამპალა შავია და მიწასაც აშავებს. შავი მიწის ნიადაგი ბევრ წყალს ისევს და ისე ჩქარა არა შრება, როგორც სილნარი და ისე არა სქდება, როგორც თიხნარი; მასზე არ ჩნდება ქაობები, ხოლო წყალს ზომიერად ღებულობს და თავის სიღრმეში დიდხანს ინახავს. შავი მიწის ნიადაგში მცენარეები ადვილად იღვამს ფესვებს. ეს ნიადაგი მეტად ნაყოფიერია; მცენარე შიგ მრავალ საზრდოს შიულობს და ცივ ამინდში ფესვები და ძირები თბილად აქვს: დამპალა იგივე ნაკელია და ნაკელში ხომ სითბო გამოუღეველია.

მ ზ ე

როცა ძლიერ ჰყინავს და წყნარი დღეა, ტყესა და მინდორში გაიარე, მიმოიხედე გარშემო და აი რას ნახავ: მდინარეები და რუები გაყინულა და გაჩუმებულა, ხმელ ბალახს თავი ამოუყვია და ანემსულა, ხის ტოტები თოვლით შემოსილა, ნადირსა და ფრინველს იშვიათად წააწყდები; თითქო ყველაფერი გაიყინა და გაშეშალა.

ახლა გაზაფხულის სურათს გადაავლე თვალი. მდინარეები ხმაურობს და დაღმა მიეშუტება; ყოველს გუბესა და ქაობში ბაყაყი ყიყინობს; ფრინველი მიმოფრინავს, სტვენს, ვალობს; ბუზი და კოლო ერთმანეთში ირევა, ბზუის, წუწუნობს; მიწა ბალახმა და ყვავილებმა დააშვენა; ხეები ფოთლებით შეიმოსა; ყოველგან სიცოცხლე და მხიარულებაა.

ქვეყანაზე რომ სითბო გაქრეს, ყოველივე მოკვდება; თუ სითბოა, ყოველივე მოძრაობს, ცოცხლობს და რამდენადაც მეტია სითბო, იმდენად ღონიერია მოძრაობაცა და სიცოცხლეც.

ზამთარში მზე სამხრეთისკენ ვადიხრება; სხივებს ალმაცერად ისვრის, ნაკლებ სითბოს უგზავნის ქვეყანას; შეწყდება სიცოცხლე, შეჩერდება მოძრაობა; წამოიწევს მზე მალლისკენ, პირდაპირ თავზე დაგვადგება, სხივებს ისარივით დაუშვებს მიწაზე,—და ქვეყანაზე ყოველივე გათბება, გაცოცხლდება და ამხიარულდება.

თოვლი დაიწვეს, მთებიდან წყლები დაეშვება, ორთქლად ქცეული წყალი ღრუბლებათ ცას გადაეფარება და შერმე წვიმაც წამოვა. ვინ არის მოქმედი?—მზე.

ზამთრის ძილისაგან გამოიღვიძებენ დათვები, მუღოები, გამოფხიზლდებიან ბუზები და ფუტკრები; ქვირიტიდან ჭიკყინები გამოიჩეკებიან. ვისი საქმეა ყველა ეს?—მზისა.

გათბება ერთსადგილას ჰაერი, ზევით აიწვეს; მისადგილას გამოეშურება ცივი ჰაერი და ამის გამო ასტყდება ქარი. ვინ შერება ამას?—მზე.

ამოვა ღრუბლები; ხან ერთად შეგგუფდება, ხან გაითანტება; ასტყდება ელვა-ქუხილი. ვინ მოახდინა ეგ მოვლენა?—მზემ.

აღმოცენდება ბალახი, ჯეჯილი, ხეები, გამოვა ნაყოფი; საქონელი გაძლება, ადამიანი დაპურდება; ზამთრისთვის ყოველი კაცი საზრდოს მოიწვეს, შეშასა და საქონლის საკვებს შეინახავს, ყოველივე ეს ვინ დაამზადა?—მზემ.

ადამიანი ძეღვებისაგან ქონი გააკეთა, ძეღვები ტყეში ხეებისაგან გამოქრა; ხეები კი მზის ნაზარდია. იგივე ადამიანი სახლებს აგურისა და კირისაგან აკეთებს. აგურის გამოსაწვავად და კირის დასაწვავად შეშაა საჭირო, და შეშა ხომ მზის ნახელავია.

ადამიანის საქმელია: პური, მქადი, კართოფილი, ლობიო, ცერცვი და სხვა მრავალი მცენარე; საშოსელი—ბამბისა, კანაფისა, სელისა და სხვა მცენარისაგან მზადდება. ვის აღმოუცენებია ან ერთი, ან მეორე, ან მესამე?—მზეს.

ცხოველთა და ფრინველთა ხორციც კაცის საზრდოა, ტყავი და მატყლი ტანისამოსისათვის იხმარება. რას უსაზრდოებია ცხოველი და ფრინველები? რასაკვირველია, ბალახებსა და მცენარეთათვის. მცენარეები და ბალახები კი მზის აღმოცენებულთა.

ყველაფერი, რაც ადამიანს ეჭირვება, რაც მისთვის გამოსადეგია,—ყოველივე მზის ნამზადია და ყველაფერში მზის სითბო იმყოფება. ვინც ზამთრისათვის პურსა და შეშას იმარაგებს, იგი საზამთროდ მზის სითბოს ინახავს.

სადაც სითბო არსებობს, იქ მოძრაობაცაა. მოძრაობა როგორც უნდა იყოს, უთუოდ სითბოსაგან არის,—ან პირდაპირ მზის სითბოსაგან, ან იმ სითბოსაგან, რომელიც მზეს მოუშვადებია ქვანახშირსა, შეშასა, პურსა და ბალახში.

წყლისა და ქარის წისქვილები რომ ბრუნავს და ფქვავს, რა ამოძრავებს მათ? ქარი და წყალი. ქარს რა აქროლებს? სითბო. სინამდის ატანელი არ არის ზევით ორთქლი და ღრუბლები? უღრუბლოდ ზევიდან წყალს რა ჩამოუშვებდა მიწაზე?

მანქანა რომ მუშაობს, მას ორთქლი ამოძრავებს, ორთქლი შეშისა და ქვანახშირის შემწვობით ჩნდება. შეშა და ქვანახშირი ხომ მზის სითბოთი არის გაჩენილი.

ესეა: სითბოცა, მოძრაობაცა ღ სიკოცხლეც მზისაგან წარმოსდგება.

წ ე ა ლ ი

ცივი ზამთარი იყო. მინდორში, თოვლის ფიფქი იდგა და მზეზე ვერცხლივით ბრწყინავდა; იგი სილამაზითა და ელვარებით არც ბრილიანტსა და არც სხვა ძვირფას ქვას არ ჩამოუვარდებოდა.

მოსწყინდა მუდამ ერთს ალაგას ყოფნა; მგზავრობა და თევზივით ცურვა მოინდომა.

გაზაფხულიც დადგა; მზემ მიწას დააცხუნა; სითბომ თოვლი გააღწო და წყლად აქცია. ჩვენი თოვლიც გაღწა და ცვარებად გადაქცა: ახლა აღარ იდგება ერთსადიმავე ალაგას. ახლა იგი ცურვით გაემგზავრება შორს, ძლიერ შორს. შეუერთდა კიდევ სხვა თავის გვარ ცვარებს. ამათგან ნაკადული გაჩნდა. მზიარულად და ცელქად მიწაზეარდობს იგი მიწდვრებსა და სათიბებში, დაბლობ ადგილებს ეტანება და ქვებზე გადაჩუხჩუხებს. დიდი ქვები და თიხის ბელტები არაფრად მოსწონს: წააწყდება თუ არა მათ გზაზე, ფრთხილად გვერდს აუვლის. როცა თოვლად იყო, მიწაზე უძრავად და ჩუმად იდგა, ახლა-კი ხმაურობს, ჩუხჩუხობს, ხანდახან ღრიალობს კიდევ. სწორედ ამაზეა ნათქვამი ანდაზა: „წევს, თუ ფრინავს, ჩუმად არის, მოკვდება და ღრიალს მორთავს“.

გარბის ნაკადული წმინდა ქვის კალაპოტში; ეს კალაპოტი თვით გაუწმენდია და გაუშალაშინებია; თვითონ შეუკრებია და გაუტანია თვისი ფსკერიდან ნაგავი და ტალახი, დაუტოვებია მხოლოდ მძიმე და დაკვერცხული მრგვალი ქვები. ეს ქვებიც თვითონ დაუკვერცხავს და დაურგვალებია. მას ბევრი შრომა გაუწევია თავისი კალაპოტის გაკეთებაზე.

ეს ნაკადული შეხვდება მეორეს, თავისსავე მსგავსს, შეერთდება თანამგზავრნი და გახდება მოზრდილი რუ. ეგ ცელქად მოჩიხიხუხე რუც ბალახივით თანდათან იზრდება; ამ რუს შეხვდა მეორე, მესამე, მეოთხე რუ; ესენი ერთმანეთს შეუერთდენ და შეიქნა პატარა მდინარე. ჩვენი ნაცნობი ცვარებიც ახლა ამ მდინარეში მიცურავს.

სოფლებმა მდინარეს ოფო გაუკეთეს. წყალი დააგუბეს; აქვე წისქვილი დასდგეს; მდინარეში ნაფები და ტიფები ჩაუშვეს. აქ რომ მარტო ჩვენი ცვარი ყოფილიყო, აბა რას გახდებოდა, მაგრამ სხვებთან ერთად, იგიც წისქვილის ბორბლებს ატრიალებს, ნავსა და ტიფებს ეზიდება. ეგ ყოველთვის ასეა—რასაც ერთი ვერ მოერევა, მას ბევრი აკეთებს. ახლა ამ პატარა მდინარეს მეორე მიემატა; მიდის და მრავალს სხვა ამისთანებს უერთდება და შეიქნება დიდი მდინარე. ამ მდინარეზე კი მიცურავენ გემები, ბარქასები და ნაფები და მიაქვთ ფქვილი, რკინა, ნახშირი, მარგანეცი და სხვადასხვა საქონელი. მდინარე მიდის და მიდის და თან ჩვენი ცვარიც მიაქვს. იგი მხიარულებით შესცქერის მდინარის ნაპირებს. სულ სხვადასხვა ქალაქებს ხედავს; მდინარეს კიდევ და კიდევ ემატება ახალ-ახალი მდინარეები; იგი თანდათან ფართოვდება. უფრო დიდი და დიდი გემები და ნაფები დაცურავენ მასზე. გზაზე ხვდებიან უფრო მოზრდილი სხვადასხვა ვერცხლისა და ოქროს ფერი თევზები.

აი, ასე შორს შეტოპა წყალში ცვარმა, რომ აღარც ნაპირები, აღარც ბალახი, აღარც ქალები, აღარც სოფლები არა სჩანან. საითაც კი გაიხედავდა, ყველგან მხოლოდ წყალი და ცა სჩანდა.

დილით მზე თითქო წყლიდან ამოდიოდა და საღამოს თითქო წყალშივე ჩაეშვებოდა. ამ წყალზე მდინარის გემები კი არა, უზარმაზარი ხომალდები დასეირნობდენ. თევზებიც ვეებერთელანი იყვნენ. საშიშარი ტალღები დაგორავდა. ქარიშხალის დროს ტალღები გემებს თავზე ესხმებოდა და ყირაზე გადაჰქონდა. ნეტა სად იყო მაშინ ჩვენი ცვარი? თურმე ზღვაში ამოეყო თავი. მაგრამ აქაც მოსწყინდა და ფრინველივით ჰაერში გაფრენა მოინდომა. ამასაც არ დასჯერდა. მან მოისურვა ყველგან ისე ენაფარდა, რომ მისთვის არავის თვალი არ მოეკრა. ეგ სურვილი მზემ აუსრულა. დააცხუნა ზღვას და ჩვენი ცვარი მის მეზობელ ცვრებიანათ ერთად უჩინარ ორთქლად გადააქცია. აი, ცვარმა უჩინმაჩინის ქუდი დაიხურა, ზღვიდან უჩინარ

ორთქლად ავიდა; ამოვარდა ქარი და ეგ ორთქლი შორეულ ქვეყანაში ვადასტყორცნა. ჩვენს მოგზაურს უჩინრად ყოფაც მოსწყინდა. უნდოდა, რომ მისთვის ადამიანს შეეხებდა. ეგ სურვილი სიცივემ აუსრულა.

ორთქლი სიცივისაგან ნისლად იქცა. ნისლი თუ მალლა ავიდა, მაშინ ღრუბელს ვეძახით. აი, სიცივემ ნისლი ვერცხლის ფერ ღრუბლად გარდაქმნა. მალლა, ძლიერ მალლა ქარი ამ ღრუბელს ბუმბულივით აფრიალებდა. ერთბაშად იგი გაშავდა და მზეს აფარა. ჩვენს ცვარს მიწაზე ჩამობძანება მოუწდა. მას და მის ამხანაგებს სიმძიმე მოემატათ, ჰაერმა ველარ შეიკავა, და წვიმის ცვარებად ძირს, მიწაზე დაეშვა.

ჩვენი ცვარი ბალახზე დაეცა, მიწაში ჩაიწრიტა, და სხვა თავის მსგავს ცვრებს შეხვდა. შეიკრიბენ ერთად და მიწის ქვეშ ნაკადულად დენჯ დაიწყეს. აქ შეხვდათ მათ მარილი, კირი; ეს მინერალები გაიხსნა ნაკადულში, და ნაკადულმა ისინი ზღვისკენ გააქანა. ხომ იცით, რომ მიწის ქვეშ რუებიცაა, ნაკადულებიცა და ტბებიც. მიწის სიღრმეში ყოფნაც მოსწყინდა. აი ნაკადულმა საძრომი იშოვნა და ნათელს ქვეყანაზე თავი ამოყო ჩვეულებრივ სამოგზაუროდ და ამხანაგების საძებნელად.

ჩვენი ნაცნობი ცვარი ისევ ზღვისაკენ გასწევს; აქ აიხსნის თავის ტვირთს: ზღვაში მარილსა და კირს დასტოვებს და, ორთქლად და ღრუბლად ქცეული, ისევ ჩვენსკენ გამოეშურება, რომ ისევ ჩვეულებრივ ცვარად ჩამოვარდეს. ამ ცვარს ბალახის ძირები შესწოვს; ბალახით ძროხა გამოძლება; როცა ძროხის რძეს რომელიმე ბავში შეხვრებს, რძე სისხლად ზ ხორცად იქცევა; ცნობილი ცვარი ადამიანის სისხლსა, ძარღვებსა და ტანში ჩაუდგება. იქნება ეს ცვარი ახლა ჩვენს თვალში ბრწყინავდეს ან ძარღვში სისხლად შედიოდეს.

მაგრამ, როცა ჰაერს ამოვისუნთქავთ, ეგ ცვარიც ამოჰყვება ზ ისევ ქვეყანაზე ორთქლად სეირნობას დაიწყებს. ასე მოგზაურობს ცვარი წუთითი-წულობით და არავინ იცის, როდის გათავდება ეს მოგზაურობა.

რომელს მდინარესა, ზღვასა და ოკეანეში არ უვლია ჩვენს მგზავრს! რამდენი საკვირველება არ უნახავს! როგორც ახლა, ისე მგზავრობდა იგი ათასი წლის წინათ, ისე იმოგზაურებს ჩვენს შემდეგაც.

ქ ა ე რ ი

მრავალ ადამიანს ჰგონია, თუ ადგილი რაიმე თხელს ან მაგარ სხეულს არ უჭირავს, იგი სრულებით ცარიელი უნდა იყოსო. მაგრამ ეს აზრი უსაფუძვლოა, რადგანაც ნამდვილად ყოველგან ჩვენს გარშემო ჰაერი იმყოფება, თუმცა ჩვენ მას ვერ ვამჩნევთ. ეს იმისაგან წარმოსდგება, რომ ჰაერი გამქვირვალი, უფერო და უხილავია.

ჩვენ შეგვიძლია ადვილად დაეამტკიცოთ, რომ ჰაერი ყოველგან იმყოფება.

აქედით, მაგალითად, ცარიელი ბოთლი და წყლით სავსე ქვაბში ჩაუშვათ: ადვილად შევამჩნევთ, რომ ბოთლში მყოფი ჰაერი, რომლის ადგილიც ახლა წყალმა დაიჭირა, პატარა ბუშტების მსგავსად ქვაბის ზედა პირზე ამოჩუხჩუხდება.

ეს ცდა თქვენ თვითონ შეგიძლიათ დაუბრკოლებლად მოახდინოთ. აიღეთ ცარცის ნატეხი და წყლიან ქიქაში ჩააგდეთ; თქვენ მაშინვე დაინახავთ, რომ ცარციდან წყლის ზედა პირზე ბუშტები ამოცურდება და მაშინვე დასკდება. ეს ბუშტები ჰაერია, რომელიც ცარცში იმყოფებოდა. ცარცში თვალის უხილავი მრავალი ქურქუტანაა. ეს ქურქუტანები წინათ ჰაერით იყო სავსე. წყალმა ახლა მისი ადგილი დაიჭირა და ამგვარად ჰაერი გარედ გამოდენა.

ჩვეულებრივ ჩვენს გარშემო იყოფს ჰაერს ვერ ვამჩნევთ. მაგრამ როდესაც ძლიერი ქარი უბერავს, ჰაერი სახეზე გვცემს, ტანისამოსს გვიფრიალებს და გვიშლის იმ მხარისკენ სიარულს, საიდანაც იგი უბერავს. აი, მხოლოდ მაშინ შევამჩნევთ ხოლმე, რომ ჩვენს გარშემო რაღაც ნივთიერება იმყოფება, რომელიც დიდამიწის ზედა-პირზე ისე მიმდინარეობს, როგორც მდინარე წყალი, და შესამჩნევი ძალდონით აწვება ჩვენს სხეულს.

საიდან წარმოსდგება ქარი? იქნება იკითხოთ თქვენ. ვეცადოთ, მაგალითით ავხსნათ ეს შოვლენა და აქვე კლასში, გავაჩინოთ ქარი. ავანთოთ ორი სანთელი და ამ თბილი საკლასო ოთახის კარი ცივი ოთახისკენ გავაღოთ. ერთი სანთელი კარის თავისკენ ავსწიოთ, მეორე ძირისაკენ.—თქვენ დაინახავთ, რომ სანთლის ალი, დაბლა ცივი ოთახისკენ გადინარა და მალა—თბილი ოთახისკენ. მაშასადამე, ჩვენ ორგვარი ქარი გავაჩინეთ.

ზევით ქარი თბილი ოთახიდან ცივისკენ უბერავს, ქვეით კი ცივი ოთახიდან თბილისკენ ჰქრის.

არ იფიქროთ, რომ ქარი ამ სანთლების საშეალებით წარმოსდგას: სანთლები მხოლოდ მაჩვენებელი არიან, თუ საიდან უბერავს ქარი. ხოლო თვით ქარი იმის შედეგია, რომ ერთს კლასში ჰაერი თბილია და მეორე ოთახში კი ცივი.

კლასიდან თბილი ჰაერი ზევით მიმდინარეობს, რადგანაც თბილი ჰაერი მსუბუქია და ცივი ჰაერი გრილი ოთახიდან თბილისკენ მიესწრაფის, რადგანაც ცივი ჰაერი თბილზე უფრო მძიმეა.

ამგვარივე მოვლენა არის ბუნებაშიაც, მთელს დედამიწის ზეგზვე მხოლოდ, რასაკვირველია, უფრო დიდისა და ძლიერი სახით. როდესაც დედამიწის ერთ ადგილას ცივა, ხოლო მეორე ადგილას ცხელა, მაშინ ჰაერის ორი მიმომდინარეობა ჩნდება: ცხელ ადგილას გახურებული ჰაერი მსუბუქდება და მაღლა და მაღლა იწეეს: მაშინ სხვა ადგილებიდან ცივი ჰაერი მოისწრაფის და მაღლა აწეული თბილი ჰაერის ადგილს იკერს. თბილი ჰაერი, ცხელი ადგილიდან მაღლა ასული, სხვა ცივ ადგილებს ეფინება, ხოლო ცივი ჰაერი ქვეით ცხელ ადგილებისკენ მოეშურება. აი, ამ მოვლენის გამო წარმოსდგება ქარი.

ქარის ძალა ჩვენთვის მეტად სასარგებლოა: ის ატრიალებს წისკვილის ფრთებს და იალქნების საშეალებით ხომალდებს ამოძრავებს.

როდესაც მდინარეების, ტბებისა და ქაობების წყალი ორთქლად იქცევა, ქარი ამ ორთქლს ცის სივრცეში ჰფანტავს, სანამ ორთქლი ღრუბლებად არ შეიმკუმეება და ჰაერის ცივ ნაკადულს არ შეხვდება, სადაც იგი, წვიმად ან თოვლად ქცეული, ისევ დედამიწაზე არ დაეშვება. ქარი რომ არა ყოფილიყო, წვიმად ქცეული ღრუბლები ისევ ზღვებსა, ტბებსა და ქაობებზე დაეშებოდა, ხოლო ირგვლივ დედამიწაზე საშინელი გვალვა დადგებოდა, რის გამო ვერც მცენარეები გაიხარებდა და ვერც ცხოველები იცოცხლებდნენ. ძნელია კაცმა ჩამოთვალოს ის ურიცხვი სარგებლობა, რომელიც ქარს ადამიანისთვის მოაქვს.

მაგრამ ქარი ხანდახან მეტად საშიში რამ არის. ხშირად, ძალიან ხშირად ქარი ზღვას აღელვებს, ქარიშხალს აყენებს, გაშმაგებული ზვირთებს ხომალდს აჯახებს და ხომალდს უფსკრულისკენ ისტუმრებს. დედამიწაზე ძლიერი ქარი ხეებს ძირიანათა სთხრის, საწლევ

ბიდან სახურავებსა ჰგლეჯს და ხანდახან თვით სახლებსაც კი ანგრევს ხოლმე; ხშირად ნაყოფიერს, მოსაფლიან ადგილებს სილითა და ქვიშით ჰფარავს: ცხელი ქარი ამ ადგილებს სრულიად აშრობს, ხოლო ცივი ჰყინავს.

რაც ზუნდა იყოს, ქარს მიინც უფრო მეტი სარგებლობა მოაქვს, ვიდრე ზარალი.

ბუნებისა და ადამიანის ძალები

ცასა, დედამიწასა და მთელ ქვეყნიერობაზე ყოველივე ჩნდება და სწარმოებს ბუნების კანონების ძალით. მაგრამ ამ ქვეყნად კაცს გარდა არავის არ ძალუძს ეს კანონები შეიგნოს და თვით ბუნების ძლიერებას და მშვენიერებას სავსებით მისწვდეს.

მზე, დედამიწა, ჰაერი და წყალი ყოველ სულდგმულს დედამიწაზე სიცოცხლეს აძლევს; ხოლო თვითონ კი სიცოცხლეს მოკლებულნი არიან. მცენარე თესლიდან ამოდის, მიწის სისველისა და ჰაერისაგან იკვებება, იზრდება, ბოლოს ბერდება და კვდება; მაგრამ იგი თავის სიცოცხლეს თვითონვე ვერ გრძნობს, არ შეუძლია აღგზნულიდან დაიძრას, აზროვნება იქონიოს, თავის ნებაზე თავისი ცხოვრება შესცვალოს.

ცხოველთა ცხოვრებაში ადამიანისათვის ბევრი რამ საკვირველი არის—მათში თითქო რაღაც გონიერი ძალა მოქმედობს. მერცხალი ხელოვნურათ იშენებს თავისთვის ბუდეს, ფუტკარი საკვირველ სარაქს აკეთებს, ობობა ეშმაკურად ქსოვს საჭერ ბადეს, მატლსაც კი მიწაში საცხოვრებლად ხერელი გაჰყავს და მკიდრო სახურავს უკეთებს, რომ სიცხისა და სიცივისაგან თავი დაიფაროს. მრავალ მოთმინებას, სიმარდეს, მოხერხებას იჩენენ ბანჯგვლიანი და ფრთოსანი მტაცებლები, როდესაც თავის მსხვერპლს ხელში ჩასაგდებად უთვალთვალეებენ. დიდ სიფრთხილეს და ათას გვარ მოხერხებულ ღონისძიებას ხმარობენ უმწეო არსებანი, რომ მტერს ხელიდან გაუსხლტდნენ. ხარბუაც კი ხშირად გაკვირების დროს თავს მოიმკვდარუნებს. ზოგიერთი თევზი, როდესაც მას მტერი თავს ესხმის, შურდულივით დაეშვება ძირზე, ამღვრევს წყალს და იმით განსაცდელს თავიდან იცდენს.

ცხოველთა გუნდებსა და ჯოგებს თავისი ყარაულები და წინამძღოლები ჰყავთ, რომელთაც ისინი ყოველთვის ემორჩილებიან. მრავალგვარი ფრინველები დანიშნულ დროს რამდენისამე ათასი ვერსის მანძილზე მიემგზავრებიან თბილი ქვეყნებისაკენ, ისინი დანიშნულ დროსავე უბრუნდებიან თავის ძველ ბუდეებს და ერთხელაც გზა არ დაებნევათ.

თუ კი ადამიანი, გულმოდგინედ დაუკვირდება ცხოველთა ცხოვრებას, ადვილად შეამჩნევს, რომ მათში რაღაც გონიერი ძალა მოქმედობს; მაგრამ ეს ძალა სრულებით ისეთი არ არის, როგორც ადამიანს აქვს მინიჭებული: ცხოველები სწორედ ისე ზრუნავენ თავის თავზე დასაბამითგანვე, როგორც ამ ათასი წლის წინათ ცხოვრობდნენ და ზრუნავდნენ მათი წინაპარნი; მათ არ შეუძლიათ თავისი ცხოვრება გაიუმჯობესონ, არ შეუძლიათ რაიმე გადაიღონ სხვისაგან ან მოიგონონ საუკეთესო რამ ცხოვრებისათვის. აი, მაგალითად, ბელურას თუმცა კარგად ესმის, რომ შერცხალს უკეთესი ბუდე აქვს და მოხერხებულ დროს კიდევ სცდილობს, დაეპატრონოს მას, მაგრამ ის კი არ შეუძლია, რომ თითონვე გადაიღოს და შეისწავლოს იმავე შერცხლისაგან, თუ როგორ აიშენოს ასეთი მოხდენილი და მყუდრო ბუდე.

მხოლოდ მარტო ადამიანს მისცა ამ ქვეყნად ბუნებამ შეგნება და ნათელი გონება. ოდესღაც ადამიანი სოროებსა და გამოქვაბულში იმალებოდა, ცხოველების ტყავით ტანს იფარავდა, ცხოველივით უმი ხორციით იკვებებოდა. მაგრამ მრავალი საუკუნის განმავლობაში კაცი გამოცდილებითა და ცოდნის შეძენით განათლდა და ცხოვრების ყოველსავე დარგში გაუმჯობესობა შეიტანა. ახლა ადამიანი დიდებულ სასახლეებს იშენებს, გამოიგონა საკვირველი მანქანები ათასგვარი მატერიის საქსოვად, ხელოვნურად აშენებს და ზრდის თავის საცხოვრებლის ახლო მცენარეებსა და ცხოველებს. ყოველივე ეს ადამიანმა შეიგნო და შეისწავლა იმის წყალობით, რომ გულდასმით ადევნებდა თვალყურს უსულო და სულიერ ბუნებას და ნელნელა იკვლევდა მის საკვირველ კანონებს. თავისი გონების წყალობით კაცმა დაიმორჩილა და მოსამსახურეთ გაიხადა მზე და დედამიწა, წყალი და ჰაერი, მცენარენი და ცხოველები—ეს უსულდგმულო და სულდგმული ბუნება. ადამიანი ცოდნასა და

ხელოვნებას სხვადასხვაგვარად აფართოებს და აუმჯობესებს და საუკუნოებით შეძენილს სულიერს სიმდიდრეს—მეცნიერებასა და ხელოვნებას შემდეგს თაობას, შთამომავლობას უტოვებს.

ბუნებამ მარტო ადამიანს მისცა ნათელი გონება კეთილისა და ბოროტის შეგნებისა და გარჩევისთვის და სპეტაკი სინილისი ჩაუნერგა. ადამიანმა შეიგნო ბუნების კანონები და ცდილობს მათი მიხედვით ჰააწყოს თავისი ცხოვრება საკუთარს მშობელს ოჯახსა, მშობელს ხალხსა და მთელს კაცობრიობაში.

ქვეყნად ყოველივე ბუნების აუცილებელი კანონების ძალით ტრიალობს, ხოლო ამ კანონების შეგნება და მიწვდომა, ცოდნის შეძენა და შემატება, მისი ერთის შთამომავლობიდან მეორეზე გადაცემა—ყოველივე ეს ბუნებას ამ ქვეყნად მხოლოდ ადამიანისათვის მიუნიჭებია.

ზოგიერთი სიტყვების განმარტება

აბურცება—დაწვის ან დამღუღერის გამო რომ ხორცის კანი აბურცდება და შიგ წყენი ჩადგება. აბჯარი—ჭაფმანი; ძველებური, მეომართათვის სახმარი, ტანსაცმელი ჭრილობის ასცდენად, გაკეთებული რკინისა და ფოლადის რგოლების ბადისაგან. აივანი—შესავალი, წინაპარი. აკანათი—მასე ფრინველთა დასაჭერი. აკვიატება—აღვებება, კარდაკიდება, აჩეშება, დაჩინება. ალვანახი—თაფლისაგან გაკეთებული ტუბილეული. ალიზი—სააკურე მიწა, რომელსაც კირის მაგიერ ხმარობენ. ალო—ნახნაფი მიწა, მხენელთა შრომის სასყიდლად დანიშნული. ანეული—გაწმენდილი და დახნული მიწა, გაზაფხულზე პურის დასათესად მომზადებული. ანცი—ცუქი. ანძა—ხომალდის მაღალი სვეტი, რომელზედაც ბაწრებით აკიდებულია იაღქნები, ანუ ფრთები. არყის ხე—მთიული თეთრი ხე. ასისტენტი—კაცი, დანიშნული მომხმარებელ ანუ დამსწრედ რომელსავე საქმის წარმოებისა და ასრულების დროს. აფრა—ხომალდის იაღქანი, სქელი ტილოსაგან გაკეთებული, რომელსაც ქარი უბერავს და ამით ხომალდი ზღვაში მგზავრობს. ბაბაქუა—დედა—ზარდალი, ობობა. ბაბუხწვერა—მცენარე ბაბუა. ბაიათი—ერთგვარი სპარსული ჭანგი სიმღერისა და შვიდ მარცვლოვანი ლექსები ამ ჭანგისათვის დაწერილი. ბანდეროლი—პტუკელი შემოსახვევი, ან შესაკრავი, რომელსაც სხვადასხვა საქონლისათვის ხმარობენ ფოჩტაში, საბაუთში, სააქციზო დაწესებულებაში. ბარდი—ბურღო, ჭკუფად ამოსული სხვადასხვა გვარი მცენარე, ერთმანეთთან გადახდართული. ბარიტი—მადანია ერთგვარი, მრეწველობაში საღებავად სახმარებელი. ბაქანი—კლდეში შეღრმავებული, განჯინასავით, რისაზე დასადგომი; ზემო იატაკი ხომალდისა. ბაჯალლო—სამ მანეთიანი ოქრო გოლდანდიისა, საკმაოდ დაწმენდილი და შეურეველი ოქრო. ბზინვა—ელვარება. ბოკვერი—ლამის მოზრდილი ლეკვი. ბორჯვა—შეთთვა, მღელვარება მწუსარებისა და გულისწერომისა გამო. ბორიალი—ფრიალი, ფართალი. ბორცვი—პატარა გორა. ბოტიალი—მომედ და თითქო უმიზნოდ სიარული, ხეტიალი. ბუკი—საყვირი; ფუტკრის სამეოფი, რომელსაც ქართლში სკას ეძახიან. ბულული—თივის მცირე გროვა. ბუნაგი—გარეულ ცხოველთა სორო, ხერელი, თაგმესაფარბ, სამეოფი, საბუღარი. ბუსუსი—გინგლი, ქინქლი ბაღახისა და ხილის. ბუძგი—წაბლისა და სხვა მცენარეთა ნყოფის ეკლებიანი კანი. ბუზუნა—გასუქებული, გარკვეული ცხოველი. გადაფოფხვა—გადამხობა, გადაფარება ფრთებ გამოთ. გავარვალეობა—შანთივით გახურება რკინისა და სხვა ლითონთა. გალხობა—გარბილება, გაღნობა. გარხი—თხელი კანი რისაზე. გასთანგვა—გაგუღვა, მუხრუჭისა და ბაწრის მოჭერით ან სხვებ. გაღვივება—დანთება, ცეცხლის მოკიდება; აღორძინება, გაღვრება. გმინვა—სულთქმა, მწუსარება, კენესა, ოხერა, ხენემა. დაბუხული—ფეხებ დასუსტებული,

რომელსაც სიარული უძნელდება. დანაჟრება—საჭმლის მიღება, ჩაერა კუჭში, ჭამა-სმა. დაოსებული—ნამეტნავად დასუსტებული და ღონე მიხდილია. დესპანი—ელჩი, სახელმწიფოს რწმუნებული კაცი სხვა სახელმწიფოში გაგზავნილი წარმომადგენლად და გამგზავნთა ინსტრუქციების დასაცემად. დოლი—დაფდაფი. დოსშეჰამანდი—ნადღვები მაწვნის ნარჩენის სითხისაგან გაკეთებული საჭმელი. დუბელა—მოთბო წყალი და სასმელად უფარგისი. დულაბი—თხელი კირ-წყალი, თითოეულს ქვეთავირის შენობის წყობას ზევით გადასხმენ, რომ კირი ქვებს შუა კარგად გაუჯდეს. ერდო—ბანი, სახლის სახურავი. ეული—ბოგნო, უმიწაწყლო კაცი. ვეძა—მარილიანი წყალი, მინერალური წყარო. ზანზარი—შეძვრისაგან ხშიანობა სახლის კედლების, იატაკისა და აივნის. თათი—ხელი, ტორი, ცხოველების წინა ფეხებზე უფრო იტყუანს. თარი—მუსიკალური საკრავი ჩონკურის მსგავსი. თოხარიკი—ჩორთით მოარული, ბახურად ან ჯორუდად სიარული ცხენისა. თოხისტარა—კულქანქალა, წყალწყალა ჩიტი. თქეში—სხვილი წვიმა. კაკანა—აკვანი. კამკამი—წმინდა, გამსჭვირვალი, ელვარე. კარაპინი—კარის ფესსადგომი მის დასაკიდებლად. კახკახი—კისკისი, გულიანად სიცილი, უდარდელად, გულწრფელად სარხალი. კაწკაწი—კბილთა ღრტყენა, ღრატყენი, კრატყენი. კაჰაჰი—ღვარძლი და ან სხვა ბალახი, ჰურისა და სხვა მოსავლისათვის მავნებელი; უმიცრება საღხის განვითარების მავნებელი: კევრი—ჰურის თაველთა გასაღწი იარაღი. კინკრინი—თავის ძვლები, ქალა. კირთება—მონობის უღლით დატვირთვა. კისკასი—შევირცხლი, ცქვიტი, მარდი, მარჯვე, მონაფარდე, სიცოცხლით აღსავსე, —აქიდან გურული ქეკინია. კიზიროკი—თვალსაფარი ქუდისა. კოთხო—კვასის სასმისი, ან ხის ტყავისგან გაკეთებული საწყავი ხორბლისა, სიმინდისა და სხვა მარცვალთა და ფესვიერთა, ფქვილთა და სხვ. კონკილა—საყენი, ურმის შესაყენებელი გასაჩერებლად. კრიახი—ქათმის ჩქარი და ხმამაღლად კაკანი, შიშისა და მწუნარების აღმნიშნული. კუნაპეტი—შავი, ბნელი უკუნი, სიტყვა ზოგან გადასხვაფერებული სიტყვისაგან უკუნობითი. კუნძული—მთაგორიანი ხმელეთის ნაწილი, რომელსაც გარშემო ზღვა უვლის. კურკანტელა—ეკლიანი მცენარე, ბუჩქებად, წითელ-წითელ ნაყოფს იბამს, —ღიჭი. ლახტი—ჩელტი, გასსღულეო წნელისაგან ღობესავით წნულში რისამე საწყობი. ლახვარი—გრძელტარისანი რკინის იარაღი, შუბი. ლირი—იტალიის, ოსმალეთისა და სხვა სახელმწიფოების ფული, დასხლოებით ჩვენის მანეთის ოდენი, ან მეტი შვიდ მანეთამდე. ლიტსიტა—ჰატარა თევზი. ლული—ღვარავით შეუსხლეტელი ცრემლთა დენა. მაჟალო—ტუის ყაშლი. მარტოხელი—მხოლოდ ერთად ერთი. მალარო—მადანთა სათხარი გვირაბი ანუ ხერული. მაჯატი—ჯანმრთელი, ადვილად გამძლე, ადვილად მომთმენი რისამე. მებოძირი—გზაჯვარედინი, სადაც რამდენიმე გზა ერთად თავს იყრის,

ან სადაც ერთი გზა რამდენიმედ კეთდება და სხვადასხვა მხრით მიდის. მესაქე—მოსამსახურე ხომალდისა, სწორ და უგუნებულ გზაზე მისი მიმ-
მართველი, კაპიტანის ბრძანების თანახმად. მეჩითი—მაჰმადიანთა სამლო-
ცველო შენობა. მინდი—დათქულის წილი, რასაც წისქვილის პატრონს
ქირად აძლევენ. მიძაბვა—ნელად და ზანტად სვლა. მოხაფი—მსახურ-
ბელი, მოიშედე. მოჭიღება—ხელის ტაცება, ჩატიკება, მოუშუებლობა.
მუზარადი—რკინის თავსახურავი, ქული შემართათვის. მუშია—ეკვიპ-
ტის აკადამებში ნაპოვნი მიცვალებულთა გვამები, რომელნიც სხვადასხვა
წამლებით შემურვილნი აქამდი უგუნებლად შენახულან. მულრობა—ღამის
ხმაურობა. მუჟღროზე—შვიდობიან ადგილზე. მწირე—ნაკლებად ნეო-
ფიერი ადგილი, ნაკლებად მოსაყვლიასი. ნადავლი—წანართმევი, ნადარ-
ცვი, ალაფი. ნამჯა—ქვეშ დასაკები, ჩაჩაბი, რომელსაც ჩაჩისკან აკუ-
თებენ. ნატამალი—ნამცეცი, ნასხი, ნიშანი რისამე; ნარჩოში, შთამომე-
ლობა. ნათოტა—თეგზია ერთგვარი, რომელსაც ტარანს ვეპახით. ნაჭ-
ღევი—ღანით, ან ნაყახით ჩაჭრილი ნიშანი, ჭდე. ნერგი—დასარკავი, ან
ანლად დარკული ჩქოლა ხე. ნიჟარა—ტუაგეცი რბილსხეულოვანი ცხოვე-
ლებისა. ოკეანე—დიდი ზღვა, რომელსაც მთელის დედამიწის უმეტესი
ნაწილი უკავია. ონაფარი—მტაცებელი მხეცი. ოხრა—ერთგვარი მოწით-
ლო ფერის რკინის მადანი, სადგებად იხმარება. პაპანება—დიდი სიცხე.
პირქარი—პირდაპირ წინიდან შეურავი ქარი. პლანტაცია—თამბაქოს. ჩას
ბუჩქების, ლერწმის, ბამბის, სიმინდისა და სხვა მცენარეთა ყანები. პლან-
ტატორი—ზემთსენებელი ყანების მეპატრონე, —სინონიმია უმოწყალო-
ბისა და უსამართლობის, რომლის წარმომადგენლებიც იყვნენ ევროპიდან
ამერიკაში გადასახლებული და გამდიდრებული კაპიტალისტები. შალტამი
—ადგილი, სადაც სქლად მოღებულის ეკლნარი ბუჩქები და ბალახ-ბუღასნი,
კაცთათვის ძნელად გასაყვლეა. რიკტაფელა—ერთგვარი თამბაქო, რომ-
ლის ღრთსაც იარაღად ხმარობენ ერთი ალაპის სიგრძე ჟოხებს და ნახევარ
მტკაველს ხის რიკებს. საზანდარი—მესტვირე, რომელიც გუდასტვირს
უკრავს და თან ლექსებს ამღერებს. საქანელი—მანქანა, წყლის ამოსა-
ღები ამოსრუტვით. საჩიხი—საფარი, ანუ ლაფარი. საცხეხელა—მან-
ქანა, წყლით სამუშაო, რომლითაც ღომს, ბრინჯსა და მსგავს მარცვლებს
გარეთულს კანს აწილებენ და ცხეხვენ. სიფრიფანა—უოველისავე ნიჟ-
თის გარეკანი თხელი ზედაპირი, სიგრძე-პიჯანის მეჭონი, რომელიც სის-
ქეს სრულიად მოკლებულია. ტეფრი—სქელი, ბურვილი ტყე. ტუქსვა—
შერისხვა, გაწერამა. უბელო—ცხენზე იტყვიან, როცა შეუკანმულია.
უმანკო—უნაკულო, უცოდველი. ურმული—ერთგვარი სიშღერა. უსა-
ჭურფლო—შეუარადებელი. უხიაკი—ჟინიანი, თავის-ნება, მიუყარებელი.
ფანდურჩი—ფანტური, ერთგვარი მუსიკალური იარაღი. ფარატინი—
კონკი, დაცეველი ტანისამოსი. ფარაჯა—მოპახურავი, სალდათების სა-

მოსკლი. ფარეხი—ცხვრის საზამთრო ბინა. ფათქუნი—ფრთების მოძრაობა იმკვარად, როგორადაც ფრინველმა ტანის ბანის დროს იცის. ფარფატი—აქით-იქით ნელა ფრინვა. ფიფქი—თოვლად ქცეული წელის ცვარი. ფულურო—ბუღრუ, ღრუ, დაცარიელებული ხის ღერის გული, რომელიც დაფუტურებულია და ნაღრად ქცეულა. ქალა—თავის სარქველი, თავის სახურავი. ქართა—ფარეხი, შინაურ პირუტყვთა სემწევდევნი. ქენჯნა—წამება, ტანჯვა. ქირღვა—უდიდრად ვისიმე ხსენება, წამება, ტანჯვა, მასხარად აგდება, ძაკება. ქულა—წიწილები ზოგიერთ ფრინველთა, რომელნიც ხშირად თეთრი გამოდიან და ამის გამო ამ სიტყვას ფერის მნიშვნელობა მიხრევიან და ქულას თეთრ კრავსაც ეძახიან, ცის ღრუბელსაც და გაჰენტილ ბამბასაც. ლაზლი—მატყელის ძაფი. ღელე—ბუნებით, ან წვიმისაკან გათხრილი ღრმა ადგილები, სადაც მოვარდნილ წვიმის წყალს გზა უპოვნიან და მიდის, ან ჰატარა წყალი. ღორჯო—რგვალ-თავიანი და ფართო პირიანი ერთგვარი ჰატარა თევზი, რომელიც ღვავს ძალიან ჩამოგავს. ღუმელი—წითლთა გადასაღობი ფურნის მსგავსი ზუზარი. უეუჩი: —ბრიყვულად მედიდური, რომელსაც თავი ამაყად უჭირავს, გაკება კი უკუეღისფრის ეძნელება, ისე გამოშტერებულია. უუნწი—ნახვრეტი, უურწი, უური. შეთვალვა—როცა ურძის ფერისცვლა დაიწყება დასამწიფებლად, იტყვიან ურძენი შკითვალაო. შეუუთვა—შეკუმშვა, შეჯგუფვა, ერთად შეკობა. შხოლები—სეშო, ფურცლებიანი ხის შტოები. ჩოფურა—ნაყვავილებსაგანთ გამხდარი პირის კანი კაცისა. ჩქოლა—ახალნაზარდი ხე. ჩჩვილი—რცალი, ნაზი, ქორთა, ნორჩი; ახალ-ახალი დაბადებული, ახალი ნაზარდა. ჩხვლეტა—წვეტიანით რითიმე გმერა: სადგისით, ნემსითა და ქინძისთავით. ცვარი—წელის წვეთი. ცივა—სათამაშო მარხილი. ცუტრუმელა—უმაწვილი ქალ-ვაჟი, ღამაზი და უმაწვილობით ცოცხალა. ძაგარი—ჯაგარი, ღორის მაგარი ბაღანი. ძარი—თავიანი, ან კარიანი დიდი გოდორი, გაუთლელი წნეღისაკან მოღობილი ფრინველთა სემწევდევნი, ან რისამე ჩასაურელი საღმე წასაღებად. ძიძგილაობა—ხუმრობით ბიძგობა, ბლაუჭობა, შეჭიდავება, შებრძოლება. წვეთი—ცვარი უოველგვარი სითხისა. წიზო—გვერდის ძვალი. წიწიზო—წიფლის ზეთიანი კაკალი. წყლული—ჭრილობა, დაკოდილობა. ქალაკი—ჭალა ადგილი შუა ზღვასა, ტბისა და მდინარეში მოქცეული. ქედლილა—დაკოდილი, გამოსასჭურისებული ცხვარი. ქერეხი—მდინარესაკან მოტანილი და დაურილი ხმელი ხის შტოების ნამტვრევები. ჰროლი—ხცრის ფერი, თვალეზე იტყვიან. ხვითქი—ნიახვი, კროკოდილო. ხოლამუნი—სახნავი მიწა დიდი ზომის. ხრიოკი—ცალიური კლდოვანი ან ქვიშიანი ადგილი, სადაც არაფერი იზრდება. ჯაბანი—შშიშარა, მხდალი, ძაბუნი. ჯავშანი—ნახე აბჯარი. ჯუჯუშკალა—მწერია ერთი. ჰარმონია—კეთილ-სმოვანობა და მწერობრობა მუსიკისა, ან გალობისა, შეთანხმებულობა ბუნების მოვლენათა და ცხოველების ქვეყანასა ზედა.

ს ა რ ჩ ე ვ ი კ ა ც თ ა შ ო რ ი ს

I ო ჯ ა ხ ი

ბედნიერი ოჯახი, ლექსი რ. ერისთავის	5
ოჯახის გამხარებელი, ლექსი შ. მღვიმელის	7
ბედნიერი დღე, ღუტუ შეგრელის	10
ღედის სიმღერა, ლექსი აკაკი წერეთლის	14
ღედა-ჩიტო, ილია ჭავჭავაძის	15
ღედა-გუფუნგი, „ჯეჯილიდან“	17
ბელურა, ნათარგმნი ი. ჭავჭავაძის	23
პატარა ფლორენციელი შწერალი, დე-ამიჩისის	24
აგათმეოფე მამასთან, მისივე	31
მშობლური კერა, ი. ჭავჭავაძის	38
მამის დარიგება, დე-ამიჩისის	39
ობოლი, ლექსი შ. მღვიმელის	41
სასახლწვერ სურათები, „ჯეჯილიდან“	42
ღის სიმღერა, ლექსი აკაკი წერეთლის	44
ღის წერილი ენრიკოსთან, დე-ამიჩისის	45
ღეთის შვილი, ეკატერინე გაბაშვილის	46
პატარა მათხოვარი, აკაკი წერეთლის	53

II ტ ო ლ ა მ ხ ა ნ ა ზ ო ბ ა

გლეხის შვილის ნამბობი, ი. ჭავჭავაძის	54
ოჯახიდან შეთღისკენ,	57
კეთილი ამხანაგი, დე-ამიჩისის	62
მოწყალე დიტო, თომასვილის	63
გრიგოლი, გ. ბოკერიასი	66
ბეჯითი მოწაფე, ლექსი ნ. ლომაურისა	70
მამის წერილი ენრიკოსთან, დე-ამიჩისის	71
უპატრონო გოგუნა, პოლონურიდან	72
ოჯახის ბურჯი, ეკ. გაბაშვილის	76
გიგას საქციელი, „ჯეჯილიდან“	82
უბედური შემთხვევა, დე-ამიჩისის	86

· II

III

ზ ა რ ე შ ე ნ ი

თაყდებობა, გადმოღებულის	88
მღვდლის გულკეთილობა, ი. ჭავჭავაძის	91
თამარს შესხედრა, ეპ. გაბაშვილისა	93
გულმა გული იცნო, „ჯეჯილიდან“	97
ჭეშმარიტი მოძღვარი	102
მოუვასის სიუვარული, ი. ჭავჭავაძის	106
მხედარი, აღმოსავლეთის თქმულება, ცახელისა	108
თურქი და არაბი, გადმოღებულის	112
გულკეთილი შელა, აკაკი წერეთლისა	116
უმრალოდ დასჯილი ტუსადი, ანდერსენისა	116
კეთადისა წილ ბორბტი, ი. ჭავჭავაძის	119
მკელი და წერო, ცახელისა	123
მტრული მეზობლობა, ეგნ. ნინოშვილისა	123
კაცია საგუნაშვილის ჯიუტობა, დ. კლდიაშვილისა	127
კაცისა შურისძიება, მისივე	129
კაცია საგუნაშვილის სიკვდილი, მისივე	132

IV

ს ა მ შ ო ბ ლ ო

სამშობლო ხეესურისა, ლექსი რაფ. ერისთვისა	136
სამშობლოს და პატრიოსნების დაცვა, ტიხომირაშვილისა	137
ღუთისნიერი სალდათი, მისივე	139
განთადი, ლექსი აკაკი წერეთლისა	142
პატარა გმირი, დე-ამიჩისისა	143
სანატრელი შვილი, ხალხური	146
პაწია მამულიშვილი, მისივე	147
ურმას, ლექსი ი. ჭავჭავაძისა	149
ღამურა, არაკი აკ. წერეთელისა	149
სამშობლოს სიუვარული, დე-ამიჩისისა	150
ჭართვლის დედას, ლექსი, ი. ჭავჭავაძისა	151
ხეშო კარგო ქვეყანაჲ, ლექსი მისივე	152
სიზმარი, ლექსი აკ. წერეთლისა	153
ლოცვა, ლექსი ი. ჭავჭავაძისა	154

III

V

კ ა ტ ო ბ რ ი ო ბ ა

პოეტის, ლექსი ილ. ჭავჭავაძის	155
მღვდელი ობერლეინი, გადმოღებულია.	155
რეინის გზის დარაჯი, ტინსმიროვისა.	159
მესაჭე, მისივე	160
მუშა, ლექსი ილ. ჭავჭავაძის	162
რას შესცქერ, ძმაო, ირ. ევდოშვილისა.	164
გარრიქ ბიჩერ-სტოუ	164
ფინ არის ჩემი მოყვანი, ლექსი გადმოკეთებულია	167
ლექსი ირ. ევდოშვილისა	168
ბუტენბერგი	169
სიმღერა ასოთ-ამწობისა, ირ. ევდოშვილისა.	170
ჟემს უატტი	171
რობერტ ფულტონი	173
ჟენერი	176
ფუი ჰასტერი	179

VI

ზ რ ო შ ა ლ ა ტ ო ლ ნ ა

შრომისა და ცოდნის მნიშვნელობა, ილ. ჭავჭავაძის	182
ქვიშხეთის მთებში, ლექსი სილოვანისა	184
ტუანის ღელა, ლექსი ილ. ჭავჭავაძის	186
ფინ რას აკეთებს, გადმოკეთებულია	187
შრომის გაცვლა-გამოცვლა, გადმოკეთებულია	188
სუცხოელებთან ფაჭრობა, გადმოკეთებულია	188
სარაბუზა და ფუტკარი, ლექსი აკ. წერეთლისა	189
სწავლა მოსწავლეთა, ლექსი დ. გურამიშვილისა	190
ზღვა, ლექსი აკ. წერეთლისა	191
სწავლის საჭიროება, ილ. ჭავჭავაძის	191
ვირი და ბუღბული, გრ. ორბელიანისა	196
სადამიანი, ლექსი მ. გურიელისა	197

ცხომელთა ზორის

ბედუინი და მისი ცხენი, გადმოღებულია	198
ერთგული ძაღვი, გადმოღებულია	200
მშველი, ფაგნერისა	202
ჯარა მამუხები, მისივე	204
ოგორ იჭერს შეღია ყვავებს, ტინსმიროვისა	206
ლესი და ცხვარი, აკ. წერეთლისა	208
ოგორ იბანაფა შეღიამ, ფაგნერისა	209
ის თავგადასავალი საშთარში, გადმოკეთებულია	210

გამბედავი ძღარბი, ვაგნერისა	212
ღამურა, რუბაკინისა	215
ბულბულების შკოლა	216
თქმულება, შ. მღვიმელისა	217
ფრინვის გავეთილება	218
როგორ წვრთნის შვილებს გარეული იხვი	220
ბატები, ღუტუ შეგრელისა	221
ღარაჯი ბელურა, ტისომიროვისა	222
მეზოსტნე უორანი, ნათარგმნი	224
კრავიჭამია, რუბაკინისა	226
როგორ მოგზაურობენ ფრინველები	228
ხის ბაყაფი, ვაგნერისა	230
სარდინიის თევზი, ვაგნერისა	233
როგორ ისწავლეს თევზების მოშენება, ვასტეროვისა	234
გაუმძღარი კალია, რუბაკინისა	236
ფუტკარი	238
პარკუმის ჭია	239
ჭიანჭველები, გადმოკეთებულია	241
ფუჭი კაკალი, ვაგნერისა	245
ობობა, ვაგნერისა	247
კიბო, მისივე	248
ჭიაუელა, გადმოკეთებულია	250
ლოკოკინა ფარათნის სათლავში, გადმოკეთებულია	251
ზღვის ლოკოკინა და არწივი, ვაგნერისა	252
უჩინარი ცხოველები	253
ცხოველების უდიდესი საზრუნავი, გადმოკეთებულია	254

მცენარეთა ზოლის

სადილი უღაბნოში, ვასტეროვისა	258
მცენარეთა სარკებლობა, გადმოკეთებულია	259
როგორ შრომობენ მისწ. საზოგ. სარკებლობისათვის, გადმოკეთებულია	261
ცხოველების კანონები, გადმოკეთებულია	263

უსიცოცხლო ბუნება

ნადაგი	270
მზე, ტისომიროვისა	271
წყალი	274
ჰაერი	276
ბუნებისა და ადამიანების ძალები, ტისომიროვისა	278
ზოგიერთი სიტუების განმარტება	280